

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WPP.4821.6.2019.SZ

Druk nr 3793
Warszawa, 20 sierpnia 2019 r.

Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowna Pani Marszałek,

przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

**- Informacja Rządu Rzeczypospolitej
Polskiej o działaniach podejmowanych
w 2018 r. na rzecz realizacji
postanowień Uchwały Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej z dnia
1 sierpnia 1997 r. - Karta Praw Osób
Niepełnosprawnych.**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z poważaniem

Mateusz Morawiecki

/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

INFORMACJA
Rządu Rzeczypospolitej Polskiej
o działaniach podejmowanych w 2018 r.
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.
KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Warszawa 2019 r.

Spis treści

	Str.
Wstęp	4
I. Podstawowe dane statystyczne dotyczące osób niepełnosprawnych w Polsce 2018 r.	6
II. Informacja szczegółowa resortów i kierowników urzędów o realizacji w 2018 r. praw osób niepełnosprawnych w zakresie:	
1. dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, ¹	25
2. dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny	27
3. dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną	46
4. nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej	56
5. pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych	92
6. pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych	101
7. zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym	136
8. życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:	150
– dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej	
– swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu	
– dostępu do informacji	
– możliwości komunikacji międzyludzkiej	
9. posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych	208
10. pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb	218

---

¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych zawiera 10 praw. „Prawo dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym” nie zostało omówione z uwagi na to, że obszerny opis instrumentów służących jego realizacji został zawarty w pozostałych 9 prawach.

III. Informacja o realizacji obowiązku określonego w § 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych	239
IV. Informacja o funkcjonowaniu w 2018 r. ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się	251
Podsumowanie	254
Załączniki	
Załącznik nr 1 Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych.	261
Załącznik nr 2 Wykaz ministrów i urzędów, które nadesłały informację o działaniach podejmowanych w 2018 r. na rzecz osób niepełnosprawnych.	262
Załącznik nr 3 Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w 2018 r. w ministerstwach oraz urzędach.	264
Załącznik nr 4 Informacja o osobach niepełnosprawnych, które uczestniczyły w 2018 r. w naborze na wolne stanowiska pracy w służbie cywilnej, nadesłana przez ministrów i kierowników urzędów.	266
Załącznik nr 5 Dostosowanie budynków ministerstw i urzędów do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych.	269
Załącznik nr 6 Działania w 2018 r. w zakresie likwidacji barier funkcjonalnych w sądach.	274
Załącznik nr 7 informacja na dzień 31 grudnia 2018 r. o stanie dostosowania dla osób niepełnosprawnych części ogólnodostępnej obiektów służbowych siedzib jednostek policji.	277

WSTĘP

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych* (M.P. poz. 475)², zwana dalej „Kartą Praw”, zawiera katalog dziesięciu praw, których realizacja powinna przyczynić się do pełnego włączenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Dokument ten nie posiada mocy prawnej gwarantującej osobom niepełnosprawnym konkretne uprawnienia, ale pomimo wielu zmian, jakie nastąpiły od czasu jego uchwalenia, w otoczeniu prawnym oraz sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce, nadal stanowi ważne zobowiązanie dla władz publicznych do podejmowania wysiłków na rzecz zagwarantowania osobom niepełnosprawnym realizacji praw określonych w Uchwale, w celu zapewnienia im faktycznej równości szans i niedyskryminacji.

Podkreślenia wymaga, że prawa osób niepełnosprawnych zagwarantowane są w wielu aktach prawa krajowego m.in. w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. poz. 483, z późn. zm.), w ustawach (np. w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, zabezpieczenia społecznego, rodziny, pracy, kultury, sportu i turystyki, infrastruktury) oraz w *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.), zwanej dalej „Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych”. Konwencja ta, jako umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, stanowi od 25 października 2012 r. część krajowego porządku prawnego³ i ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy nie da się pogodzić z umową.

W tym kontekście Kartę Praw należy traktować jako apel wzmacniający potrzebę stałego podejmowania i rozwijania działań ograniczających zjawisko dyskryminacji, marginalizacji i wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w latach poprzednich Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (z jego upoważnienia – Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych) zwrócił się do ministrów i kierowników urzędów⁴ z prośbą o przygotowanie i nadesłanie informacji o działaniach zrealizowanych, kontynuowanych lub podjętych w 2018 r.

Ponadto Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej poprosił ministrów i kierowników urzędów o przygotowanie szczegółowej informacji dotyczącej:

- dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków,
- podjętych działań zmierzających do zapewnienia wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych na poziomie, o którym mowa w art. 21 ust. 2a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 511, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o rehabilitacji”,

---

² Treść uchwały znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszej „Informacji...”.

³ Po opublikowaniu treści dokumentu ratyfikacyjnego z dnia 6 września 2012 r. wraz z tekstami Konwencji w języku angielskim i w przekładzie na język polski oraz oświadczenia rządowego z dnia 25 września 2012 r. w sprawie mocy obowiązującej Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, w którym została podana też informacja, które państwa ratyfikowały Konwencję i kiedy.

⁴ Wykaz resortów i urzędów, które odpowiedziały na prośbę, zamieszczono w załączniku nr 2 do „Informacji...”.

- informacji o realizacji ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. *o służbie cywilnej* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1559, z późn. zm.) w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej,
- informacji o realizacji obowiązku wynikającego z art. 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych* (Dz. U. z 2017 r. poz. 2247), zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności”, tj. zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępności serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA,
- informacji o realizacji postanowień ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1824).

Na podstawie nadesłanych materiałów opracowano „*Informację Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2018 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*” zawierającą opis działań zrealizowanych, kontynuowanych lub podjętych w 2018 r. przez ministerstwa i urzędy, w ramach ich merytorycznych kompetencji i ustawowych uprawnień. Dokument ten, co do zasady, ograniczony jest perspektywą 1 roku, zdeterminowaną brzmieniem § 3 sejmowej uchwały, w którym Rząd został wezwany przez Sejm RP do składania stosownej informacji corocznie⁵.

Szersza analiza i ocena stanu realizacji praw osób niepełnosprawnych w Polsce została zawarta w I sprawozdaniu⁶ z wykonania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, które 24 września 2014 r. zostało przekazane Komitetowi do spraw osób niepełnosprawnych. Materiałem wyjściowym do opracowania tego sprawozdania była dokonana w latach 2008–2012 analiza zgodności polskiego prawa z postanowieniami Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Rozpatrzenie I sprawozdania Polski z wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych przez Komitet do Spraw Praw Osób Niepełnosprawnych odbyło się w dniach 4 - 5 września 2018 r.

Polska została poproszona przez Komitet o przedłożenie kolejnych, połączonych sprawozdań, przedstawiających postępy we wdrażaniu Konwencji w 2026 r.⁷

---

⁵ Rządowe Centrum Legislacji wyraziło jednoznaczny pogląd, że informacja przygotowana przez Rząd RP z realizacji Karty Praw Osób Niepełnosprawnych powinna dotyczyć podjętych, zrealizowanych lub kontynuowanych działań tylko w danym roku (pismo z dnia 11 czerwca 2014 r.).

⁶ Projekt I sprawozdania, na każdym jego etapie, był zamieszczany na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W 2013 r. został przekazany do konsultacji organizacjom partnerów społecznych i organizacjom pozarządowym w celu zgłoszenia uwag. Niektóre ze zgłoszonych uwag stały się podstawą uzupełnienia tekstu sprawozdania. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej rozpatrzył w lipcu 2014 r. projekt I sprawozdania z wykonania przez Polskę postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. I sprawozdanie zostało przekazane także Rzecznikowi Praw Obywatelskich (niezależny mechanizm monitorujący wykonywanie Konwencji).

⁷ Uwagi końcowe dotyczące wstępnego sprawozdania Polski z wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

I.

PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE DOTYCZĄCE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W POLSCE W 2018 R.

Dane ogólne.

Wyniki reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności wskazują, że populacja osób niepełnosprawnych prawnie⁸ w wieku 16 lat i więcej w Polsce w 2018 r. liczyła 3 040 tys., co stanowiło 10,0% ogółu populacji osób w tym wieku objętej zakresem BAEL⁹. Mężczyźni stanowili 50,4% populacji osób niepełnosprawnych (1 532 tys. osób) a kobiety 49,6% (1 508 tys. osób). 62,3% osób niepełnosprawnych (1 894 tys.) mieszkało w miastach, a 37,7% (1 146 tys.) na wsi. Liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym według tzw. ekonomicznych grup wieku (18–59 dla kobiet i 18–64 dla mężczyzn) wynosiła 1 625 tys., co stanowiło 7,6% ludności Polski w tym wieku¹⁰.

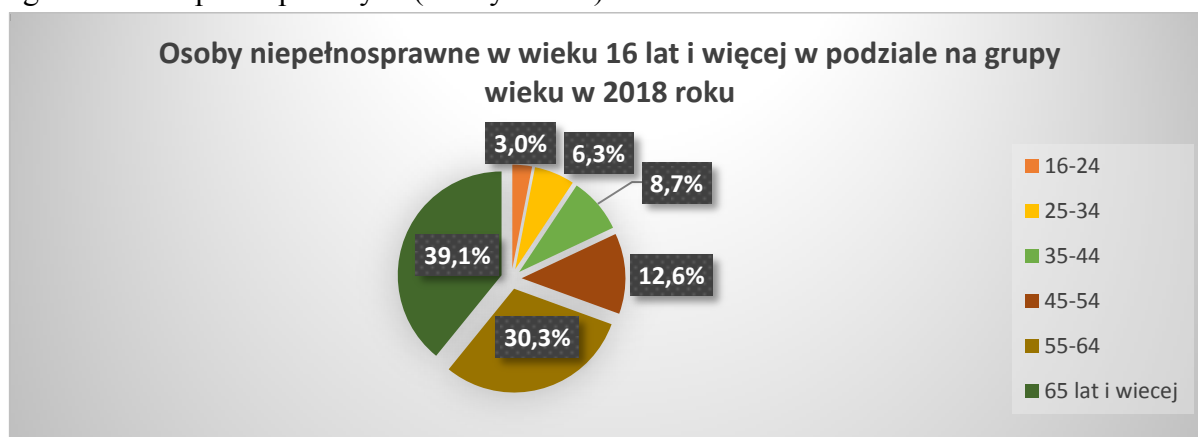
Największą grupę wśród osób niepełnosprawnych prawnie stanowiły osoby:

- w wieku 65 lat i więcej - 39,1% (1 190 tys.),
- w wieku 55–64 lata - 30,3% ogółu osób niepełnosprawnych (921 tys.),
- w wieku 45–54 lat - 12,6% (382 tys.),
- w wieku 35–44 lat - 8,7% (263 tys.).

Najmniej liczne w tej zbiorowości były najmłodsze grupy wiekowe:

- w wieku 25–34 lat - 6,3% (191 tys.),
- w wieku 16–24 lata - 3,0% (93 tys.).

W 2018 r. osoby w wieku 55 lat i więcej stanowiły aż 69,4% ogółu osób niepełnosprawnych (2 111 tys. osób), zaś osoby w wieku od 16 do 54 lat stanowiły 30,6% ogółu osób niepełnosprawnych (929 tys. osób).

⁸ Dane średnioroczne za 2018 r. Do zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie zaliczono osoby, które ukończyły 16 rok życia i stosownie do postanowień ustawy *o rehabilitacji* i posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie równoważne.

⁹ Według danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski przeprowadzanego kwartalnie przez Główny Urząd Statystyczny. Poza zakresem badania pozostają osoby bezdomne oraz przebywające poza gospodarstwem domowym, tj. za granicą lub w gospodarstwach zbiorowego zakwaterowania w Polsce, 12 miesięcy lub więcej.

¹⁰ Dane średnioroczne za 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Struktura osób niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej można było wyróżnić osoby o:

- znacznym stopniu niepełnosprawności – 26,7% (813 tys. osób),
- umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 47,8% (1 451 tys. osób),
- lekkim stopniu niepełnosprawności – 25,5% (776 tys. osób).

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

W gronie osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym¹¹:

- 24,1% (394 tys. osób) stanowiły osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności,
- 48,9% (794 tys. osób) stanowiły osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,
- 27,0% (438 tys. osób) stanowiły osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności.

¹¹ Wiek produkcyjny według ekonomicznych grup wieku, tj. 18–59 dla kobiet oraz 18–64 dla mężczyzn.

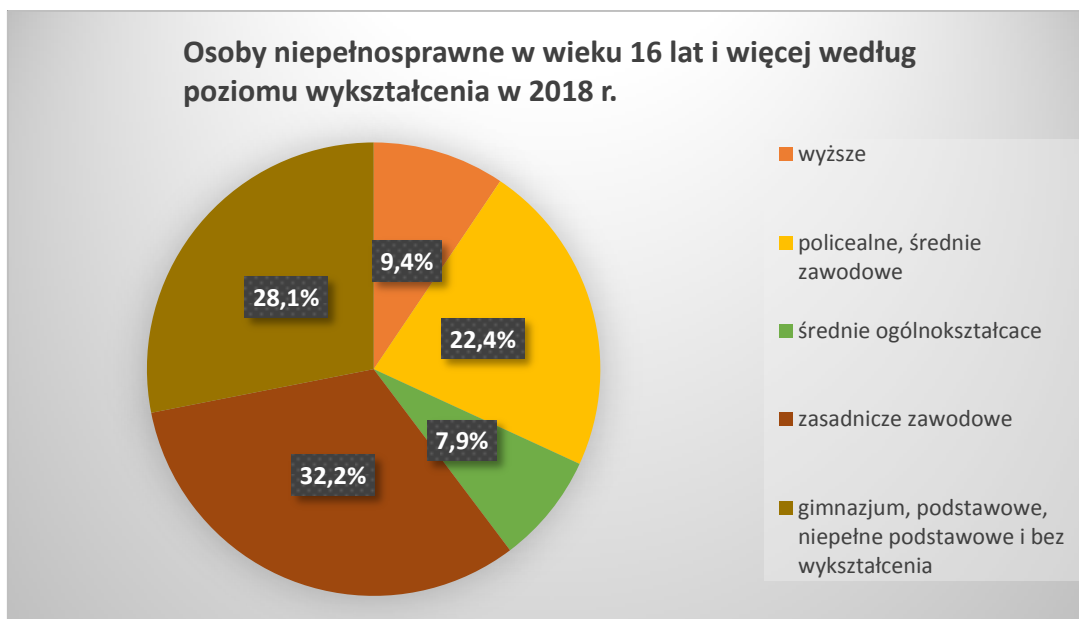
Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Wykształcenie osób niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej:

- odsetek osób z wykształceniem wyższym wynosił 9,4% (287 tys. osób),
- odsetek osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym wynosił 22,4% (682 tys.)
- odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wynosił 7,9% (239 tys.)
- odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym wynosił 32,2% (979 tys.)
- odsetek osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym (tj. gimnazjum, podstawowe, niepełne podstawowe, bez wykształcenia) wynosił 28,1% (854 tys.).

Jak można zatem zauważyć najbardziej liczną grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Kolejną według liczebności grupą były osoby z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, a najmniej liczną grupą były osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym.

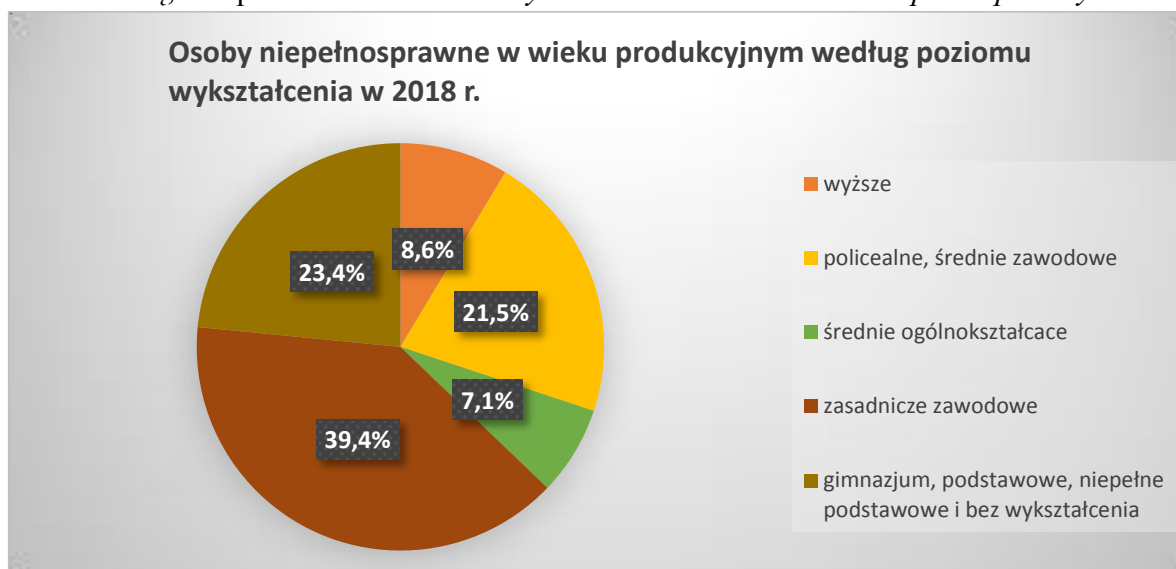

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Spośród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym:

- wykształcenie wyższe posiadało 8,6% (140 tys. osób);
- wykształcenie policealne lub średnie zawodowe posiadało 21,5% (349 tys.)
- wykształcenie średnie ogólnokształcące posiadało 7,1% (115 tys.)
- wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 39,4% (640 tys.)
- wykształcenie co najwyżej gimnazjalne (tj. gimnazjum, podstawowe, niepełne podstawowe, bez wykształcenia) posiadało 23,4% (381 tys.).

Należy zauważyć, że poziom wykształcenia danej populacji wpływa na jej aktywność ekonomiczną, co opisano w rozdziale *Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych*

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Relatywnie niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest w dużej mierze związany z ich strukturą wiekową (jak wskazano wcześniej – osoby w wieku 55 lat i więcej stanowiły niemal 70% wszystkich osób niepełnosprawnych) i ogólnym zjawiskiem niższego poziomu wykształcenia wśród starszych roczników. Stosunkowo niski poziom wykształcenia odnotowano także wśród osób w wieku 16–24, co wynika z kontynuacji nauki w tym wieku. Poziom wykształcenia młodych osób niepełnosprawnych (25–34 lata) w wyniku wzrostu odsetka osób z wykształceniem wyższym wzrasta, w 2018 r. wynosił on 15,2%.

Tab. 1. Struktura wykształcenia osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w poszczególnych grupach wieku w 2018 roku (w procentach)

Grupa wiekowa/ Poziom wykształcenia	16-24 lata	25-34	35-44	45-54	55-64	65 lat i więcej
wyższe	4,4	15,2	14,6	8,7	5,9	10,8
policealne i średnie zawodowe	9,9	17,8	19,9	20,2	25,8	22,6
średnie ogólnokształcące	16,5	12,6	6,5	8,1	5,4	8,6
zasadnicze zawodowe	8,8	18,8	31,0	44,9	44,0	23,4
gimnazjalne, podstawowe, niepełne podstawowe bez wykształcenia	60,4	35,6	28,0	18,1	18,9	34,6
Suma	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest związany również z ich miejscem zamieszkania. Wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym mieszkających w miastach wykształcenie wyższe posiadało 12,2%, a zamieszkujących tereny wiejskie - 3,9%. Policealne i średnie zawodowe wykształcenie posiadało 24,2% osób

niepełnosprawnych mieszkających w miastach oraz 17,9% niepełnosprawnych mieszkańców wsi. Wykształcenie średnie ogólnokształcące posiadało 8,5% niepełnosprawnych mieszkańców miast oraz 5,2% niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich. W miastach natomiast udział osób niepełnosprawnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym wynosił 36,6%, a na terenach wiejskich – 43,1%. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym wśród niepełnosprawnych mieszkańców miast wyniósł 18,5%, a wsi – 30,0%.

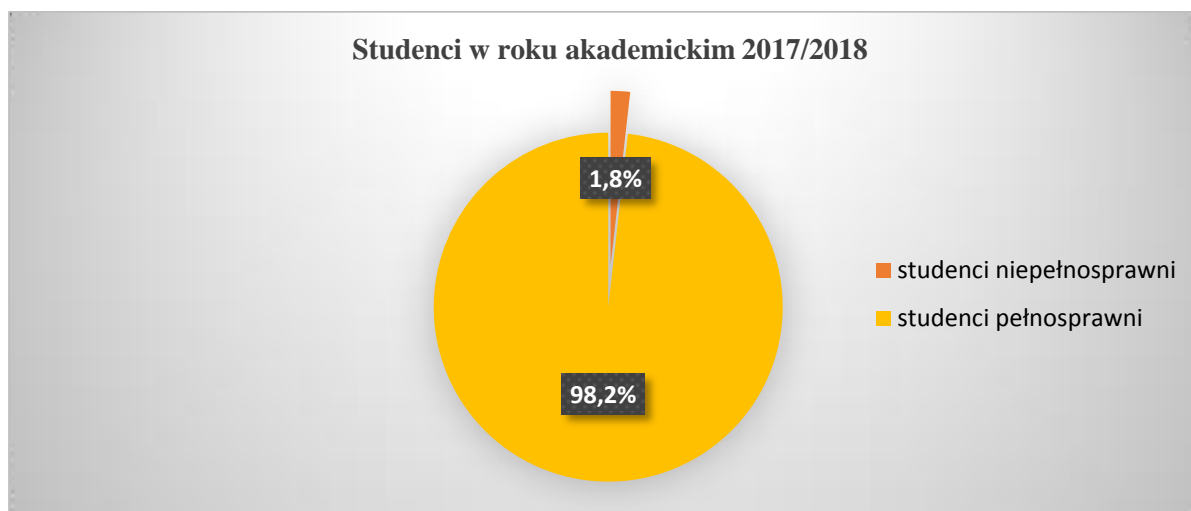

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

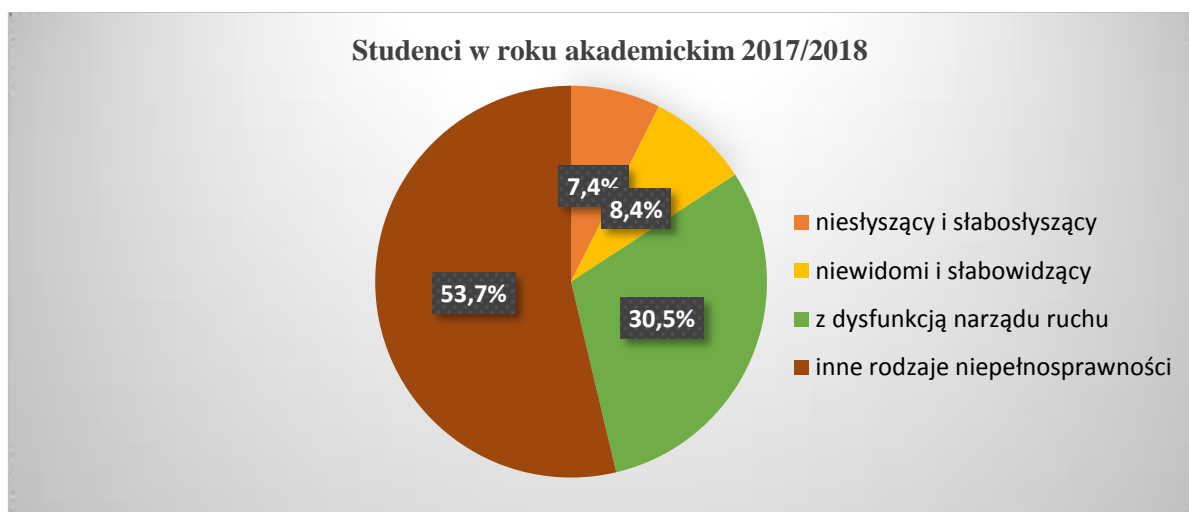
Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

W roku akademickim 2017/2018 na polskich uczelniach studiowało 23 828 studentów niepełnosprawnych¹² (1,8% studiujących)¹³, z czego 14 754 studiowało na studiach stacjonarnych, a 9 074 na studiach niestacjonarnych.

Źródło: „Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r.” GUS; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Wśród studentów niepełnosprawnych studenci niesłyszący lub słabosłyszący stanowili 7,4%, studenci niewidomi lub słabowidzący 8,4%, natomiast studenci z dysfunkcją ruchu stanowili 30,5%. Ponad połowę studentów niepełnosprawnych stanowiły z kolei osoby z innymi rodzajami niepełnosprawności (53,7%).

Źródło: „Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r.” GUS, opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

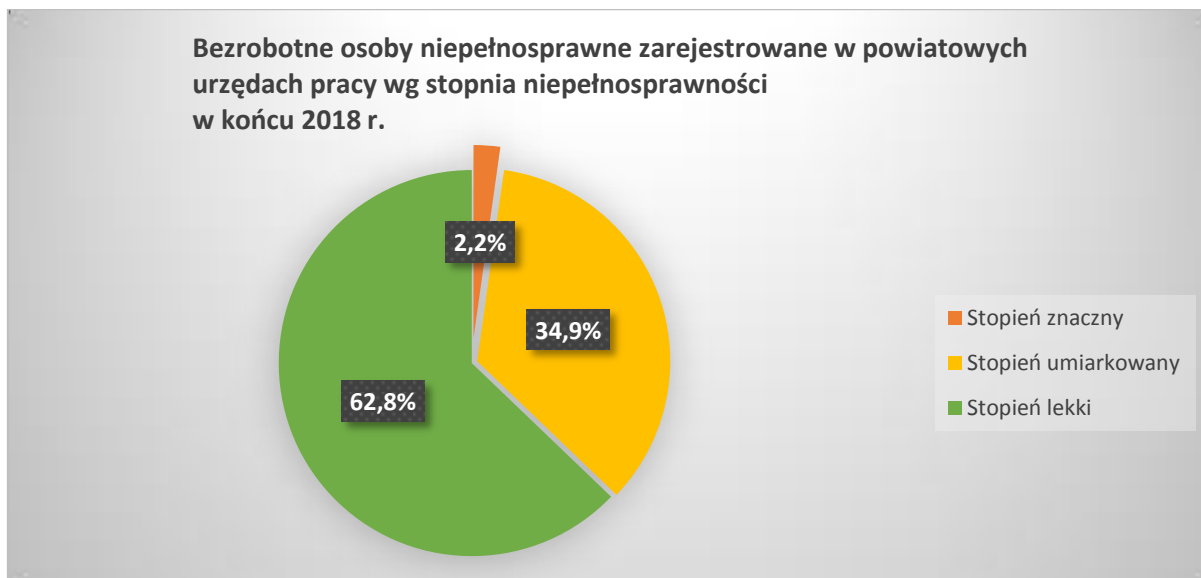
Bezrobocie rejestrowane osób niepełnosprawnych w 2018 r.

¹² Łącznie z cudzoziemcami.

¹³ Liczba studiujących ogółem w roku akademickim 2017/2018 wyniosła 1 291 870 osób. Źródło: *Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r.*, GUS 2018. Według stanu na dzień 30.11.2017 r.

W powiatowych urzędach pracy na dzień 31 grudnia 2018 r. było zarejestrowanych 71,4 tys. osób niepełnosprawnych, w tym: 61,1 tys. bezrobotnych, z których 10,5 tys. posiadało prawo do zasiłku oraz 10,3 tys. poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu.

Według danych na koniec 2018 r. wśród zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych 1,4 tys. (2,2%) miało znaczny stopień niepełnosprawności, 21,4 tys. (34,9%) – umiarkowany stopień niepełnosprawności, a 38,4 tys. (62,8%) – stopień lekki.

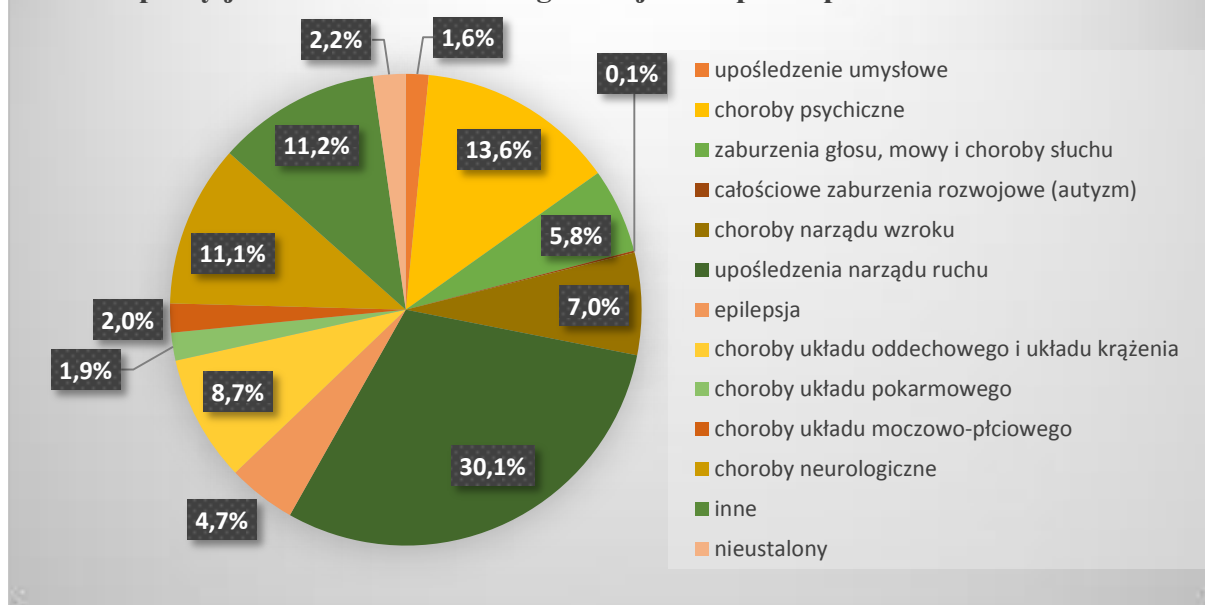
Źródło: Sprawozdanie MRPiPS-07 za II półrocze 2018 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy 2,4 tys. (23,3%) miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, 6,4 tys. (62,2%) – o umiarkowanym i 1,5 tys. (14,5%) – o lekkim stopniu.

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07 za II półrocze 2018 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne według rodzajów niepełnosprawności w 2018 r

Źródło: Sprawozdanie MRPiPS-07 za II półrocze 2018 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej w 2018 r.¹⁴ osiągnęły współczynnik aktywności zawodowej¹⁵ na poziomie 17,3 i wskaźnik zatrudnienia¹⁶ na poziomie 16,2%, a stopa bezrobocia¹⁷ ukształtowała się dla nich na poziomie 6,5%.

Analiza wielkości wskaźników aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w podziale na stopnie niepełnosprawności w 2018 r.¹⁸

- osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności:
  - o współczynnik aktywności zawodowej – 6,2%,
  - o wskaźnik zatrudnienia – 5,8%,
- osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności:
  - o współczynnik aktywności zawodowej – 19,0%,
  - o wskaźnik zatrudnienia – 17,8%,
  - o stopa bezrobocia – 6,5%.
- osoby z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności:
  - o współczynnik aktywności zawodowej – 25,9%,
  - o wskaźnik zatrudnienia – 24,0%,
  - o stopa bezrobocia – 7,5%.

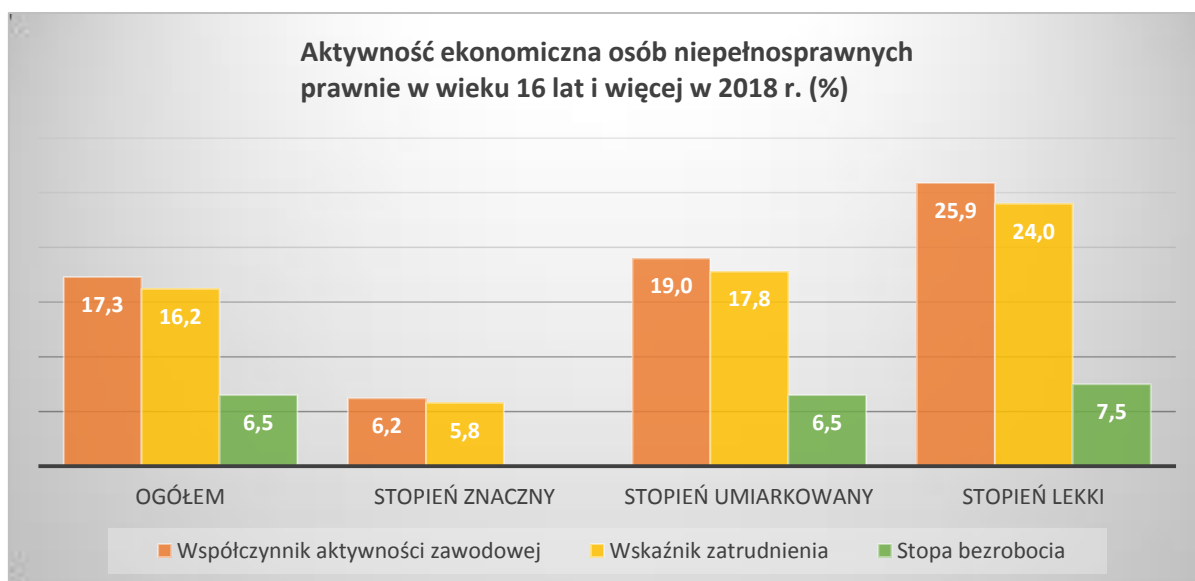
¹⁴ Dane BAEL średnioroczne za 2018 r.

¹⁵ Współczynnik aktywności zawodowej jest to procentowy udział aktywnych zawodowo danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii.

¹⁶ Wskaźnik zatrudnienia jest to procentowy udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii.

¹⁷ Stopa bezrobocia jest to procentowy udział bezrobotnych danej kategorii w liczbie aktywnych zawodowo danej kategorii.

¹⁸ Dane BAEL średnioroczne za 2018 r.

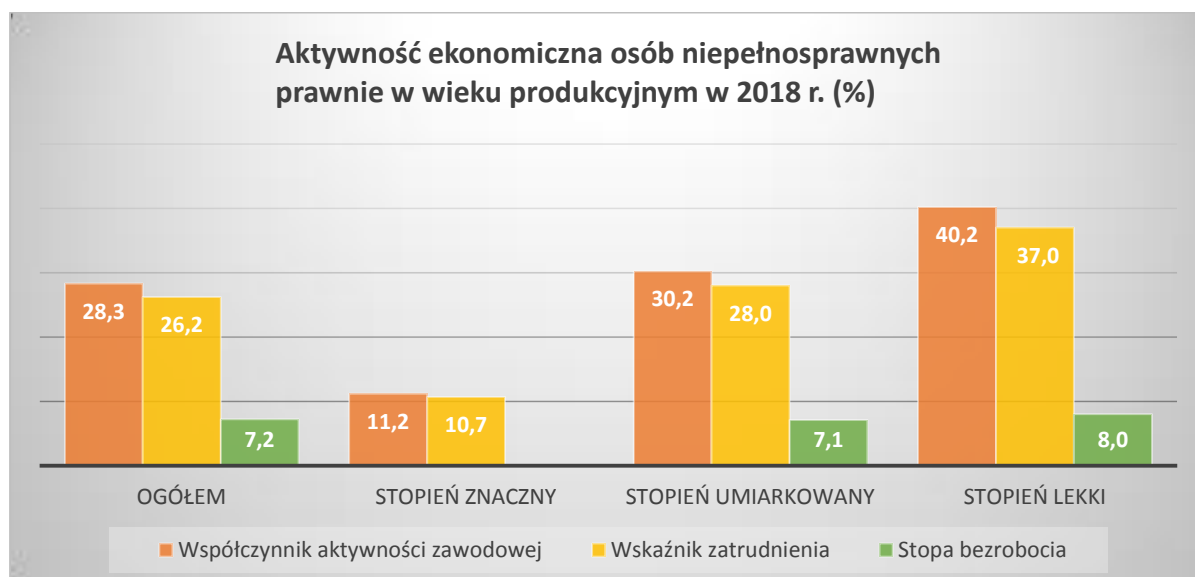

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Dla osób niepełnosprawnych w **wieku produkcyjnym** współczynnik aktywności zawodowej wynosił 28,3%, wskaźnik zatrudnienia – 26,2%, a stopa bezrobocia – 7,2%.

Analiza wielkości wskaźników aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w podziale na stopnie niepełnosprawności¹⁹:

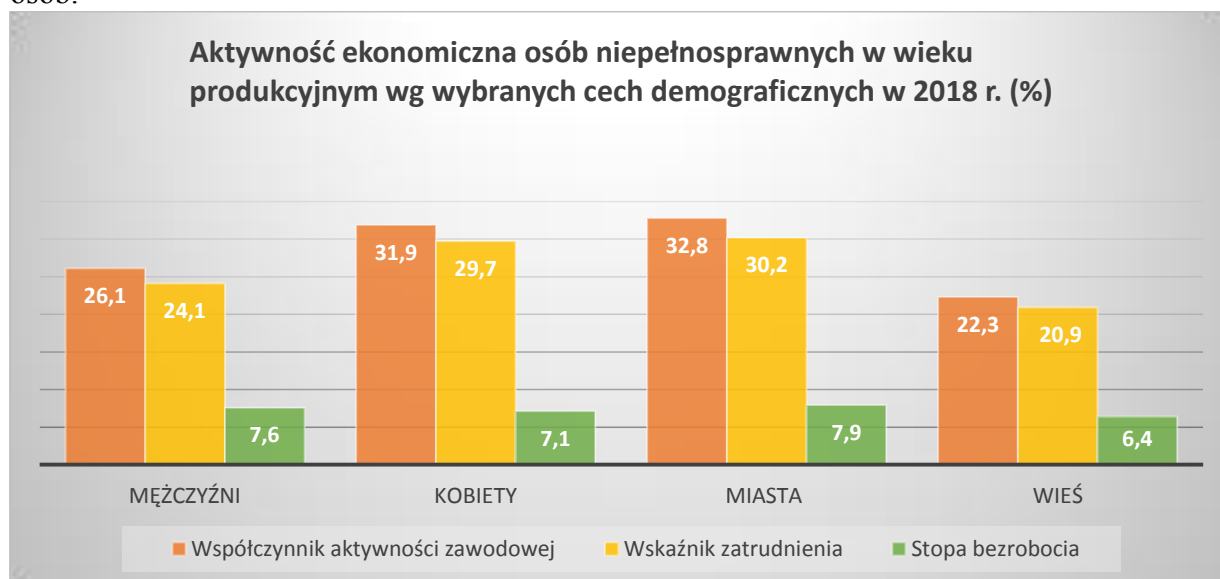
- osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności: współczynnik aktywności zawodowej – 11,2%, wskaźnik zatrudnienia – 10,7%,
- osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności: współczynnik aktywności zawodowej – 30,2%, wskaźnik zatrudnienia – 28,0%, stopa bezrobocia – 7,1%,
- osoby z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności: współczynnik aktywności zawodowej – 40,2%, wskaźnik zatrudnienia – 37,0%, stopa bezrobocia – 8,0%.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

¹⁹ Dane średnioroczne za 2017.

Poziom aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jest skorelowany zarówno z miejscem zamieszkania, wiekiem, stopniem niepełnosprawności oraz wykształceniem tych osób.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Osoby niepełnosprawne zamieszkujące obszary miejskie są bardziej aktywne zawodowo od osób zamieszkałych obszary wiejskie. W 2018 r. osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej charakteryzowały następujące wskaźniki w zależności od miejsca zamieszkania:

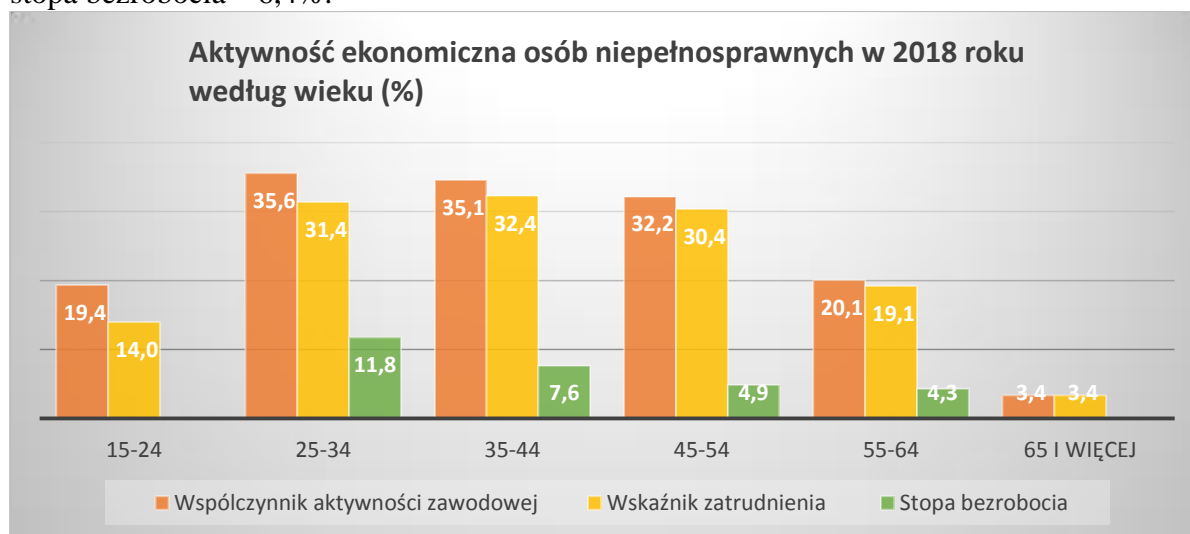
- Miasto: współczynnik aktywności zawodowej – 18,8%, wskaźnik zatrudnienia – 17,5%, stopa bezrobocia – 6,7%;

- Wieś: współczynnik aktywności zawodowej – 14,8%, wskaźnik zatrudnienia – 13,9%, stopa bezrobocia – 5,9%;

Tę samą tendencję zauważa się dla wieku produkcyjnego:

- Miasto: współczynnik aktywności zawodowej – 32,8%, wskaźnik zatrudnienia – 30,2%, stopa bezrobocia – 7,9%;

- Wieś: współczynnik aktywności zawodowej – 22,3%, wskaźnik zatrudnienia – 20,9%, stopa bezrobocia – 6,4%.

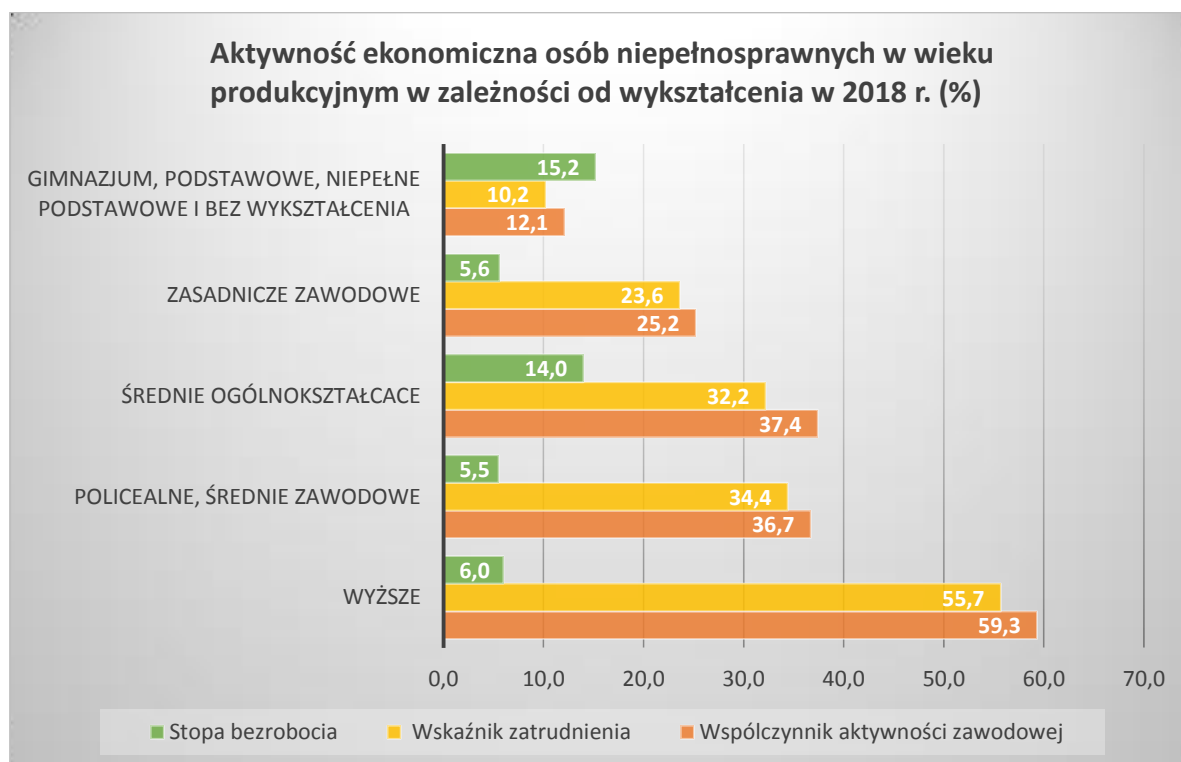

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Najbardziej aktywne zawodowo były osoby niepełnosprawne w przedziale wiekowym między 25 a 34 rokiem życia; współczynnik aktywności zawodowej tej grupy wyniósł 35,6%.

W najtrudniejszej sytuacji wydają się być młode osoby niepełnosprawne (między 15 a 24 rokiem życia), u których wskaźnik zatrudnienia wynosił zaledwie 14,0%. Trzeba jednak wziąć pod uwagę fakt, że w tej grupie wieku osoby poniżej 18 roku życia to młodociani, którzy zasadniczo nie pracują.

Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych jest w dużej mierze zależna od poziomu wykształcenia tych osób. Wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym z wykształceniem wyższym współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 59,3%, a wskaźnik zatrudnienia 55,7%. Tymczasem w przypadku tej samej grupy wiekowej osób niepełnosprawnych posiadających wykształcenie gimnazjalne i niższe współczynnik aktywności zawodowej wynosił zaledwie 12,1%, a wskaźnik zatrudnienia 10,2%. Zdecydowanie wyższy wskaźnik zatrudnienia od ostatniej grupy charakteryzuje osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (32,2%) oraz zasadniczym zawodowym (23,6%).

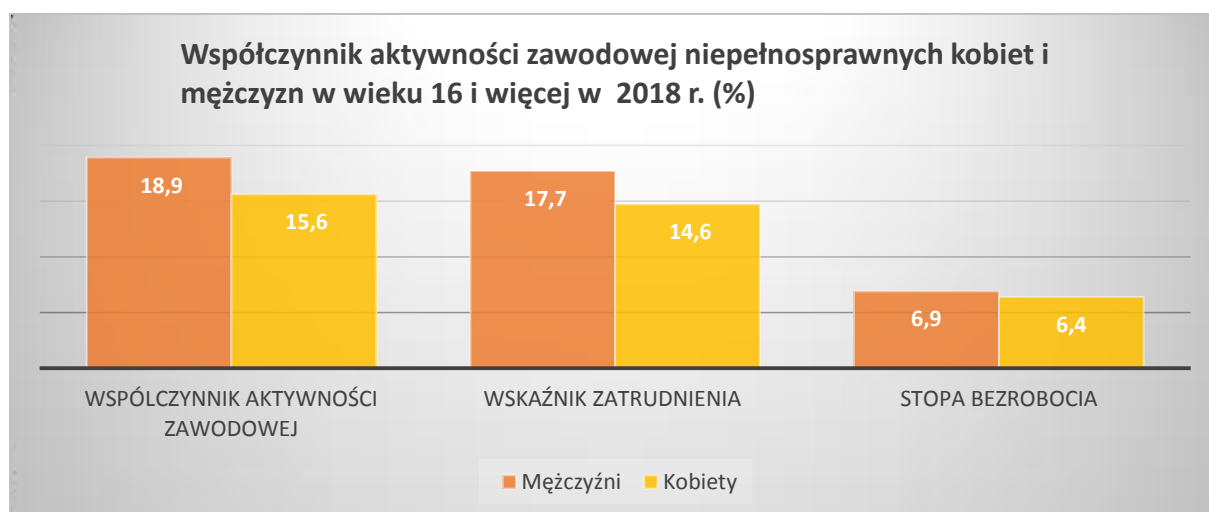

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

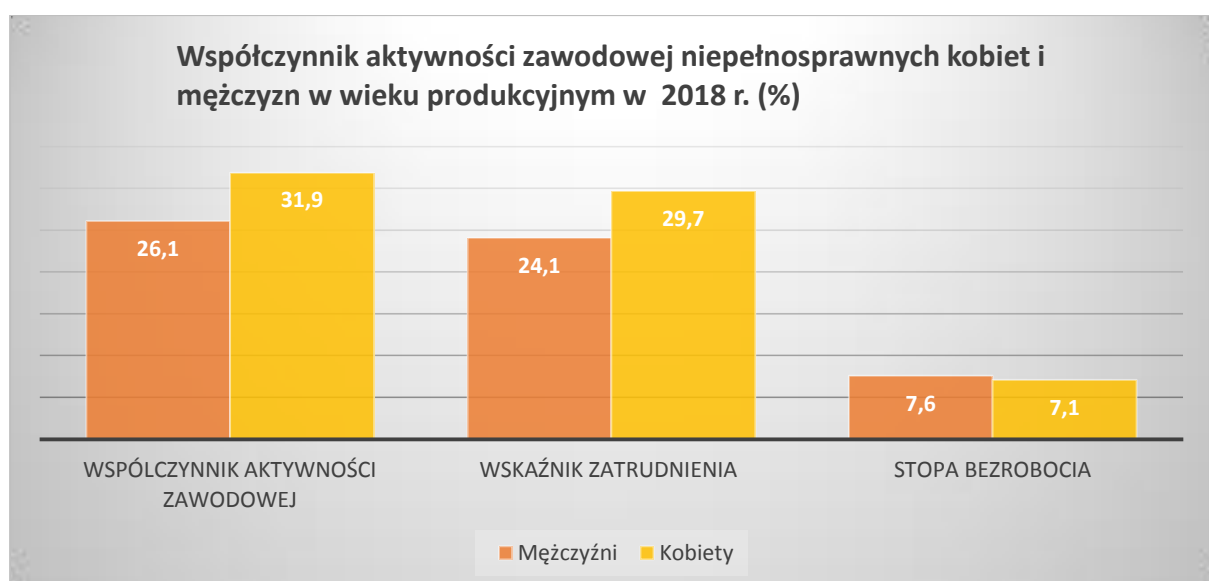
Jednakże wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym występuje znacznie większy poziom bezrobocia (14,0%). Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym charakteryzuje stopa bezrobocia na poziomie 5,5%, niemal takim samym jak w przypadku osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (5,6%). Najbardziej aktywną zawodowo grupę wśród osób niepełnosprawnych stanowiły kobiety w wieku produkcyjnym z wyższym wykształceniem. Wśród tej grupy

współczynnik aktywności zawodowej wynosił 62,5 %, wskaźnik zatrudnienia 61,3 %, a stopa bezrobocia 4,0%.

Interesujące wydaje się również porównanie aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn niepełnosprawnych. Okazuje się, że niepełnosprawni mężczyźni w wieku 16 lat i więcej, których współczynnik aktywności zawodowej wynosił 18,9 %, wskaźnik zatrudnienia 17,7%, a stopa bezrobocia 6,9 % wykazują większą aktywność zawodową od kobiet, dla których współczynnik aktywności zawodowej był na poziomie 15,6 %, wskaźnik zatrudnienia 14,6%, a stopa bezrobocia – 6,4%. Jednocześnie – biorąc pod uwagę dane dla osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym – okazuje się, że wyższy o 5,8 pkt proc. poziom aktywności wykazują kobiety (współczynnik aktywności zawodowej na poziomie 31,9% dla kobiet i 26,1% dla mężczyzn), charakteryzuje je również wyższy o 5,6 pkt proc. wskaźnik zatrudnienia (29,7% dla kobiet i 24,1% dla mężczyzn) oraz niższa o 0,5 pkt proc. stopa bezrobocia (7,1% dla kobiet i 7,6% dla mężczyzn).

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

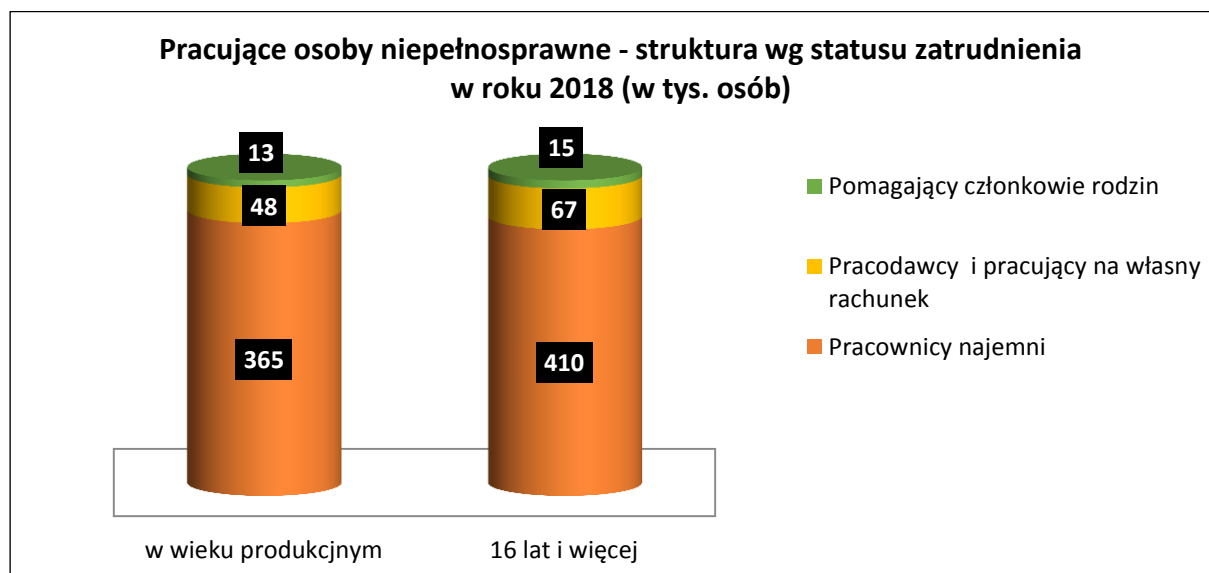

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Wśród pracujących osób niepełnosprawnych największą grupę pod względem statusu zatrudnienia stanowili pracownicy najemni: dla osób w wieku 16 lat i więcej – 83,4%, a dla wieku produkcyjnego 85,7%.

Pracodawcy oraz pracujący na własny rachunek stanowili łącznie 13,6% (wiek 16 lat i więcej) oraz 11,3% (wiek produkcyjny) wśród pracujących.

Pomagający członkowie rodzin stanowią najmniejszą grupę wśród pracujących osób niepełnosprawnych stanowili 3,0% (wiek 16 lat i więcej) oraz 3,0% (wiek produkcyjny).

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Dane z Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych²⁰.

Na koniec grudnia 2018 r. na rynku pracy odnotowano 31,2 tys. pracodawców korzystających z dofinansowania do wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych²¹, w tym: 0,9 tys. pracodawców chronionego rynku pracy (2,9% ogółu pracodawców) oraz 30,3 tys. otwartego rynku pracy (97,1% ogółu pracodawców).

²⁰ System zawiera m.in. informacje o pracodawcach zatrudniających osoby niepełnosprawne oraz pracownikach niepełnosprawnych na subsydiowanym rynku pracy oraz osoby niepełnosprawne prowadzące działalność gospodarczą a także niepełnosprawnych rolników uprawnionych do refundacji składek na ubezpieczenie społeczne. Dane PFRON. według stanu na dzień 03.04.2019 r.

²¹ W ramach Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

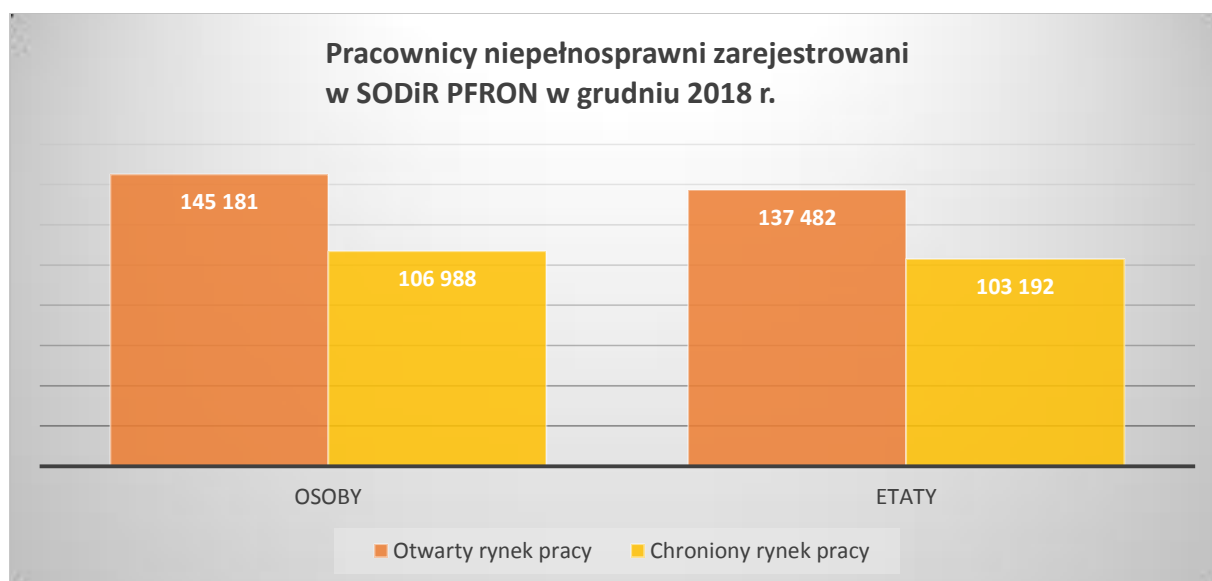
Pracodawcy zarejestrowani w systemie SODiR PFRON w grudniu 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 03.04.2019 r.

W prowadzonej przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych w grudniu 2018 r. było zarejestrowanych 252,2 tys. pracowników niepełnosprawnych, których wynagrodzenia są dofinansowywane ze środków PFRON, co odpowiada 240,7 tys. etatom, w tym: 107,0 tys. na chronionym rynku pracy, tj. 103,2 tys. etatów oraz 145,2 tys. na otwartym rynku pracy – 137,5 tys. etatów.

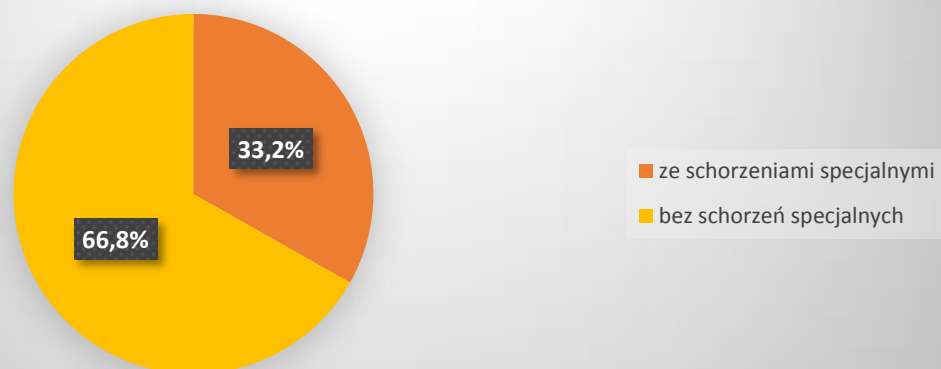
Pracownicy niepełnosprawni zarejestrowani w SODiR PFRON w grudniu 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 3.04.2019 r.

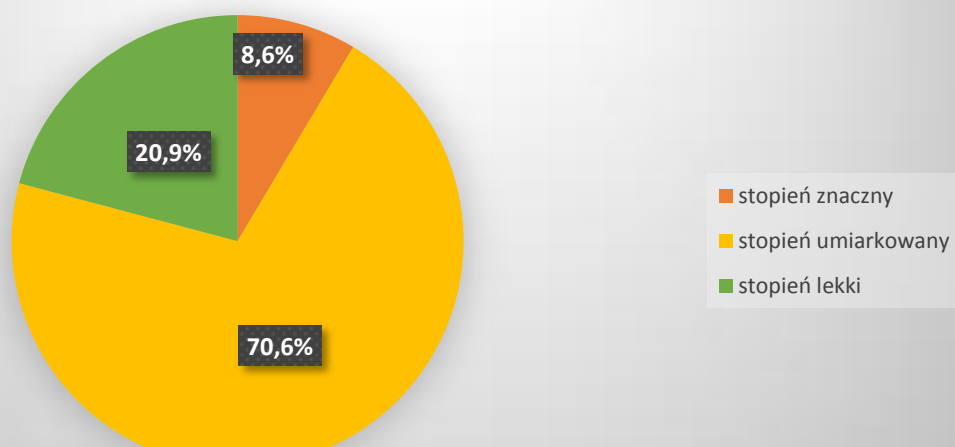
W grupie pracowników niepełnosprawnych zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji (SODiR) prowadzonym przez PFRON w grudniu 2018 r. większość osób była zatrudniona u pracodawców na otwartym rynku pracy (57,6%), zaś na chronionym rynku pracy - 42,4%. W Zakładach Pracy Chronionej (ZPCH) zatrudnionych było 42,4% pracowników niepełnosprawnych. Wśród pracowników niepełnosprawnych zatrudnionych na chronionym rynku pracy większość stanowiły osoby bez schorzeń specjalnych (66,8%). Osoby ze schorzeniami specjalnymi stanowiły 33,2 % ogółu.

Pracownicy niepełnosprawni zatrudnieni na chronionym rynku pracy w grudniu 2018 r. -struktura

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 3.04.2019 r.

Pracownicy niepełnosprawni* zatrudnieni w ZPCH według stopnia niepełnosprawności w grudniu 2018 r.

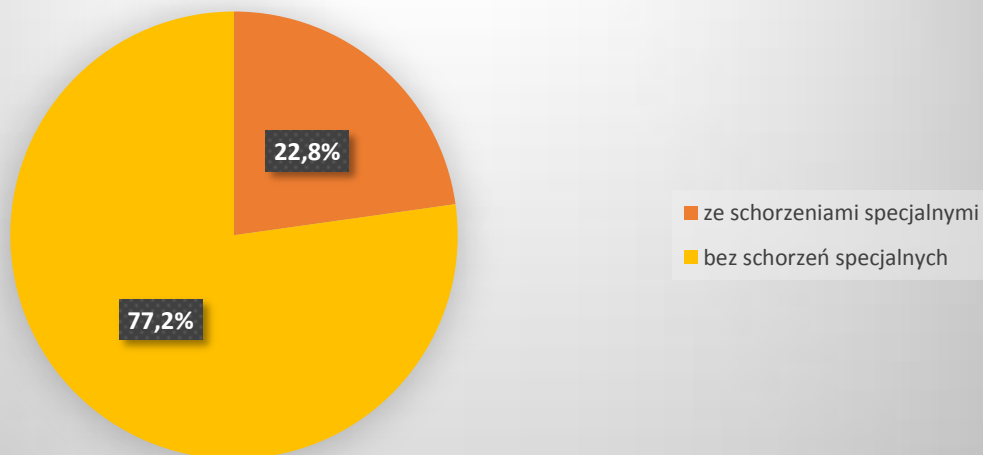

* w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 3.04.2019 r.

W grudniu 2018 r. wśród pracowników niepełnosprawnych z otwartego rynku zdecydowanie przeważały osoby bez schorzeń specjalnych (77,2%).

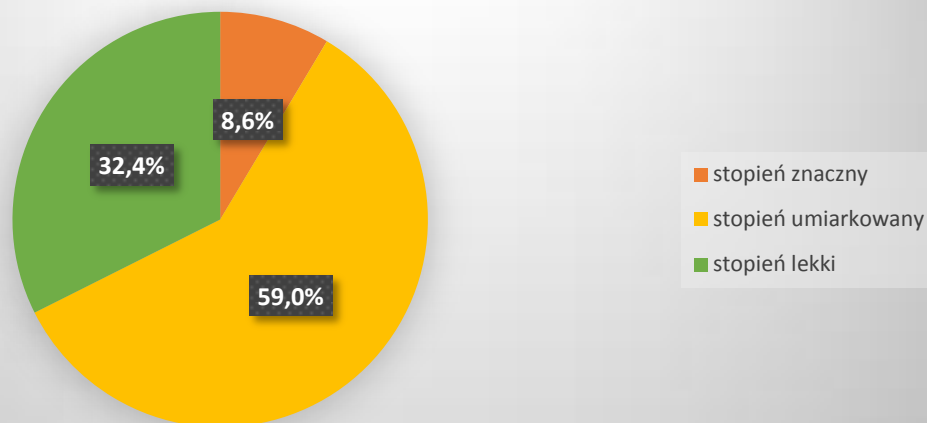
Pracownicy niepełnosprawni zatrudnieni na otwartym rynku pracy w grudniu 2018 r. - struktura

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 03.04.2019 r.

Klasyfikując pracowników niepełnosprawnych z otwartego rynku pracy według stopnia niepełnosprawności można zauważyć, że 59,0% stanowią osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, 32,4% osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności a 8,6% osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Pracownicy niepełnosprawni* zatrudnieni na otwartym rynku pracy według stopnia niepełnosprawności

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 03.04.2019 r.

W Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w grudniu 2018 r. było zarejestrowanych 22,3 tys. osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą i ubiegających się o refundację składek na ubezpieczenie społeczne, w tym: 2,0 tys. osób ze znacznym stopniem

niepełnosprawności, 12,4 tys. osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz 7,9 tys. osób z lekkim stopniem niepełnosprawności.²²

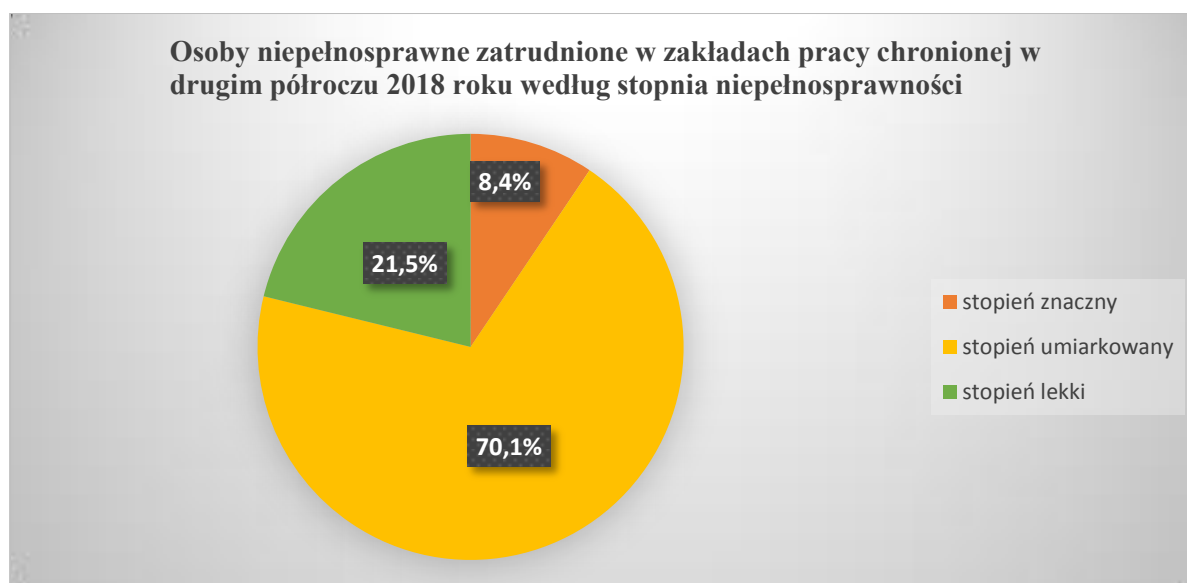
Liczba niepełnosprawnych rolników oraz rolników opłacających składki za niepełnosprawnych domowników²³ uprawnionych do refundacji składek na ubezpieczenia społeczne zarejestrowanych w IV kw. 2018 r. wynosiła 2,9 tys. Natomiast liczba niepełnosprawnych domowników, za których rolnicy byli zobowiązani do opłacania składek wynosiła 0,8 tys. osób.²⁴

Zakłady Pracy Chronionej według danych z ewidencji wojewodów.

Na podstawie danych sprawozdawczych od wojewodów²⁵ w grudniu 2018 r. funkcjonowało 922 zakłady pracy chronionej zatrudniających 145,9 tys. osób (w przeliczeniu na etaty: 138,3 tys.), w tym 113,8 tys. osób niepełnosprawnych (w przeliczeniu na etaty: 109,5 tys.)²⁶.

Wśród zatrudnionych osób niepełnosprawnych odsetek osób ze schorzeniami specjalnymi był na poziomie 30,8% a udział osób bez schorzeń specjalnych wynosił 69,2%.

Wśród zatrudnionych niepełnosprawnych osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności stanowiły 8,4%, osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności – 70,1% a osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności – 21,5%.

Źródło: sprawozdania wojewodów INF – ZPCh-ZAZ w II półroczu 2018 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

²² Na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 3.04.2019 r.

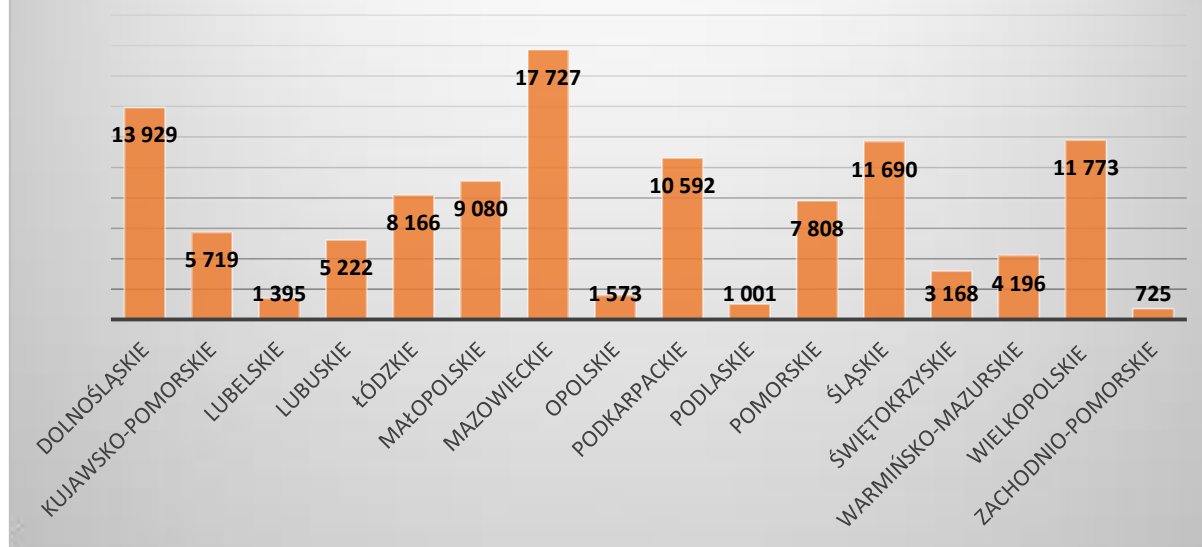
²³ Tzn. wnioskodawców, którzy złożyli za dany kw. wniosek o refundację składek na ubezpieczenia społeczne.

²⁴ Na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 3.04.2019 r.

²⁵ Na podstawie sprawozdania INF-ZPCH-ZAZ

²⁶ Dane przesłane przez urzędy wojewódzkie dotyczą liczby zakładów pracy chronionej i zatrudnienia w tych zakładach, które wywiązały się z obowiązku sprawozdawczego. Nie obejmują zakładów, które nie przesyłały informacji do właściwego urzędu wojewódzkiego. 9 zakładów pracy chronionej nie nadesłało do wojewodów informacji o swojej działalności w 2018 r. Dane udostępniane przez wojewodów zostały opracowane przez Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Zakładach Pracy Chronionej w II półroczu 2018 r.

Źródło: sprawozdania wojewodów INF – ZPCh-ZAZ w II półroczu 2018 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Zakłady Aktywności Zawodowej.

W grudniu 2018 r. na rynku pracy funkcjonowało 115 zakładów aktywności zawodowej, które zatrudniały ogółem 6,7 tys. osób, w tym 4 963 osoby niepełnosprawne. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w stosunku do ogółu pracowników zatrudnionych wynosiło 76,1%.

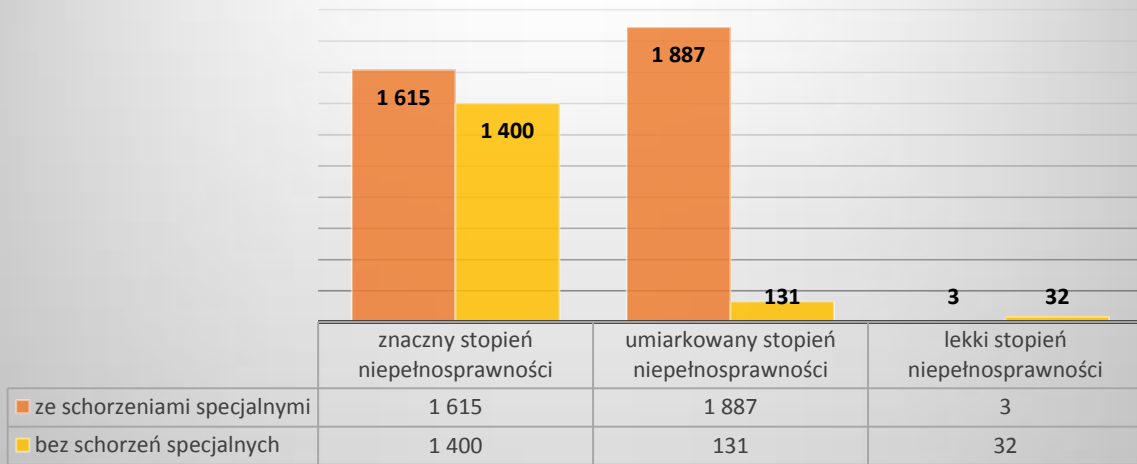
Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Zakładach Aktywności Zawodowej w podziale na stopnie niepełnosprawności oraz występowanie schorzeń specjalnych kształtowało się następująco:

- z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności:
  - o ogółem – 3,0 tys. osób,
  - o ze schorzeniami specjalnymi – 1,6 tys. osób,
- z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności:
  - o ogółem – 2,0 tys. osób,
  - o ze schorzeniami specjalnymi – 1,9 tys. osób,
- z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności:
  - o ogółem- 35 osób,
  - o ze schorzeniami specjalnymi- 3 osoby

Wśród pracowników niepełnosprawnych osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności stanowiły 59,5%, zaś z umiarkowanym stopniem – 39,8% a z lekkim – 0,7%.

Osoby ze schorzeniami specjalnymi stanowiły 69,2% grupy niepełnosprawnych pracowników, a osoby bez schorzeń specjalnych 30,8%.

**Osoby niepełnosprawne zatrudnione
w zakładach aktywności zawodowej w II połowie 2018 r.**

Źródło: sprawozdania wojewodów INF – ZPCh-ZAZ w II półroczu 2018 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

II.

INFORMACJA SZCZEGÓŁOWA RESORTÓW I KIEROWNIKÓW URZĘDÓW O REALIZACJI W 2018 r. PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ZAKRESIE:

1. DOSTĘPU DO DÓBR I USŁUG UMOŻLIWIAJĄCYCH PEŁNE UCZESTNICTWO W ŻYCIU SPOŁECZNYM.

Obszerny opis instrumentów służących urzeczywistnieniu tego prawa został zawarty w informacji dotyczącej realizacji pozostałych praw. Niemniej jednak warto podkreślić, że trwają prace nad projektem dyrektywy w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich w odniesieniu do wymogów dostępności produktów i usług (European Accessibility Act – EAA) [COM(2015) 615], podejmowanych podczas posiedzeń Grupy Roboczej Rady Unii Europejskiej ds. Społecznych. Z uwagi na podstawowy cel dyrektywy, którym jest przyczynienie się do poprawy właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego, a w szczególności usuwanie barier dla swobodnego przepływu dostępnych produktów i usług, które wynikają z niezharmonizowanego w Unii Europejskiej podejścia do zagadnienia dostępności, resortem wiodącym dla projektu jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju.

Efektom dyrektywy ma być również większe włączenie społeczne osób niepełnosprawnych oraz prowadzenie przez nie niezależnego życia dzięki zawartym w dyrektywie wymogom w zakresie dostępności, które będą prawnie obowiązywać w odniesieniu do wskazanych w dyrektywie kategorii produktów i usług. Z dyrektywy skorzystają też przy okazji osoby z ograniczeniami funkcjonalnymi, w tym także osoby starsze. Realizacja wymiaru społecznego jest zatem drugim obok rynkowego celem dyrektywy.

Projekt zakłada objęcie wymogami dostępności następujących produktów i usług:

- sprzęt komputerowy i systemy operacyjne,
- terminale samoobsługowe (bankomaty, automaty do sprzedaży biletów i urządzenia do odprawy samoobsługowej),
- usługi telefoniczne, w tym usługi ratownictwa,
- audiowizualne usługi medialne,
- usługi towarzyszące transportowi pasażerskiemu,
- usługi bankowe,
- e-książki,
- handel elektroniczny.

W 2018 r. w dalszym ciągu trwają prace nad wypracowaniem tekstu kompromisowego w ramach grupy roboczej oraz trilogu pomiędzy Komisją Europejską, Parlamentem Europejskim a Radą Unii Europejskiej.

Projekt dyrektywy wpisuje się w realizację omawianego prawa, określonego w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, bowiem przedmiotem dyrektywy jest ustanowienie wymogów dostępności dla wybranych produktów i usług, co ma wspierać urzeczywistnianie

zobowiązań dotyczących dostępności wynikających z Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych a także realizację szeroko rozumianych postulatów włączenia społecznego. Rolą Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, jako resortu wiodącego dla projektu, jest m.in. prowadzenie stałej współpracy z poszczególnymi resortami i instytucjami oraz przedstawicielami sektorów objętych dyrektywą, opracowywanie instrukcji do przedstawienia w Radzie Unii Europejskiej i przygotowywanie stanowiska dla Sejmu i Senatu, a także materiałów informacyjnych dla polskich przedstawicieli w PE.

2. DOSTĘPU DO LECZENIA I OPIEKI MEDYCZNEJ, WCZESNEJ DIAGNOSTYKI, REHABILITACJI I EDUKACJI LECZNICZEJ, A TAKŻE DO ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH RODZAJ I STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, W TYM DO ZAOPATRZENIA W PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE, ŚRODKI POMOCNICZE, SPRZĘT REHABILITACYJNY

Świadczenia opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych.

Adresatami działań Ministerstwa Zdrowia są wszyscy świadczeniobiorcy (pacjenci) bez względu na ich status prawny na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych i prawa socjalnego – art. 2, 6 i 15 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1938, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o świadczeniach”.

Należy wskazać, że od 1 lipca 2018 r. weszła w życie *ustawa z dnia 9 maja 2018 r. o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności* (Dz. U. poz. 932). Przedmiotowa ustawa wprowadziła zmiany do *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1510, z późn. zm.), nadając osobom ze znacznym stopniem niepełnosprawności prawo do:

- wyrobów medycznych do wysokości limitu finansowania ze środków publicznych bez uwzględnienia okresów użytkowania. O ilości miesięcznego zaopatrzenia w wyroby medyczne decyduje każdorazowo osoba uprawniona do wystawienia zlecenia (art.47 ust.1b);
- korzystania poza kolejnością ze świadczeń opieki zdrowotnej oraz z usług farmaceutycznych udzielanych w aptekach (art. 47c). Świadczenia opieki zdrowotnej dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności udzielane są poza kolejnością przyjęć wynikającą z prowadzonych w placówkach medycznych list oczekujących. Oznacza to, że:
  - placówka medyczna udziela świadczeń opieki zdrowotnej w dniu zgłoszenia,
  - w przypadku, gdy udzielenie świadczenia nie jest możliwe w dniu zgłoszenia, poradnia wyznacza inny termin poza kolejnością przyjęć wynikającą z prowadzonej przez nią listy oczekujących,
  - świadczenie z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej nie może być udzielone w terminie późniejszym niż w ciągu 7 dni roboczych od dnia zgłoszenia.
- ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych bez skierowania (art. 57 ust. 2 pkt 14);
- z zakresu rehabilitacji leczniczej kwota zobowiązania za świadczenia jest zmieniana przez dostosowanie jej do potrzeb zdrowotnych pacjenta oraz wykonania tej umowy (art. 136 ust. 2 pkt 1a). Oznacza to zniesienie limitów finansowania świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu rehabilitacji leczniczej dla osób wymienionych w ustawie.

Jednocześnie nowelizacja przepisów w ramach *ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1532) umożliwiła poszerzenie zakresu uprawnionych do korzystania ze świadczeń wskazanych w ww. ustawie *o szczególnych rozwiązaniach...*

Zmiana przepisu uprawnia do korzystania z tych świadczeń również osoby, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przedmiotowa zmiana podyktowana była chęcią objęcia uprawnieniami zawartymi w ustawie, także grupy najbardziej potrzebujących osób poniżej 16 roku życia, wobec których nie orzeka się stopnia niepełnosprawności.

W celu realizacji ustawy w 2018 r. Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia dokonał zmiany planu finansowego NFZ. W jej wyniku w planie finansowym w części dotyczącej oddziałów wojewódzkich NFZ zwiększono środki na koszty świadczeń opieki zdrowotnej o kwotę 999 406 tys. zł, w tym 138 500 tys. zł z przeznaczeniem na sfinansowanie nielimitowanego dostępu do refundowanych wyrobów medycznych dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Ponadto zarządzeniem nr 51/2018/DEF z dnia 15 czerwca 2018 r. Prezes NFZ dokonał zmiany planu finansowego NFZ na 2018 r. poprzez uruchomienie środków z rezerwy ogólnej ujętej w planie finansowym NFZ na 2018 r. z przeznaczeniem na zwiększenie kosztów świadczeń opieki zdrowotnej w łącznej kwocie 510 512 tys. zł, w tym w kwocie 225 000 tys. zł z przeznaczeniem na sfinansowanie nielimitowanej rehabilitacji leczniczej dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Narodowy Fundusz Zdrowia, za okres od 1 lipca do 31 grudnia 2018 r., sfinansował świadczenia zrealizowane na rzecz osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, zgodnie z poniższą tabelą:

Nazwa rodzaju świadczeń	Liczba pacjentów	Wartość jednostek rozliczeniowych
ambulatoryjna opieka specjalistyczna	3 138	228 769,07 zł
rehabilitacja lecznicza	86 481	54 518 242,60 zł
wyroby medyczne	27 437	25 344 215,51 zł
RAZEM	117 056	80 091 227,18 zł

Źródło: opracowanie Ministerstwa Zdrowia

Rehabilitacja lecznicza.

W zakresie rehabilitacji kontynuowana jest inicjatywa o charakterze systemowym związana ze zmianami w świadczeniach gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej.

W Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji prowadzone są – na zlecenie Ministra Zdrowia – prace obejmujące opracowanie rozwiązań w zakresie świadczeń rehabilitacji leczniczej, mających na celu poprawę dostępności do świadczeń gwarantowanych (w konsultacji z gronem interesariuszy systemu ochrony zdrowia). W ramach realizacji zadania Agencja podjęła współpracę z ekspertami w dziedzinie rehabilitacji leczniczej, powołując w tym celu specjalistyczne zespoły. Wypracowane rozwiązania powinny w sposób systemowy wpłynąć na dostępność oraz skuteczność

świadczeń rehabilitacji leczniczej w Polsce. Zakłada się, że rezultatami wprowadzenia zmian w organizacji udzielania świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej będą:

- szybka, intensywna i skuteczna rehabilitacja pacjentów, którzy jej potrzebują;
- szybszy powrót do sprawności;
- zmniejszenie stopnia niepełnosprawności;
- powrót do pracy większego odsetka osób rehabilitowanych niż ma to miejsce obecnie;
- obniżenie kosztów społecznych niepełnosprawności.

Ponadto z dniem 1 stycznia 2019 r. weszło w życie *rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 grudnia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej* (Dz. U. poz. 2396) upraszczające procedurę uzyskiwania przedmiotowych świadczeń gwarantowanych, co przełoży się na zwiększenie dostępu do świadczeń.

Polityka lekowa.

Działaniem, które w tym punkcie należy wymienić, jest procedowanie w 2018 r. projektu *ustawy o zmianie ustawy Prawo farmaceutyczne i ustawy o działalności leczniczej* (UD 374 – numer z wykazu RCL / druk nr 3303 z 2019 r.). Niniejszy projekt zawierał między innymi regulacje umożliwiające sprzedaż wysyłkową przez apteki i punkty apteczne produktów leczniczych wydawanych wyłącznie na receptę przepisanych osobie posiadającej orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności.

Przedmiotowy projekt ustawy rozszerza ponadto katalog produktów, których sprzedaż wysyłkowa jest dozwolona o wyroby medyczne objęte refundacją.

Działania Ministerstwa Zdrowia w obszarze zdrowia psychicznego oraz zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży I Pilotaż Centrów Zdrowia Psychicznego dla dorosłych.

Mając także na względzie osoby, których sprawność psychiczna trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, Ministerstwo Zdrowia powzięło działania mające na celu wdrożenie pilotażowego programu psychiatrii środowiskowej w ramach Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego. Niniejsze działanie jest w chwili obecnej strategicznym dla Ministerstwa zadaniem związanym z reformą psychiatrycznej opieki zdrowotnej. Celem programu pilotażowego jest przetestowanie środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej opartego na centrach zdrowia psychicznego, o których mowa w art. 5a *ustawy z dnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1878) w aspekcie organizacyjnym, finansowym, jakościowym oraz równości i dostępności do świadczeń zdrowotnych. W dniu 9 maja 2018 r. przyjęte zostało *rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 kwietnia 2018 r. w sprawie programu pilotażowego w centrach zdrowia psychicznego*. Zgodnie z przepisami rozporządzenia udzielanie świadczeń w ramach programu pilotażowego możliwe jest od 1 lipca 2018 r., a czas trwania wynosi 36 miesięcy. Każdy podmiot zakwalifikowany do programu pilotażowego tworzy jedno centrum zdrowia psychicznego.

Zadaniem realizatora programu pilotażowego, tj.: podmiotu leczniczego odpowiedzialnego za funkcjonowanie centrum zdrowia psychicznego, jest zapewnienie kompleksowej opieki psychiatrycznej (doraźnej, ambulatoryjnej, środowiskowej, dziennej i całodobowej) dla dorosłej ludności zamieszkałej na obszarze jego działania (od 50 do około 200 tys. mieszkańców).

Łączna liczba populacji do objęcia opieką przez 27 centrów to około 3 mln osób z terenu całej Polski (ponad 10% dorosłej populacji).

Należy podkreślić, że obszar działania Centrów został określony w sposób gwarantujący lokalny charakter podmiotów udzielających świadczeń zdrowotnych w ramach pilotażu. Wskazany obszar działania umożliwia sprawne zarządzanie populacją objętą opieką oraz prowadzenie procesu terapeutycznego w sposób adekwatny do potrzeb pacjentów (umożliwia indywidualne podejście zespołu terapeutycznego do danego pacjenta), który daje możliwość w sposób znaczący przyczynić się do zwiększenia efektów terapeutycznych.

Kluczowym i nowym elementem w zakresie wdrażania programu pilotażowego jest Punkt Zgłoszeniowo-Koordinacyjny, do którego zadań należy m.in.:

1. Udzielanie informacji o zakresie działania centrum i możliwości uzyskania świadczeń opieki zdrowotnej.
2. Przeprowadzenie wstępnej oceny potrzeb zdrowotnych osób zgłaszających się do PZK, uzgodnienie wstępnego planu postępowania oraz udzielenie możliwego wsparcia w zakresie zdefiniowanych potrzeb.
3. Uzgodnienie terminu przyjęcia i wskazanie miejsca uzyskania niezbędnego świadczenia psychiatrycznego, w przypadkach pilnych nie później niż 72 godziny od zgłoszenia.
4. W przypadkach tego wymagających wskazanie miejsca uzyskania niezbędnego świadczenia z zakresu pomocy społecznej.
5. Udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej.

Punkt Zgłoszeniowo-Koordinacyjny odpowiedzialny jest za wiele kluczowych kwestii w tym, m.in. niezwykle istotną dla osób dotkniętych zaburzeniami psychicznymi możliwość uzyskania informacji o świadczeniach z zakresu pomocy społecznej.

Jednocześnie mając na względzie komfort osób z zaburzeniami psychicznymi w ramach ich dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej, w ramach Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020, przeprowadzone zostały szkolenia dla personelu medycznego oraz niemedycznego w zakresie kontaktu z pacjentem cierpiącym na zaburzenie psychiczne oraz jego rodziną. Przedmiotowe szkolenia realizowane były przez Szpital Kliniczny im. dr. Józefa Babińskiego SPZOZ w Krakowie oraz Fundację Żyjmy Zdrowo. Szkolenia dotyczyły komunikacji interpersonalnej dla personelu medycznego i niemedycznego odnosząc się do specyficznych potrzeb osób dotkniętych zaburzeniami psychicznymi z uwzględnieniem kontaktu z rodziną osób dotkniętych chorobą psychiczną. Do 2018 r. łącznie przeszkolono 3031 osób z personelu medycznego i niemedycznego (z powodu dużego zainteresowania i pozytywnego odbioru projektu rozszerzano grupy docelowe w projektach m.in.: o przedstawicieli miejskich ośrodków pomocy społecznej, funkcjonariuszy policji czy sędziów).

Realizacja ustawy o wsparciu kobiet i rodzin „Za życiem”.

Mając na uwadze potrzebę otoczenia szczególną opieką kobiet w ciąży i ich rodzin, w tym przede wszystkim kobiet w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, a także dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu) zdecydowano o zapewnieniu im kompleksowego wsparcia i przyjęciu stosownych w tej mierze rozwiązań rangi ustawowej. Uchwalona została *ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”* (Dz. U. z 2019 r. poz. 473), a następnie na jej podstawie przyjęty został *Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”*. Opieka państwa w zakresie określonym w ustawie obejmuje dostęp do odpowiednich świadczeń opieki zdrowotnej oraz do instrumentów polityki na rzecz rodziny. Program przewiduje realizację szeregu zadań określonych w ramach siedmiu priorytetów, w tym: zapewnienie koordynowanej opieki nad kobietą w ciąży, ze szczególnym uwzględnieniem ciąży powikłanej (uwzględniającej również opiekę psychologiczną), diagnostykę i terapię prenatalną oraz opiekę paliatywną i hospicyjną. W 2018 r. Ministerstwo Zdrowia oraz Narodowy Fundusz Zdrowia kontynuowały działania rozpoczęte w 2017 r.

Program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” na lata 2017 - 2021.

W dniu 16 października 2017 r. został ogłoszony *„Program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” na lata 2017 – 2021”*, zwanej dalej „ustawą za życiem”. W 2018 r. wsparcie działań przedmiotowego programu objęło m.in. zakres:

1. koordynacji opieki neonatologiczno-pediatrycznej na rzecz dzieci;
2. odżywiania mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt.

Ad. 1. Koordynacja opieki neonatologiczno-pediatrycznej na rzecz dzieci. Realizacja tego zadania ma na celu podniesienie jakości i dostępności świadczeń opieki zdrowotnej na rzecz dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu. Narzędziem realizacji jest wyposażenie lub doposażenie wyspecjalizowanych ośrodków koordynujących oraz z nimi współpracujących w sprzęt komputerowy oraz narzędzia informatyczne. Na zadanie w 2018 r. w ramach programu przeznaczono środki finansowe w wysokości: 156 208,00 zł. Dyrektorzy Oddziałów Wojewódzkich NFZ w 2018 r. zawarli umowy o udzielanie świadczeń z 10 świadczeniodawcami na terenie Polski.

Ad. 2. Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt. Celem tego zadania jest zwiększenie liczby banków mleka kobiecego na terenie kraju do 13. poprzez wyposażenie podmiotów deklarujących chęć założenia w swojej strukturze banku mleka kobiecego lub doposażenie obecnie już funkcjonujących. Powyższe działanie zapewnienia większy dostęp do odżywiania mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, które nie mogą być odżywiane

mlekiem biologicznej matki (tj. urodzonym przedwcześnie z ciąży o czasie trwania poniżej 37 tygodni lub z masą urodzeniową ≤ 2500 g, donoszonym w stanie ciężkim, ze szczególnym uwzględnieniem tych, u których zdiagnozowano ciężkie lub nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu lub wymagającym żywienia enteralnego). W ramach tego zadania dokonywany jest zakup sprzętu stanowiącego wyposażenie banku mleka kobiecego. W 2018 r. przeznaczono na ten cel środki finansowe w wysokości: 3 443 245,84 zł. W 2018 r. utworzone zostało 6 kolejnych banków mleka co przyczyniło się do osiągnięcia zakładanego rezultatu w postaci utworzenia 13 banków.

Programy polityki zdrowotnej.

Narodowy Program Zwalczenia Chorób Nowotworowych - zadanie pn.: *Zakup endoprotez na potrzeby leczenia dzieci z nowotworami kości.*

Realizacja zadania jest nastawiona na ograniczenie niepełnosprawności u dzieci z nowotworami układu kostno-mięśniowego poprzez zapewnienie dostępu do mniej okaleczającego postępowania chirurgicznego z wykorzystaniem endoprotez onkologicznych, co jest najkorzystniejszą formą rekonstrukcji u pacjentów po rozległych wycięciach nowotworu złośliwego kości. Postępowanie takie umożliwia radykalne wycięcie nowotworu, jednoczesne uzupełnienie dużego ubytku kości umożliwiające szybkie uruchomienie pacjenta oraz dalsze kontynuowanie leczenia (chemioterapii). Realizacja zadania pozwala na zwiększenie dostępu do leczenia wysokospecjalistycznego oraz poprawia w sposób istotny jakość życia pacjentów. Stosowanie nowoczesnego leczenia oszczędzającego zmniejszy kalectwo i umożliwi zachowanie kończyny w opisanej powyżej grupie chorych. Realizatorem zadania jest podmiot wskazany przez ministra właściwego do spraw zdrowia – Instytut Matki i Dziecka w Warszawie. Program realizowany jest w latach 2016-2024.

Program zapobiegania depresji w Polsce na lata 2016-2020 - profilaktyka depresji oraz edukacja społeczeństwa poprzez kampanię edukacyjno-informacyjną dot. depresji.

W ramach przeprowadzenia ogólnopolskiej kampanii edukacyjno-informacyjnej pn. *Depresja. Rozumiesz-Pomogasz* dot. tematyki depresji (jej objawów, profilaktyki, rozpoznawania, leczenia oraz form wsparcia) prowadzono działania mające na celu zwiększenie dostępności osób niepełnosprawnych do materiałów kampanii. W 2018 r. przygotowano broszury zawierające kompendium wiedzy o depresji w języku Braille'a, które rozdystrybuowano do regionalnych oddziałów Polskiego Związku Niewidomych i innych instytucji zrzeszających osoby niewidome oraz przygotowano transkrypcję 3 filmów dot. depresji celem udostępnienia ich osobom z zaburzeniem narządu słuchu oraz słuchu i mowy. Równocześnie strona internetowa kampanii www.wyleczdepresje.pl została przygotowana w możliwie jak najszerszym stopniu zgodnie ze standardem WCAG 2.0 na poziomie AA.

Program badań przesiewowych noworodków w Polsce na lata 2015-2018.

Program polega na wykonywaniu badań przesiewowych noworodków (w formie testów z próbki krwi) umożliwiających wczesne wykrycie i rozpoczęcie leczenia chorób i wad wrodzonych, które nieleczone powodują trwałe upośledzenie umysłowe lub fizyczne. Wykonywanie badań w dłuższej perspektywie czasowej umożliwia obniżenie kosztów

leczenia i opieki nad dziećmi z chorobami wrodzonymi, obniżenie umieralności noworodków, niemowląt i dzieci z powodu wad metabolizmu oraz zapobieganie ciężkiemu i trwałemu upośledzeniu fizycznemu i intelektualnemu, wynikającemu z tych wad. W okresie realizacji Programu w 2018 r. wykonano ponad 2 373 500 badań w zakresie wykrycia 29 chorób wrodzonych, co pozwoliło objąć leczeniem i zapobiec niepełnosprawności lub śmierci u ponad 381 dzieci.

Program kompleksowej diagnostyki i terapii wewnątrzmacicznej w profilaktyce następstw i powikłań wad rozwojowych i chorób płodu - jako element poprawy stanu zdrowia płodów i noworodków na lata 2018-2020.

W 2018 r. w ramach realizacji Programu wykonano 48 zabiegów wewnątrzmacicznych. Niepodjęcie terapii wewnątrzmacicznej w większości patologii powoduje śmiertelność okołoporodową na poziomie 80-100%, a jej podjęcie w większości przypadków zapobiega wystąpieniu niepełnosprawności i zmniejsza ogólne koszty dalszego leczenia i opieki. W 2018 r. zakupiono również specjalistyczny sprzęt dla ośrodków wykonujących te zabiegi.

Krajowy program zmniejszania umieralności z powodu przewlekłych chorób płuc poprzez tworzenie sal nieinwazyjnej wentylacji mechanicznej na lata 2016-2019.

W ramach programu w 2018 r. wyposażono 11 sal nieinwazyjnej wentylacji mechanicznej (sNWM) w aparaturę i sprzęt medyczny oraz finansowano realizację programu rehabilitacji pulmonologicznej. Zakupiono 291 sztuk specjalistycznego sprzętu oraz 324 osoby objęto programem rehabilitacji pneumonologicznej w warunkach domowych. Z uwagi na korzystanie z programu głównie przez osoby starsze cierpiące na przewlekłe choroby dróg oddechowych, wśród beneficjentów programu znajdują się również osoby niepełnosprawne.

Wdrażanie programów profilaktycznych ze środków europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja i Rozwój na lata 2014-2020 (PO WER 2014-2020).

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja i Rozwój na lata 2014-2020 (PO WER 2014-2020) podejmowane są działania, które mają na celu zwiększenie dostępu do usług oraz dostępu do leczenia, opieki medycznej i wczesnej diagnostyki, z których korzystają również osoby z niepełnosprawnościami. W Działaniu 5.1 pn. Programy profilaktyczne realizowany jest projekt „Opracowanie koncepcji i założeń merytorycznych programów polityki zdrowotnej planowanych do wdrożenia w procedurze konkursowej”. Celem ww. projektu pozakonkursowego jest opracowanie 15 ogólnokrajowych programów polityki zdrowotnej, ukierunkowanych na przeciwdziałanie chorobom stanowiącym istotną przyczynę dezaktywizacji zawodowej (1. choroby układu krążenia, 2. choroby nowotworowe, 3. zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania, 4. choroby układu kostno-stawowego i mięśniowego, 5. choroby układu oddechowego), które są wdrażane w procedurze konkursowej. W 2018 r. uzyskano pozytywną opinię AOTMiT dla:

- programu dot. nowotworów skóry, płuc, wątroby oraz
- programu profilaktyki w zakresie miażdżycy tętnic i chorób serca poprzez edukację osób z podwyższonymi czynnikami ryzyka sercowo-naczyniowego (KORDIAN).

W 2018 kontynuowano również prace w grupach roboczych nad programami w zakresie rehabilitacji po leczeniu raka piersi oraz w zakresie profilaktyki uzależnień od

alkoholu i innych substancji psychoaktywnych u młodzieży i młodych dorosłych. Realizowano prace nad programem dot. chorób odkleszczowych oraz programem edukacyjno-profilaktycznym w zakresie próchnicy zębów wśród młodzieży. Realizowane programy prewencyjne przyczyniają się do redukcji chorobowości oraz umieralności.. Prowadzenie szeroko zakrojonych działań profilaktycznych przynosi w określonej perspektywie czasowej wymierne korzyści m. in.: poprawę świadomości zdrowotnej populacji, poprawę stanu zdrowia ludności, zmniejszenie liczby osób z powikłaniami chorób i trwałym inwalidztwem.

W 2018 r. kontynuowano również realizację następujących projektów wdrażających programy polityki zdrowotnej:

- *"Profilaktyka nowotworów głowy i szyi"*,
- *"Profilaktyka reumatoidalnego zapalenia stawów"*,
- *"Profilaktyka chorób naczyń mózgowych"*.

W 2018 r. przeprowadzono konkursy na wybór realizatorów projektów wdrażających następujące programy polityki zdrowotnej: *"Profilaktyka nowotworów skóry"*, *"Profilaktyka osteoporozy"*, *"Profilaktyka depresji poporodowej"*, *"Profilaktyka POCHP"*, *„Profilaktyka chorób układu krążenia"*.

Realizacja powyższych programów polityki zdrowotnej wpływa na zwiększenie dostępności do usług zdrowotnych co przekłada się na szybką wykrywalność chorób i ogranicza tym samym powstawanie długotrwałej niesamodzielności czy też niepełnosprawności w wyniku powikłań chorobowych.

Projekt pozakonkursowy pn. "Dostępność plus dla zdrowia", realizowany przez Ministerstwo Zdrowia - Departament e-Zdrowia.

Projekt ma na celu wdrożenie działań projakościowych w systemie ochrony zdrowia związanych z dostosowaniem placówek medycznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Decyzja o dofinansowaniu projektu została wydana w dniu 28 grudnia 2018 r., wartość projektu wynosi 150 000 000 zł. Projekt obejmuje wsparciem 25 szpitali oraz 125 jednostek Podstawowej Opieki Zdrowotnej (POZ). W ramach projektu planowane jest przygotowanie standardu dostępności dla szpitala i POZ. Ww. podmioty będą mogły ubiegać się o dofinansowanie działań związanych z dostępnością w ramach 4 komponentów: architektonicznego, cyfrowego, komunikacyjnego i organizacyjnego. Wsparciem zostaną objęci również pracownicy szpitali i POZ w ramach szkoleń związanych z obszarem dostępności. Na koniec zostanie przygotowany raport podsumowujący, zawierający rekomendacje do wdrożenia działań systemowych. Realizacja projektu rozpoczęła się 1 stycznia 2019 r.

Zadania inwestycyjne z zakresu ochrony zdrowia realizowane w ramach środków części 46-Zdrowie.

Realizowanych było 48 zadań budowlanych i inwestycyjnych w uczelniach medycznych, szpitalach ogólnych, szpitalach klinicznych i instytutach badawczych, w tym 8 programów wieloletnich inwestycyjnych ustanowionych przez Radę Ministrów w drodze uchwał. Zadania miały na celu unowocześnienie infrastruktury służącej prowadzeniu

działalności dydaktycznej zgodnie ze standardami europejskimi. Dostosowując bazę dydaktyczną do współczesnych standardów zapewnione zostały odpowiednie warunki kształcenia studentów i pracy pracowników naukowych.

Realizacja zadań wpływa na poprawę infrastruktury technicznej i efektywności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia. Zwiększa między innymi: skuteczność i poprawia jakość świadczeń medycznych, bezpieczeństwo i higienę pracy. Pozwala na podniesienie standardów diagnostyki i leczenia pacjentów. W niektórych przypadkach pozwala na zwiększenie liczby procedur obecnie wykonywanych oraz rozszerzenie świadczeń zdrowotnych.

Realizacja niektórych inwestycji poprzez rozbudowę, przebudowę oraz modernizację obiektów pozwala na dostosowanie do obecnie obowiązujących przepisów prawa. Poprawia również efektywność funkcjonowania jednostek medycznych poprzez zmniejszenie kosztów.

Wiele inwestycji polegało m.in. na adaptacji i przystosowaniu pomieszczeń podmiotów leczniczych do norm i przepisów określonych *rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą*, wymaganiami inspekcji sanitarnej, przepisami przeciwpożarowymi oraz pod kątem osób dotkniętych niepełnosprawnością.

Wspieranie inwestycji w infrastrukturę ochrony zdrowia z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. kontynuowano dofinansowywanie ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko projektów w zakresie infrastruktury ochrony zdrowia z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych. W każdym wniosku o dofinansowanie Wnioskodawca był zobowiązany przedstawić stosowny opis określający czy i w jaki sposób projekt przyczynia się do realizacji polityk wspólnotowych dotyczących równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji, w szczególności zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, o których mowa w przepisie art. 7 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013. Jednym ze wskaźników realizowanych przez poszczególne projekty (o ile dotyczy) jest wskaźnik "*Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami*". Do końca 2018 r. podpisano umowy o dofinansowanie przewidujące dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych 255 obiektów ochrony zdrowia. Na chwilę obecną 33 spośród nich zostały już dostosowane.

Produkty lecznicze i wyroby medyczne (przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze) oraz sprzęt rehabilitacyjny.

Osoby niepełnosprawne, którym Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) przyznał wsparcie w zakupie wyrobów medycznych (przedmiotów ortopedycznych lub środków pomocniczych)²⁷ mogły w 2018 r. (podobnie jak w latach poprzednich) otrzymać dodatkowe

---

²⁷ Narodowy Fundusz Zdrowia gromadzi jedynie informacje dotyczące całkowitej liczby osób zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego (obowiązkowego i dobrowolnego), bez wyszczególnienia liczby osób niepełnosprawnych.

dofinansowanie do zakupu wspomnianych wyrobów medycznych, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) będących w dyspozycji samorządów powiatowych, jeśli ich średni miesięczny dochód nie przekraczał określonego kryterium dochodowego.

Dofinansowanie to następuje w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatów, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 926), zwanego dalej rozporządzeniem w sprawie zadań powiatu.

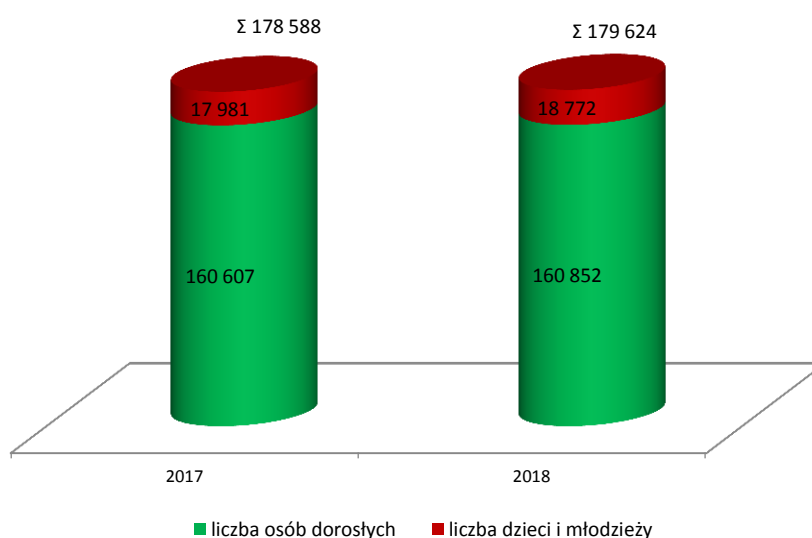
Wysokość dofinansowania ze środków PFRON zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, przyznane osobie niepełnosprawnej przez NFZ, wynosiła do 100% udziału własnego osoby niepełnosprawnej w limicie ceny ustalonym na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli taki udział był wymagany i do 150% sumy kwoty takiego limitu oraz wymaganego udziału własnego osoby niepełnosprawnej.

Do samorządów wpłynęło 235.116 wniosków od osób indywidualnych na łączną kwotę 270.345.520,00 zł, po rozpatrzeniu których 380 samorządów wypłaciło kwotę 155.603.425,00 zł na rzecz 179.624 osób, w tym dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego obejmowało wypłaty w ramach 4.408 umów na kwotę 6.340.079,00 zł.

Wykorzystanie środków dotyczyło dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze wypłaconego:

- na rzecz 160.852 dorosłych osób niepełnosprawnych w kwocie 120.170.125,00 zł,
- na rzecz 17.981 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w kwocie 31.247.603,00 zł.

Wykres nr 53 Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym.

Źródło: Sprawozdanie Zarządu PFRON za 2018 r.

Nie jest zatem możliwe określenie skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w 2018 r. odnośnie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

W ramach zadania pomoc finansową otrzymało 70.915 osób będących mieszkańcami wsi w wysokości 57.112.718,00 zł, jak również 99.864 kobiet w kwocie 64.895.528,00 zł.

Na podstawie rozporządzenia *w sprawie zadań powiatu* dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny mogą uzyskać także osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, prawne i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej.

Do samorządów w zakresie realizacji zadania wpłynęło 67 wniosków na łączną kwotę 642.835,00 zł, z czego 10 wniosków na kwotę 65.468,00 zł złożyły podmioty z sektora finansów publicznych i 57 wniosków na kwotę 577.367,00 zł - jednostki spoza sektora finansów publicznych.

Starostowie 27 powiatów zawarli 38 umów na łączną kwotę 222.303,00 zł, z czego stroną w 7 umowach na kwotę 41.432,00 zł były podmioty z sektora finansów publicznych, a w 31 umowach na kwotę 180.871,00 zł - jednostki spoza tego sektora. Przeciętne dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego wyniosło 5.622,00 zł.

Powiaty te wykorzystały kwotę 213.628,00 zł, z czego 38.289,00 zł otrzymało 7 podmiotów sektora finansów publicznych, a kwotę 175.339,00 zł – 31 jednostek spoza sektora finansów publicznych. Na zakup sprzętu do rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystano 69.214,00 zł (32,0%).

W 2018 r. zanotowany został spadek wykorzystanych środków o 23% w stosunku do roku poprzedniego, w którym realizacja tego zadania wynosiła 277.399,00 zł.

Powiadamianie ratunkowe.

W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji kontynuowano prace związane z udostępnieniem numeru alarmowego 112 dla wszystkich obywateli, w tym osób głuchych i niedosłyszących. Podjęto działania na rzecz udostępnienia aplikacji mobilnej Alarm 112 (dla systemu Android i iOS), której głównym celem działania jest zapewnienie skutecznej formy komunikacji osób z niepełnosprawnościami z operatorami numerów alarmowych, funkcjonującymi w centrum powiadamiania ratunkowego, w celu udzielenia niezbędnej pomocy w sytuacji zagrożenia zdrowia, życia, mienia, środowiska, bezpieczeństwa i porządku publicznego. Aplikacja mobilna Alarm 112 umożliwia rejestrację użytkownika, określenie jego lokalizacji w celu poinformowania odpowiednich ze względu na rodzaj i miejsce zdarzenia służb ratunkowych oraz komunikację w czasie rzeczywistym z operatorem numeru alarmowego (ONA) z wykorzystaniem krótkich wiadomości tekstowych (sms, czat). Modułowa budowa aplikacji umożliwia ponadto wybranie za pomocą piktogramów informacji opisujących zdarzenie alarmowe, wysłanie zgłoszenia do centrum powiadamiania ratunkowego oraz przegląd historii wysłanych zgłoszeń.

W 2018 r. pilotażowo uruchomiono aplikację mobilną Alarm 112 dla zamkniętej, zdefiniowanej grupy osób głuchych (grudzień).

Podjęto działania na rzecz wprowadzenia zmian w ustawie o systemie powiadamiania ratunkowego. Projektowana zmiana zakłada wprowadzenie definicji aplikacji mobilnej oraz konieczność rejestracji użytkowników końcowych w celu zapewnienia skutecznej formy komunikacji osób z niepełnosprawnościami z operatorami numerów alarmowych funkcjonującymi w centrum powiadamiania ratunkowego oraz umożliwienia rejestracji

użytkowników (projekt obecnie jest na etapie wpisywania do wykazu prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów);

Opieka lekarska w jednostkach penitencjarnych.

Więzienna służba zdrowia realizuje nałożony na Służbę Więzienną ustawowy obowiązek zapewnienia opieki zdrowotnej osobom pozbawionym wolności w tym osadzonym niepełnosprawnym. Obejmuje ona świadczenia zdrowotne udzielane w podmiotach leczniczych jednostek penitencjarnych jak i organizację świadczeń udzielanych w podmiotach pozawięziennych. Świadczenia opieki zdrowotnej udzielane osobom pozbawionym wolności finansowane są w całości z budżetu państwa. Wszelkie potrzeby lub wydatki związane z utrzymaniem odpowiednich warunków, jakie winny spełniać pomieszczenia podmiotów leczniczych dla osób pozbawionych wolności, wyposażenie w sprzęt medyczny, zaopatrzenie w wyroby medyczne są pokrywane z budżetu więziennictwa. Zasadą jest udzielanie świadczeń przede wszystkim w podmiotach leczniczych zakładów karnych lub aresztów śledczych, natomiast w przypadku zaistnienia przesłanek określonych w Kodeksie karnym wykonawczym – udzielanie świadczeń odbywa się w podmiotach pozawięziennych (dotyczy to w szczególności świadczeń wysokospecjalistycznych wymagających specjalistycznego sprzętu, kadry lub sytuacji nagłego zagrożenia zdrowia lub życia).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, tj. art. 79b §1 i art. 101 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeksu karnego wykonawczego (Dz. U. z 2018 r., poz. 652, z późn. zm.) oraz §9 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności i §9 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, każdy osadzony po przyjęciu do jednostki penitencjarnej jest badany przez lekarza. Osadzony niepełnosprawny jest przez lekarza oceniany pod względem swoich potrzeb i stopnia niepełnosprawności. Jeśli zachodzi potrzeba, lekarz wydaje odpowiednie zalecenia dotyczące dalszego postępowania, np. umieszczenie w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, zaopatrzenie w bezpłatne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze. W przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia lekarz może ustalać adekwatne wyżywienie (diety lecznicze) lub wnioskować o odstępstwa od zasad określonych w regulaminach wykonania kary pozbawienia wolności i wykonania tymczasowego aresztowania.

Według danych z dnia 20 grudnia 2018 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 108 osadzonych poruszający się na wózku inwalidzkim i 521 osadzonych korzystających na stałe z kul łokciowych.

W każdej jednostce penitencjarnej funkcjonują podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności. Są nimi: ambulatoria z izbami chorych oraz szpitale więzienne. W ramach tych podmiotów działają oddziały szpitalne, gabinety lekarskie, we wszystkich jednostkach gabinety stomatologiczne, pracownie diagnostyczne, pracownie rehabilitacji i fizykoterapii oraz apteki zakładowe (15 i 1 dział farmacji szpitalnej).

Szczegółowe warunki jakie powinny spełniać te obiekty określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 w sprawie szczegółowych wymagań, jakim

powinny odpowiadać pomieszczenia, urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz.U. z 2012r. poz. 808, z późn. zm.). Jednostki, w których funkcjonują szpitale więzienne zapewniają całodobową opiekę medyczną. W pozostałych jednostkach kadra medyczna jest obecna w godzinach pracy administracji i zapewnia osadzonym ambulatoryjną opiekę medyczną. W czasie, kiedy w jednostce nie ma kadry medycznej więziennictwo korzysta ze świadczeń Zespołów Ratownictwa Medycznego. Osoby pozbawione wolności mają zagwarantowaną dostępność do nieodpłatnych świadczeń zdrowotnych, leków, artykułów sanitarnych, wyrobów medycznych, w tym protez i środków pomocniczych. Świadczenia zdrowotne dla osadzonych są finansowane z budżetu państwa i nie podlegają limitowaniu. W 2018 r. w oddziałach szpitali więziennych przebywało 4715 pacjentów, w pozawięziennych podmiotach leczniczych hospitalizowano 4168 pacjentów. W podmiotach więziennych w trybie ambulatoryjnym miały miejsce 1 320 423 wizyty u lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz konsultacji specjalistycznych, w pozawięziennych podmiotach leczniczych udzielono jedynie 33159 takich świadczeń.

W więziennych podmiotach leczniczych uwzględniane są prawa pacjenta określone w ustawie z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2016 r. poz. 186, z późn. zm.), z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z przepisów Kodeksu karnego wykonawczego. Kontakt z lekarzem podstawowej opieki zdrowotnej odbywa się z inicjatywy osadzonego, natomiast badania diagnostyczne, konsultacje specjalistyczne lub leczenie szpitalne wymagają skierowania lekarskiego.

Więzienna służba zdrowia udzieliła w 2018 r. 26 773 ambulatoryjnych świadczeń rehabilitacyjnych w ramach swoich podmiotów leczniczych i jedynie 402 w pozawięziennych służbie zdrowia.

W Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi funkcjonuje Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu (w 2018 r. hospitalizowano 89 pacjentów), a w Zakładzie Karnym w Czarnem – Oddział dla Przewlekłe Chorych (w 2018 r. hospitalizowano 80 pacjentów). Do tych oddziałów są kierowani osadzeni wymagający zabiegów w trybie szpitalnym lub wymagający z powodu stanu ogólnego, wieku lub niepełnosprawności długotrwałej hospitalizacji.

Tabela: Lokalizacja i profil szpitali więziennych:

UMIEJSCOWIENIE SZPITALA	ODDZIAŁY
OISW w Bydgoszczy	
AŚ w Bydgoszczy	Wieloprofilowy zachowawczy Chirurgiczny z pododdziałem laryngologicznym
ZK nr 1 w Grudziądzu (filia AŚ Bydgoszcz)	Ginekologiczno-położniczy
ZK w Potulicach	Chorób zakaźnych (WZW) Przeciwgruźliczy
OISW w Katowicach	
AŚ w Bytomiu	Wewnętrzny

OISW w Koszalinie	
ZK w Czarnem	Wewnętrzny
	Wewnętrzny dla przewlekle chorych
OISW w Gdańsku	
AŚ w Gdańsku	Wieloprofilowy zachowawczy
	Przeciwgruźliczy
OISW w Krakowie	
AŚ w Krakowie	Wieloprofilowy zachowawczy
	Psychiatryczny (obserwacje leczenie)
OISW w Łodzi	
ZK nr 2 w Łodzi	Wieloprofilowy zachowawczy
	Psychiatryczny obserwacje leczenie
	Rehabilitacji leczniczej
OISW w Poznaniu	
AŚ w Poznaniu	Wewnętrzny
	Psychiatryczny (obserwacje, leczenie)
	Dermatologiczny
OISW we Wrocławiu	
AŚ we Wrocławiu	Psychiatryczny obserwacje leczenie
OISW w Szczecinie	
AŚ w Szczecinie	Wewnętrzny
	Psychiatryczny (obserwacje, leczenie)

Źródło: opracowanie Centralny Zarząd Służby Więziennej.

Wśród osadzonych w aresztach śledczych i zakładach karnych są prowadzone działania z zakresu promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym. Upowszechnia się wiedzę na temat zdrowia psychicznego, kształtowania zachowań i stylów życia korzystnych dla zachowania dobrej kondycji psychofizycznej. Podejmowane działania edukacyjne zmierzają do tego, aby każda osoba pozbawiona wolności rozumiała, że jest odpowiedzialna za swoje zdrowie, chciała i umiała je chronić oraz starała się utrzymywać w dobrym stanie. Szkolenia i zagadnienia uwrażliwiające funkcjonariuszy i pracowników cywilnych na aspekty związane z szeroko pojętym stanem zdrowiem osób pozbawionych wolności, w tym niepełnosprawnych, realizowane są systematycznie na różnych poziomach edukacyjnych (np. szkolenia wstępne, oficerskie i podoficerskie, kursokonferencje, odprawy penitencjarno – ochronne).

Opieka zdrowotna nad osobami niepełnosprawnymi pozbawionymi wolności z zaburzeniami psychicznymi jest wykonywana w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej, zwłaszcza psychiatrycznej. W każdej jednostce penitencjarnej funkcjonuje ambulatorium z izbą chorych.

Lekarze psychiatry zatrudnieni w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności udzielają świadczeń zdrowotnych z zakresu pomocy doraźnej, ambulatoryjnej i szpitalnej. Całodobowa opieka psychiatryczna jest dostępna jedynie w jednostkach dysponujących szpitalnymi oddziałami psychiatrycznymi, które funkcjonują w: Areszcie

Śledczym w Krakowie, Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi, Areszcie Śledczym w Poznaniu, Areszcie Śledczym w Szczecinie i Areszcie Śledczym we Wrocławiu. Rozbudowana oddziałów w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi, Areszcie Śledczym w Szczecinie zwiększyła pojemność oddziałów psychiatrii w/wym. szpitalach, jak również poprawiła warunki dla pacjentów oddziałów i zatrudnionego tam personelu medycznego.

Bieżąca dostępność do lekarza psychiatrii jest zapewniana także w aresztach śledczych i zakładach karnych, w których taki specjalista nie jest zatrudniony. Wówczas osoby pozbawione wolności są konsultowane przez lekarzy psychiatrów w ramach współpracy z innym więziennym podmiotem leczniczym lub pozawięziennymi placówkami ochrony zdrowia.

Osadzeni w 2018 r. korzystali z 74798 konsultacji psychiatrycznych przeprowadzonych w trybie ambulatoryjnym, w tym 73082 odbyło się w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności, a 1716 w placówkach pozawięziennych.

W 2018 r. w oddziałach psychiatrycznych szpitali więziennych hospitalizowano i obserwowano 1122 pacjentów. W tym okresie zostało wydanych 796 opinii sądowo-psychiatrycznych, w tym 83 opinie z wnioskiem o internację.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności w § 12 i § 13 jednoznacznie doprecyzowuje postępowanie z osadzonymi z podejrzeniem zaburzeń psychicznych, upośledzenia umysłowego, czy uzależnień. Zapisy tego rozporządzenia wprost odwołują się do ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2018 r., poz. 1878).

Personel medyczny we współpracy z funkcjonariuszami i pracownikami działu penitencjarnego oraz działu ochrony stale monitoruje funkcjonowanie osadzonych w oddziałach mieszkalnych. W sposób ciągły realizuje zadania w zakresie przeciwdziałania zachowaniom suicydalnym w oparciu o Instrukcję Nr 2/16 Dyrektora Generalnego z dnia 29 sierpnia 2016 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

Przy przyjęciu do jednostki penitencjarnej z każdym osadzonym przeprowadzana jest rozmowa wstępna przez wychowawcę, w trakcie której diagnozowane są wstępnie wszystkie deficyty, a następnie podejmowane są decyzje, co do dalszego postępowania w trakcie izolacji penitencjarnej. Osoby wykazujące zaburzenia psychiczne, upośledzone umysłowo, prezentujące poważne zaburzenia zachowania, stwarzające istotne problemy wychowawcze są kierowane do ośrodków diagnostycznych celem przeprowadzenia badań psychologicznych. W efekcie przeprowadzonych badań sporządzane jest orzeczenie psychologiczno-penitencjarne, które zawiera m. in. szczegółową diagnozę psychologiczną skazanego oraz wskazania i zalecenia do dalszej pracy. Komisja penitencjarna na podstawie wyników przeprowadzonych badań kieruje osoby wykazujące poważne dysfunkcje psychiczne i problemy adaptacyjne do odbywania kary w systemie terapeutycznym w oddziałach dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. Do tych oddziałów kierowane są także osoby z zastosowanym w orzeczonym wyroku art. 62 Kodeksu karnego. W okresie od 01.01.2018 r. do 31.12.2018 r. w ośrodkach diagnostycznych wykonano łącznie 1423 badania psychologiczne, z czego 1013 orzeczeń sporządzono skazanym, co do których zachodziło podejrzenie konieczności

stosowania oddziaływań w warunkach oddziału terapeutycznego dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo.

W 2018 r. we wszystkich oddziałach terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo 2501 skazanych objętych było oddziaływaniami specjalistycznymi. Działalność rozpoczął nowy oddział w Zakładzie Karnym w Koronowie przeznaczony dla recydywistów penitencjarnych o pojemności 41 miejsc. W 2018 r. łącznie funkcjonowały więc 23 oddziały o wymienionej wyżej specjalizacji, które dysponowały 1776 miejscami. Na działalność ww. oddziałów przekazano 177.500 zł.

Na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości (Dz. U. 2019 r. poz. 683) osadzeni mogą korzystać ze środków finansowych tego Funduszu, w przypadku braku możliwości korzystania z środków budżetowych, między innymi na pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją leczniczą oraz uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy (11 przypadków w 2018 r. na kwotę 2.196,99 zł), pokrywaniu kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniem lekarskim lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie (w 2018 r. zrealizowano 321 takich transportów - w tym dla osób niepełnosprawnych), pokrywania kosztów związanych z organizacją i udzielaniem pomocy rzeczowej w formie między innymi środków czystości i higieny osobistej, leków, środków opatrunkowych i sanitarnych, wyrobów medycznych, w tym protez, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych.

Rehabilitacja lecznicza rolników.

Zgodnie z art. 64 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. *o ubezpieczeniu społecznym rolników*

(Dz. U. z 2019 r. poz. 299, z późn. zm.) w ramach zadań zrealizowanych na rzecz pomocy ubezpieczonym i osobom uprawnionym do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników w 2018 r., Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego:

- 1) skierowała na rehabilitację leczniczą osoby zagrożone całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym oraz uznane za okresowo całkowicie niezdolne do pracy w gospodarstwie rolnym, które w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji rokowały odzyskanie zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym,
- 2) zorganizowała w okresie letnich wakacji turnusy rehabilitacyjne dla dzieci rolników w zakresie wad postawy i chorób układu ruchu oraz zaburzeń układu oddechowego.

W ramach powyższych działań na rehabilitację realizowaną przez Kasę w 2018 r. skierowano 14 587 rolników oraz 1 179 dzieci w wieku od 7 do 15 lat, w tym 127 dzieci posiadało orzeczenie o niepełnosprawności.

Rehabilitacja lecznicza – działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, w ramach zadań realizowanych na podstawie art. 69 ustawa z dnia 13 października 1998 r. *o systemie ubezpieczeń społecznych* (Dz. U. z 2019 r.

poz. 300, z późn. zm.), prowadzi program rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej. Program jest skierowany do osób ubezpieczonych zagrożonych długotrwałą niezdolnością do pracy nabytą na skutek choroby, urazu lub wypadku, rokujących odzyskanie tej zdolności po przeprowadzeniu rehabilitacji. Z programu rehabilitacji leczniczej mogą skorzystać także osoby niepełnosprawne, których sprawność fizyczna, psychiczna oraz umysłowa okresowo utrudnia lub ogranicza zdolność do pracy. Podstawą do wzięcia udziału w programie rehabilitacji jest orzeczenie lekarza orzecznika o potrzebie rehabilitacji leczniczej. Rehabilitacja lecznicza w ramach prewencji rentowej prowadzona jest w systemie stacjonarnym bądź ambulatoryjnym, w następujących profilach schorzeń:

- narządu ruchu,
- układu krążenia,
- układu oddechowego,
- psychosomatycznych,
- po leczeniu nowotworu gruczołu piersiowego,
- narządu głosu.

Głównym celem prowadzonego programu rehabilitacji leczniczej jest poprawa stanu zdrowia i funkcji organizmu w stopniu, który umożliwia podjęcie pracy zarobkowej, a tym samym sprzyja eliminowaniu bądź znacznemu ograniczeniu stanu wykluczenia społecznego osoby niepełnosprawnej. Indywidualnie ustalony program obejmuje rehabilitację medyczną oraz psychologiczną, a także edukację zdrowotną. W 2018 r. rehabilitację leczniczą ukończyły 90 570 osoby, z tego 1 851 osoby w związku ze schorzeniami będącymi następstwem wypadku przy pracy lub choroby zawodowej.

W 2018 r. Departament Prewencji i Rehabilitacji ZUS współpracował wraz z Departamentem Legislacyjno-Prawnym ZUS oraz Gabinetem Prezesa ZUS, z liderem projektów PFRON - przy realizacji projektów dotyczących:

1. Opracowania modelu kształcenia specjalistów ds. zarządzania rehabilitacją.
2. Wypracowania i pilotażowego wdrożenia modelu kompleksowej rehabilitacji, finansowanych ze środków Unii Europejskiej.

Ad. 1 Projekt „Wdrożenie nowego modelu kształcenia specjalistów ds. zarządzania rehabilitacją – jako elementu kompleksowej rehabilitacji w Polsce”

Projekt realizowany jest od 1 października 2017 r. do 31 grudnia 2020 r. przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach porozumienia o dofinansowanie UDA-POWR.04.03.00-00-0043/17-00 z dnia 27 grudnia 2017 r. zawartego pomiędzy Centrum Projektów Europejskich a PFRON.

ZUS realizuje projekt w ramach umowy partnerskiej podpisanej 28 grudnia 2017 r. pomiędzy PFRON a ZUS.

Celem projektu jest wdrożenie modelu kształcenia i programu studiów podyplomowych kształtujących kompetencje specjalisty ds. zarządzania rehabilitacją w ramach współpracy z partnerem ponadnarodowym Deutsche Gesetzliche Unfallversicherung e.V. (DGUV).

Model kształcenia specjalisty ds. zarządzania rehabilitacją zostanie przetestowany w 4 uczelniach w Polsce na utworzonych nowym kierunku studiów podyplomowych tj.: na Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Medycznym w Lublinie, Gdańskim

Uniwersytecie Medycznym oraz Uniwersytecie Wrocławskim. Efektem projektu będzie wykształcenie min. 200 specjalistów ds. zarządzania rehabilitacją do 31 grudnia 2020 r.

W 2018 r. ZUS kontynuował realizację projektu zgodnie z harmonogramem i zadaniami określonymi w umowie partnerskiej:

Ad. 2 Projekt „Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy”.

Projekt realizowany jest od 1 stycznia 2018 r. do 30 września 2022 r. przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach umowy o dofinansowanie UDA-POWR.02.06.00-00-0057/17-00 z dnia 27 grudnia 2017 r. zawartej pomiędzy MRPiPS a PFRON.

ZUS realizuje projekt w ramach umowy partnerskiej podpisanej w 28 grudnia 2017 r. pomiędzy PFRON a ZUS.

Celem projektu jest opracowanie i przetestowanie efektywnego, optymalnego pod względem społecznym i finansowym modelu w zakresie rehabilitacji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej. Model ten ma pozwolić na przygotowanie osoby z niepełnosprawnością wrodzoną lub nabytą, do powrotu do pełnienia ról społecznych i zawodowych lub ich podjęcia. Przygotowanie to opierać się będzie na analizie i ocenie indywidualnego potencjału tej osoby, jej cech psychofizycznych i posiadanych kompetencji osobistych i zawodowych z wykorzystaniem ICF.

Model kompleksowej rehabilitacji zostanie przetestowany w 4 ośrodkach pilotażowych.

Działania Narodowego Funduszu Zdrowia.

Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) w 2018 r. podejmował działania wynikające z aktów prawa wewnętrznego, jak również ze zmian przepisów aktów normatywnych.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 9 maja 2018 r. o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności²⁸ od dnia 1 lipca 2018 r. wprowadzono:

- a. prawo do wyrobów medycznych (określonych w art. 38 ust. 4 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków medycznych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych)²⁹. Rozwiązanie to umożliwia korzystanie z wyrobów medycznych do wysokości wskazanego w ustawie limitu finansowania ze środków publicznych, według wskazań medycznych i bez uwzględniania okresów użytkowania takich wyrobów;
- b) prawo do korzystania poza kolejnością ze świadczeń opieki zdrowotnej oraz z usług farmaceutycznych udzielanych w aptekach;
- c) prawo do korzystania ze świadczeń specjalistycznych bez konieczności uprzedniego uzyskania skierowania;
- d) w odniesieniu do świadczeniobiorców posiadających orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności ustawa zniosła limit finansowania świadczeń opieki zdrowotnej z

---

²⁸ Dz. U. z 2018 r. poz. 932.

²⁹ Dz. U. z 2017 r. poz. 1844, ze zm.

zakresu rehabilitacji leczniczej w ramach umów zawieranych przez NFZ i finansowanych z jego budżetu.

Ustawą z dnia 5 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz niektórych innych ustaw³⁰, zmieniono ustawę z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych³¹ określając, że po art. 47 i dodaniu w ust. 1b pkt 2, przyznano prawo do wyrobów medycznych na zasadach, o których mowa w ust. 1a, również świadczeniobiorcom posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Mając powyższe na uwadze NFZ, za okres od 1 lipca do 31 grudnia 2018 r., sfinansował świadczenia zrealizowane na rzecz osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, zgodnie z poniższą tabelą:

Nazwa rodzaju świadczeń	Liczba pacjentów	Wartość rozliczeniowych jednostek
ambulatoryjna opieka specjalistyczna	3 138	228 769,07 zł
rehabilitacja lecznicza	86 481	54 518 242,60 zł
wyroby medyczne	27 437	25 344 215,51 zł
RAZEM	117 056	80 091 227,18 zł

Źródło: opracowanie NFZ

W związku z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o systemie informacji w ochronie zdrowia oraz niektórych innych ustaw³² w NFZ trwają prace nad rozwiązaniami informatycznymi wspierającymi procesy elektronicznego weryfikowania i potwierdzania zlecenia na zaopatrzenie w wyroby medyczne niewymagającego, co do zasady, odbycia wizyty w oddziale NFZ. W konsekwencji rozwiązanie stanowić będzie ułatwienie dla pacjentów, a w szczególności osób z niepełnosprawnościami, ponieważ wyeliminuje konieczność wizyty w OW NFZ w celu jego potwierdzenia. Dotyczy to ok. 2,5 mln osób w skali całego kraju rocznie.

Ponadto równocześnie prowadzone są prace legislacyjne nad projektem rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie wzoru zlecenia na zaopatrzenie w wyroby medyczne oraz wzoru zlecenia naprawy (nr wykazu: MZ 770), przyjęcie którego ma na celu ograniczenie liczby danych zamieszczanych na obu tych dokumentach, co także przyspieszy i ułatwi proces zaopatrzenia pacjentów, w tym osoby niepełnosprawne, w wyroby medyczne.

³⁰ Dz. U. z 2018 r. poz. 1532.

³¹ Dz. U. z 2018 r. poz. 1510.

³² Dz. U. z 2018 r. poz. 1515.

3. DOSTĘPU DO WSZECHSTRONNEJ REHABILITACJI MAJĄCEJ NA CELU ADAPTACJĘ SPOŁECZNĄ

Warsztaty terapii zajęciowej.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztaty terapii zajęciowej mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Działalność warsztatu, poprzez zastosowanie różnorodnych technik terapii zajęciowej, zmierza do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Koszty utworzenia, działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu terapii zajęciowej są współfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ze środków samorządu powiatowego, lub z innych źródeł. Zgodnie z ustawą *o rehabilitacji* koszty działalności warsztatu są finansowane ze środków samorządu powiatowego w wysokości co najmniej 10% tych kosztów. Natomiast, maksymalne dofinansowanie ze środków PFRON kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej, w tym wynikających ze zwiększonej liczby uczestników warsztatu, określono na poziomie 90% kosztów, a tworzenia warsztatu terapii zajęciowej wynosi 70% tych kosztów.

W 2018 r. ze środków PFRON wypłacono dofinansowanie kosztów tworzenia dwóm warsztatom terapii zajęciowej (WTZ) w kwocie 162.327,00 zł.

Na dofinansowanie kosztów działania warsztatów powstałych w latach poprzednich powiaty wykorzystały kwotę 452.831.833,00 zł, w których uczestniczyło 27.370 uczestników.

W omawianym okresie powstały 3 nowe warsztaty terapii zajęciowej finansowane ze środków Funduszu. Dofinansowania udzielono 718 warsztatom z tego 121 warsztatom, których organizatorem jest jednostka sektora finansów publicznych na kwotę 73.858.862,00 zł oraz 597 warsztatom przy jednostkach spoza sektora finansów publicznych na kwotę 379.603.567,00 zł. W kraju na koniec roku działało 718 warsztatów, wobec 715 na dzień 31.12.2017 r..

Na koniec okresu sprawozdawczego 27.450 osób niepełnosprawnych odbywało terapię zajęciową - 448 w warsztatach przy zakładach pracy chronionej (1,60%), 12.362 to kobiety (45,00 %), 445 to osoby zaliczane do młodzieży (1,60%).

W stosunku do roku 2017 liczba uczestników WTZ w 2018 r. wzrosła o 353 osób.

Z ogólnej liczby 1.717 osób niepełnosprawnych, które w roku ubiegłym opuściły WTZ, 459 osób podjęło zatrudnienie, w tym 56 w ramach pracy chronionej. W 2017 r. warsztaty terapii zajęciowej opuściło 1.763 osób, z czego 452 podjęło zatrudnienie w tym 194 w ramach pracy chronionej.

Turnusy rehabilitacyjne.

Osoba niepełnosprawna, która została skierowana na turnus rehabilitacyjny przez lekarza, może otrzymać dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kosztu pobytu na turnusie, jeżeli spełnia ustawowe kryterium dochodowe. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku oraz miejsca pracy.

Turnus rehabilitacyjny oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Powiatowe centra pomocy rodzinie udzielają, na wniosek osoby niepełnosprawnej lub jej rodziców albo prawnych opiekunów, dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym, ze środków PFRON będących w dyspozycji samorządów powiatowych,

Osobie niepełnosprawnej o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności przysługuje – jeżeli lekarz zaleci – opiekun podczas trwania turnusu, którego pobyt może być również dofinansowany.

W 2018 r. o dofinansowanie kosztów turnusu rehabilitacyjnego ubiegało się 134.015 osób, z tego 93.417 osób niepełnosprawnych oraz 40.598 opiekunów osób niepełnosprawnych. Dofinansowanie zostało przyznane dla ogółem 68.747 osób na łączną kwotę 70.970.924,00 zł.

Na realizację zadania w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych 367 samorządów wypłaciło kwotę 65.590.048,00 zł na rzecz 63.269 osób, z czego: na rzecz 30.828 dorosłych osób niepełnosprawnych 34.686.988,00 zł i na rzecz 11.114 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej 13.616.322,00 zł oraz kwotę 17.286.738,00 zł na rzecz 21.327 opiekunów. Przeciętne dofinansowanie na osobę wyniosło 1.037,00 zł.

W porównaniu do roku poprzedniego wykorzystanie środków na ten cel zwiększyło się o 9,63%, tj. o kwotę w wysokości 5.763.014,00 zł, a liczba osób, które uczestniczyły w turnusach była większa o 1.791 osób (wzrost o 2,91%).

Refundacja ze środków PFRON kosztów wydania certyfikatów przez podmioty uprawnione do szkolenia psów asystujących.

Zadanie refundacji kosztów wydania certyfikatów przez podmioty uprawnione do szkolenia psów asystujących w 2018 r. (art. 20b ustawy *o rehabilitacji*) było realizowane w Biurze PFRON zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 kwietnia 2010 r. w *sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego* (Dz. U. poz. 399).

W 2018 r. dofinansowano wydanie 14 certyfikatów przez podmioty uprawnione do szkolenia psów asystujących, na które wypłacono środki w wysokości 8.348,38 zł.

Dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów.

Na podstawie art. 35 ust. 1 pkt 5 ustawy *o rehabilitacji* do zadań samorządu województwa należy dofinansowanie ze środków PFRON robót budowlanych w rozumieniu

ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – *Prawo budowlane* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1202, z późn. zm.), zwanej dalej „*Prawem budowlanym*”.

W 2018 r. marszałkowie województw otrzymali 272 wnioski na kwotę 139.126.082,00 zł. Z jednostek należących do sektora finansów publicznych wpłynęło 185 wniosków na kwotę 100.474.351,00 zł, a 87 wniosków na kwotę 38.651.731,00 zł wpłynęło z jednostek spoza sektora finansów publicznych.

Zawarto 153 umowy na kwotę 37.020.299,00 zł, z czego 100 umów na kwotę 22.328.369,00 zł zawarto z jednostkami sektora finansów publicznych, a 53 umowy na kwotę 14.691.930,00 zł zawarto z jednostkami spoza tego sektora. W stosunku do 2017 r. liczba umów zmniejszyła się o 8.

W ramach 150 umów wypłacono dofinansowania kosztów robót budowlanych obiektów służących rehabilitacji na kwotę 35.220.378,00 zł, z czego na 99 inwestycji podmiotów z sektora finansów publicznych przeznaczono kwotę 21.928.744,00 zł, a na 51 inwestycji jednostek spoza tego sektora kwotę 13.291.634,00 zł.

Średnie wypłacone dofinansowanie inwestycji wyniosło 234.803,00 zł.

Na roboty budowlane dotyczące 29 obiektów służących rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystane zostały środki w wysokości 7.966.145,00 zł. W zakresie obiektów służących rehabilitacji niepełnosprawnych mieszkańców wsi dofinansowano 36 inwestycji w wysokości 6.507.114,00 zł.

Zadania zlecane.

Zgodnie z przepisami art. 36 ustawy *o rehabilitacji* zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych mogą być realizowane przez fundacje oraz organizacje pozarządowe, a także kościelne osoby prawne, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, spółdzielnie socjalne oraz spełniające szczególne warunki spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, kluby sportowe będące spółkami:

- na zlecenie Funduszu,
- na zlecenie samorządu województwa lub powiatu – ze środków PFRON (przekazanych wg algorytmu).

Rodzaje zadań, które mogą być zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym wskazane zostały w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1945).

W 2018 r. Fundusz ogłosił konkurs o zlecenie realizacji zadań w formie wsparcia nr 1/2018 pn. „Szansa-Rozwój-Niezależność”. Zgłaszane projekty mogły dotyczyć:

- kierunku pomocy 1: wejście osób niepełnosprawnych na rynek pracy,
- kierunku pomocy 2: zwiększenie samodzielności osób niepełnosprawnych,
- kierunku pomocy 3: wzrost aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia,
- kierunku pomocy 4: zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji,
- kierunku pomocy 5: poprawa jakości funkcjonowania otoczenia osób niepełnosprawnych,

- kierunku pomocy 6: upowszechnianie pozytywnych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych i wiedzy dotyczącej niepełnosprawności.

Konkurs dotyczy projektów realizowanych od dnia 1 stycznia 2019 r. do dnia 31 marca 2020 r. oraz projektów wieloletnich realizowanych od 1 stycznia 2019 r. do 31 marca 2022 r.

Wśród złożonych wniosków największą grupę stanowią wnioski dotyczące działań zwiększających samodzielność osób niepełnosprawnych, w szczególności działań prowadzonych na rzecz osób niepełnosprawnych w specjalistycznych placówkach powołanych i kierowanych przez organizacje pozarządowe.

Ponadto w konkursie wyszczególnione zostały działania ujęte w programie „Za życiem”, tj.:

- rehabilitacja domowa dzieci niepełnosprawnych oraz edukacja rodziców (opiekunów prawnych) w miejscu ich zamieszkania poprzez przygotowanie do samodzielnego wspomagania rozwoju dziecka niepełnosprawnego;
- poradnictwo indywidualne i grupowe oraz grupy środowiskowego wsparcia dla rodzin dzieci niepełnosprawnych.

Konkurs umożliwiał również zgłaszanie projektów dotyczących świadczenia usług wspierających, które mają na celu umożliwienie lub wspomaganie niezależnego życia osób niepełnosprawnych, w szczególności usług asystencji osobistej.

Założenia konkursu pn. „Szansa-Rozwój-Niezależność” zostały przedstawione do konsultacji społecznych z organizacjami pozarządowymi. Organizacje mogły zgłaszać uwagi i propozycje zmian do założeń konkursu zarówno drogą elektroniczną, jak również podczas zorganizowanych spotkań konsultacyjnych.

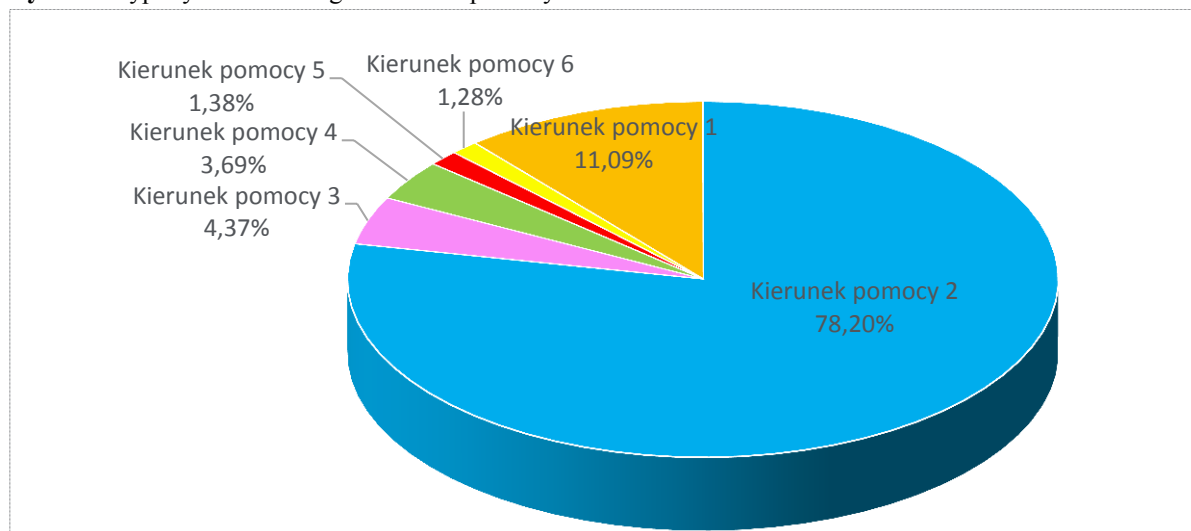
W 2018 r. realizowane były umowy zawarte w konkursach:

- „Gotowi do pracy – włączenie osób niepełnosprawnych w rynek pracy” (konkurs nr 1/2016) - tryb pozakonkursowy,
- „Kurs na samodzielność – zwiększenie aktywności osób niepełnosprawnych w życiu społecznym” (konkurs nr 2/2016) - tryb pozakonkursowy,
- „Profesjonalni w działaniu – zwiększenie kompetencji i umiejętności otoczenia osób niepełnosprawnych” (konkurs nr 3/2017) - tryb pozakonkursowy,
- „Samodzielni i skuteczni” (konkurs nr 4/2017) – konkurs dotyczy projektów realizowanych

od dnia 1 stycznia 2018 r. do dnia 31 marca 2019 r. oraz projektów wieloletnich realizowanych od 1 stycznia 2018 r. do 31 marca 2021 r.

Na realizację zadania zaplanowano środki finansowe w wysokości 247 000 000,00 zł. Fundusz wypłacił środki w wysokości 239 951 837,40 zł (97,15 % planu).

Wykres: Wyплаты w 2018 r. wg kierunków pomocy - Zadania zlecane art. 36.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2018 r.

W ramach dofinansowanych w konkursach projektów wsparciem objętych zostało 182 343 beneficjentów ostatecznych.

Zajęcia klubowe w WTZ.

Rehabilitacja społeczna i zawodowa w formie warsztatów terapii zajęciowej jest ważnym elementem systemu wsparcia osób, którym niepełnosprawność uniemożliwia lub utrudnia aktywne funkcjonowanie społeczne i zawodowe. Sieć placówek prowadzących warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) na terenie kraju stwarza osobom niepełnosprawnym możliwość pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do rozpoczęcia pracy.

Wdrożenie i realizacja rządowego programu „Za życiem”, a także związane z nim zmiany w ustawie *o rehabilitacji* oraz niektórych innych ustawach, rozszerzyły zakres wsparcia osób niepełnosprawnych w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym poprzez prowadzenie zajęć klubowych, czego skutkiem jest powstanie nowego programu PFRON pod nazwą „Zajęcia klubowe w WTZ”.

Celem programu jest wsparcie osób niepełnosprawnych w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym poprzez prowadzenie przez warsztaty terapii zajęciowej zajęć klubowych jako zorganizowanej formy rehabilitacji.

Beneficjentami programu są:

- osoby niepełnosprawne posiadające ważne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, które były uczestnikami WTZ i opuściły go w związku z podjęciem zatrudnienia,
- osoby niepełnosprawne posiadające ważne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, znajdujące się na prowadzonej przez podmiot prowadzący WTZ liście osób (o której mowa w art. 10f ust. 2a ustawy *o rehabilitacji*, których zgłoszenie do uczestnictwa w warsztacie zostało zatwierdzone i które nie rozpoczęły terapii w WTZ.

Adresatami programu są podmioty prowadzące warsztaty terapii zajęciowej.

Pomoc finansowa ze środków PFRON udzielana jest adresatom programu przez samorządy powiatowe, które przystąpią do realizacji programu.

Program „Zajęcia klubowe w WTZ” realizowany jest na terenie całego kraju określonych w cyklach - trwających od dnia 1 lutego danego roku kalendarzowego do dnia 31 stycznia kolejnego roku kalendarzowego. Nabór wystąpień samorządów powiatowych o przyznanie środków finansowych na realizację programu odbywa się w dwóch odrębnych turach w roku realizacyjnym.

W 2018 r. wystąpienia samorządów powiatowych przyjmowane były w terminie od dnia 1 lipca do dnia 31 sierpnia 2018 r. W dniu 10 września 2018 r. Zarząd PFRON uchwałą nr 57/2018 ustalił wysokość miesięcznej stawki osobowej obowiązującej od dnia 1 września 2018 r. do dnia 31 stycznia 2019 r., która wyniosła 300,00 zł.

Wystąpienia samorządów powiatowych o przyznanie środków finansowych na realizację programu w roku realizacyjnym trwającym od 1 lutego 2019 r. do 31 stycznia 2020 r. - przyjmowane były od 1 do 30 listopada 2018 r. w Oddziałach PFRON właściwych terytorialnie dla siedziby władz samorządu powiatowego.

W dniu 17 grudnia 2018 r. Zarząd PFRON uchwałą nr 67/2018 ustalił wysokość miesięcznej stawki osobowej obowiązującej w programie w okresie realizacji programu od dnia 1 lutego 2019 roku do dnia 31 stycznia 2020 r., która wynosi 400,00 zł.

Na realizację programu od 1 września 2018 r. do 31 stycznia 2019 r. zaplanowano środki w wysokości 790 000,00 zł. Fundusz wypłacił środki w wysokości 738.482,22 zł (tj. 93,48 % planu).

Wsparciem w ramach programu zostało objętych 524 osób niepełnosprawnych.

Pilotażowy program „Rehabilitacja 25 plus”.

W dniu 21 sierpnia 2018 r. Rada Nadzorcza Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zatwierdziła pilotażowy program „Rehabilitacja 25 plus”. Zarząd PFRON, w dniu 4 września 2018 r. przyjął procedury realizacji programu. Na rok szkolny 2018/2019 trwający od dnia 1 września 2018 r. do dnia 31 sierpnia 2019 r. ustalono stawkę osobową przypadającą na jednego beneficjenta miesięcznie (2.500 zł) oraz wyznaczono termin naboru wniosków w programie.

Celem wdrażanego programu jest zebranie doświadczeń służących wypracowaniu rozwiązań zapewniających absolwentom ciągłość oddziaływań terapeutycznych w zakresie utrzymania samodzielności i niezależności w życiu społecznym, a także w zakresie dotyczącym ich aktywności zawodowej.

Program adresowany jest do podmiotów prowadzących OREW (Ośrodki rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawcze) i ORW (ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze).

W ramach programu ww. placówki mogą zapewnić dzienny pobyt niezatrudnionym osobom niepełnosprawnym będącym absolwentami OREW bądź ORW w wieku powyżej 25 roku życia, bądź absolwentami SPdP (szkół specjalnych przysposabiających do pracy) w wieku powyżej 24 roku życia, z niepełnosprawnością intelektualną (w tym sprzężoną z innymi niepełnosprawnościami), jeżeli osoby te nie są objęte rehabilitacją społeczną w

placówkach dziennej aktywności (np. środowiskowych domach samopomocy czy warsztatach terapii zajęciowej).

Podmioty prowadzące OREW i ORW, mogą udzielać wsparcia w zakresie:

- usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych, w tym pomocy w utrzymaniu higieny osobistej;
- udziału w zajęciach usprawniających, terapeutycznych i wspierających ruchowo;
- udziału w zajęciach prowadzonych w ramach kół zainteresowań;
- pomocy w rozwinięciu i wzmacnianiu aktywności oraz samodzielności życiowej oraz utrzymaniu nabytych wcześniej umiejętności;
- pomocy psychologicznej, poradnictwa i wsparcia w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych oraz bieżących spraw życia codziennego;
- działań aktywizujących zawodowo w przypadku absolwentów SPdP;
- transportu.

Program kierowany jest do osób, które ukończyły albo ukończą realizację obowiązku nauki w OREW bądź ORW, bądź SPdP.

Program realizowany jest na terenie całego kraju jako pilotaż obejmujący dwa lata szkolne:

- rok szkolny 2018/2019 trwający od dnia 1 września 2018 r. do dnia 31 sierpnia 2019 r.;
- rok szkolny 2019/2020 trwający od dnia 1 września 2019 r. do dnia 31 sierpnia 2020 r.

Beneficjent programu może korzystać ze wsparcia w ramach programu maksymalnie przez dwa lata szkolne, nie dłużej niż do dnia 31 sierpnia 2020 r.

W roku szkolnym 2018/2019 stawka osobowa przypadającą na jednego beneficjenta programu miesięcznie wynosi 2.500,00 zł.

W związku z uruchomieniem programu dla okresu przypadającego na rok szkolny 2018/2019 trwający od dnia 1 września 2018 r. do dnia 31 sierpnia 2019 r. wnioski o przyznanie środków finansowych przyjmowane były od dnia 7 września 2018 r. do dnia 8 października 2018 r.

Na realizację programu zaplanowano środki w wysokości 9.107.000,00 zł. Fundusz wypłacił środki w wysokości 5.627.341,71 zł (61,79 % planu).

W ramach programu wsparciem objęto 232 osoby niepełnosprawne.

Program „Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu”.

Celem programu jest zapewnienie pomocy osobom niepełnosprawnym, poszkodowanym na skutek działania żywiołu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Adresatami programu są poszkodowane na skutek żywiołu:

- osoby niepełnosprawne posiadające aktualne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne),
- dzieci i młodzież niepełnosprawna posiadająca aktualne orzeczenie o niepełnosprawności, wydane przed ukończeniem 16 roku życia.

Pomoc finansowa dla osób niepełnosprawnych poszkodowanych na skutek żywiołu udzielana jest ze środków PFRON:

- w ramach Modułu I – w formie jednorazowego świadczenia na rehabilitację społeczną,

- w ramach Modułu II – w formie jednorazowego świadczenia stanowiącego rekompensatę poniesionych strat i/lub pokrycie kosztów przeprowadzenia naprawy przedmiotów, których zakup był dofinansowany ze środków PFRON.

Ponadto, w ramach środków przeznaczonych na realizację programu finansowane są także wydatki samorządów powiatowych, ponoszone na obsługę programu – do wysokości 2,5% środków wydatkowanych przez samorząd powiatowy na realizację programu.

Decyzję o uruchomieniu realizacji programu w związku z zaistnieniem danej sytuacji kryzysowej podejmuje Zarząd PFRON, pod warunkiem uruchomienia pomocy dla osób poszkodowanych w wyniku żywiołu przez organy administracji rządowej lub samorządowej. Przedmiotową decyzję Zarząd PFRON zatwierdza przyjmując dokument wyznaczający kierunki działań programu oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów programu.

Z uwagi na niewystąpienie klęski żywiołowej w 2018 r., program nie był realizowany. Natomiast w 2018 r. PFRON udzielił indywidualnego wsparcia dla 3 osób niepełnosprawnych poszkodowanych w wyniku żywiołu w 2017 r. na podstawie wcześniej realizowanego programu o podobnym charakterze tj.: Programu „Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu w 2017 r.”.

Programy Centralnego Instytutu Ochrony Pracy.

W ramach Programu wieloletniego „Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy” – IV etap okres realizacji: lata 2017 - 2019 w 2018 r. realizowano projekty:

1. *System zdalnego zarządzania telerehabilitacją i monitorowania postępów rehabilitacji powypadkowej osób z urazami kończyn górnych.* Celem zadania jest opracowanie modelu systemu teleinformatycznego integrującego różne formy zdalnej rehabilitacji oraz umożliwiającego zdalne zarządzanie telerehabilitacją i monitorowanie postępów rehabilitacji powypadkowej.

W 2018 r. (etap 2) prowadzono prace związane z wytworzeniem oprogramowania komputerowego. System do zdalnego zarządzania i monitorowania postępów telerehabilitacji w formie aplikacji internetowej składa się z następujących głównych komponentów:

- Moduł zarządzania użytkownikami
- Moduł zarządzania ośrodkami rehabilitacji
- Moduł zarządzania grammi wspomagającymi rehabilitację
- Moduł zarządzania pacjentami
- Moduł zarządzania fizjoterapeutami
- Moduł zarządzania ankietami
- Moduł zarządzania scenariuszami treningu
- Moduł kalendarza.

Kontynuowano również prace nad własnym kontrolerem gier oraz przygotowano interfejs programowania aplikacji (API – Application Programming Interface), narzędzia i wstępne wersje szablonów ułatwiających tworzenie i dodawanie nowych gier do systemu.

Wygłoszono referat pt. „Monitorowanie ruchu kończyny górnej w kontekście gier rehabilitacyjnych” na międzynarodowej konferencji „XXII Międzynarodowa Szkoła Komputerowego Wspomagania Projektowania, Wytwarzania i Eksploatacji”, Pisz, 14 – 18.05.2018 r.

Opublikowano artykuł pt. „Monitorowanie ruchu kończyny górnej w kontekście gier rehabilitacyjnych” w czasopiśmie *Mechanik* 2018.

2. *Mózgowe korelaty wpływu treningu uważności na procesy poznawcze i emocjonalne u osób z depresją.*

Celem projektu jest zbadanie w jaki sposób trening uważności wpływa na funkcjonowanie mózgu osób powracających do pracy po epizodzie depresyjnym.

W 2018 r. (etap 2) dokonano wyboru zadań poznawczych i emocjonalnych do rozważenia i przetestowania w badaniach pilotażowych. Przeprowadzono pilotażowe badania behawioralne z wykorzystaniem fMRI u osób zdrowych, a następnie u osób z depresją. Celem badań było sprawdzenie wszystkich opracowanych procedur (zadań do fMRI, instrukcji dla osób badanych, programu do wypełniania kwestionariuszy, postępowania z osobami przed badaniem, w czasie badania i po badaniu). Zrekrutowano również 26 osób, przebadano je zgodnie z opracowanymi procedurami, a następnie przydzielono losowo do 2 grup: z interwencją (12 pacjentów) i oczekujących (14 pacjentów).

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój.

W ramach *Działania 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych* PO WER realizowany jest projekt pn.: „Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy”, którego celem jest opracowanie i przetestowanie efektywnego, optymalnego pod względem społecznym i finansowym modelu w zakresie rehabilitacji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej, który będzie miał wpływ na jakość usług świadczonych przez podmioty realizujące zadania dotyczące zawodowego i społecznego włączenia osób zagrożonych niezdolnością do pracy, niepełnosprawnością oraz osób niepełnosprawnych. Projekt ma również na celu opracowanie i przetestowanie modelu kompleksowej rehabilitacji, ułatwiającej podjęcie lub powrót do aktywności społecznej lub zawodowej osób, które wskutek doznanego urazu, zdiagnozowanego schorzenia albo niepełnosprawności wrodzonej lub nabytej w okresie rozwojowym nie mogą kontynuować lub podejmować się pełnienia ról społecznych oraz kontynuować lub podejmować aktywności zawodowej.

W 2018 r. zrealizowano następujące działania:

1. Powołanie zespołów eksperckich odpowiedzialnych za opracowanie MODELU.
2. Badanie potrzeb osób wymagających kompleksowej rehabilitacji.
3. Organizacja wizyt studyjnych (Niemcy, Litwa).
4. Opracowanie wstępnego Modelu kompleksowej Rehabilitacji.

Działania w jednostkach penitencjarnych.

W celu właściwego postępowania z osobami niepełnosprawnymi funkcjonariusze i pracownicy (w szczególności pełniący służbę w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi) stale poszerzają swoją wiedzę w trakcie różnorodnych szkoleń w zakresie rozumienia deficytów osadzonych z różnymi typami niepełnosprawności i sposobów ich przezwycięzania. Szkolenia te były realizowane z pomocą podmiotów zewnętrznych. W 2018 r. przeszkolono 3913 funkcjonariuszy wszystkich pionów Służby Więziennej.

Ponadto w celu nabycia podstawowej wiedzy dotyczącej komunikacji z osobą niepełnosprawną oraz wypracowania adekwatnych i skutecznych zasad postępowania z osobami niepełnosprawnymi na stronie intranetowej Służby Więziennej udostępniono do wykorzystania służbowego podręcznik Judy Cohen pt. „Praktyczny poradnik savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych” oraz przekazano przydatne linki do filmów instruktażowych w ww. obszarze. Korzystają z niego funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej, są one udostępniane również osadzonym.

Skazanym i tymczasowo aresztowanym niepełnosprawnym fizycznie, których stan zdrowia lekarz ocenił jako uniemożliwiający samodzielne funkcjonowanie oraz wymagającym opieki i pomocy innych osób, zapewniano pomoc innych osadzonych posiadających odpowiednie kwalifikacje, zatrudnionych jako opiekunowie osób niepełnosprawnych. W tym celu zrealizowano szkolenia zawodowe skazanych pod nazwą „Opiekun osoby starszej lub niepełnosprawnej”. W ramach ww. działań uczestniczyło 611 osadzonych. Były one realizowane zarówno w ramach szkoleń finansowanych z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, jak i Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

4. NAUKI W SZKOŁACH WSPÓLNIE ZE SWYMI PEŁNOSPRAWNYMI RÓWIEŚNIKAMI, JAK RÓWNIEŻ DO KORZYSTANIA ZE SZKOLNICTWA SPECJALNEGO LUB EDUKACJI INDYWIDUALNEJ

Ministerstwo Edukacji Narodowej stwarza warunki organizacyjno-prawne do kształcenia, wychowania i opieki pedagogicznej wszystkim dzieciom i młodzieży, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a więc również dzieciom i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach wszystkich typów i rodzajów - ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych, a także w placówkach systemu oświaty.

Kwestie związane z kształceniem dzieci i młodzieży niepełnosprawnych pozostają w obszarze szczególnego zainteresowania Ministerstwa Edukacji Narodowej. Na bieżąco prowadzone są prace nad zmianami i opracowywaniem rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych, w celu zapewnienia uczniom niepełnosprawnym odpowiednich do ich potrzeb warunków kształcenia.

Zgodnie z przepisem art. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, system oświaty zapewnia w szczególności:

- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej,
- możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami,
- opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwienie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych.

Organizacja kształcenia specjalnego została uregulowana m.in. w przepisach:

- ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – *Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2018 r. poz. 996, z późn.zm.), zwanej dalej „ustawą *Prawo oświatowe*”,
- ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – *Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2017 r. poz. 60, z późn.zm.)

oraz rozporządzeń wykonawczych do ustawy – *Prawo oświatowe*.

Prace legislacyjne.

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. poz. 467).

W ślad za nową podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej³³, wdrażaną sukcesywnie od roku szkolnego 2017/2018, przygotowana została również nowa podstawa programowa dla szkół ponadpodstawowych, która będzie obowiązywać począwszy od roku szkolnego 2019/2020. Uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim, tak jak do tej pory będą realizowali podstawę programową kształcenia ogólnego dla odpowiedniego typu szkoły.

Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

Zespół ekspertów, z zakresu edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami, przygotował materiał dotyczący sposobu dostosowywania podstawy programowej dla uczniów z różnorodnymi potrzebami. Materiał ten będzie dostępny na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji.

2. Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy – *Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 2245)

Wychodząc naprzeciw potrzebie poszerzenia oferty kształcenia zawodowego dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w ustawie *Prawo oświatowe* wprowadzono przepis, zgodnie z którym w przypadku złożenia przez ministra właściwego dla danego zawodu szkolnictwa branżowego wniosku o wprowadzenie lub zmianę zawodu lub kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie, od 2019 r. minister ten będzie zobowiązany do określenia możliwości kształcenia w zawodzie o charakterze pomocniczym, przeznaczonym dla osób niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim albo uzasadnienia braku takiej możliwości³⁴.

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli (Dz. U. poz. 1601)

W celu zwiększenia dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, Minister Edukacji Narodowej określił w formie rozporządzenia wykaz zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz m.in. przez pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych w przedszkolach, szkołach i placówkach.

Przepisy określają, jakie zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze prowadzone bezpośrednio z dziećmi/uczniemi lub na ich rzecz, są realizowane w ramach tzw. „pensum”

---

³³ O której mowa w przepisach rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, z późn. zm).

³⁴ Art. 46 ustawy *Prawo oświatowe*.

przez nauczycieli pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych.

Określenie wykazu zajęć w przepisach prawa wychodzi naprzeciw postulatom zgłaszanym przez dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek systemu oświaty, organów prowadzących oraz samych nauczycieli. Wskazanie zadań realizowanych w ramach pensum zagwarantowało, że we wszystkich przedszkolach, szkołach i placówkach w ramach tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin nauczyciele specjaliści będą prowadzili tego samego rodzaju zajęcia. Nowe regulacje obowiązują od 1 września 2018 r.

Realizacja zadań ustawowych, z wyszczególnieniem rodzaju i zakresu poszczególnych zadań oraz adresatów i środków wydatkowanych na ich realizację.

W systemie oświaty, dzieckiem niepełnosprawnym jest dziecko posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, z uwagi na jeden z rodzajów niepełnosprawności określony w przepisach³⁵.

Diagnozy potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka niepełnosprawnego dokonują specjaliści w poradni psychologiczno-pedagogicznej³⁶, którzy wskazując w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego zalecane formy kształcenia, wspierają rodziców w wyborze przedszkola, szkoły lub placówki najbardziej odpowiedniej dla ich dziecka.

Natomiast decyzję o wyborze formy i miejsca kształcenia podejmują rodzice (opiekunowie prawni) dziecka, którzy zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej³⁷ mają wyłączne prawo do decydowania o swoim dziecku, o ile prawo to nie zostanie im ograniczone lub nie zostaną go pozbawieni.

Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci.

Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci organizuje się od chwili wykrycia niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole, na podstawie opinii wydanej przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej³⁸.

Zespoły wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka mogą być tworzone w publicznych i niepublicznych: przedszkolach i szkołach podstawowych, w tym specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych

---

³⁵ § 1 pkt. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1578, z późn. zm.) oraz § 1 pkt. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. poz. 1113 oraz Dz.U. z 2017 r. poz. 1652, z późn.zm.).

³⁶ § 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. poz. 199 oraz Dz. U. z 2017 r. poz. 1647).

³⁷ Art. 48 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

³⁸ Art. 127 ust 10 ustawy Prawo oświatowe.

ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych oraz poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych³⁹, które dysponują środkami dydaktycznymi i sprzętem, niezbędnym do prowadzenia wczesnego wspomaganie rozwoju. Organizację pracy tych zespołów określa rozporządzenie⁴⁰.

Zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka organizowane są przez jeden zespół działający w jednostce systemu oświaty⁴¹. Przepisy uwzględniają możliwość realizacji zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka w kilku zespołach na podstawie porozumienia⁴². Porozumienie określa m.in. podmiot zobowiązany do przekazywania danych o zajęciach wczesnego wspomaganie organizowanych dla tego dziecka, zgodnie z przepisami o systemie informacji oświatowej.

Na realizację zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci przekazywane są środki finansowe z budżetu państwa w ramach części oświatowej subwencji ogólnej.

W 2018 roku zajęciami wczesnego wspomaganie rozwoju było objętych 57 741 dzieci, w tym w największej liczbie w poradniach psychologiczno-pedagogicznych - 20 027, następnie w przedszkolach – 17 722, w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych – 6 582, w szkołach podstawowych – 5 658. W najmniejszej liczbie - tylko 8 dzieci, objęto zajęciami wczesnego wspomaganie rozwoju w zespołach wychowania przedszkolnego.

Tabela: Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci wg wieku dzieci i typu jednostki organizacyjnej na podstawie danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ jednostki	wiek											razem
	mniej niż 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
przedszkole	71	276	603	2 169	3 799	4 302	4 347	1 653	492	5	5	17 722
szkoła podstawowa	28	210	317	553	815	1 046	1 497	762	226	64	140	5 658
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	452	989	1 607	2 347	3 516	4 489	4 859	1 431	305	31	1	20 027
poradnia specjalistyczna	11	82	177	199	298	361	370	78	21	1	-	1 598
specjalny ośrodek wychowawczy	-	-	1	2	1	1	2	3	-	-	-	10
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	43	325	564	828	1 193	1 221	1 419	708	278	3		6 582
ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy	55	278	394	483	667	693	669	262	119	10	1	3 631
zespół wychowania przedszkolnego	-	-	1	2	2	1	2	-	-	-	-	8

³⁹ Art. 127 ust. 5 ustawy *Prawo oświatowe*.

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. poz. 1635).

⁴¹ art. 127 ust. 8 ustawy *Prawo oświatowe*.

⁴² art. 127 ust. 9 ustawy *Prawo oświatowe*.

punkt przedszkolny	7	46	131	391	552	598	484	213	80	1	2	2 505
razem	667	2206	3795	6974	10843	12712	13649	5110	1521	115	149	57 741

W roku 2018 kontynuowano realizację Programu „Za życiem”⁴³. W ramach Programu wprowadzono dodatkowe wsparcie w formie zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, którym obejmowane są dzieci niepełnosprawne, a także dzieci zagrożone niepełnosprawnością. Włączenie do systemu wsparcia dzieci zagrożonych niepełnosprawnością prowadzi do skrócenia czasu oczekiwania na specjalistyczną pomoc, a w niektórych wypadkach daje dziecku jedyną możliwość skorzystania z takiego wsparcia.

Samorządy powiatowe wskazują publiczną szkołę lub placówkę⁴⁴, które w danym powiecie pełnią funkcję wiodącego ośrodka koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńczego⁴⁵. Rodziny korzystają ze wsparcia szkół i placówek dobrze przygotowanych do realizacji tego zadania, szczególnie specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, które bardzo często wyposażone są w nowoczesne zaplecza, w tym: sale integracji sensorycznej, sale poznawania świata, specjalistyczne gabinety pedagogiczne, psychologiczne czy logopedyczne.

W roku 2018 ośrodki koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńcze funkcjonowały w 299 powiatach. Na zadania realizowane przez te ośrodki uruchomiono dotację w wysokości 47 543 500,00 zł, z której wydatkowano 26 757 690,43 zł.

Wsparciem w formie wczesnego wspomaganie rozwoju objęto, co najmniej 14 651 dzieci i zapewniono im zajęcia:

- logopedyczne, w tym prowadzone przez neurologopedów,
- psychologiczne,
- pedagogiczne, w tym prowadzone przez: surdopedagogów, oligofenopedagogów, tyflopędagogów,
- rehabilitacji ruchowej, w tym: fizjoterapii, zajęć metodą Voity oraz NDT-Bobath,
- integracji sensorycznej,
- logorytmiki,
- EEG BFB,
- terapii ręki,
- rozwojowe, w tym: dogoterapię, hipoterapię, TUS, trening behawioralny, artterapię, terapię taktylnej, terapię czaszkowo-krzyżową, muzykoterapię, zajęcia metodą „Dobrego startu”, metodą Tomatisa, metodą Carolone Sutton.

⁴³ Określonego załącznikiem do uchwały Nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. (M. P. poz. 1250) oraz zgodnie z przepisami art. 90v ust. 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz w rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 5 września 2017 r. w sprawie szczegółowych zadań wiodących ośrodków koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńczych (Dz. U. poz. 1712).

⁴⁴ Tj. publicznego przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, szkoły podstawowej, w tym specjalnej, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego albo poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej,

⁴⁵ Szkoły i placówki muszą spełniać warunki określone w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci.

Oprócz działań realizowanych bezpośrednio z dziećmi, ośrodki podjęły szeroką współpracę z placówkami służby zdrowia, ośrodkami pomocy społecznej oraz innymi placówkami systemu oświaty, co pozwoliło na dotarcie do szerokiej grupy odbiorców Programu.

Włączenie do systemu wsparcia dzieci zagrożonych niepełnosprawnością prowadzi do skrócenia czasu oczekiwania na specjalistyczną pomoc, a w niektórych wypadkach daje dziecku jedyną możliwość skorzystania z takiego wsparcia.

Wychowanie przedszkolne.

Jednym z głównych zamierzeń Ministerstwa Edukacji Narodowej jest zwiększenie dostępności wysokiej jakości edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku od 3. roku życia do rozpoczęcia edukacji szkolnej. Koncepcja upowszechnienia wychowania przedszkolnego ma charakter systemowy. Wdrażane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej rozwiązanie obejmuje:

- rozwój sieci placówek wychowania przedszkolnego i udostępnienie różnych form wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku przedszkolnym,
- wsparcie pedagogiczne oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów dla rodziców wychowujących małe dzieci,
- zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalistycznej mającej na celu wspieranie rozwoju i edukacji dzieci, wyrównywanie opóźnień i dysharmonii rozwojowych oraz terapię zaburzeń,
- wsparcie finansowe z budżetu państwa dla samorządów, w celu szybszego zaspokajania potrzeb w zakresie edukacji przedszkolnej,
- tworzenie ram prawnych gwarantujących dostęp do wysokiej jakości, przystępnej cenowo edukacji przedszkolnej.

Od 1 września 2017 r. wszystkie dzieci 6-letnie oraz wszystkie dzieci w wieku 3-5 lat, których rodzice chcą, by korzystały z edukacji przedszkolnej, mają zapewnione miejsce realizacji wychowania przedszkolnego. Zapewnienie tego miejsca jest zadaniem własnym obowiązkowym gminy, na które gmina ma m.in. udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

Biorąc pod uwagę znaczenie edukacji przedszkolnej dla rozwoju dziecka i jego dalszej kariery w życiu dorosłym, zdecydowano o wsparciu finansowym jednostek samorządu terytorialnego z budżetu państwa. Od 1 września 2013 r. gminy otrzymują dodatkowe środki finansowe w postaci dotacji celowej na każde dziecko korzystające z wychowania przedszkolnego. Natomiast od 1 stycznia 2017 r. wychowanie przedszkolne dzieci w wieku 6 lat i powyżej finansowane jest w ramach podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego.

Każde dziecko korzystające z edukacji przedszkolnej w publicznych placówkach wychowania przedszkolnego ma ustawowo zagwarantowane co najmniej 5 godzin bezpłatnej edukacji dziennie (minimum 25 godzin tygodniowo).

W celu eliminowania barier (zwłaszcza ekonomicznych) w dostępie do edukacji przedszkolnej, ograniczono wysokość opłat pobieranych od rodziców

za świadczenia udzielane przez publiczne placówki wychowania przedszkolnego w czasie przekraczającym ustalony przez radę gminy czas bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki (nie krótszy niż 5 godzin dziennie) od 1 września 2013 r. opłata ta nie może przekraczać 1 zł za godzinę zajęć.

Z kolei, wprowadzenie subwencjonowania dzieci 6-letnich korzystających z wychowania przedszkolnego skutkuje likwidacją opłat za czas edukacji przedszkolnej wykraczający poza ustalony w gminie czas bezpłatnego nauczania, wychowania i opieki (nie krótszy niż 5 godzin). Rodzice dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego objętych subwencjonowaniem z budżetu państwa nie ponoszą już żadnych opłat, poza opłatami za wyżywienie. W ten sposób dzieci objęte obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego mają zapewnioną bezpłatną edukację.

Łączne wsparcie z budżetu państwa dla gmin na zadania z zakresu wychowania przedszkolnego w 2018 r. wyniosło prawie 3 mld zł.

Udział dzieci w wieku 3-6 lat w edukacji przedszkolnej w roku 2018 wzrósł ogółem do 87,4% (w miastach 93,3%, na obszarach wiejskich do 79,2%).

Upowszechnianiu wychowania przedszkolnego dla dzieci niepełnosprawnych służy finansowanie kształcenia specjalnego tych dzieci ze środków budżetu państwa, w ramach części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Gminy, jako organy prowadzące lub dotujące uzyskują środki finansowe pozwalające na zapewnienie dzieciom niepełnosprawnym wychowania przedszkolnego najbliżej ich miejsca zamieszkania, pozwalającego na przygotowanie ich, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz możliwościami psychofizycznymi, do rozpoczęcia nauki w szkole.

W 2018 r. wychowaniem przedszkolnym w 22 155 placówkach wychowania przedszkolnego objętych było 1 392 892 dzieci w wieku od 2,5 roku do 7 lat i powyżej.

Tabela: Wychowanie przedszkolne wg wieku, z podziałem na wieś i miasto wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

placówka		liczba placówek	dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym						
			liczba dzieci	wiek w latach					
				2,5-3	3	4	5	6	7 i powyżej
przedszkole	miasto	8 479	840 235	18 533	196 543	217 288	214 548	187 728	5 595
	wieś	4 054	271 332	7 365	60 702	72 487	71 243	58 477	1 058
oddział przedszkolny przy szkole podstawowej	miasto	1 964	77 896	325	4 569	6 837	12 542	51 288	2 335
	wieś	5 960	169 627	1 845	17 565	28 353	45 782	74 262	1 820
punkt przedszkolny	miasto	732	13 128	890	3 720	3 571	3 003	1 473	471
	wieś	892	19 316	894	5 910	7 025	4 392	1 039	56
zespół wychowania przedszkolnego	miasto	9	270	48	102	88	30	2	0
	wieś	65	1 088	57	361	409	236	24	1
razem		22 155	1 392 892	29 957	289 472	336 058	351 776	374 293	11 336

Uwaga. Podział na wieś i miasto wg miejsca zamieszkania dzieci, a nie wg położenia placówki.

Szczegółowa informacja dotycząca dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w placówkach wychowania przedszkolnego przedstawiona jest w poniższych tabelach.

Tabela: Liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wg rodzajów niepełnosprawności w **placówkach wychowania przedszkolnego** wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

placówka	liczba placówek	liczba dzieci ogółem	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane dzieciom:									razem
			z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	ślabowidzący	niesłyszący	ślabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
przedszkole	12 533	1 111 567	4 875	21	794	262	1 110	1 833	1 087	7 561	10 724	28 267
oddział przedszkolny przy szkole podstawowej	7 924	247 523	731	6	135	64	205	506	250	950	1 325	4 172
zespół wychowania przedszkolnego	74	1 358	4	0	0	0	0	0	0	3	13	20
punkt przedszkolny	1 624	32 444	638	1	24	7	46	92	73	395	1 943	3 219
razem	22 155	1 392 892	6 248	28	953	333	1 361	2 431	1 410	8 909	14 005	35 678

Tabela: Liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wg rodzajów niepełnosprawności w **przedszkolach i oddziałach przedszkolnych** wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

rodzaj przedszkola	liczba przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych	ogólna liczba dzieci	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane dzieciom niepełnosprawnym:									liczba dzieci z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego
			z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	ślabowidzący	niesłyszący	ślabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	
ogólnodostępne	19 667	1 328 648	2 767	12	663	250	106	1 996	604	6 640	7 845	21 855
w tym tylko z oddziałami ogólnodostępnymi	19 033	1 247 935	1 644	8	469	135	823	1 323	356	4 355	5 451	14 564
w tym ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi	487	64 735	515	3	138	44	220	491	126	1 422	1 302	4 261

w tym ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi	57	5 665	172		3	6	12	33	43	168	314	751
w tym ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi i specjalnymi	90	10 313	436	1	53	25	63	149	79	695	778	2 279
integracyjne	402	24 764	683	3	112	40	144	343	94	1 342	2 145	4 906
specjalne	388	5 678	2 156	12	154	76	53	0	639	529	2 059	5 678
razem	20 457	1 359 090	5 606	27	929	326	1 315	2 339	1 337	8 511	12 049	32 439

Kształcenie specjalne.

Kwestie związane z organizacją kształcenia specjalnego regulują przepisy ustawy - Prawo oświatowe⁴⁶ oraz rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy.

Wynika z nich, że uczniowie niepełnosprawni, niezależnie od miejsca kształcenia, mają prawo do kształcenia specjalnego dostosowanego do ich indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychicznych. W zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia niepełnosprawności intelektualnej, dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym, organizuje się kształcenie i wychowanie, które stosownie do potrzeb umożliwi naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę. Uczniowie niepełnosprawni mogą się uczyć w każdym typie i rodzaju szkoły. Wybór formy kształcenia należy do rodziców/opiekunów prawnych dziecka.

W roku 2018 w systemie oświaty funkcjonowało 32 781 szkół różnego typu i rodzaju, w tym najwięcej – 28 006 szkół ogólnodostępnych, 2 868 szkół specjalnych oraz 1 539 szkół ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi, 184 szkół integracyjnych, 112 szkół ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi i 72 szkół ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi i oddziałami integracyjnymi.

Tabela: Liczba szkół z podziałem na typy i rodzaje w roku szkolnym 2018/2019 wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	szkoły ogólnodostępne bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych		szkoły ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi		szkoły ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi		szkoły ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi i z oddziałami specjalnymi		szkoły integracyjne		szkoły specjalne		ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
szkoła podstawowa	12 297	85,56%	1 043	7,26%	65	0,45%	58	0,40%	66	0,46%	844	5,87%	14 373	100%
gimnazjum (oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół) ⁴⁷	6 252	83,85%	360	4,83%	31	0,42%	13	0,17%	67	0,90%	733	9,83%	7 456	100%

⁴⁶ Art. 127 ust 1 ustawy *Prawo oświatowe*.

⁴⁷ Liczba gimnazjów odnosi się do liczby gimnazjów samodzielnych (wygasających) jak i wszystkich szkół, w których są oddziały gimnazjalne

zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej) ⁴⁸	1 124	77,20%	18	1,24%	5	0,34%	0	0,00%	11	0,76%	298	20,47%	1 456	100%
liceum ogólnokształcące	3 351	96,07%	60	1,72%	2	0,06%	0	0,00%	25	0,72%	50	1,43%	3 488	100%
technikum	1 817	96,75%	21	1,12%	1	0,05%	1	0,05%	3	0,16%	35	1,86%	1 878	100%
szkoła policealna	1 905	98,81%	1	0,05%	1	0,05%	0	0,00%	0	0,00%	21	1,09%	1 928	100%
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	522	100,00%	522	100%
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	51	98,08%	1	1,92%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	52	100%
poznajska szkoła chóralna	1	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	100%
Bednarska Szkoła Realna	1	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	100%
szkoła policealna muzyczna	16	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	16	100%
szkoła policealna plastyczna	33	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	33	100%
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II) ⁴⁹	1 158	73,43%	35	2,22%	7	0,44%		0,00%	12	0,76%	365	23,15%	1 577	100%
Razem	28 006	-	1 539	-	112	-	72	-	184	-	2 868	-	32 781	-

Naukę w ww. szkołach pobierało 154 925 uczniów niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Szczegółowe dane dotyczące liczby uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego zostały przedstawione w poniższych tabelach.

Tabela nr 6. Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych (suma tabel nr 7-10), wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom									razem
	niepełnosprawnym:									
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	7969	35	5014	530	6051	17843	2385	11871	19064	70 762
gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	827	7	533	51	751	3031	444	884	1633	8 161
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej)	51	0	50	5	82	816	6	53	35	1 098
liceum ogólnokształcące	364	29	522	61	589	189	0	934	1604	4 292

⁴⁸ Liczba zasadniczych szkół zawodowych odnosi się do liczby szkół, w których są oddziały ZSZ.

⁴⁹ Liczba branżowych szkół I stopnia odnosi się do wszystkich szkół branżowych, w których są klasy I i II tej szkoły.

technikum	237	3	464	65	725	495	0	686	1055	3 730
szkoła policealna	14	5	16	4	2	4	0	10	18	73
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	0	0	6	0	0	0	0	5	8	19
Bednarska Szkoła Realna	0	0	1	0	0	0	0	0	4	5
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II)	144	0	89	12	142	1821	36	97	183	2 524
razem	9 606	79	6 695	728	8 342	24 199	2 871	14 540	23 604	90 664

Tabela: Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi, wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom									razem
	niepełnosprawnym:									
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	2 809	18	1 400	194	1 730	4 631	687	5 015	6 759	23 243
gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	262	5	116	20	153	629	85	317	509	2 093
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej)	4	0	4	0	0	48	0	8	3	67
liceum ogólnokształcące	118	8	72	17	71	47	0	253	327	913
technikum	20	0	17	3	31	37	0	55	49	212
szkoła policealna	5	3	5	0	0	0	0	0	2	15
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II)	30	0	8	2	10	197	0	16	27	290
razem	3 248	34	1 622	236	1 995	5 586	772	5 664	7 676	26 833

Tabela: Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi wg. danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom									razem
	niepełnosprawnym:									
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	293	0	26	16	119	262	120	78	205	1 119

gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	24	0	5	1	16	48	45	4	11	154
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej)	10	0	0	0	0	61	0	0	0	71
liceum ogólnokształcące	1	0	0	0	0	0	0	0	10	11
technikum	0	0	0	0	0	1	0	0	3	4
szkoła policealna	4	0	2	0	0	0	0	4	12	22
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II)	8	0	2	0	2	105	0	2	1	120
razem	340	0	35	17	137	477	165	88	242	1 501

Tabela: Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w **szkołach ogólnodostępnych bez oddziałów specjalnych i bez oddziałów integracyjnych** wg. danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:									razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	4 297	16	3 487	299	4 060	12 584	1 426	6 347	11 388	43 904
gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	516	2	408	30	567	2 335	298	549	1 088	5 793
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej)	37		46	5	82	707	6	45	32	960
liceum ogólnokształcące	245	21	450	44	518	142	0	681	1 267	3 368
technikum	209	2	439	62	693	457	0	621	969	3 452
szkoła policealna	5	2	9	4	2	4	0	6	4	36
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	0	0	6	0	0	0	0	5	8	19
Bednarska Szkoła Realna	0	0	1	0	0	0	0	0	4	5
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II)	106	0	79	10	130	1 519	36	79	155	2 114
razem	5 415	43	4 925	454	6 052	17 748	1 766	8 333	14 915	59 651

Tabela: Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w **szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi i z oddziałami integracyjnymi** wg. danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:	razem
------------	---	-------

	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	570	1	101	21	142	366	152	431	712	2 496
gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	25	0	4	0	15	22	16	14	25	121
technikum	8	1	8	0	1	0	0	10	34	62
razem	603	2	113	21	158	388	168	455	771	2 679

Tabela: Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach integracyjnych wg. danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:									razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	z autyzmem, w tym zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	456	4	81	18	124	248	80	510	844	2 365
gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	85	2	34	6	40	88	22	94	172	543
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej)	5	0	1	0	0	33	1	3	5	48
liceum ogólnokształcące	61	1	29	3	26	35	0	117	192	464
technikum	4	0	0	0	1	5	0	4	8	22
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II)	5	0	1	0	1	47	3	5	9	71
razem	616	7	146	27	192	456	106	733	1 230	3 513

Tabela: Liczba uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego w szkołach specjalnych wg. danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

typ szkoły	orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane uczniom niepełnosprawnym:									razem
	z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
szkoła podstawowa	12 426	76	300	375	397	10 072	8 066	378	1 509	33 599

gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	1 965	13	52	65	84	1 979	2 247	54	97	6 556
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klas III w szkole branżowej)	467	3	17	45	18	2 070	47	34	46	2 747
liceum ogólnokształcące	67	23	99	98	43	3	0	122	116	571
technikum	107	29	153	270	120	2	0	85	40	806
szkoła policealna	54	8	25	76	30	1	0	92	33	319
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	4 134	0	0	0	0	0	6 403	0	0	10 537
branżowa szkoła I stopnia (kl. I i II)	853	6	41	91	51	4 317	46	69	139	5 613
razem	20 073	158	687	1 020	743	18 444	16 809	834	1 980	60 748

Dla dzieci i młodzieży, które z powodu niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania prowadzone są specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, w których ci uczniowie mogą spełniać obowiązek szkolny i obowiązek nauki oraz mają zapewnioną całodobową opiekę pedagogiczną oraz specjalne ośrodki wychowawcze, zapewniające wychowanie i opiekę ww. uczniom⁵⁰.

Tabela: Liczba wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych i specjalnych ośrodków wychowawczych wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

rodzaj ośrodka	liczba wychowanków
specjalny ośrodek wychowawczy	1 057
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	10 750
razem	11 807

Edukacja dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim.

Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązek szkolny lub obowiązek nauki spełniają poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych⁵¹, organizowanych na podstawie orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. Orzeczenie to wydawane jest przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym w publicznych poradniach specjalistycznych⁵².

Zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze organizowane są w formie indywidualnej lub zespołowej zgodnie z przepisami rozporządzenia⁵³.

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz.U. z 2017 r. poz. 1606).

⁵¹ Art. 37 ust. 3 ustawy Prawo oświatowe.

⁵² Art. 127 ust. 10 ww. ustawy.

⁵³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U. poz. 529).

W 2018 roku zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi objętych było 9 525 uczestników. Najwięcej osób uczestniczyło w ww. zajęciach zorganizowanych w następujących jednostkach systemu oświaty:

- szkołach podstawowych – 5 350 osób,
- ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych – 2 791 osób,
- gimnazjach – 521 osoby.

W specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym i specjalnym ośrodku wychowawczym nie objęto ani jednej osoby zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi.

Tabela: Liczba osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim którym zorganizowano zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze wg SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

jednostka systemu oświaty	liczba uczestników zajęć rewalidacyjno-wychowawczych
przedszkole	442
szkoła podstawowa	5 350
gimnazjum (samodzielne i oddziały gimnazjalne w różnych typach szkół)	521
zasadnicza szkoła zawodowa (oddziały klasy III w szkole branżowej)	11
liceum ogólnokształcące	20
technikum	227
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	108
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	12
specjalny ośrodek wychowawczy	0
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	0
ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy	2 791
młodzieżowy ośrodek wychowawczy	0
młodzieżowy ośrodek socjoterapii	0
punkt przedszkolny	30
branżowa szkoła I stopnia (tylko kl. I i II)	13
razem	9 525

Edukacja osób dorosłych.

Osoby dorosłe, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności wydane przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, uzupełniają wykształcenie lub kontynuują naukę w ramach prowadzonego w systemie oświaty kształcenia ustawicznego.

Tabela: Liczba osób dorosłych niepełnosprawnych⁵⁴, uzupełniających wykształcenie lub kontynuujących naukę w szkołach dla dorosłych wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

jednostka systemu oświaty	liczba niepełnosprawnych słuchaczy
---------------------------	------------------------------------

⁵⁴ W rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 511, z późn. zm.).

szkoła podstawowa	2
gimnazjum	1
liceum ogólnokształcące	88
szkoła policealna	83
razem	174

Dostosowanie warunków i form przeprowadzania egzaminów zewnętrznych (egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie).

Funkcjonujące rozwiązania umożliwiają wsparcie dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi podczas egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie poprzez dostosowanie warunków i form przeprowadzania tych egzaminów. Regulacje w tym zakresie zawarte są w przepisach ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą *o systemie oświaty*”.

Osoba posiadająca opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej o specyficznych trudnościach w uczeniu się może przystąpić do egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w warunkach dostosowanych do jej potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych wynikających z rodzaju tych trudności.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego⁵⁵ i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie przysługuje⁵⁶:

- absolwentowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym;
- absolwentowi, który w roku szkolnym, w którym przystępuje do egzaminu maturalnego, posiadał orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania (w warunkach dostosowanych do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych wynikających z jego stanu zdrowia, na podstawie tego orzeczenia);
- absolwentowi lub słuchaczowi choremu lub niesprawnemu czasowo (w warunkach odpowiednich ze względu na jego stan zdrowia, na podstawie zaświadczenia o stanie zdrowia wydanego przez lekarza);
- absolwentowi lub słuchaczowi posiadającemu opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się, wydaną zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- absolwentowi lub słuchaczowi, który w roku szkolnym, w którym przystępuje do egzaminu maturalnego, był objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole ze względu na trudności adaptacyjne związane z wcześniejszym kształceniem za granicą,

⁵⁵ Na podstawie art. 44zzr ustawy *o systemie oświaty*.

⁵⁶ Na podstawie art. 44zzzf ustawy *o systemie oświaty*.

zaburzenia komunikacji językowej lub sytuację kryzysową lub traumatyczną (na podstawie pozytywnej opinii rady pedagogicznej);

- absolwentowi niebędącemu obywatelem polskim, któremu ograniczona znajomość języka polskiego utrudnia zrozumienie czytanego tekstu (z wyjątkiem egzaminu maturalnego z języka polskiego oraz języka obcego nowożytnego – na podstawie pozytywnej opinii rady pedagogicznej).

Dostosowanie form ww. egzaminów przysługuje zadającemu posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność i polega na przygotowaniu odrębnych arkuszy egzaminacyjnych dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności absolwenta, z tym że nie przygotowuje się odrębnych arkuszy egzaminacyjnych dla absolwentów (egzamin maturalny) posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim.

W zależności od egzaminu, z arkuszy w formie dostosowanej do potrzeb zdających korzysta od kilkuset do kilkunastu tysięcy osób z następującymi niepełnosprawnościami:

- niewidomi i słabowidzący,
- niesłyszący i słabosłyszący,
- z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera,
- z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim,
- z niepełnosprawnością ruchową spowodowaną mózgowym porażeniem dziecięcym.

Na czym polega dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego polega na⁵⁷:

- zminimalizowaniu ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym absolwenta lub słuchacza,
- zapewnieniu absolwentowi lub słuchaczowi miejsca pracy odpowiedniego do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych,
- wykorzystaniu odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych,
- odpowiednim przedłużeniu czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu maturalnego,
- ustaleniu zasad oceniania rozwiązań zadań wykorzystywanych do przeprowadzania egzaminu maturalnego, uwzględniających potrzeby edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne absolwenta lub słuchacza,
- zapewnieniu obecności i pomocy w czasie egzaminu nauczyciela wspomagającego absolwenta w czytaniu lub pisaniu lub specjalisty odpowiednio z zakresu danego rodzaju niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, jeżeli jest to niezbędne do uzyskania właściwego kontaktu

---

⁵⁷ Na podstawie art. 44zrz ust. 10 ustawy o systemie oświaty.

z absolwentem lub pomocy w obsłudze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie⁵⁸:

- zminimalizowaniu ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym absolwenta lub słuchacza,
- zapewnieniu absolwentowi lub słuchaczowi miejsca pracy odpowiedniego do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych,
- wykorzystaniu odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych,
- odpowiednim przedłużeniu czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu maturalnego,
- zapewnieniu obecności i pomocy w czasie egzaminu nauczyciela wspomagającego absolwenta w czytaniu lub pisaniu lub specjalisty odpowiednio z zakresu danego rodzaju niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, jeżeli jest to niezbędne do uzyskania właściwego kontaktu z absolwentem lub pomocy w obsłudze sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych.

W przypadku ucznia, słuchacza lub absolwenta posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej (ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się), sposób lub sposoby dostosowania warunków przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie do potrzeb i możliwości absolwenta, spośród możliwych sposobów dostosowania przeprowadzania egzaminu, wymienionych w ogłoszonym każdego roku w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej⁵⁹ komunikacie w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania tych egzaminów, wskazuje rada pedagogiczna⁶⁰.

Przystąpienie do egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w warunkach i formie dostosowanych do potrzeb i możliwości absolwenta zapewnia przewodniczący zespołu egzaminacyjnego (dyrektor szkoły).

W ustawie z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw dla ucznia, który kształci się w zawodzie szkolnictwa branżowego, dla którego przewidziano zawód o charakterze pomocniczym, wprowadzono możliwość przystąpienia do egzaminu zawodowego w zawodzie, w którym się kształci albo w zawodzie o charakterze pomocniczym przewidzianym dla danego zawodu.

Sprawdzanie prac maturalnych osób z dyskalkulią

Dyskalkulia – podobnie jak dysleksja – została zaklasyfikowana do grupy specyficznych trudności w uczeniu się. W tym przypadku do oceny rozwiązań zadań

---

⁵⁸ Na podstawie art. 44zzzf ustawy o systemie oświaty

⁵⁹ Dostępnej pod adresem: www.cke.edu.pl.

⁶⁰ Na podstawie art. 44zzr ust. 12 ustawy o systemie oświaty.

maturalnych z matematyki stosuje się kryteria uwzględniające typowe błędy popełniane przez osoby z dysfunkcją. Od roku szkolnego 2015/2016 prace maturalne z matematyki na poziomie podstawowym zdających posiadających opinię o dyskalkulii, którym dostosowanie takie zostało przyznane przez radę pedagogiczną, są sprawdzane przez zespół centralny, zlokalizowany przy jednej z okręgowych komisji egzaminacyjnych. Zespół taki składa się z egzaminatorów matematyki oraz terapeutów dyskalkulii i akalkulii.

W odniesieniu do uczniów, u których zdiagnozowano dyskalkulię, do oceny rozwiązań zadań zawartych w arkuszu maturalnym z matematyki stosuje się kryteria uwzględniające występowanie u tych uczniów specyficznych trudności w uczeniu się. W opracowaniu kryteriów oceniania tych zdających uczestniczą eksperci Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych oraz specjaliści zajmujący się diagnozą oraz terapią tego rodzaju dysfunkcji. Wspomniane kryteria oceny prac uwzględniają typowe błędy popełniane przez uczniów z omawianą dysfunkcją, np.: mylenie bądź gubienie liter i/lub cyfr, niewłaściwe stosowanie wielkich i małych liter, mylenie indeksów górnych i dolnych, problemy z zapisywaniem jednostek, uproszczonego zapisu równania i przekształcania go w pamięci, chaotycznego zapisu operacji matematycznych, błędy w zapisie działań pisemnych, błędy rachunkowe.

Środki na realizację zadań edukacyjnych przekazywane z budżetu państwa, w części oświatowej subwencji ogólnej.

Środki przekazywane z budżetu państwa na kształcenie uczniów niepełnosprawnych

Podstawowym źródłem finansowania zadań samorządów z zakresu edukacji jest część oświatowa subwencji ogólnej. Podział środków pochodzących z tej subwencji następuje na podstawie algorytmu określanego w drodze rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Obliczanie wielkości subwencji oświatowej należnej poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego odbywa się za pomocą algorytmu, dzielącego całkowitą kwotę przeznaczoną w budżecie państwa na zadania oświatowe między organy pełniące te zadania, na podstawie liczby uczniów uczęszczających do różnego rodzaju szkół i placówek oświatowych oraz z zastosowaniem jednolitych w skali kraju wskaźników.

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2018⁶¹ uwzględnione zostały dodatkowe wagi obejmujące dzieci i młodzież niepełnosprawną:

$P_4 = 1,40$ dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego), dla uczniów z zaburzeniami zachowania, zagrożonych uzależnieniem, z chorobami przewlekłymi (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wydanych przed dniem 1 września

---

⁶¹ Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2017r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2018 (Dz. U. poz. 2395).

- 2011 r.) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy oraz dla uczniów szkół podstawowych specjalnych, dotychczasowych gimnazjów specjalnych, szkół ponadpodstawowych specjalnych i szkół ponadgimnazjalnych specjalnych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, którzy nie posiadają orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego – $N_{4,i}$,
- P₅ = 2,90** dla uczniów niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego), dla uczniów z zaburzeniami psychicznymi (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wydanych przed dniem 1 września 2011 r.) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{5,i}$,
- P₆ = 3,60** dla uczniów niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{6,i}$,
- P₇ = 9,50** dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim spełniających obowiązek szkolny lub obowiązek nauki przez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych organizowanych w szkołach i poradniach psychologiczno-pedagogicznych, dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera (na podstawie odpowiednio orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego albo o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{7,i}$,
- P₈ = 0,80** dodatkowo dla uczniów niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, dotychczasowych gimnazjach, szkołach ponadpodstawowych i szkołach ponadgimnazjalnych (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{8,i}$,
- P₃₃ = 1,00** dla uczniów oddziałów specjalnych, szkół podstawowych specjalnych, dotychczasowych gimnazjów specjalnych, szkół ponadpodstawowych specjalnych i szkół ponadgimnazjalnych specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych – $N_{33,i}$,
- P₃₄ = 1,84** dla wychowanków specjalnych zespołów pozalekcyjnych zajęć wychowawczych lub grup wychowawczych prowadzonych w szkołach podstawowych specjalnych, dotychczasowych gimnazjach specjalnych, szkołach ponadpodstawowych specjalnych i szkołach ponadgimnazjalnych specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych – $N_{34,i}$,
- P₃₅ = 0,60** dla uczniów klas terapeutycznych w szkołach ogólnodostępnych lub integracyjnych – $N_{35,i}$,

- P₄₆ = 2,840** dla dzieci w przedszkolach specjalnych i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych – N_{46,i},
- P₄₈ = 0,500** dodatkowo dla wychowanków internatów i burs, posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – N_{48,i},
- P₅₁ = 6,500** dla wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych i specjalnych ośrodków wychowawczych (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) oraz wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy (waga **P₅₁** wyklucza się z wagami **P₄₇** i **P₄₈**) – N_{51,i},
- P₅₂ = 5,000** dla wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych, skierowanych, lecz nieprowadzonych do ośrodka – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – N_{52,i},
- P₅₃ = 10,000** dla wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy (waga **P₅₃** wyklucza się z wagami **P₄₇**, **P₄₈** i **P₅₂**) – N_{53,i},
- P₅₄ = 1,500** dla wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy nie korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – N_{54,i},
- P₅₅ = 9,500** dla wychowanków ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi i z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, objętych odpowiednio wychowaniem i kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie odpowiednio orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego albo o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – N_{55,i},
- P₅₇ = 0,840** dla dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach podstawowych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych (na podstawie opinii, o których mowa w art. 127 ust. 10 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, oraz opinii, o których mowa w

- art. 315 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe) – $N_{57,i}$,
- $P_{59} = 4,000$ dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, objętych zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{59,i}$,
- $P_{60} = 2,900$ dla dzieci niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, objętych kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{60,i}$,
- $P_{61} = 3,600$ dla dzieci niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, objętych kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy – $N_{61,i}$,

Kalkulacja dodatkowych kwot części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w latach 2014 – 2018 w podziale na poszczególne wagi algorytmu odnoszące się do uczniów niepełnosprawnych oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi:

Kwota subwencji oświatowej (w tys. zł)									
Waga	2014	Waga	2015	Waga	2016	Waga	2017	Waga	2018
P ₂	469 719	P ₄	457 205	P ₄	450 576	P ₄	450 395	P ₄	458 567
P ₃	252 532	P ₅	277 588	P ₅	311 357	P ₅	331 300	P ₅	365 044
P ₄	677 590	P ₆	665 330	P ₆	657 943	P ₆	636 451	P ₆	632 256
P ₅	1 788 256	P ₇	1 998 057	P ₇	2 270 921	P ₇	2 516 919	P ₇	2 891 745
P ₆	87 769	P ₈	93 484	P ₈	100 990	P ₈	104 709	P ₈	111 829
P ₂₄	44 012	P ₂₆	42 077	P ₂₈	39 182	P ₂₇	39 735	P ₃₃	38 968
P ₂₅	72 026	P ₂₇	70 034	P ₂₉	63 109	P ₂₈	62 966	P ₃₄	57 395
P ₂₆	10 568	P ₂₈	11 078	P ₃₀	10 675	P ₂₉	10 829	P ₃₅	9 451
P ₃₂	224 083	P ₃₄	245 047	P ₃₇	271 544	P ₄₀	17 062	P ₄₆	17 450
P ₃₄	441	P ₃₆	402	P ₃₉	1 214	P ₄₂	937	P ₄₈	968
P ₃₇	664 601	P ₃₉	643 510	P ₄₂	607 807	P ₄₅	585 714	P ₅₁	581 642
						P ₄₆	20 386	P ₅₂	15 479
P ₃₈	277 672	P ₄₀	254 756	P ₄₃	251 201	P ₄₇	239 281	P ₅₃	220 929
P ₃₉	6 502	P ₄₁	6 083	P ₄₄	6 592	P ₄₈	6 354	P ₅₄	6 915
P ₄₀	676 602	P ₄₂	783 679	P ₄₅	880 678	P ₄₉	1 052 066	P ₅₅	1 222 744
P ₄₂	113 916	P ₄₄	131 491	P ₄₇	164 600	P ₅₁	220 040	P ₅₇	262 664
						P ₅₃	11 205	P ₅₉	10 955
						P ₅₄	150 548	P ₆₀	170 825
						P ₅₅	61 576	P ₆₁	62 497
	5 366 289		5 679 822		6 088 389		6 518 473		7 138 324

Algorytm podziału części oświatowej subwencji ogólnej przedstawia jedynie metodę podziału środków subwencyjnych pomiędzy jednostki samorządu terytorialnego, a o sposobie jej wydatkowania - zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego - decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego. Decyzja o podziale kwoty subwencji oświatowej w jednostce samorządu terytorialnego na poszczególne szkoły i placówki, w tym na organizację kształcenia specjalnego ucznia niepełnosprawnego, należy do jednostki samorządu terytorialnego. W ustawie o finansowaniu zadań oświatowych⁶² został wprowadzony przepis (art. 8) nakładający na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek przeznaczenia na zadania związane ze stosowaniem specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży środków w wysokości nie niższej niż zostały na te zadania naliczone w części oświatowej subwencji ogólnej. Edukacja dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, w szczególności dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, wymaga odpowiednio wyższych nakładów finansowych, co jest uwzględniane w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej na dany rok poprzez system wag. Uzasadnione jest więc, aby jednostki samorządu terytorialnego na te zadania przeznaczały środki w wysokości nie niższej niż naliczone w subwencji.

Dostęp do podręczników i pomocy dydaktycznych dla uczniów niepełnosprawnych.

⁶² Dz. U. z 2017 r., poz. 2203

Minister Edukacji Narodowej opracował rozwiązania prawne umożliwiające dofinansowanie z budżetu państwa podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych i książek pomocniczych dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych poprzez:

- 1) udzielanie zwiększonej dotacji celowej na wyposażenie szkół podstawowych i szkół artystycznych realizujących kształcenie ogólne w zakresie szkół podstawowych w podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe⁶³;
- 2) możliwość zlecenia opracowania i wydania, w tym dystrybucji podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych lub książek pomocniczych, lub ich części przez ministra do spraw oświaty i wychowania⁶⁴.

Przyjęte regulacje prawne umożliwiły w roku szkolnym 2018/2019 zwiększenie kwot dotacji celowej na sfinansowanie podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych dla uczniów szkół podstawowych i wygaszanego gimnazjum z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, niesłyszących, słabosłyszących, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, niewidomych i słabowidzących, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Dzięki przyjętym regulacjom prawnym kontynuuje się prace nad opracowaniem podręczników, materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych lub książek pomocniczych dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego (niewidomych, słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną, z autyzmem).

- 1) W zakresie edukacji wczesnoszkolnej uczniów niepełnosprawnych udostępniono opracowane na zlecenie Ministra Edukacji Narodowej:
  - kurs języka migowego dostosowany do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych uczniów niepełnosprawnych niesłyszących i słabosłyszących uczęszczających do klas I-III szkół podstawowych (poziom A1 i A2),
  - adaptacje podręczników dla uczniów niewidomych w systemie Braille'a uczęszczających do klasy I i II szkoły podstawowej,
  - adaptacje podręczników dla uczniów słabowidzących w druku powiększonym uczęszczających do klasy I i II szkoły podstawowej,
  - podręczniki do kształcenia specjalnego, materiały edukacyjne w tym zawierające piktogramy (symbole PSC) i nagrania w polskim języku migowym) oraz materiały ćwiczeniowe w tym karty pracy dla uczniów mających trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją uczęszczających do klasy I i II szkoły podstawowej.
- 2) W zakresie edukacji wczesnoszkolnej uczniów niepełnosprawnych wydrukowano i dostarczono do klasy III szkoły podstawowej bezpłatny podręcznik dostosowany do potrzeb edukacyjnych uczniów niepełnosprawnych.

---

⁶³ Por. art.22e pkt 2 ustawy z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r., poz. 1457).

⁶⁴ Por. art. 22 c ust 1 i 4a oraz art.22e pkt 2 ww. ustawy.

- 3) W zakresie edukacji uczniów niepełnosprawnych w klasach IV, V i VII i VIII szkoły podstawowej, do nauki j. polskiego, matematyki, przyrody, historii, biologii, chemii, fizyki, historii i WOS-u udostępniono:
- adaptacje podręczników do ww. przedmiotów dla uczniów niewidomych - w systemie Braille'a,
  - adaptacje podręczników do ww. przedmiotów dla uczniów słabowidzących w druku powiększonym,
  - materiały edukacyjne do ww. przedmiotów dla uczniów mających trudności w uczeniu się i/lub komunikowaniu się, w tym niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i afazją materiałów edukacyjnych w formie multimedialnej z możliwością przeglądania on-line, zawierające dostosowania tekstowe i graficzne (zaadaptowane ilustracje, wykresy, schematy itp.), a także symbole PCS, oraz nagrania video w polskim języku migowym (PJM).
- 4) W zakresie edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym udostępniono materiały ćwiczeniowe w postaci kart pracy.
- 5) W zakresie edukacji uczniów niepełnosprawnych w szkołach ponadgimnazjalnych wydrukowano i dostarczano do szkół zgodnie z zapotrzebowaniem zgłaszanym przez dyrektorów szkół adaptacje (opracowane na zlecenie ministra do spraw oświaty i wychowania w latach ubiegłych) podręczników dla uczniów niewidomych w systemie Braille'a i słabowidzących w druku powiększonym.

Rządowy program pomocy uczniom „Wyprawka szkolna”

Podstawą realizacji Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” w 2018 r. była Uchwała Rady Ministrów⁶⁵ oraz rozporządzenie w sprawie szczególnych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych⁶⁶.

Celem programu było wyrównywanie szans edukacyjnych i wspieranie rozwoju edukacyjnego uczniów przez dofinansowanie zakupu podręczników, a w przypadku uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności była niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym – także zakupu materiałów edukacyjnych.

Wsparcie dotyczyło zakupu podręczników do kształcenia ogólnego, w tym podręczników do kształcenia specjalnego lub podręczników do kształcenia w zawodach, dopuszczonych do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej. Na realizację Programu zabezpieczono kwotę 18 mln zł.

Program „Wyprawka szkolna” skierowany był do uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego:

- 1) słabowidzących,

---

⁶⁵ Uchwała nr 126/2018 Rady Ministrów z dnia 17 września 2018 r. w sprawie Rządowego programu pomocy uczniom w 2018 r. – „Wyprawka szkolna”.

⁶⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 września 2018 r. w sprawie szczególnych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych (Dz.U. 1796).

- 2) niesłyszących,
- 3) słabosłyszących,
- 4) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim,
- 5) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym,
- 6) z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją,
- 7) z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera,
- 8) z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku, gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona w pkt 1–7

- uczęszczających w roku szkolnym 2018/2019 do szkół dla dzieci i młodzieży do:

- a) klasy III dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowych szkołach I stopnia,
- b) klasy I i II branżowej szkoły I stopnia,
- c) liceum ogólnokształcącego, technikum lub szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy lub do
- d) klas IV–VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klas IV–VI ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych, klas VII–IX ogólnokształcącej szkoły baletowej, lub liceum plastycznego.

W przypadku uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi (w przypadku, gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym), uczęszczających w roku szkolnym 2018/2019 do szkół dla dzieci i młodzieży do:

- 1) klasy III szkoły podstawowej,
  - 2) klasy III dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowych szkołach I stopnia,
  - 3) klasy I i II branżowej szkoły I stopnia,
  - 4) liceum ogólnokształcącego, technikum lub szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy
- dofinansowanie obejmuje również zakup materiałów edukacyjnych.

Wysokość zaplanowanego w programie dofinansowania

W 2018 r. wysokość dofinansowania zakupu podręczników, a w przypadku uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym – także zakupu materiałów edukacyjnych wskazano w poniższej tabeli.

Tabela: Wykaz kwot dofinansowania zakupu podręczników w ramach Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna”

dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczęszczających do klasy III szkoły podstawowej, którzy nie korzystają z podręcznika do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, zapewnionego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania	do kwoty 175 zł
dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności	do kwoty 225 zł

jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczęszczających do klasy III dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowych szkołach I stopnia, klasy I i II branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego, technikum lub szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy	
dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do klasy III dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowych szkołach I stopnia lub klasy I i II branżowej szkoły I stopnia	do kwoty 390 zł
dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do liceum ogólnokształcącego, technikum, klas IV–VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klas IV–VI ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych, klas VII–IX ogólnokształcącej szkoły baletowej albo liceum plastycznego	do kwoty 445 zł

Wydatkowane środki

W 2018 r. na realizację Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” wydatkowano środki w wysokości 6 539 800,56 zł. Z nadesłanych do Ministerstwa Edukacji Narodowej sprawozdań wynika, że wydatki ponoszone na zakup podręczników były niższe niż kwoty przyjęte w programie.

Tabela: Zestawienie wysokości dotacji dla poszczególnych województw i ministerstw na realizację Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” w 2018 r. (do pełnych zł)

wysokość dotacji na:										
Województwa/ministerstwa	Rodzaj szkoły	słabowidzący	słabosłyszący	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	niesłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym*	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym za wyjątkiem uczniów szkół przysposabiających do pracy	szkoła "S" przysposabiająca do pracy
Dolnośląskie	O	31 444,84	26 909,78	41 574,56	34 654,19	3 245,70	19 191,13	1 543,50	293,80	101 607,64
Dolnośląskie	S	13 301,53	1 001,18	22 688,70	18 698,79	12 517,36	49 817,50	16 244,42	0,00	
Kujawsko-pomorskie	O	30 315,04	26 787,88	50 788,15	40 722,18	3 112,97	45 782,96	2 714,78	675,00	112 944,91
Kujawsko-pomorskie	S	5 630,98	5 119,29	2 691,38	206,60	5 879,83	84 708,39	18 063,07	0,00	
Lubelskie	O	9 805,79	17 246,51	23 038,21	30 385,52	2 825,50	41 917,16	1 049,75	675,00	113 223,65
Lubelskie	S	4 171,13	5 489,29	5 835,95	4 717,03	8 938,34	80 319,56	12 091,26	331,00	
Lubuskie	O	9 000,31	8 830,53	13 571,08	11 416,55	925,70	19 439,76	2 968,80	87,60	36 613,02
Lubuskie	S	0,00	445,00	445,00	2 670,00	445,00	19 397,53	4 867,58	57,90	
Łódzkie	O	12 005,73	14 344,45	48 318,19	31 817,38	3 445,10	26 596,07	2 428,38	0,00	96 406,92
Łódzkie	S	6 975,57	209,81	8 250,37	4 926,70	9 381,90	52 714,32	10 767,06	445,00	
Małopolskie	O	16 115,08	24 609,46	27 631,18	47 722,12	1 476,18	44 287,76	3 705,02	225,00	138 654,29
Małopolskie	S	5 128,49	4 360,60	8 164,15	1 591,73	6 817,53	100 782,57	12 571,85	865,79	
Mazowieckie	O	42 245,66	64 064,51	234 265,78	81 025,62	7 497,74	104 304,16	1 750,00	1 835,53	253 397,98

Mazowieckie	S	8 246,00	7 120,54	26 534,64	11 324,91	46 363,56	184 284,34	39 731,75	4 231,90	
Opolskie	O	12 294,43	11 737,26	15 813,74	10 665,58	1 224,88	28 886,02	1 019,14	0,00	42 616,20
Opolskie	S	294,69	0,00	2 672,94	0,00	0,00	9 966,06	5 613,05	0,00	
Podkarpackie	O	21 633,19	24 229,92	51 654,01	30 757,70	14 996,52	60 793,72	507,00	225,00	115 664,68
Podkarpackie	S	390,00	1 335,00	1 518,00	39 625,00	0,00	42 010,90	9 056,29	0,00	
Podlaskie	O	8 913,57	9 648,48	25 540,57	13 540,43	445,00	11 723,29	350,00	0,00	59 279,94
Podlaskie	S	812,23	1 080,00	6 942,40	4 572,10	390,00	37 457,20	8 035,00	0,00	
Pomorskie	O	23 832,74	20 628,67	42 422,38	48 726,99	2 738,70	45 851,63	348,03	225,00	125 270,32
Pomorskie	S	1 160,70	3 814,86	4 034,33	548,00	0,00	101 803,20	12 151,03	2 475,00	
Śląskie	O	41 792,10	95 188,24	160 531,75	79 902,36	6 033,89	40 944,23	4 763,88	225,00	202 244,46
Śląskie	S	18 543,16	17 226,62	14 863,64	3 918,59	6 390,68	158 763,28	29 666,58	450,00	
Świętokrzyskie	O	16 795,90	15 217,89	28 243,83	20 733,93	316,00	22 595,19	2 215,30	675,00	70 856,25
Świętokrzyskie	S	0,00	1 428,13	1 565,00	3 034,75	4 034,85	28 455,50	4 263,12	0,00	
Warmińsko-Mazurskie	O	21 577,84	15 554,10	44 614,72	24 212,37	1 288,90	40 843,70	992,44	0,00	60 104,83
Warmińsko-Mazurskie	S	780,00	656,64	3 285,11	390,00	3 161,23	80 462,92	5 723,39	0,00	
Wielkopolskie	O	24 693,27	26 336,07	24 732,41	31 282,88	2 596,17	56 405,74	2 243,52	0,00	179 111,97
Wielkopolskie	S	2 243,21	3 143,55	5 110,93	3 779,23	3 786,27	69 229,87	17 335,80	518,80	
Zachodniopomorskie	O	14 038,07	17 355,50	31 177,01	17 515,31	2 367,53	30 520,07	1 704,32	645,90	57 344,53
Zachodniopomorskie	S	0,00	4 328,90	1 370,40	1 873,45	12 142,20	30 599,33	4 141,43	0,00	
MKiDN	O	890,00	3 225,69	1 387,23	2 248,15	954,00	0,00	0,00	0,00	0,00
MRiRW	O	5 253,46	5 154,83	4 566,18	5 353,91	572,07	26 274,99	0,00	225,00	0,00
MŚ	O	445,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

O - ogólna, S - specjalna

*uczyszczający w roku szkolnym 2018/2019 do klas III szkoły podstawowej, w przypadku gdy nie korzystają z podręcznika do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, zapewnionego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

W 2018 r. z programu skorzystało 24 253 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Liczbowy wykaz uczniów niepełnosprawnych, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników w ramach Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela: Liczba uczniów niepełnosprawnych, którzy otrzymali dofinansowanie do zakupu podręczników tylko do kształcenia ogólnego w ramach Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” w roku 2018.

Województwa/ Ministerstwa	Nazwa typu jednostek	slabowidzacy	slaboslyszacy	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją	nieslyszacy	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczyszczający w roku szkolnym 2018/2019 do klas III szkoły podstawowej, w przypadku gdy nie korzystają z podręcznika do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, zapewnionego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym za wyjątkiem uczniów szkół przysposabiających do pracy	szkoła "S" przysposabiająca do pracy
Województwa	Szkoła podstawowa klasa III*	0	0	0	0	0	0	1428	0	8347

	klasa III dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonej w branżowej szkole I stopnia	44	64	76	79	47	1538	0	13	
	klasa I i II branżowej szkoły I stopnia	115	154	302	147	103	4150	0	51	
	liceum ogólnokształcące*	593	547	1534	1044	151	214	0	6	
	technikum*	392	577	895	625	277	318	0	5	
	Razem	1144	1342	2807	1895	578	6220	1428	75	8347
Ministerstwa	klasa I i II branżowej szkoły I stopnia	2	2	1	0	0	14	0	0	0
	klasa III dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonej w branżowej szkole I stopnia	0	1	0	1	0	5		0	0
	liceum ogólnokształcące*	1	4	2	2	2	0	0	0	
	technikum*	15	20	16	16	3	58	0	1	
	Razem	18	27	19	19	5	77	0	1	0

* w tym odpowiednie klasy szkół artystycznych prowadzonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz szkół prowadzonych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej mogące mieć wpływ na wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży niepełnosprawnych.

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 realizowane są projekty mające na celu wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, jak również wszystkie projekty i produkty powstałe w wyniku realizacji projektów ze środków europejskich powinny być dostępne dla osób z niepełnosprawnościami.

W 2018 r. realizowano projekty dofinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, które będą miały pozytywny wpływ na sytuację osób z niepełnosprawnościami:

- 1) „Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej”;
- 2) „Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - opracowanie modelu szkolenia i doradztwa”;
- 3) „Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego”;
- 4) Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego - etap II.

Projekt „Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej” (wartość projektu: 4 680 170,18 zł, okres realizacji kwiecień 2016 r. – marzec 2019 r.) ma charakter systemowy.

Jego celem jest zidentyfikowanie, opracowanie i pilotażowe wdrożenie rozwiązań wpływających na podniesienie jakości pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz możliwości wykorzystania zindywidualizowanego podejścia do ucznia, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W ramach projektu zostaną opracowane narzędzia diagnostyczne, które będą służyły do diagnozy m.in. trudności, zaburzeń, deficytów uczniów. Zostaną również opracowane metody pracy z uczniem zmierzające do ograniczenia zidentyfikowanych deficytów. Efektem projektu będzie również opracowanie instrumentów

wsparcia psychologiczno-pedagogicznego stanowiących istotny element opracowywanego zestawu narzędzi diagnostycznych, tj. jednolitych standardów funkcjonowania poradni psychologiczno-pedagogicznych umożliwiających wdrażanie narzędzi diagnostycznych i procedur postępowania diagnostycznego i postdiagnostycznego. Standardy pracy poradni psychologiczno-pedagogicznych będą określały m.in. procedury postępowania w przypadku uczniów z różnymi trudnościami, dysfunkcjami – zarówno, jeśli chodzi o proces diagnostyczny, jak i o aspekty związane z czasem oczekiwania na badanie czy sposobem jego prowadzenia oraz postępowania postdiagnostycznego, czyli wsparcia dla ucznia po przeprowadzonej diagnozie.

Projekt „Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - opracowanie modelu szkolenia i doradztwa”(wartość projektu: 2 998 298,13 zł, okres realizacji: czerwiec 2018 r. – luty 2021 r.).

Celem projektu jest opracowanie modelu działań szkoleniowo-doradczych dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych umożliwiających rozpoznawanie potrzeb dzieci i młodzieży oraz planowanie kompleksowego wsparcia zgodnie z rozpoznanymi indywidualnymi potrzebami. W ramach projektu opracowany zostanie program szkoleń dla kadr poradni psychologiczno-pedagogicznych wspierający prowadzenie rozpoznania, diagnozy i wsparcia postdiagnostycznego. Będzie on obejmował założenia dotyczące diagnozy funkcjonalnej oraz zagadnienia związane ze stosowaniem narzędzi diagnostycznych do pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz będzie umożliwiał współpracę pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych ze szkołami, placówkami, rodzicami w zakresie rozpoznawania potrzeb dzieci i młodzieży, w tym planowania kompleksowego wsparcia zgodnie z rozpoznanymi potrzebami.

Projekt pozakonkursowy: „Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego” (wartość projektu: 2 045 564,22 zł, okres realizacji lipiec 2016 – listopad 2018).

W ramach projektu opracowywane zostały koncepcje i założenia do stworzenia e-materiałów dydaktycznych, które są zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania, o której mowa w Wytycznych Ministra Rozwoju w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020.

Projekt pozakonkursowy „Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego - etap II” (wartość projektu: 4 139 797,06 zł, okres realizacji czerwiec 2018 r. – październik 2020 r.).

Celem projektu jest opracowanie koncepcji modułowych e-podręczników do kształcenia ogólnego wykorzystujących powstałe dotychczas e-zasoby edukacyjne (e-podręczniki i e-materiały) oraz uzupełnienie o brakujące treści, materiały, narzędzia edukacyjne. Ponadto wypracowany zostanie standard dostępności e-materiałów dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Określi on wymogi w zakresie adaptacji e-materiałów uwzględniające ograniczenia ucznia związane z daną niepełnosprawnością w tym m.in. umożliwienie odczytu audio, wizualnego i audiowizualnego.

E-materiały zostaną stworzone w projektach wybranych do dofinansowania w ramach trzech konkursów. W 2018 roku zakończonych zostało 5 projektów konkursowych (o łącznej wartości 29 084 042,53 zł) w wyniku, których powstało ponad 3 tysiące e-materiałów m.in.

do przedmiotów: przyrodniczych, humanistycznych, matematyki i informatyki dostępnych dla osób z różnymi niepełnosprawnościami.

Kolejny konkurs na stworzenie e-materiałów został ogłoszony w 2018 r. w wyniku, którego wyłoniono 10 projektów o łącznej wartości 70 742 680,36 zł, które rozpoczęły się w styczniu 2019 roku. Założeniem projektów jest stworzenie ponad 10 tys. e-materiałów dla uczniów czteroletniego liceum i pięcioletniego technikum. Będą one dostosowane do potrzeb uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności: dla słabowidzących i niewidzących, dla słabosłyszących i niesłyszących oraz dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną (w tym m.in. poprzez umożliwienie odczytu audio, wizualnego i audiowizualnego). W konkursach uwzględniono kryterium dostępu wskazujące na konieczność tworzenia e-materiałów zgodnych z koncepcją uniwersalnego projektowania, o której mowa w *Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji*.

W 2018 r. realizowanych było również 20 projektów konkursowych mających na celu opracowanie e-zasobów (materiałów multimedialnych) do języka obcego ukierunkowanego zawodowo oraz z zakresu podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej (łączna wartość projektów: 19 619 820,93 zł). W ich efekcie stworzonych zostało 147 e-zasobów do kształcenia zawodowego.

Powstające e-materiały i e-zasoby spełniają standardy WCAG 2.0., w szczególności wymogi określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z 12 kwietnia 2012 r. w *sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych*.

Również w projekcie „Nowa jakość egzaminów zawodowych w rzemiośle” (wartość umowy 1 830 358,44 okres realizacji maj 2016 – kwiecień 2018) powstała platforma internetowa „Egzaminy w rzemiośle”, która została opracowana w technologiach umożliwiających odbiór wiedzy osobom z niepełnosprawnościami, w oparciu o zalecenia WCAG 2.0.

W roku 2018 rozpoczęła się realizacja trzech projektów w ramach konkursu „Opracowanie i upowszechnianie narzędzi diagnostycznych wspierających pomoc psychologiczno-pedagogiczną (ppp)”. Łączna wartość projektów to 33 696 962,79 zł. Projekty zostały podzielone na trzy obszary:

- 1) obszar emocjonalno-społeczny – wartość projektu: 7 591 045,10 zł;
- 2) obszar osobowościowy – wartość projektu: 8 106 036,50 zł;
- 3) obszar poznawczy – maksymalna wartość projektu: 17 999 881,19 zł.

Celem projektów wyłonionych w konkursie jest wsparcie specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli i specjalistów w szkołach.

Działania zaplanowane w ramach konkursu mają doprowadzić do tego, aby specjaliści z poradni psychologiczno-pedagogicznych mieli możliwość m.in.

- rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci i młodzieży w obszarze poznawczym, osobowościowym i emocjonalno-społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem funkcjonowania potrzeb dzieci i młodzieży, w tym także dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, także z niepełnosprawnościami, szczególnie w zakresie rozpoznawania potencjałów, możliwości i sposobu funkcjonowania w środowisku, a także trudności wynikających z deficytów,

- prowadzenia zajęć wspierających (m.in. zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, warsztatowe, aktywizujące, psychoedukacyjne, porady bez badań), terapii dzieci i młodzieży, w zależności od rozpoznanych potrzeb, w tym dzieci i młodzieży z zaburzeniami rozwojowymi, z zachowaniami dysfunkcyjnymi, z niepełnosprawnością, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym oraz ich rodzin (m.in. prelekcje, psychoedukacja, zajęcia warsztatowe, grupy wsparcia, instruktaże, konsultacje i inne).

Powyższe projekty stanowią przykłady realizacji zasady dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Ponadto należy podkreślić fakt, że wszystkie projekty realizowane ze środków europejskich powinny być zgodne z *Wytycznymi w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020*. Wytyczne gwarantują zapewnienie dostępności projektów i dostępności produktów wytworzonych w projektach dofinansowanych z Unii Europejskiej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, tak aby mogły one w pełnym wymiarze korzystać z unijnej pomocy.

Dostępność ma kilka wymiarów m.in.

- dostępność cyfrowa (wszystkie zasoby cyfrowe muszą być zgodne ze standardem WCAG 2.0 co najmniej na poziomie AA),
- dostępność architektoniczna (spotkania otwarte, na które nie jest wymagana rejestracja oraz wszystkie działania realizowane w ramach projektów, w których na etapie rekrutacji zidentyfikowano możliwość udziału osób z niepełnosprawnościami, muszą być prowadzone w budynkach dostępnych architektonicznie),
- uniwersalne projektowanie oznacza tworzenie produktów, budynków, programów i usług w taki sposób, aby były użyteczne dla wszystkich w możliwie największym stopniu bez potrzeby dalszych dostosowań.

Z kolei mechanizm racjonalnych usprawnień pozwala projektodawcom na elastyczne reagowanie na potrzeby wszystkich uczestników. Dzięki temu mechanizmowi projektodawca może liczyć na dofinansowanie w wysokości 12 tys. zł na pokrycie kosztów związanych z dostosowaniem projektu lub produktu do potrzeb osoby z niepełnosprawnością, np. na zakup komputerów z odpowiednim oprogramowaniem dostosowanym do osób z niepełnosprawnością, zapewnienie specjalistycznego transportu na miejsce realizacji projektu.

Kontynuacja prac związanych z przygotowaniem zmian systemowych dotyczących organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów niepełnosprawnych i wdrażania edukacji włączającej.

Organizowane były szkolenia dla wizytatorów ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych, powołanych w kuratoriach oświaty. Wizytatorzy spotykają się z dyrektorami przedszkoli, szkół i placówek. Z danych przekazanych przez kuratorów oświaty wynika, że w roku szkolnym 2017/2018 zorganizowano ponad 550 poświęconych tej tematyce narad, konferencji

i warsztatów, w których uczestniczyło ponad 39 tys. osób, głównie dyrektorów, nauczycieli i specjalistów, a także przedstawicieli organów prowadzących.

W sierpniu 2018 r. kuratorzy oświaty zostali zobowiązani do kontynuacji prowadzonych działań w zakresie wspierania przedszkoli i szkół w organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami i zobowiązali do takich działań dyrektorów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Z danych przekazanych przez kuratorów oświaty wynika, że we wrześniu 2018 r. dyrektorzy przedszkoli i szkół zorganizowali 34 101 spotkań z rodzicami uczniów niepełnosprawnych dotyczących możliwości organizacji kształcenia specjalnego ich dzieci. W spotkaniach uczestniczyło 163 644 rodziców.

W roku szkolnym 2017/2018 Ośrodek Rozwoju Edukacji zorganizował i przeprowadził 14 form doskonalenia w zakresie regulacji prawnych dotyczących kształcenia dzieci i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dla dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek, dyrektorów poradni psychologiczno-pedagogicznych, przedstawicieli kuratorów oświaty, nauczycieli konsultantów, doradców metodycznych oraz specjalistów ze szkół. Łącznie przeszkolono 665 osób.

Kontynuowano prace zespołu ekspertów powołanych Zarządzeniem Ministra Edukacji Narodowej Nr 39/2017 z dnia 13 października 2017 r. Prace Zespołu będą trwały do 30 września 2019 roku. Zespół w podjętych pracach przyjął model biopsychospołeczny jako podstawę rozumienia specjalnych potrzeb edukacyjnych. W modelu tym stwierdzenie choroby czy zaburzenia rozwojowego jest jednym, ale nie jedynym czynnikiem, który powinien zostać uwzględniony w ocenie funkcjonowania dziecka/ucznia, zrozumienia trudności, na jakie napotyka w szkole oraz planowaniu działań wspierających. Prace Zespołu obejmują zarówno dookreślenie procedur diagnostycznych i przesłanek, które powinny być uwzględnione przy ocenie potrzeb dzieci i uczniów w zakresie dostosowania organizacji kształcenia oraz udzielania im wsparcia w jednostkach systemu oświaty, jak i przygotowanie rozwiązań, które ułatwią młodym ludziom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wejście na rynek pracy. Istotnym elementem prac Zespołu jest doprecyzowanie zadań przedszkola i szkoły wynikających z nowego modelu diagnozy i udzielania wsparcia, jak również dookreślenie zasad współpracy z podmiotami działającymi w środowisku lokalnym zarówno w systemie edukacji, jak i innych sektorach (w szczególności zdrowia, wsparcia rodziny i zabezpieczenia społecznego).

Prace nad nową koncepcją kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - opartą na założeniach edukacji włączającej, rozumianej jako edukacja wysokiej jakości dla wszystkich uczniów, obejmują również współpracę z międzynarodowymi ekspertami. Od lipca 2018 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej realizuje we współpracy z Europejską Agencją do spraw Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej projekt pn. Wspieranie podnoszenia jakości edukacji włączającej w Polsce, który jest współfinansowany przez Komisję Europejską w ramach Programu Wsparcia Reform Strukturalnych oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach środków własnych.

Celem projektu jest wykorzystanie wiedzy eksperckiej Europejskiej Agencji oraz doświadczeń i rozwiązań innych krajów w przygotowaniu rekomendacji dotyczących, zarówno zmian legislacyjnych, jak i działań sprzyjających wdrożeniu edukacji włączającej w codziennej praktyce polskich przedszkoli i szkół.

Studenci i doktoranci niepełnosprawni.

W 2018 r. w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego prace legislacyjne skupiały się na stworzeniu przepisów reformujących system szkolnictwa wyższego i nauki, czego rezultatem są: ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. poz. 1668, z późn. zm.) – zwana dalej „ustawą – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*” oraz ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. poz. 1669, z późn. zm.).

Ustawa – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* weszła w życie z dniem 1 października 2018 r. Wprowadziła ona istotne zmiany w przepisach na rzecz osób z niepełnosprawnościami, m.in. w odniesieniu do *prawa do nauki wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej*.

Zawarte w niej regulacje wskazują wprost, że jednym z podstawowych zadań uczelni jest stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w rekrutacji na studia, kształceniu, a także prowadzeniu działalności naukowej. Jednocześnie w myśl art. 371 ust. 2 ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, środki finansowe przyznawane na finansowanie zadań związanych z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej, przekazywane są w formie dotacji podmiotowej. Tym samym ustawa rozszerzyła katalog zadań, na które uczelnie otrzymują dotację podmiotową oraz krąg jej beneficjentów, gdyż wprowadziła obowiązek dostosowania również warunków w procesie przyjmowania na studia, jednocześnie nie precyzując, że środki mogą zostać wydatkowane jedynie na osoby z orzeczoną stopniem niepełnosprawności.

Podział środków na ww. zadania będzie dokonywany na podstawie algorytmu określonego w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w *sprawie sposobu podziału dla uczelni środków finansowych na świadczenia dla studentów oraz na zadania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej* (Dz. U. poz. 1850). Algorytm ten został zmodyfikowany, w stosunku do poprzedniego, w sposób zapewniający wyodrębnienie trzech podstawowych składników: studenckiego, doktoranckiego i kadrowego. Wysokość środków finansowych przekazywanych danej uczelni zależy od liczby studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami, kształcących się w tej uczelni, oraz od rodzaju ich niepełnosprawności, a także od liczby pracowników z niepełnosprawnością. Warto przy tym zauważyć, że dotacje na rzecz osób z niepełnosprawnościami przyznawane są na jednakowych zasadach uczelniom publicznym i niepublicznym.

Informacja na temat wykorzystania dotacji podmiotowej przeznaczonej na zadania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej została udostępniona na stronie internetowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz na stronie poświęconej Konstytucji dla Nauki (KDN).

Podkreślić należy również, że w celu zapewnienia przejrzystości wydatkowania środków pochodzących z dotacji, przepisy ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*

obligują uczelnie do utworzenia Funduszu wsparcia osób niepełnosprawnych. Ujednoliciły również kwestie dotyczące obsługi bankowej tego funduszu powierzając prowadzenie jego rachunków Bankowi Gospodarstwa Krajowego – począwszy od 2019 r. w przypadku uczelni niepublicznych oraz od 2020 r. w przypadku uczelni publicznych.

Nowym rozwiązaniem, które będzie obowiązywało zarówno uczelnie publiczne, jak i niepubliczne, będzie możliwość pozostawienia na rachunku funduszu niewykorzystanych środków w wysokości do 30% kwoty dotacji przyznanej w roku poprzednim.

Ponadto, na podstawie ustawy wydano rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz. U. poz. 1861), zgodnie z którym, oprócz zajęć prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, również w uzasadnionych przypadkach, za zgodą rektora, egzaminy kończące określone zajęcia będą mogły odbywać się poza siedzibą uczelni lub poza jej filią z wykorzystaniem technologii informatycznych zapewniających kontrolę przebiegu egzaminu i jego rejestrację. Adresatami tej nowej regulacji są studenci, którzy mają ograniczoną możliwość uczestniczenia we wszystkich zajęciach odbywających się stacjonarnie w uczelni, w tym przede wszystkim osoby z niepełnosprawnościami.

Ważnym instrumentem finansowym, określonym w ustawie – *Prawo o szkolnictwie wyższym o nauce*, który ma na celu wspieranie osób niepełnosprawnych w procesie kształcenia, jest przyznawanie stypendiów osobom niepełnosprawnym w ramach systemu bezzwrotnej pomocy materialnej dla studentów. Stypendium to ma charakter powszechny, co oznacza, że jedynym warunkiem ubiegania się o to świadczenie jest niepełnosprawność potwierdzona orzeczeniem właściwego organu. Stypendium dla niepełnosprawnych studentów przyznawane jest niezależnie od: kryterium dochodowego, typu uczelni, formy studiów oraz poziomu kształcenia. Wysokość tego świadczenia jest ustalana w uczelni, w której osoby niepełnosprawne odbywają studia. Równocześnie z tym stypendium, osoby niepełnosprawne mogą otrzymywać także pozostałe świadczenia – związane z trudną sytuacją materialną lub dobrymi wynikami w nauce lub osiągnięciami naukowymi, artystycznymi lub sportowymi (stypendium socjalne, stypendium rektora i zapomogę). Niepełnosprawni studenci mają ponadto możliwość ubiegania się o stypendium ministra, które jest przyznawane za znaczące (wybitne) osiągnięcia uzyskane podczas studiów. Prawo do otrzymywania świadczeń pomocy materialnej, w tym stypendium dla osób niepełnosprawnych, przysługuje do roku 2023 również osobom niepełnosprawnym, które podjęły studia doktoranckie w uczelniach i jednostkach naukowych na zasadach obowiązujących przed utworzeniem szkół doktorskich, tj. przed 1 października 2019 r.

Natomiast niepełnosprawnym doktorantom podejmującym studia w szkołach doktorskich po 30 września 2019 r. przysługiwać będzie stypendium doktoranckie w wysokości zwiększonej o 30% kwoty minimalnej (obowiązującej do miesiąca przeprowadzenia oceny śródkresowej doktoranta). Określając dla poszczególnych uczelni wysokość dotacji na zadania związane z bezzwrotną pomocą materialną dla studentów, z której wypłacane są te świadczenia (w tym stypendium dla osób niepełnosprawnych), Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego uwzględni liczbę osób niepełnosprawnych odbywających studia.

Niepełnosprawni studenci i doktoranci mają także prawo do ubiegania się o wsparcie finansowe w ramach systemu zwrotnej pomocy materialnej, tj. w formie kredytów

studenckich. Są one udzielane na bardzo korzystnych (preferencyjnych) warunkach, a ponadto istnieje możliwość umorzenia części udzielonej kwoty kredytu, w przypadku najlepszych absolwentów studiów.

W polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki przewidziane są dla studentów i doktorantów, w tym także tych będących osobami niepełnosprawnymi, również świadczenia o charakterze niepieniężnym, tj. możliwość zakwaterowania w domu studenckim oraz korzystania z wyżywienia w stołówce studenckiej.

Program pilotażowy Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Aktywny samorząd”.

Celem głównym programu było m.in. wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w dostępie do edukacji, poprawa szans na rywalizację o zatrudnienie na otwartym rynku pracy poprzez podwyższenie kwalifikacji.

Moduł I – został omówiony w punkcie dotyczącym prawa: „prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych”.

Moduł II - pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie kosztów edukacji:

- w szkole wyższej ,
- w szkole policealnej,
- w kolegium,

a także kosztów przewodu doktorskiego, otwartego poza studiami doktoranckimi.

W 2018 r. w ramach Modułu II wypłacono dofinansowanie w kwocie 51 184 485,44 zł na rzecz 13 234 osób niepełnosprawnych.

Działania Służby Więziennej.

Osoby niepełnosprawne przebywające w jednostkach penitencjarnych mają zagwarantowany taki sam dostęp do kształcenia, informacji dotyczących prowadzonych przez szkoły naborów oraz możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych, jak pozostali osadzeni w ramach obowiązujących przepisów. Ograniczeniem mogą być tylko przeciwwskazania lekarskie do podejmowania nauki w zakresie kursów zawodowych. Jak corocznie, również w 2018r., w stosunku do wszystkich osadzonych prowadzono oddziaływania mające na celu motywowanie ww. do podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych oraz podjęcia nauki w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Na dzień 31 grudnia 2018 r. 12 skazanych niepełnosprawnych uczyło się w Centrach Kształcenia Ustawicznego usytuowanych na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych, natomiast w całym 2018 r. 132 skorzystało z oferty kursowej.

5. POMOCY PSYCHOLOGICZNEJ, PEGAGOGICZNEJ I INNEJ POMOCY SPECJALISTYCZNEJ UMOŻLIWIĄJĄCEJ ROZWÓJ, ZDOBYCIE LUB PODNIESIENIE KWALIFIKACJI OGÓLNYCH I ZAWODOWYCH

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Przepisy ustawy Prawo oświatowe⁶⁷ zagwarantowały wszystkim uczniom możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, świadczonej przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, a także nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniami w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach i placówkach (pedagodzy, psychologdy, logopedzi, doradcy zawodowi i inni specjaliści).

Nauczyciele i specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, szkole i placówce zobligowani są do rozpoznania i zaspokajania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym. Szczegółowe regulacje w tym zakresie zostały określone w przepisach rozporządzenia⁶⁸.

Dyrektor w porozumieniu z organem prowadzącym podejmuje decyzje m. in. dotyczące zatrudnienia nauczycieli i specjalistów wykonujących zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych, odpowiednio do rozpoznanych wcześniej potrzeb w tym zakresie.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach i placówkach jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z dzieckiem czy uczniem oraz w formie klas terapeutycznych, zajęć rozwijających uzdolnienia, zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć specjalistycznych, warsztatów, porad i konsultacji, a w przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych także zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest także rodzicom dzieci oraz nauczycielom w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń. Dyrektor szkoły organizując pomoc psychologiczno-pedagogiczną współpracuje w tym zakresie z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, rodzicami dzieci, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami i placówkami, a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

---

⁶⁷ Art. 1 pkt. 5 ustawy Prawo oświatowe.

⁶⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1591).

Tabela: Liczba dzieci i młodzieży korzystających z zajęć rewalidacyjnych (organizowanych wyłącznie dla uczniów niepełnosprawnych) oraz zajęć specjalistycznych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach dla dzieci i młodzieży i placówkach systemu oświaty w roku szkolnym 2018/2019 wg SIO stan na 30 września 2018 r.

jednostka systemu oświaty	liczba dzieci i młodzieży korzystających z zajęć:							ogółem
	rewalidacyjnych	dydaktyczno-wyrównawczych	korekcyjno-kompensacyjnych	logopedycznych	socjoterapeutycznych	innych zajęć terapeutycznych	rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne	
przedszkole	24 007	0	70 677	343 995	0	47 409	27 874	513 962
szkoła podstawowa	99 605	411 776	255 037	236 876	24 616	68 448	50 136	1 146 494
Gimnazjum	13 681	56 039	22 424	4 321	3 956	7 254	5 544	113 219
zasadnicza szkoła zawodowa	3 219	1 581	748	325	260	586	427	7 146
liceum ogólnokształcące	3 850	15 171	2 930	549	1 488	2 334	4 427	30 749
technikum	3 359	14 055	3 666	395	330	1 369	2 526	25 700
szkoła policealna	71	22	15	9	4	66	9	196
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	9 157	541	1 934	2 947	327	2 908	1 089	18 903
ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	17	660	172	323	73	74	38	1 357
sześcioletnia szkoła muzyczna I stopnia	0	29	0	0	0	0	0	29
czteroletnia szkoła muzyczna I stopnia	1	7	0	0	0	0	0	8
ogólnokształcąca szkoła muzyczna II stopnia	11	103	24	0	29	21	10	198
sześcioletnia szkoła muzyczna II stopnia	0	0	0	0	0	0	0	0
sześcioletnia ogólnokształcąca szkoła sztuk pięknych	11	109	54	1	2	8	7	192
czteroletnie liceum plastyczne	27	392	22	4	11	18	3	477
dziewięcioletnia ogólnokształcąca szkoła baletowa	0	43	0	0	0	0	0	43
zespół wychowania przedszkolnego	20	0	12	206	0	17	16	271
punkt przedszkolny	2 074	0	2 847	9 528	0	3 434	2 882	20 765
poznańska szkoła chóralna	0	107	11	0	0	30	0	148
bednarska Szkoła Realna	0	9	0	0	0	0	5	14
szkoła policealna muzyczna	0	0	0	89	0	0	0	89
branzowa szkoła I stopnia	6 658	4 024	1 588	765	1 406	1 863	1 627	17 931
Razem	165 768	504 668	362 161	600 333	32 502	135 839	96 620	1 897 891

W 2018 r. na terenie Polski funkcjonowało 1 109 poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym 595 publicznych i 514 niepublicznych.

Tabela: Poradnie psychologiczno-pedagogiczne wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.).

poradnia	rodzaj poradni		razem
	publiczna	niepubliczna	
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	570	482	1 052
poradnia specjalistyczna	25	32	57
razem	595	514	1 109

Kadra poradnictwa to specjaliści przygotowani do realizacji określonych w aktach prawnych⁶⁹ zadań związanych z działalnością diagnostyczną, terapeutyczną, profilaktyczną i doradczą poradni. Są to w szczególności psychologowie, pedagodzy, logopedzi, doradcy zawodowi, jak również rehabilitanci ruchowi (fizjoterapeuci) oraz lekarze różnych specjalności.

Tabela: Struktura zatrudnienia kadry pracowników pedagogicznych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

rodzaj obowiązku kadry pedagogicznej	liczba etatów w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych
obowiązki nauczyciela doradcy zawodowego	108,82
obowiązki nauczyciela pedagoga	3 092,43
obowiązki nauczyciela psychologa	3 776,23
obowiązki nauczyciela logopedy	1 527,31
obowiązki nauczyciela socjologa	9,28
obowiązki nauczyciela rehabilitanta	151,59
razem	8 665,66

Tabela: Liczba diagnoz przeprowadzonych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych wg. danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

rodzaj diagnozy przeprowadzonej przez poradnię	odbiorcy						razem
	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku przedszkolnym	uczniowie szkół podstawowych	uczniowie gimnazjów	młodzież nie ucząca się i nie pracująca	uczniowie szkół ponadgimnazjalnych.	
psychologiczna	16 691	94 975	239 181	38 525	572	25 681	415 625

⁶⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli: pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz. U. poz. 1601).

pedagogiczna	7 676	64 075	225 302	31 727	304	17 617	346 701
logopedyczna	13 455	92 775	48 738	2 775	68	1 462	159 273
lekarska	3 724	11 311	17 773	6 359	61	5 105	44 333
rehabilitanta	2 227	3 855	1 965	158	36	194	8 435
związana z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej	17	32	2 219	17 721	82	7 663	27 734
razem	43 790	267 023	535 178	97 265	1 123	57 722	1 002 101

W 2018 zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradniach specjalistycznych, wydały 102 827 orzeczeń. Szczegóły zostały wskazane w poniższej tabeli.

Tabela: Liczba orzeczeń wydanych przez zespoły orzekające z podziałem na przedszkole i typ szkoły wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

rodzaj orzeczenia	odbiorcy					razem
	dzieci w wieku przedszkolnym	uczniowie szkół podstawowych	uczniowie gimnazjów	młodzież nie ucząca się i nie pracująca	uczniowie szkół ponadgimnazjalnych	
ORZECZENIA O POTRZEBIE LUB BRAKU POTRZEBY KSZTAŁCENIA SPECJALNEGO						
dla dzieci i młodzieży:						
niesłyszących i słabosłyszących	1 081	1 936	538	-	470	4 025
niewidomych i słabowidzących	664	1 477	361	-	320	2 822
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	2 091	8 811	2 871	-	1 193	14 966
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	1 018	2 296	1 430	-	467	5 211
z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	5 389	3 515	661	-	354	9 919
z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	6 355	6 234	1 199	-	639	14 427
z niepełnosprawnościami sprzężonymi	3 928	4 904	1 542	-	617	10 991
zagrożonych niedostosowaniem społecznym	-	4 165	1 655	12	553	6 385
niedostosowanych społecznie	-	684	892	3	831	2 410
o braku potrzeby kształcenia specjalnego	95	223	57	-	28	403
ORZECZENIA O POTRZEBIE LUB BRAKU POTRZEBY ZAJĘĆ REWALIDACYJNO-WYCHOWAWCZYCH						
o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych	372	902	299	-	602	2 175
o braku potrzeby zajęć rewalidacyjno-wychowawczych	10	4	3	-	5	22
ORZECZENIA O POTRZEBIE LUB BRAKU POTRZEBY INDYWIDUALNEGO NAUCZANIA ORAZ INDYWIDUALNEGO OBOWIĄZKOWEGO ROCZNEGO PRZYGOTOWANIA PRZEDSZKOLNEGO						
o potrzebie indywidualnego nauczania		12 140	6 331	-	7 709	26 180
o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego	603	-	-	-	-	603

o braku potrzeby indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego	20	-	-	-	-	20
o braku potrzeby indywidualnego nauczania		222	90	-	109	421
INNE ORZECZENIA						
odmowne	34	88	30	4	23	179
uchylające	348	888	279	15	114	1644
w wyniku odwołania do kuratora oświaty	-	13	5	-	6	24
razem	22 008	48 502	18 243	34	14 040	102 827

W poniższej tabeli znajdują się dane, w których wskazano liczbę opinii wydanych w 2018 r. przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, bez wyodrębnienia liczby opinii wydanych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych (takiego wyodrębnienia nie stosuje się w SIO).

Tabela: Rodzaje i liczba opinii wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne wg danych SIO z dnia 30 września 2018 r.

rodzaj opinii o potrzebie/w sprawie	odbiorcy						razem
	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku przedszkolnym	uczniowie szkół podstawowych	uczniowie gimnazjów	młodzież nie ucząca się i nie pracująca	uczniowie szkół ponadgimnazjalnych	
wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka	8 238	12 150	-	-	-	-	20 388
wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej	-	945	-	-	-	-	945
odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego	-	10 055	-	-	-	-	10 055
zwolnienia ucznia z nauki drugiego języka obcego	-	-	858	256	-	231	1 345
objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej	-	-	489	195	-	169	853
dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia	-	-	58 278	6 828	-	3 096	68 202
udzielenie zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki	-	-	1 645	637	-	1 061	3 343
przyjęcie ucznia szkoły podstawowej/gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy	-	-	488	1 512	-	-	2 000
pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej	-	-	20	857	-	-	877

zezwolenia na zatrudnienie młodocianego w celu przyuczenia do wykonywania określonej pracy lub nauki zawodu	-	-	-	764	6	609	1 379
braku przeciwwskazań do wykonywania przez dziecko pracy lub innych zajęć zarobkowych	-	-	-	-	13	273	286
objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu	1 326	24 059	-	-	-	-	25 385
objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub placówce	-	-	104 674	8 014	-	3 515	116 203
inne opinie o przebadanych	2 607	19 466	25 479	4 760	206	2 953	55 471
o specyficznych trudnościach w uczeniu się	-	-	38 911	4 855	-	2 862	46 628
o której mowa w art. 37 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy Prawo oświatowe	-	494	899	211	-	203	1 807
razem	12 171	67 169	231 741	28 889	225	14 972	355 167

Pomoc dzieciom i młodzieży, w tym niepełnosprawnym, a także rodzicom i nauczycielom w sposób bezpośredni, świadczona była przez poradnie poprzez prowadzenie warsztatów, zajęć terapeutycznych, ćwiczeń, wykładów, udzielanie porad itp. W okresie sprawozdawczym wiele osób korzystało z różnych form bezpośredniej pomocy w formach indywidualnych i grupowych.

Tabela: Liczba dzieci i młodzieży objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w poradniach psychologiczno-pedagogicznych w 2018 r. wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2018 r.

forma pomocy bezpośredniej	odbiorcy							razem
	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku przedszkolnym	uczniowie szkół podstawowych	uczniowie gimnazjów	młodzież nie ucząca się i nie pracująca	uczestnicy form trwających ponad 3 miesiące	uczniowie szkół ponadgimnazjalnych	
zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	-	9 868	19 812	1 267	30	20 889	425	52 291
terapia logopedyczna	9 435	72 627	29 781	1 438	131	69 778	835	184 025
socjoterapia	-	-	6 493	1 104	41	3 119	389	11 146
zajęcia z uczniami zdolnymi	-	381	3 069	437	3	1 760	248	5 898
terapia dla zagrożonych uzależnieniami	-	-	558	419	44	204	435	1 660
zajęcia grupowe aktywizujące do wyboru kierunku kształcenia i zawodu	-	-	-	112 986	3 050	3 685	53 868	173 589
ćwiczenia rehabilitacyjne	14 512	14 713	3 184	677	9	11 787	328	45 210
inne formy pomocy indywidualnej	3 670	28 863	44 158	9 212	364	11 472	7 865	105 604
inne formy pomocy grupowej	1 887	46 457	70 116	19 667	143	16 694	25 395	180 359
porady bez badań	6 270	40 654	64 707	18 578	1 249	-	13 847	145 305
porady po badaniach przesiewowych	904	58 428	25 225	1 766	-	-	-	86 323
badania przesiewowe słuchu w ramach programu "Słyszę"	-	20 429	16 774	623	155	-	340	38 321
badania przesiewowe wzroku w ramach programu "Widzę"	-	7 378	7 880	176	-	-	91	15 525

terapia psychologiczna, w tym psychoterapia	-	15 790	20 969	7 763	445	25 505	8 012	78 484
indywidualne porady zawodowe na podstawie badań	-	-	-	15 881	97	-	7 090	23 068
indywidualne porady zawodowe bez badań	-	-	-	10 838	291	-	4 875	16 004
mediacje i negocjacje	-	-	1 142	1 062	43	126	465	2 838
badania przesiewowe mowy w ramach programu "Mówię"	-	16 033	4 737	78	1	-	222	21 071
inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	3 322	20 794	20 206	3 847	423	19 553	3 074	71 219
zajęcia grupowe prowadzone w szkołach i placówkach oświatowych	1 035	35 845	267 652	66 978	743	11 595	92 305	476 153
grupy wsparcia	38	182	459	249	36	255	189	1 408
interwencja kryzysowa	66	599	4 908	2 536	113	372	4 077	12 671
razem	41 139	389 041	611 830	277 582	7 411	196 794	224 375	1 748 172

Zadania realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Pilotażowy program „Absolwent”.

Celem pilotażowego programu „ABSOLWENT” jest umożliwienie wejścia na rynek pracy osób niepełnosprawnych posiadających wykształcenie wyższe lub realizujących ostatni rok nauki w szkole wyższej. Cel programu jest realizowany poprzez kompleksowe i indywidualnie wsparcie beneficjentów ostatecznych programu w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.

W dniu 21 maja 2018 roku został ogłoszony konkurs w ramach pilotażowego programu „ABSOLWENT”. Konkurs dotyczył projektów wieloletnich realizowanych od dnia 1 października 2018 r. do dnia 30 września 2020 r. Wyznaczono następujące okresy finansowania projektów wieloletnich:

- pierwszy okres – od dnia 1 października 2018 r. do dnia 30 września 2019 r.,
- drugi okres – od dnia 1 listopada 2019 r. do dnia 30 września 2020 r. (tryb pozakonkursowy).

Wnioski w ramach programu mogły być składane od dnia 21 maja 2018 r. do dnia 20 lipca 2018 r. Podmiotami uprawnionymi do składania wniosków w ramach konkursu były szkoły wyższe i organizacje pozarządowe.

Na realizację programu zaplanowano środki w wysokości 5 417 000,00 zł. Fundusz wypłacił środki w wysokości 4 611 983,85 zł (85,14 % planu).

W ramach programu w 2018 r. wsparciem zostało objętych 734 osoby niepełnosprawne.

„Partnerstwo dla osób z niepełnosprawnościami”.

Program współpracy z Zarządami Województw w celu współfinansowania projektów organizacji pozarządowych wyłonionych do dofinansowania w drodze konkursów organizowanych przez Zarządy Województw w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

Celem strategicznym programu jest wzrost aktywności zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami osiągany poprzez zintensyfikowanie działań podejmowanych

przez organizacje pozarządowe, którym wsparcie uzyskane w programie umożliwi realizację projektów dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami, dofinansowanych ze środków europejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO).

Organizacje pozarządowe, spełniające warunki określone w programie, mogą ubiegać się

o sfinansowanie wkładu własnego ze środków PFRON wymaganego od organizacji pozarządowych w projektach skierowanych do osób z niepełnosprawnościami składanych w odpowiedzi na konkursy ogłoszone w ramach RPO.

W 2018 roku program był realizowany na terenie województwa podkarpackiego.

Na realizację programu zaplanowano środki w kwocie 888 000,00 zł. Fundusz wypłacił środki w wysokości 887 066,11 zł (tj. 99,89 % planu).

W 2018 r. wsparcie otrzymały 4 organizacje pozarządowe na realizację 7 projektów.

Działalność Ochotniczych Hufców Pracy.

W 2018 r. realizowano projekty pozakonkursowe w ramach PO WER adresowane do osób w wieku 15-24 lata. Zapewnienie udziału osób niepełnosprawnych w projektach jest jednym z kryteriów dostępu. W 2018 r. w trzech projektach kontynuowanych z lat ubiegłych uczestniczyło łącznie 229 osób z niepełnosprawnościami w stopniu lekkim lub umiarkowanym (113 kobiet i 116 mężczyzn). OHP oferowały niepełnosprawnej młodzieży, w zależności od wieku, następujące formy wsparcia:

- 15-17 lat: indywidualne konsultacje psychologiczne, zajęcia z zakresu zapobiegania depresji, warsztaty wyrównawcze z przedmiotów szkolnych, kurs komputerowy,
- 18-24 lata: indywidualne i grupowe wsparcie psychologiczne, zajęcia z zakresu zapobiegania depresji, warsztaty przygotowujące do usamodzielnienia, kursy zawodowe, kursy językowe, kursy komputerowe, kursy prawa jazdy kat. B i staże zawodowe.

W następstwie szkoleń kwalifikacje uzyskało 87% osób. Średni koszt przypadający na 1 uczestnika wynosi 12,6 tys. zł i jest uzależniony od rodzaju szkoleń określonych przez doradcę zawodowego w ramach indywidualnej ścieżki wsparcia.

Działania Służby Więziennej.

Osadzeni niepełnosprawni mają pełną możliwość korzystania z pomocy psychologicznej i pedagogicznej w każdej jednostce penitencjarnej. Wychowawcy pracujący w zakładach karnych i aresztach śledczych legitymują się wykształceniem wyższym mającym zastosowanie w resocjalizacji, w szczególności o kierunku resocjalizacyjnym, pedagogicznym i psychologicznym. W każdym zakładzie karnym i areszcie śledczym zatrudnieni są psycholodzy. W trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, skazani biorą udział w różnorodnych programach resocjalizacyjnych ukierunkowanych na zdiagnozowane u nich deficyty celem uzyskania szeroko rozumianej readaptacji społecznej. Osadzeni mają także możliwość i uczestniczą w programach z zakresu aktywizacji zawodowej, promocji zatrudnienia lub doradztwa na rynku pracy, przeciwdziałania agresji i przemocy, integracji rodzin, itp. W związku z powyższym zrealizowano 19 programów readaptacji skierowanych

wprost do osób z niepełnosprawnościami, natomiast 638 osób legitymujących się orzeczeniami uczestniczyło w różnych formach ww. programów resocjalizacyjnych.

Ponadto skazani z niepełnosprawnościami, jeżeli stwierdzono u nich uzależnienie, mogą skorzystać ze specjalistycznej terapii. Służba Więzienna dysponuje 32 oddziałami dla skazanych uzależnionych od alkoholu i 16 oddziałami dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych.

Działania Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

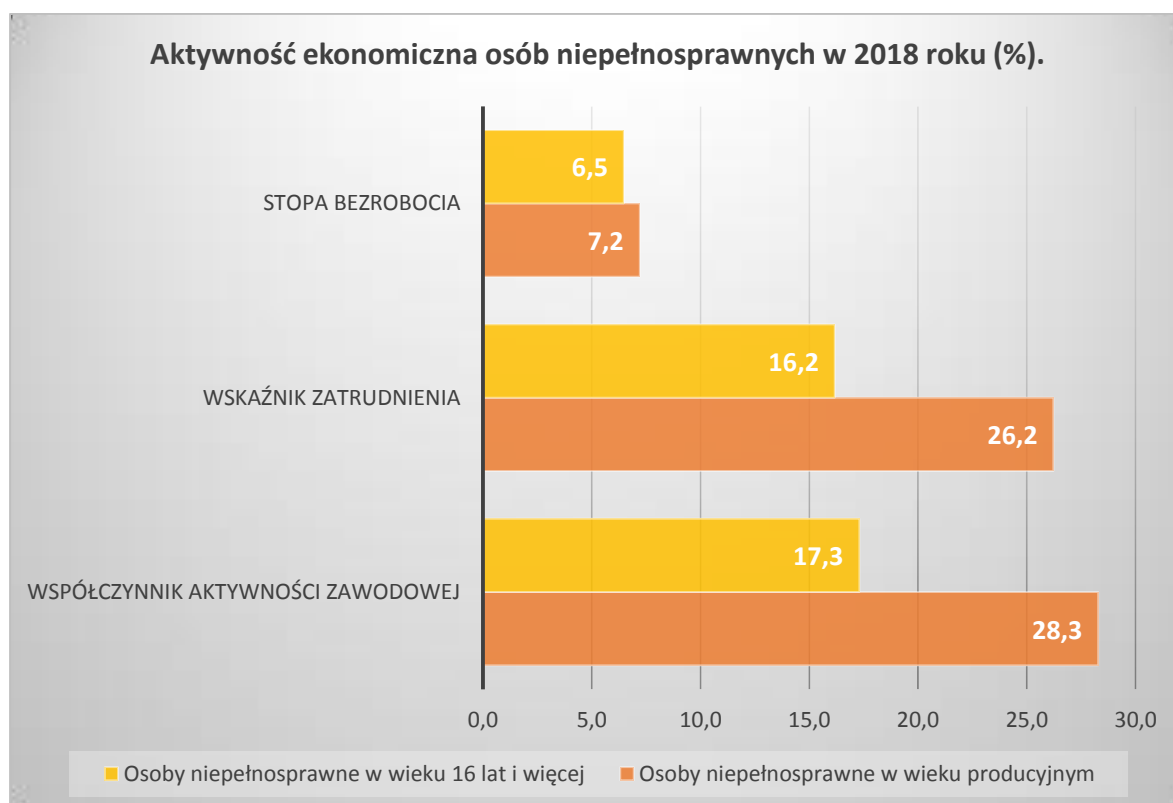
W 2018 r. Ministerstwo zaangażowane było w opracowanie zasad konkursu *Wsparcie kształcenia w zakresie projektowania uniwersalnego*, który będzie realizowany w ramach *Działania 13. Dostępność w programach kształcenia*. Ma on na celu opracowanie, we współpracy z przedstawicielami środowiska akademickiego oraz społeczno-gospodarczego, modułów zajęć w zakresie projektowania uniwersalnego na studiach pierwszego, drugiego stopnia oraz jednolitych studiach magisterskich. Powyższe moduły zostaną przygotowane, a następnie wdrożone przez uczelnie publiczne i niepubliczne w programach kształcenia na studiach pierwszego i drugiego stopnia lub jednolitych studiach magisterskich w ramach konkursu dotyczącego projektowania uniwersalnego. Przewiduje się, że moduły te zostaną wprowadzone w co najmniej 30 programach kształcenia. Budżet projektu wynosi 30 mln zł.

6. PRACY NA OTWARTYM RYNKU PRACY ZGODNIE Z KWALIFIKACJAMI, WYKSZTAŁCENIEM I MOŻLIWOŚCIAMI ORAZ KORZYSTANIA Z DORADZTWA ZAWODOWEGO I POŚREDNICTWA, A GDY NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAN ZDROWIA TEGO WYMAGA – PRAWO DO PRACY W WARUNKACH DOSTOSOWANYCH DO POTRZEB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Na podstawie danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS BAEL) w 2018 r. w wieku 16 lat i więcej aktywnymi zawodowo pozostawało 526 tys. osób niepełnosprawnych. Stanowili oni 3,2% wszystkich osób aktywnych zawodowo w wieku 15 lat i więcej. Liczba osób niepełnosprawnych pracujących wyniosła 491 tys., a liczba bezrobotnych - 34 tys. osób.

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej tym samym osiągnął wartość 16,2%, natomiast stopa bezrobocia wyniosła 6,5%. Wskaźnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej wyniósł 17,3%.

W przypadku aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w 2018 roku należy zaznaczyć, że wskaźnik aktywności zawodowej w tej grupie wyniósł 28,3%, a wskaźnik zatrudnienia 26,2%. Stopa bezrobocia osiągnęła nienotowaną jak dotąd wartość na poziomie 7,2%.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Na podstawie danych z bezrobocia rejestrowanego - na koniec 2018 r. w urzędach pracy w kraju zarejestrowanych było 968 888 bezrobotnych, w tym 61 118 osób niepełnosprawnych

(tj. 6,3% ogółu bezrobotnych). Prawo do zasiłku posiadało 10 520 osób niepełnosprawnych, co stanowiło 6,9% bezrobotnych z prawem do zasiłku.

W 2018 r. w urzędach pracy zarejestrowało się 100 891 bezrobotnych osób niepełnosprawnych w tym 50 614 to osoby włączone do ewidencji osób niepełnosprawnych w ciągu drugiego półrocza sprawozdawczego. Pracę podjęło 43 725 bezrobotnych niepełnosprawnych.

Na koniec 2018 r. poszukujących pracy niepełnosprawnych niepozostających w zatrudnieniu było 10 328 osób.

W 2018 r. do urzędów pracy w kraju wpłynęło 1 548 885 ofert pracy, w tym 48 529 ofert pracy dla osób niepełnosprawnych. Liczba ofert pracy subsydiowanej dla osób niepełnosprawnych wynosiła 3 942 i stanowiła 8,1% zgłoszonych ofert dla niepełnosprawnych.

Mimo zmian w aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych, obserwowanych w 2018 r. sytuacja tych osób nadal jest trudna. Aktywna zawodowo pozostaje zaledwie co szósta osoba niepełnosprawna w wieku 16 lat i więcej (co w dużej mierze jest rezultatem nadreprezentacji starszych roczników w tej grupie) oraz co trzecia osoba niepełnosprawna w wieku produkcyjnym.

Tym większego znaczenia nabiera wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy, oferowane ustawowo przede wszystkim przez jednostki samorządu terytorialnego (*powiaty i województwa*), Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (*m.in. Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych*) oraz przez organizacje pozarządowe⁷⁰.

Osoby niepełnosprawne na rynku pracy – wsparcie ogólne.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (Dz. U. 2018 r. poz. 1265), zwana dalej *ustawą o promocji zatrudnienia*, przewiduje regulacje dotyczące osób niepełnosprawnych.

Wsparcie osób niepełnosprawnych w ramach usług i instrumentów rynku pracy.

Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy *o promocji zatrudnienia*, osoba niepełnosprawna może uzyskać status bezrobotnego, o ile jest zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub służbie albo innej pracy zarobkowej, i spełnia pozostałe warunki określone w tym przepisie.

Ponadto bezrobotne osoby niepełnosprawne są zaliczane do grupy osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, wskazanej w art. 49 ustawy i mają pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w programach specjalnych.

Zgodnie z art. 11 ustawy *o rehabilitacji*, która jest aktem podstawowym w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych, osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu ma

---

⁷⁰ Zgodnie z ustawą *o rehabilitacji* oraz *ustawą o promocji zatrudnienia*.

prawo korzystać z usług lub instrumentów rynku pracy na zasadach określonych w *ustawie o promocji zatrudnienia*.

Ponadto osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy nawet tylko jako poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu może również korzystać na zasadach takich jak bezrobotni z następujących usług lub instrumentów określonych w *ustawie o promocji zatrudnienia*: szkoleń, stażu, prac interwencyjnych, przygotowania zawodowego dorosłych, badań lekarskich lub psychologicznych, zwrotu kosztów przejazdów, studiów podyplomowych, szkoleń na podstawie trójstronnej umowy szkoleniowej, bonu szkoleniowego, stażowego i na zasiedlenie.

Bezrobocie rejestrowane osób niepełnosprawnych w 2018 r.⁷¹ – okres pozostawania bez pracy, wiek, staż i wykształcenie.

Analizując dane obrazujące liczbę osób niepełnosprawnych bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy (PUP) należy stwierdzić, że w końcu 2018 r. największą grupę stanowiły osoby w wieku 55–59 lat (22,9%). Zaraz za tą grupą były osoby w wieku 30–39 lat, które stanowiły 15,7% wszystkich niepełnosprawnych bezrobotnych. Najmniejszą zaś grupę stanowiły osoby 18-24 lata (4,4%).

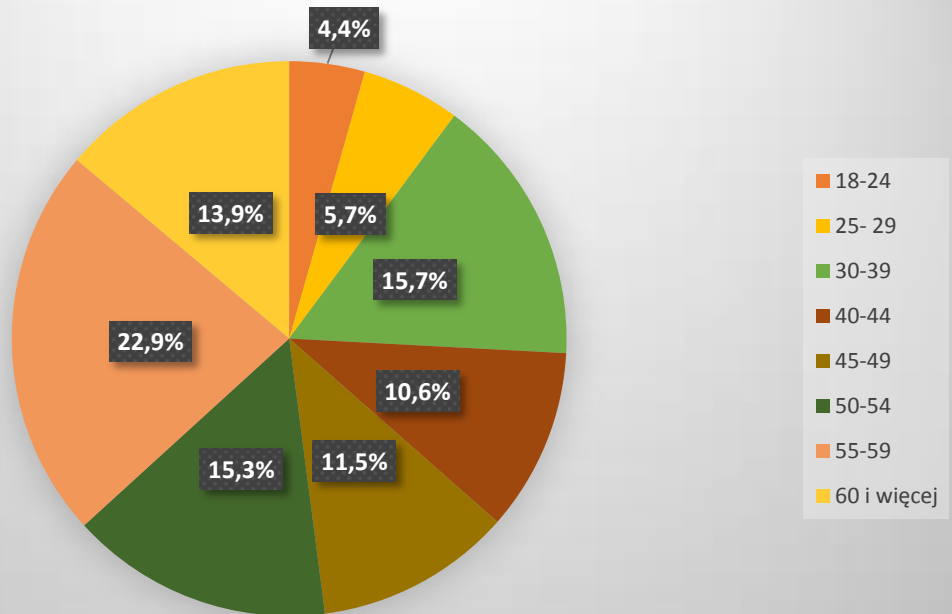
Wśród osób niepełnosprawnych bezrobotnych najwięcej jest osób legitymujących się najniższymi stopniami wykształcenia, tj. zasadniczym zawodowym (34,1%), gimnazjalnym i niższym (30,9%). 19,7% osób niepełnosprawnych bezrobotnych zakończyło kształcenie na poziomie policealnym i średnim. Na zbliżonych poziomach znalazły się odsetki absolwentów szkół średnich ogólnokształcących (8,0%) oraz szkół wyższych (7,3%).

Analizując strukturę osób bezrobotnych niepełnosprawnych z uwzględnieniem kryterium stażu pracy, to w 2018 r. najliczniejszą grupą były osoby ze średnim i długim stażem pracy, tj. 10–20 lat (21,1%) oraz 20–30 lat (16,3%), a także ze stażem pracy od roku do 5 lat (17,9%). Najmniej liczne grupy niepełnosprawnych bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, to osoby z największym stażem pracy (30 lat i więcej) – 5,6%. Pozostałe grupy to osoby ze stażem pracy do roku (14,7%) oraz te bez stażu pracy (9,0%).

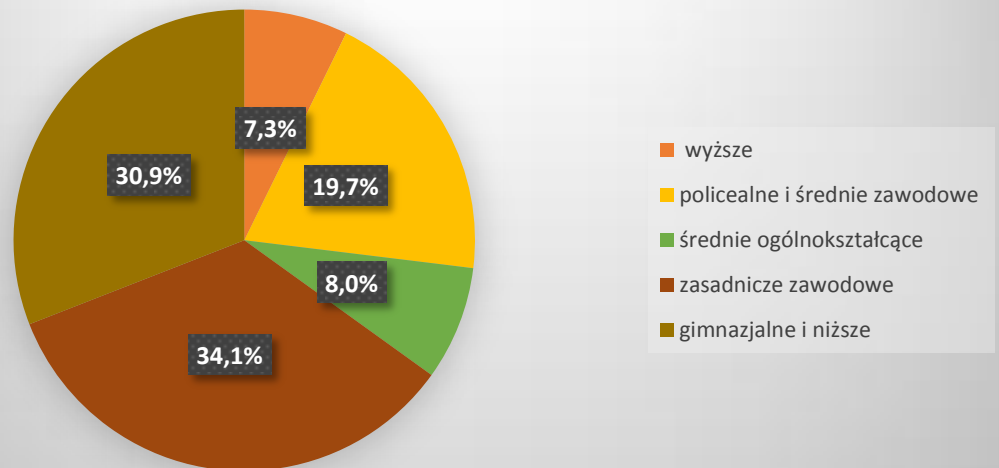
⁷¹ Podstawowe ogólne dane statystyczne dotyczące bezrobocia rejestrowanego osób niepełnosprawnych zostały zamieszczone w części I „Informacji...”. Omawiane grupy wiekowe zostały przeliczone na podstawie sprawozdania za 2018 r.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne na koniec grudnia 2018 r. według wieku

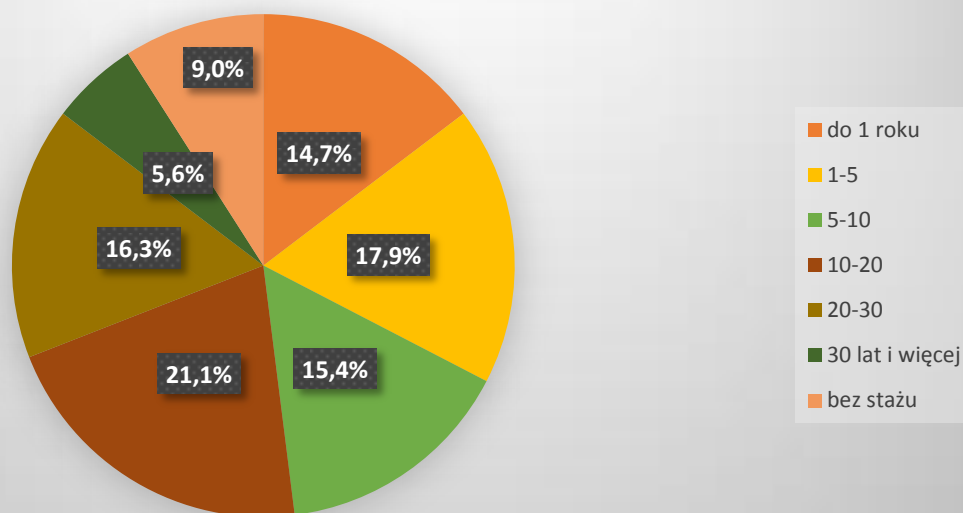
Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2018 r.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne na koniec grudnia 2018 r. według wykształcenia

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2018 r.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne na koniec grudnia 2018 r. według stażu pracy

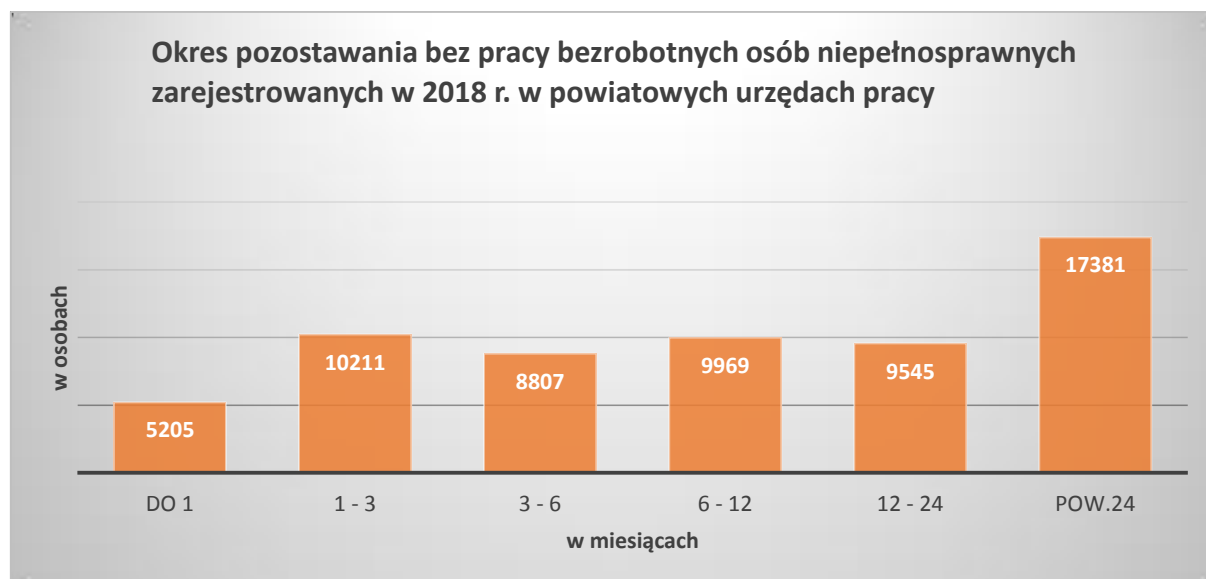

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2018 r.

Bezrobocie rejestrowane osób niepełnosprawnych w 2018 r.⁷² – okres pozostawania bez pracy.

Największą grupę wśród osób bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy (PUP) w 2018 r. stanowiły osoby pozostające bez pracy 2 lata i dłużej (28,4%). Od roku do dwóch lat bez pracy pozostawało 15,6% niepełnosprawnych. Między 6 miesiącami a rokiem czasu pracy poszukiwało 16,3 % niepełnosprawnych. Pozostała grupa (39,6%) pozostawała w rejestrach urzędów pracy jako bezrobotni przez okres do 6 miesięcy.

Okres pozostawania bez pracy bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w 2018 r. w powiatowych urzędach pracy

⁷² Podstawowe ogólne dane statystyczne dotyczące bezrobocia rejestrowanego osób niepełnosprawnych zostały zamieszczone w części I „Informacji...”.

Oferty pracy dla zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. zgłoszono do powiatowych urzędów pracy 48 529 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej skierowanych dla osób niepełnosprawnych, w tym:

- 3 942 ofert dotyczyło pracy subsydiowanej,
- 2 370 ofert pracy z sektora publicznego,
- 12 315 ofert pracy sezonowej.

Poradnictwo zawodowe zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. w ramach usług poradnictwa zawodowego (z wyjątkiem młodzieży uczącej się do ukończenia 18 lat):

- 11 671 osób niepełnosprawnych skorzystało z porady indywidualnej (4,8% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia);
- 2 879 osób niepełnosprawnych skorzystało z porad grupowych (4,7% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia);
- 367 osoby niepełnosprawne skorzystały z badań testowych (2,5% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia);
- 82 osoby niepełnosprawne rozpoczęły szkolenie z zakresu umiejętności poszukiwania pracy (7,1% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia).

Szkolenia zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. rozpoczęło szkolenie 1 508 osób niepełnosprawnych, w tym:

- 1 267 zarejestrowanych jako bezrobotni (3,3% wszystkich bezrobotnych) oraz
- 241 zarejestrowanych jako poszukujący pracy (73,2% wszystkich poszukujących pracy).

Szkolenie ukończyło 1 473 osoby niepełnosprawne, w tym:

- 1 235 zarejestrowanych jako bezrobotni (3,2% wszystkich bezrobotnych) oraz
- 238 zarejestrowanych jako poszukujący pracy (71,7% wszystkich poszukujących pracy).

W 2018 r. 772 osoby niepełnosprawne podjęły pracę w trakcie szkolenia lub do 3 miesięcy po jego ukończeniu, w tym:

- 731 zarejestrowanych jako bezrobotni (2,6% wszystkich bezrobotnych) oraz
- 41 zarejestrowanych jako poszukujący pracy (71,9% wszystkich poszukujących pracy).

Staże zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. o skierowanie na staż ubiegało się 1 310 osób niepełnosprawnych (4,0% wszystkich osób ubiegających się o skierowanie na staż), w tym:

- 1 113 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 197 zarejestrowanych jako poszukujący pracy.

Staż rozpoczęło 5 311 osób niepełnosprawnych (4,6% wszystkich osób, które rozpoczęły staż), w tym:

- 4 470 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz

- 841 zarejestrowanych jako poszukujący pracy.

Staż ukończyło 5 407 osób niepełnosprawnych (4,2% wszystkich osób, które ukończyły staż), w tym:

- 4 635 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 772 zarejestrowanych jako poszukujący pracy.

W 2018 r. 3 881 osób niepełnosprawnych podjęło pracę w trakcie stażu lub do 3 miesięcy po jego ukończeniu (3,6% ogółem osób, które podjęły pracę w trakcie stażu lub do 3 miesięcy po jego ukończeniu), w tym:

- 3 716 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 165 zarejestrowane jako poszukujący pracy.

Indywidualny Plan Działania zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. przygotowano Indywidualny Plan Działania dla:

- 74 584 bezrobotnych osób niepełnosprawnych,
- 1 842 osób niepełnosprawnych poszukujących pracy.

Realizację Indywidualnego Planu Działania przerwało:

- 49 355 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, w tym 20 492 w związku z podjęciem pracy,
- 1 181 osoby niepełnosprawne poszukujące pracy, w tym 127 w związku z podjęciem pracy.

Realizację Indywidualnego Planu Działania IPD zakończyło 25 977 bezrobotnych osób niepełnosprawnych i 623 osoby niepełnosprawne poszukujące pracy.

Natomiast w końcu drugiego półrocza 2018 r. IPD nadal realizowało 60 416 niepełnosprawnych bezrobotnych (w tym 28 542 kobiet) oraz 2 946 niepełnosprawnych poszukujących pracy (w tym 1 305 kobiet).

Ustawowa ochrona osób niepełnosprawnych przed dyskryminacją na rynku pracy.

Zasada równego traktowania jest jednym z fundamentów realizacji działań w ramach polityki rynku pracy w Polsce. *Ustawa o promocji zatrudnienia* zawiera przepisy odnoszące się do zasad i sposobu świadczenia usług rynku pracy oraz dostępu i korzystania z instrumentów rynku pracy z poszanowaniem wszelkich praw osób korzystających z nich, w tym ze szczególnym uwzględnieniem zakazu dyskryminacji m.in. z uwagi na niepełnosprawność.

Zasada ta opiera się na postanowieniach art. 2a i 2b *ustawy o promocji zatrudnienia*:

- art. 2a. Przepisy ustawy chronią przestrzeganie zasady równego traktowania w dostępie i korzystaniu z usług rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy bez względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną;
- art. 2b. Do postępowań o naruszenie zasady równego traktowania stosuje się przepisy ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1219).

Dodatkowo, szereg przepisów szczegółowych *ustawy o promocji zatrudnienia* nakazuje równość lub zakazuje dyskryminacji ze względu na ww. okoliczności. Dotyczy to takich kwestii, jak:

- ustalania kryteriów wydawania zezwoleń na pracę cudzoziemców,
- zasad działalności agencji zatrudnienia,
- prowadzenia pośrednictwa pracy, w tym pośrednictwa pracy w ramach sieci EURES,
- przyjmowania ofert pracy zgłaszanych przez pracodawców,
- poradnictwa zawodowego,
- kierowania i korzystania ze szkoleń.

Ponadto *ustawa o promocji zatrudnienia* zawiera także przepisy karne dotyczące postępowania w przypadku naruszenia zakazów dyskryminacji – art. 121 ust. 3 i art. 123. W myśl tych przepisów kto, prowadząc działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług pośrednictwa pracy, doradztwa personalnego, poradnictwa zawodowego, pracy tymczasowej, nie przestrzega zasady zakazu dyskryminacji, w tym ze względu na niepełnosprawność, albo też m.in. z tego względu odmówi zatrudnienia kandydata na wolnym miejscu zatrudnienia lub miejscu przygotowania zawodowego, podlega karze grzywny nie niższej niż 3 000 zł.

Działania Ministerstw i Urzędów na rzecz zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

1) Ministerstwo Finansów – zgodnie z przyjętymi zasadami przeprowadzania naborów kandydatów do korpusu służby cywilnej ogłoszenia o naborze przekazywane są do współpracujących z Ministerstwem instytucji wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Kontynuowana jest współpraca z Urzędem Pracy Miasta st. Warszawy oraz Fundacją Aktywizacja Oddział w Warszawie. W ramach tej współpracy przekazywane są bezpośrednio ogłoszenia o wolnych stanowiskach pracy, celem umożliwienia szerszego dostępu do ofert osobom niepełnosprawnym.

1) Centralny Instytut Ochrony Pracy – realizacja projektów:

- „Opracowanie bazy danych referencyjnych możliwości fizycznych i funkcjonalnych dla potrzeb profilowania zawodowego osób starszych i niepełnosprawnych”
- “Opracowanie systemu diagnozy psychologicznej oraz programu wsparcia adaptacyjnego do celów reintegracji zawodowej”
- „Opracowanie narzędzia do oceny e-kompetencji osób z niepełnosprawnością narządu wzroku niezbędnych do podjęcia pracy”
- „Wspomaganie wykonywania wybranych prac fizycznych, w tym przez osoby starsze i z niepełnosprawnościami, z wykorzystaniem dwuramiennego robota mobilnego, technik rzeczywistości wirtualnej i metody tele-obecności”
- “Wielofunkcyjne materiały włókiennicze poprawiające warunki pracy osób niepełnosprawnych”
- “Model oceny zdolności do pracy dla potrzeb aktywizacji zawodowej młodych osób z niepełnosprawnością ruchową”
- “Opracowanie modelu oceny zdolności do pracy osób niepełnosprawnych w oparciu o ICF”

- „Wypracowanie i upowszechnianie, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy”.
- 2) Główny Urząd Statystyczny – W 2018 r. kontynuowano wewnętrzny *Projekt działań w celu zwiększenia zatrudnienia w GUS osób niepełnosprawnych*. W ramach projektu w 2018 roku zrealizowano następujące zadania:
    - zaktualizowano treść ulotki trójdzielnej/folderu informacyjnego „Prawa i przywileje osób z niepełnosprawnością w GUS”,
    - zorganizowano spotkanie "Statystyka bez barier", skierowane do wszystkich osób zainteresowanych tematyką statystyki publicznej. Wydarzenie odbyło się pierwszy raz w GUS w ramach 6. edycji Warszawskiego Tygodnia Kultury Bez Barrier. Podczas spotkania zapewniliśmy tłumaczenie symultaniczne prezentowanych treści na język migowy oraz wsparcie dla osób z niepełnosprawnością ruchu.
  - 3) Komenda Główna Policji oraz komendy wojewódzkie Policji w: Bydgoszczy, Gdańsku, Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach oraz Krakowie uczestniczyły w monitoringu w ramach projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” w obszarze wieloaspektowej dostępności dla osób niepełnosprawnych.
  - 4) Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej – kontynuacja udziału w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”;
  - 5) Urząd Komunikacji Elektronicznej:
    - publikowanie wszystkich ogłoszeń o pracę na portalu sprawniowpracy.pl (portal rekrutacyjny, skierowany do osób z niepełnosprawnością);
    - udział w szkoleniach związanych z obsługą osób z niepełnosprawnością, dostępnością cyfrową oraz dostępnością zamówień publicznych;
    - zachęcanie osób z niepełnosprawnościami do udziału w naborach na wolne stanowiska w UKE. Urząd jest pracodawcą równych szans i wszystkie aplikacje są rozważane z równą uwagą bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną czy też jakąkolwiek inną cechę prawnie chronioną;
    - wszystkie ogłoszenia o pracę oraz wyniki rekrutacji zamieszczane na stronie UKE publikowane są w formacie dostępnego dokumentu cyfrowego. Ogłoszenia każdorazowo zawierają informację o wskaźniku zatrudnienia osób z niepełnosprawnością wraz z informacją o pierwszeństwie ich zatrudnienia;
    - na stronie internetowej urzędu zamieszczone są wzory oświadczeń niezbędnych w procesie rekrutacji oraz wszystkie najważniejsze informacje dotyczące procesu rekrutacji oraz pracy w UKE. Wszystkie najważniejsze informacje dotyczące rekrutacji dostępne są w PJM;
    - w przypadku otrzymania aplikacji kandydata z niepełnosprawnością – wszystkie elementy rekrutacji (test wiedzy, test językowy, test kompetencyjny i rozmowa kwalifikacyjna) są dostosowywane do potrzeb i w uzgodnieniu z kandydatem.
  - 6) Urząd Transportu Kolejowego – kontynuacja udziału w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” -

przygotowanie raportu z audytu monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

- 7) Służba Więzienna - zatrudnienie osób pozbawionych wolności w jednostkach podstawowych organizowane jest w sposób umożliwiający zatrudnianie również osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Skazani niepełnosprawni angażowani są również do prac nieodpłatnych na rzecz jednostek celem kształtowania bądź umacniania nawyku pracy i nabywania kompetencji zawodowych. W 2018 r. skierowano do zatrudnienia odpłatnego 142, a nieodpłatnego 254 osadzonych posiadających orzeczoną stopień niepełnosprawności.

Należy również podkreślić, że wszystkie Ministerstwa i znaczna część Urzędów w ogłoszeniach o naborach na wolne stanowiska pracy zamieszcza informacje zachęcające osoby niepełnosprawne do składania ofert pracy.

Zwolnienia ze składek na Fundusz Pracy oraz monitoring zwolnień pracowników niepełnosprawnych.

Zgodnie z art. 105 *ustawy o promocji zatrudnienia* przedsiębiorcy Polskiego Związku Głuchych i Polskiego Związku Niewidomych oraz Związku Ociemniałych Żołnierzy Rzeczypospolitej Polskiej, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, Zakład Opieki dla Niewidomych w Laskach oraz zakłady aktywności zawodowej nie opłacają składek na Fundusz Pracy za zatrudnionych pracowników o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

W przypadku zwolnień monitorowanych pracodawca obowiązany jest uzgodnić z powiatowym urzędem pracy zakres i formy pomocy dla swoich pracowników, z uwzględnieniem pracowników będących osobami niepełnosprawnymi, co umożliwia pozyskiwanie danych statystycznych dotyczących zwolnień osób niepełnosprawnych z przyczyn dotyczących zakładu pracy i monitorowanie sytuacji tych osób.

Osoby niepełnosprawne na rynku pracy – szczególne wsparcie.

Szczególne wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy zostało zawarte w *ustawie o rehabilitacji*, w której m.in. określono zadania i działania jednostek samorządu terytorialnego (województw i powiatów) w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym powiatowych urzędów pracy, a także określono zadania i działania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Działania samorządów powiatowych i samorządów województw w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych⁷³.

---

⁷³ Podział środków przypadających samorządom wojewódzkim i powiatowym został dokonany na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie *algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym* (Dz. U. z 2017 r. poz. 538).

Samorządy powiatowe i samorządy województw realizowały w 2018 r. zadania w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych wynikające z ustawy *o rehabilitacji*.

Samorządy powiatowe.

Na realizację zadań ustawowych przez samorządy powiatowe zaplanowano w Planie finansowym PFRON na 2018 r. środki w wysokości 797 276 000,00 zł, a na koszty obsługi w wysokości 19 933 000 zł.

Na podstawie wniosków starostów Fundusz przekazał na realizację zadań kwotę 796 456 571 zł. Środki te zostały wykorzystane w kwocie łącznej 795 393 241 zł, (99,76% środków określonych według algorytmu), a na koszty obsługi wykorzystano 19 816 554 zł. Na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystano kwotę 50 311 292,00 zł (6,33%), a na zadania dotyczące rehabilitacji społecznej kwotę 745 081 949 zł (93,67%).

Zwrot pracodawcom kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej⁷⁴.

Samorządy 194 powiatów wykorzystaly 26 253 634 zł na wyposażenie łącznie 689 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, z tego kwotę 2 738 148 zł tytułem zwrotu kosztów wyposażenia 65 stanowisk otrzymali pracodawcy sektora finansów publicznych, natomiast pracodawcy nie należący do sektora finansów publicznych uzyskali dofinansowanie w kwocie 23 515 486 zł na utworzenie 624 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.

Ogółem utworzono 689 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, w tym 81 – w zakładach pracy chronionej.

Na wyposażonych stanowiskach pracy zatrudniono 690 osób niepełnosprawnych.

Zwrot kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy⁷⁵.

Starostowie 27 powiatów wypłacili pracodawcom dofinansowanie z tytułu zwrotu kosztów zatrudnienia 180 pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w wysokości 490 406 zł.

Spośród 180 pracowników pomagających osobom niepełnosprawnym w pracy 4 pracowników zatrudnionych było w jednostkach sektora finansów publicznych oraz 176 w jednostkach spoza sektora finansów publicznych (26 - w zakładach pracy chronionej).

W wyniku wypłaconych dofinansowań udzielono pomocy 275 osobom niepełnosprawnym, z czego 10 pracowników zatrudnionych było w jednostkach sektora finansów publicznych a 265 pracowników w jednostkach spoza tego sektora (108 – w zakładach pracy chronionej).

Zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu⁷⁶.

---

⁷⁴ Art. 26e ustawy *o rehabilitacji*.

⁷⁵ Art. 26d ustawy *o rehabilitacji*.

⁷⁶ Art. 11 ustawy *o rehabilitacji*.

O dofinansowanie ubiegało się 1 171 osób niepełnosprawnych. W ramach podpisanych umów przez 229 powiatów oraz zobowiązań z tytułu umów zawartych w roku poprzednim urzędy pracy wykorzystały kwotę 5 820 687 zł z przeznaczeniem dla 1 115 osób niepełnosprawnych, w tym kwotę 2 052 652 zł dla 370 mieszkańców wsi. Średnia kwota dofinansowania wynosiła 5 220 zł.

Finansowanie szkoleń organizowanych przez powiatowy urząd pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu⁷⁷.

149 osób niepełnosprawnych z 60 samorządów powiatowych skierowano na szkolenia organizowane przez powiatowy urząd pracy.

Samorządy wypłaciły kwotę 392 737 zł. za ukończone szkolenie dla 150 osób, w tym dla 25 mieszkańców wsi.

Spośród 150 przeszkolonych osób niepełnosprawnych zatrudnienie uzyskało 14 osób, co stanowi 9,3% osób przeszkolonych (w tym 2 mieszkańców wsi).

Refundacja kosztów szkoleń organizowanych przez pracodawców⁷⁸.

Starostowie 4 powiatów dokonali zwrotu kosztów za ukończone szkolenia dla 9 osób w wysokości 22 374 zł.

Średni koszt szkolenia wyniósł 2 486 zł.

Przyznawanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej⁷⁹.

Starostowie 196 powiatów podpisali umowy z 502 osobami niepełnosprawnymi na kwotę 17 412 006 zł. wydatki zrealizowano w kwocie 17 180 800 zł w ramach 500 umów. Średnie dofinansowanie wyniosło 34 362 zł.

Dofinansowanie do 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego przez osobę niepełnosprawną prowadzącą działalność gospodarczą albo własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne na kontynuowanie tej działalności⁸⁰.

W ramach zawartych przez starostów umów wypłatę dofinansowania zrealizowano na rzecz 24 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 112 804 zł.

Samorządy województw.

Na zadania samorządów wojewódzkich zaplanowano w Planie finansowym PFRON na 2018 r. kwotę 143 000 000 zł.

---

⁷⁷ Art. 40 ustawy o rehabilitacji.

⁷⁸ Art. 41 ustawy o rehabilitacji.

⁷⁹ Art. 12a ustawy o rehabilitacji.

⁸⁰ Art. 13 ustawy o rehabilitacji.

Samorządy wykorzystały środki w łącznej kwocie 140 952 715 zł (98,57%) środków wyliczonych według algorytmu, z czego na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystano kwotę 92 338 545 zł (65,51%), a na zadania dotyczące rehabilitacji społecznej kwotę 48 614 170 zł (34,49%), a na koszty obsługi wykorzystano 3 521 602 zł

Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej⁸¹.

W 2018 r. utworzono 8 nowych zakładów aktywności zawodowej.

W ubiegłym roku funkcjonowało 115 zakładów aktywności zawodowej, w których zatrudnionych było 4 963 osób niepełnosprawnych, w tym 1 729 mieszkańców wsi.

Na dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej samorządy wojewódzkie wykorzystały środki w wysokości 92 338 545,00 zł.

Z ogólnej liczby 583 osób niepełnosprawnych, które w 2018 r. opuściły zakłady aktywności zawodowej 173 osoby podjęły zatrudnienie, co stanowi ok 30%, w tym 22 w ramach pracy chronionej.

Wsparcie osób na rynku pracy i utrzymanie w zatrudnieniu przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób niepełnosprawnych.

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych⁸².

Największą grupę osób niepełnosprawnych wykonujących działalność gospodarczą ubiegających się o refundację składek stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (62% wszystkich wypłat), zaś najniższą osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności (17% wszystkich wypłat).

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych refunduje osobie niepełnosprawnej wykonującej działalność gospodarczą obowiązkowe składki emerytalne i rentowe opłacone w całości terminowo lub z uchybieniem terminu nie przekraczającym 14 dni. Wysokość refundacji uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności i wynosi:

- 100% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności;
- 60% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 30% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych refunduje niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika, składki na ubezpieczenia społeczne rolników – wypadkowe, chorobowe, macierzyńskie oraz emerytalno-rentowe, pod warunkiem opłacenia tych składek w całości terminowo lub z uchybieniem terminu nie przekraczającym 14 dni.

---

⁸¹ Art. 35 ust. 1 pkt 6 ustawy o rehabilitacji.

⁸² Art. 25a ustawy o rehabilitacji.

- W 2018 r. w ramach zadania wypłacono środki w wysokości 100 102 307,15 zł, z tego:
- 96 135 372,39 zł na refundację składek na ubezpieczenia społeczne osobom niepełnosprawnym wykonującym działalność gospodarczą,
  - 3 966 934,76 zł na refundację składek na ubezpieczenia społeczne niepełnosprawnym rolnikom lub rolnikom zobowiązanym do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika.

Dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych⁸³.

Pracodawca zatrudniający niepełnosprawnych pracowników na umowę o pracę, po spełnieniu wszystkich warunków wynikających z ustawy *o rehabilitacji* może ubiegać się o dofinansowanie do kosztów płacy tych pracowników.

Wysokość kwot dofinansowania, która wyliczana jest na podstawie art. 26a ust. 1 i 1b ustawy *o rehabilitacji*, jest następująca:

- 1800 zł – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- 1125 zł – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności,
- 450 zł – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

W przypadku osób niepełnosprawnych, w odniesieniu do których orzeczono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, całościowe zaburzenia rozwojowe lub epilepsję oraz niewidomych, kwoty dofinansowania zwiększa się o 600 zł.

Na miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia zatrudnionych osób niepełnosprawnych zaplanowano w 2018 r. środki w kwocie 3 320 000 000 zł z czego wydatkowano kwotę 3 316 594 251,47 zł, w tym:

- 1 706 468 128,59 zł przekazano zakładom innym niż zakłady pracy chronionej (tzw. rynek otwarty),
- 1 609 809 058,39 zł przekazano zakładom pracy chronionej (tzw. rynek chroniony),
- 317 064,49 zł przekazano zakładom mieszanym.

Zwrot kosztów budowy i rozbudowy obiektów i pomieszczeń zakładu, transportowych i administracyjnych⁸⁴.

Zwrot kosztów dotyczył wyłącznie dodatkowych kosztów pracodawcy wynikających z zatrudnienia osób niepełnosprawnych i mógł być przyznany pracodawcy prowadzącemu zakład pracy chronionej, u którego wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%.

Na realizację zadania w 2018 r. wydatkowano 5 819 792,13 zł obejmując wsparciem 21 661 pracowników niepełnosprawnych.

---

⁸³ Art. 26a ustawy *o rehabilitacji*. Informacja na podstawie „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2018 roku”.

⁸⁴ Art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy *o rehabilitacji*.

Dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych⁸⁵.

W 2018 r. zawarto 56 umów o dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych, z zakładami pracy chronionej, w ramach których zakłady pracy chronionej otrzymały dofinansowanie w wysokości do 50% do oprocentowania zaciągniętych kredytów bankowych na cele związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych. Na tę formę wsparcia zakładów pracy chronionej wydatkowano 1 262 968,21 zł.

Aktywizacja zawodowa absolwentów niepełnosprawnych.

Pilotażowy program „ABSOLWENT”.

Celem pilotażowego programu „ABSOLWENT” jest umożliwienie wejścia na rynek pracy osób niepełnosprawnych posiadających wykształcenie wyższe lub realizujących ostatni rok nauki w szkole wyższej. Cel programu jest realizowany poprzez kompleksowe i indywidualnie wsparcie beneficjentów ostatecznych programu w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.

W dniu 21 maja 2018 r. został ogłoszony konkurs w ramach pilotażowego programu „ABSOLWENT”. Konkurs dotyczył projektów wieloletnich realizowanych od dnia 1 października 2018 r. do dnia 30 września 2020 r. Wyznaczono następujące okresy finansowania projektów wieloletnich:

- pierwszy okres – od dnia 1 października 2018 r. do dnia 30 września 2019 r.,
- drugi okres – od dnia 1 listopada 2019 r. do dnia 30 września 2020 r. (tryb pozakonkursowy).

Wnioski w ramach programu mogły być składane od dnia 21 maja 2018 r. do dnia 20 lipca 2018 r. Podmiotami uprawnionymi do składania wniosków w ramach konkursu były szkoły wyższe i organizacje pozarządowe.

W 2018 r. na realizację programu wydatkowano kwotę 4 611 983,85 zł, przeznaczoną na działania wspierające zatrudnienie 734 osób.

Program „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej”.

Celem programu jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej. Przyjęto założenie, iż w ramach czterech lat realizacji programu zatrudnionych zostanie 2 500 osób niepełnosprawnych.

Adresatami programu są instytucje publiczne (organy i instytucje wykonujące zadania z zakresu administracji publicznej), jednostki samorządu terytorialnego (gminny, powiatowy, województwa), państwowe oraz samorządowe instytucje kultury.

Pomoc finansowa w ramach programu udzielana jest w formie dofinansowania kosztów:

---

⁸⁵ Art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji.

- wyposażenia stanowisk pracy dla beneficjentów ostatecznych, odpowiednio do potrzeb wynikających z niepełnosprawności oraz charakteru zatrudnienia;
- adaptacji pomieszczeń i otoczenia zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających beneficjentom ostatecznym wykonywanie pracy lub funkcjonowanie w zakładzie pracy;
- zakupu i autoryzacji oprogramowania na użytek beneficjentów ostatecznych oraz urządzeń technologii wspomagających lub przystosowanych do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności;
- szkoleń beneficjentów ostatecznych zatrudnionych w ramach programu;
- szkoleń pracowników Wnioskodawcy w zakresie umiejętności współpracy z beneficjentami ostatecznymi zatrudnionymi w ramach programu, w tym kosztów szkoleń pracowników pomagających beneficjentom ostatecznym w pracy;
- organizacji przez pracodawcę dowozu beneficjentów ostatecznych z miejsca zamieszkania do zakładu pracy i powrotu;
- dodatku motywacyjnego wypłacanego beneficjentom ostatecznym przez Wnioskodawcę.

W 2018 r. na realizację działań wynikających z programu wypłacono środki w łącznej wysokości 751 296,12 zł, na realizację działań wspierających 61 osób niepełnosprawnych.

Zaplanowane w programie działania stanowią część Programu rządowego „Dostępność Plus”, który zakłada eliminację barier w dostępie osób niepełnosprawnych do stabilnego zatrudnienia.

Pilotażowy program „PRACA-INTEGRACJA”.

Celem PILOTAŻOWEGO PROGRAMU „PRACA - INTEGRACJA” jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.

W dniu 7 listopada 2017 r. został ogłoszony konkurs mający na celu wyłonienie organizacji pozarządowej do realizacji oferty złożonej przez Poczta Polska S.A. dotyczącej zatrudnienia 400 osób niepełnosprawnych.

W ramach konkursu nr 1/2017 „PRACA – INTEGRACJA” Zarząd PFRON przyjął do realizacji ofertę Fundacji Aktywizacja z siedzibą w Warszawie. Zadanie realizowane jest od dnia zawarcia umowy powierzenia tj. od dnia 8 lutego 2018 r. do dnia 31 grudnia 2019 r.

W 2018 r. na realizację działań wynikających z programu wypłacono środki w łącznej wysokości 3 357 008 zł, na realizację działań wspierających 134 osoby niepełnosprawne.

Program wyrównywania różnic między regionami III.

Celami operacyjnymi programu są:

- w obszarze C - zatrudnienie osób niepełnosprawnych w nowotworzonych spółdzielniach socjalnych osób prawnych,
- w obszarze G - zwiększenie aktywności samorządów powiatowych w działaniach dotyczących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

W ramach obszaru C w 2018 r. PFRON wypłacił kwotę 280 000 zł, na utworzenie 1 spółdzielni socjalnej, w ramach której utworzonych zostanie 10 miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.

W ramach obszaru G w 2018 r. PFRON wypłacił powiatom kwotę 7 577 082,34 zł, na realizację zadań dotyczących rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w ramach których wsparciem objęto 210 osób niepełnosprawnych.

Projekt „Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy”.

Projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 Działanie 2.6: Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych. Podstawą realizacji jest umowa o dofinansowanie z dnia 28.12.2017 r. pomiędzy Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej a Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Głównym celem projektu jest opracowanie i przetestowanie efektywnego, optymalnego pod względem społecznym i finansowym modelu w zakresie rehabilitacji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej, który będzie miał wpływ na jakość usług świadczonych przez podmioty realizujące zadania dotyczące zawodowego i społecznego włączenia osób zagrożonych niezdolnością do pracy, niepełnosprawnością oraz osób niepełnosprawnych.

Realizację projektu zaplanowano na 57 miesięcy - od 1 stycznia 2018 r. do 30 września 2022 roku.

Projekt jest realizowany przez PFRON we współpracy z następującymi partnerami:

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- Centralny Instytut Ochrony Pracy - Państwowy Instytut Badawczy.

Łączna kwota wydatków kwalifikowanych projektu wynosi 85 285 146,57 zł, w tym:

- środki Unii Europejskiej – 71 878 321,52 zł,
- środki z budżetu państwa – 13 406 825,05 zł.

W 2018 roku zrealizowano m. in. następujące zadania:

- prace zespołów eksperckich nad opracowaniem modelu rehabilitacji kompleksowej – prowadzone były w strukturze 7 zespołów eksperckich o zróżnicowanym profilu,
- badanie potrzeb osób niepełnosprawnych (n=102) oraz lekarzy orzekających (n=126),
- organizacja 4 wizyt studyjnych dla ekspertów opracowujących model kompleksowej rehabilitacji - zapewnienie transferu modelowych rozwiązań w zakresie z Niemiec i Litwy,
- tłumaczenie materiałów zagranicznych na temat kompleksowej rehabilitacji jako wsparcie transferu modelowych rozwiązań z zagranicy,
- konsultacje społeczne modelu rehabilitacji kompleksowej (wstępnej wersji) - zorganizowano 5 spotkań z kluczowymi interesariuszami projektu, w których wzięło udział łącznie 498 osób,
- akcja upowszechniająca model rehabilitacji kompleksowej - w listopadzie 2018 roku w dwumiesięczniku „Rehabilitacja w praktyce” roku ukazał się pierwszy artykuł informacyjny.

W ramach projektu został osiągnięty kluczowy rezultat tj. opracowany został model rehabilitacji kompleksowej (wersja wstępna), który uzyskał akceptację Komitetu Sterującego projektu we wrześniu 2018 roku. Model stanowi nowe rozwiązanie w polskim systemie zabezpieczenia społecznego i ma na celu ułatwienie podjęcia lub powrotu do pracy osobom,

które wskutek doznanego urazu lub choroby w różnych okresach życia straciły zdolność do pracy.

Ponadto opracowano także dokumentację przetargową (OPZ i SIWZ) do przetargu na pilotaż wstępnej wersji modelu rehabilitacji kompleksowej czyli usługi rehabilitacji kompleksowej realizowane w formule Ośrodka Rehabilitacji Kompleksowej – planowane jest wyłonienie 4 takich ośrodków.

Na realizację projektu w 2018 roku zaplanowano środki w łącznej wysokości 2.810.614,40 zł, w tym:

- środki Unii Europejskiej – 2 368 785,82 zł,
- środki z budżetu państwa – 441 828,58 zł.

W 2018 roku Fundusz wypłacił środki w łącznej wysokości 1.839.695,05 zł (65,46% planu), w tym:

- środki Unii Europejskiej - 1 550 494,95 zł,
- środki z budżetu państwa – 289 200,10 zł.

Projekt „Wypracowanie i upowszechnienie, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy”.

Projekt jest realizowany w ramach Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (POWER) 2014 – 2020, Działanie 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Celem projektu jest wypracowanie i upowszechnienie wśród co najmniej 100 000 pracodawców na terenie całego kraju, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy, rozumianego jako zestaw technik i metod, tj. zasad postępowania w zakresie stworzenia optymalnego dla niepełnosprawnego pracownika środowiska pracy.

Realizację projektu zaplanowano na okres: od dnia 01.02.2018 r. do dnia 31.01.2020 r.

Projekt jest realizowany przez Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy (Lider projektu) we współpracy z następującymi podmiotami (partnerami):

- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji.

Całkowity budżet projektu wynosi 4 206 022,65 zł, w tym:

- środki z budżetu Unii Europejskiej – 3 544 835,88 zł,
- środki z budżetu państwa – 661 186,77 zł.

Łączna wysokość wydatków kwalifikowalnych zakontraktowanych dla PFRON w projekcie wynosi: 1 154 352,75 zł, w tym:

- środki z budżetu Unii Europejskiej - 972.888,50 zł
- środki z budżetu państwa - 181.464,25 zł.

W 2018 roku PFRON jako partner w projekcie realizował działania związane z analizą rozwiązań i instrumentów z zakresu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych oraz opracowaniem pilotażowej wersji modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy. Podejmowane działania związane z opracowaniem raportów i rekomendacji do modelu wsparcia osób z niepełnosprawnościami w środowisku pracy objęły:

- 1) analizę danych statystycznych, danych z raportów i analiz oraz spotkania ekspertów,
- 2) prace nad raportami, które obejmowały:
  - analizę aktualnego stanu rozwiązań i instrumentów z zakresu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, w tym programów i projektów PFRON,
  - przegląd dobrych praktyk stosowanych wśród pracodawców z zakresu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami w tym wynikających z projektu „Ramowe wytyczne” oraz najnowszych wytycznych, dokumentów i innowacyjnych rozwiązań,
  - obróbkę i przygotowanie danych z badań do wykorzystania podczas prac nad opracowywanymi wnioskami i rekomendacjami,
  - przeprowadzenie badania - wywiadów pogłębionych dotyczących problematyki projektu (pracodawców z obszaru trzech woj. opolskiego, lubuskiego, mazowieckiego).

W wyniku realizacji ww. działań opracowano szczegółowy Raport z analizy aktualnego stanu rozwiązań, przeglądu dobrych praktyk, diagnozy potrzeb i barier, z rekomendacjami do opracowywanego modelu wsparcia.

W II etapie działań prowadzono prace nad pilotażową wersją modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy, które objęły prace ekspertów nad zakresem i zapisami poszczególnych narzędzi w projekcie, w tym:

- Mapy drogowej,
- 4 poradników dla pracodawców,
- interaktywnego narzędzia do oceny możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych,
- interaktywnej wizualizacji środowiska pracy dla osób niepełnosprawnych,
- interaktywnej aplikacji w technice VR do prezentacji dostosowania środowiska pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- narzędzia wspomagającego projektowanie,
- struktur organizacyjnych wspierających Model.

Przyjęto wstępne wersje ww. narzędzi.

Na realizację projektu w 2018 rok zaplanowano środki w łącznej wysokości 465 491,25 zł, w tym:

- środki z budżetu Unii Europejskiej – 392 316,03 zł,
- środki z budżetu państwa – 73 175,22 zł.

W 2018 roku Fundusz wypłacił środki w łącznej wysokości: 249 356,16 PLN (53,57% planu), w tym:

- środki z budżetu Unii Europejskiej – 210 157,36 zł,
- środki z budżetu państwa – 39 198,80 zł.

Projekt pn. „Wdrożenie nowego modelu kształcenia specjalistów ds. zarządzania rehabilitacją - jako element systemu kompleksowej rehabilitacji w Polsce”.

Projekt jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER), Działanie 4.3 Współpraca ponadnarodowa.

Celem projektu jest opracowanie modelu kształcenia i programu studiów podyplomowych kształtujących kompetencje specjalisty ds. zarządzania rehabilitacją poprzez przygotowanie, realizację i ocenę efektów studiów podyplomowych z zakresu zarządzania rehabilitacją.

W wyniku projektu wykształconych zostanie min. 200 absolwentów studiów podyplomowych.

Realizację projektu zaplanowano na okres 39 miesięcy – od 1 października 2017 roku do 31 grudnia 2020 roku.

Projekt jest realizowany przez PFRON we współpracy z następującymi partnerami:

- Zakładem Ubezpieczeń Społecznych,
- Gdańskim Uniwersytetem Medycznym,
- Uniwersytetem Medycznym w Lublinie,
- Uniwersytetem Warszawskim,
- Uniwersytetem Wrocławskim,
- Deutsche Gesetzliche Unfallversicherung V., jako partnerem ponadnarodowym.

Łączna wysokość wydatków kwalifikowalnych w projekcie wynosi 6 387 464,45 zł, w tym:

- środki POWER na lata 2014-2020 w kwocie – 6 195 840,51 zł,
- łączny wkład własny w kwocie – 191 623,94 zł.

Wszystkie działania są realizowane zgodnie z harmonogramem. W okresie sprawozdawczym zrealizowano m. in. następujące działania:

- opracowano raport z badania dot. potrzeb edukacyjno-kompetencyjnych grupy docelowej,
- zorganizowano wizytę studyjną do Drezna w Niemczech,
- przeprowadzono drugie seminarium konsultacyjne dot. modelu kształcenia,
- przetłumaczono otrzymane materiały od DGUV, jak również poszczególne moduły celem konsultacji z niemieckimi ekspertami,
- zakończono prace nad modelem kształcenia, który został poddany recenzji. W ramach prac podzespołów eksperckich opracowano: informację o obecnym systemie prawnym i sytuacji osób niepełnosprawnych, analizę potrzeb edukacyjno-kompetencyjnych, założenia i uwarunkowania pracy specjalisty ds. zarządzania rehabilitacją, potencjalne miejsca pracy, profil kompetencyjny, zasady rekrutacji oraz moduły kształcenia i metody kształcenia,
- przygotowano program kształcenia (sylabusy),
- przeprowadzono warsztaty dla wykładowców, którzy prowadzą zajęcia na studiach podyplomowych,
- przygotowano niezbędną dokumentację związaną z uruchomieniem studiów podyplomowych na poszczególnych uczelniach oraz opracowano Regulamin rekrutacji na studia podyplomowe oraz instrukcję dla Komisji Rekrutacyjnej,
- przeprowadzono rekrutację na studia podyplomowe, w efekcie której na studia przyjęto 120 słuchaczy,
- od października rozpoczęto realizację studiów na uczelniach, w okresie sprawozdawczym odbyły się 4 zjazdy dla słuchaczy.

W 2018 roku zostały poniesione wydatki w kwocie: 1 418 811,01 zł, w tym:

- wypłacone transze dla Partnerów w łącznej kwocie – 805 452,00 zł,

- wypłacone refundacje dla Partnerów w łącznej kwocie – 359 637,61 zł,
- wydatki po stronie PFRON w kwocie - 252 456,40 zł,
- wkład własny rzeczowy - 1 265,00 zł.

Na realizację projektu w 2018 roku zaplanowano środki w łącznej wysokości 2 000 847,89 zł, w tym:

- środki Unii Europejskiej -1 886 599,47 zł,
- środki z budżetu państwa -114 248,42 zł.

W 2018 roku Fundusz wypłacił środki w łącznej wysokości 1 418 811,01 zł (70,91% przyznanego limitu), w tym:

- środki Unii Europejskiej -1 374 448,06 zł,
- środki z budżetu państwa – 44 362,95 zł.

Kontrole przeprowadzone przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

W 2018 r. Fundusz przeprowadził łącznie 140 kontroli. Kontrolą objęto środki finansowe w wysokości 297 371 464,15 zł, w tym:

- kwota 272 817 498,93 zł dotyczyła środków finansowych przekazanych beneficjentom Funduszu,
- kwota 23 729 800,16 zł była kwotą, na jaką sprzedający usługi lub produkcję wystawili informacje umożliwiające obniżenie wpłat na PFRON (art. 22 ustawy *o rehabilitacji*);
- kwota 824 165,06 zł była kwotą wynikającą z wykorzystanych przez nabywców informacji (art. 22 ustawy *o rehabilitacji*).

W 2018 r. Fundusz podjął następujące działania kontrolne:

- 84 kontrole pracodawców, którzy uzyskali miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych;
- 25 kontrole podmiotów wystawiających informacje o zwolnieniu z wpłat obowiązkowych na Fundusz;
- 7 kontroli środków przekazanych samorządom według algorytmu;
- 4 kontrole zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych realizowanych na zlecenie Funduszu przez fundacje o organizacje pozarządowe;
- 4 kontrole refundacji dodatkowych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej;
- 1 kontrola programów zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą.

Ponadto w obszarze „dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych”:

- 1) prowadzono działania kontrolne w 2 podmiotach – kontrole niezakończone (kontrole, które w 2018 roku nie zakończyły się podpisaniem protokołu kontroli lub odmową jego podpisania).
- 2) odstąpiono od realizacji kontroli w 10 podmiotach, w tym w jednym przypadku z uwagi na dokonanie przez pracodawcę przed rozpoczęciem czynności kontrolnych w podmiocie zwrotu otrzymanego dofinansowania. W pozostałych przypadkach odstąpiono od kontroli

z uwagi na brak możliwości przeprowadzenia kontroli w podmiocie. Główne przyczyny utrudniające lub uniemożliwiające podjęcie działań kontrolnych w podmiocie to:

- brak osoby upoważnionej do reprezentowania podmiotu,
- brak kontaktu z pracodawcą,
- zamknięta siedziba, lub podmiot nie prowadzi działalności pod wskazanym adresem.

Ustalenia dotyczące ww. podmiotów zostały przekazane do właściwych jednostek organizacyjnych Funduszu celem dalszego procedowania.

- 3) na wniosek prokuratury dokonano przeglądu dokumentacji kadrowo-finansowej dotyczącej dwóch podmiotów, pod kątem spełniania przez te podmioty warunków do otrzymania na podstawie art. 26a-c ustawy *o rehabilitacji*, miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń pracowników będących osobami niepełnosprawnymi.
- 4) przeprowadzono 2 546 postępowań sprawdzających pracodawców zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji, tj. o 346 więcej niż szacowano.

Wyniki kontroli przeprowadzonych w 2018 roku:

- 1) nieprawidłowości stwierdzono w 124 kontrolach, tj. 88,57% kontroli.
- 2) nieprawidłowości skutkujące zwrotem środków stwierdzono w 93 kontrolach oraz w 15 kontrolach stwierdzono nieprawidłowości skutkujące obowiązkiem wpłat do PFRON (dotyczy kontroli z art. 22 nabywcy) – na 130 kontroli (liczba ta nie uwzględnia 10 kontroli z art. 22 sprzedającego), tj. w 83,08% kontroli w których mogą wystąpić nieprawidłowości skutkujące zwrotem środków bądź skutkujące obowiązkiem wpłat do PFRON. Kwota zakwestionowanych środków ogółem wynosiła 14 712 286,82 zł (w tym 36 818,46 zł to kwota przypisana do wpłat do PFRON w wyniku kontroli z art. 22 przeprowadzonych u nabywcy).
- 3) nieprawidłowości skutkujące zwrotem środków stwierdzono w:
  - 91,67% kontroli realizowanych w obszarze „dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych”;
  - 54,54% kontroli realizowanych w obszarze „środki przekazane samorządom terytorialnym według algorytmu”;
  - 50% kontroli realizowanych w obszarze „zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych realizowane na zlecenie Funduszu przez fundacje i organizacje pozarządowe”;
  - 25% kontroli realizowanych w obszarze „refundacja dodatkowych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej” oraz
  - w jednej kontroli prowadzonej w obszarze „programy Rady Nadzorczej PFRON”, kontrola rozpoczęła się w okresie wcześniejszym a zakończyła się w 2018 roku podpisaniem protokołu kontroli.
- 4) w 100% kontroli z art. 22 przeprowadzonych u nabywców stwierdzono nieprawidłowości skutkujące obowiązkiem wpłat do PFRON.
- 5) w 2 kontrolach z art. 22 na sprzedającego nałożono sankcje, tj. we wszystkich kontrolach obejmujących zakres podlegający postanowieniom wynikającym z art. 22b

ustawy

o rehabilitacji. Suma nałożonych sankcji wynosiła: 190 928,05 zł.

- 6) kwota na jaką sprzedający usługi lub produkcję zawyżyli wystawione informacje umożliwiające obniżenie wpłat na PFRON wynosiła: 390 324,80 zł.
- 7) kwota na jaką sprzedający usługi lub produkcję zaniżyli wystawione informacje umożliwiające obniżenie wpłat na PFRON wynosiła: 33 728,91 zł.

Kontrole Państwowej Inspekcji Pracy w zakresie przestrzegania przepisów.

W 2018 roku Państwowa Inspekcja Pracy przeprowadziła łącznie 1504 kontrole w 1228 podmiotach zatrudniających osoby niepełnosprawne. Liczba przeprowadzonych kontroli była niższa, niż w roku ubiegłym (stanowiła 93% kontroli ubiegłorocznych). Kontrolą objęto mniejszą liczbę zakładów (skontrolowano o 171 zakładów mniej niż w roku ubiegłym).

Kontrolami planowymi objęto pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej oraz pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne na otwartym rynku pracy. Pozostałe kontrole wynikały z wniosków pracodawców lub organizatorów pracy, a także Powiatowych Urzędów Pracy realizujących zadania Starostów.

We wszystkich skontrolowanych zakładach świadczyło pracę 153 300 osób, w tym blisko 122 600 w ramach stosunku pracy. Liczba osób wykonujących pracę na podstawie umowy o pracę stanowiła 79% ogólnej liczby świadczących pracę. W zakładach zatrudniano prawie 55 500 osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w zakładach pracy posiadających status zakładu pracy chronionej lub zakładu aktywności zawodowej oraz w zakładach otwartego rynku pracy zatrudniających osoby niepełnosprawne, odsetek nieprawidłowości w zakresie przestrzegania prawa pracy, w tym przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, był wyższy, niż w zakładach pracy ubiegających się o taki status lub o dofinansowanie stanowiska pracy organizowanego dla osoby niepełnosprawnej.

Kontrole w zakładach pracy chronionej (zpch) i zakładach aktywności zawodowej (zaz) – „chroniony” rynek pracy

W 251 zakładach pracy chronionej i w 23 zakładach aktywności zawodowej przeprowadzono kontrole planowe, sprawdzające spełnianie wymogów warunkujących posiadanie statusu, określonych w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Ponadto, w ramach kontroli planowych, sprawdzono warunki pracy pracowników niepełnosprawnych u 134 pracodawców otwartego rynku pracy.

Kontrole w zakładach pracy chronionej (zpch) i zakładach aktywności zawodowej (zaz) są przeprowadzane nie rzadziej, niż co trzy lata, na podstawie harmonogramów zatwierdzonych przez okręgowych inspektorów pracy. Porównanie tych dwóch grup zakładów, reprezentujących „chroniony” rynek pracy, wskazuje na podobny poziom dostosowania do wymogów prawa pracy.

W wyniku kontroli przeprowadzonych w zakładach pracy chronionej skierowane zostały 2 pisma informujące wojewodę o nieprawidłowościach, innych niż powodujących cofnięcie decyzji dotyczącej przyznania statusu zakładu pracy chronionej. Pisma dotyczyły użytkowania obiektu przez pracodawcę w miejscu nie ujętym w decyzji przyznającej pracodawcy status prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zakłady pracy chronionej skontrolowane w 2018 roku, to zakłady wykonujące działalność głównie w zakresie przetwórstwa przemysłowego (47%), usług administrowania (31%), a także handlu i napraw (10%) oraz obsługi rynku nieruchomości (6%).

Zakłady aktywności zawodowej prowadziły najczęściej działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego (17%), zakwaterowania i usług gastronomicznych (17%), opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (17%) oraz administracji publicznej (7%).

Nieprawidłowości stwierdzone w zakładach pracy chronionej i zakładach aktywności zawodowej.

Stwierdzone w trakcie kontroli nieprawidłowości z zakresu technicznego bezpieczeństwa najczęściej związane były z:

(w nawiasach % w stosunku do wszystkich kontroli zakładów pracy w poszczególnych grupach)

- niewłaściwym stanem technicznym użytkowanych obiektów i pomieszczeń pracy (38 % zpch, 26% zaz),
- barierami architektonicznymi, utrudniającymi lub uniemożliwiającymi osobom niepełnosprawnym wykonywanie pracy – głównie stwierdzono brak zabezpieczenia lub oznakowania miejsc niebezpiecznych, takich jak różnice poziomów, progi, nadproża (27% zpch, 13% zaz),
- występowaniem na stanowiskach pracy czynników szkodliwych, niebezpiecznych i uciążliwych (28% zpch, 26% zaz),
- nieprawidłową organizacją i wyposażeniem stanowisk pracy (15% zpch, 22% zaz),
- stanem technicznym użytkowanych maszyn i urządzeń technicznych oraz brakiem instrukcji bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczących obsługi maszyn i innych urządzeń technicznych (22% zpch i 13% zaz),
- braku oznakowania urządzeń energetycznych umożliwiającym ich identyfikację, braku pomiarów skuteczności ochrony przeciwporażeniowej podstawowej i przy uszkodzeniu izolacji (26% zpch i 30% zaz).

Nieprawidłowości w zakresie prawnej ochrony pracy najczęściej dotyczyły nie respektowania przepisów związanych z nawiązywaniem, trwaniem i rozwiązywaniem stosunku pracy. Stwierdzono je w 32% skontrolowanych zakładów pracy chronionej i 47% skontrolowanych zakładów aktywności zawodowej. Uchybienia zwykle dotyczyły udzielania pisemnej informacji o niektórych warunkach zatrudnienia, w tym w części dotyczącej norm czasu pracy osób niepełnosprawnych. Błędnie wskazywano normy kodeksowe (przeciętnie 8 godz. dziennie i przeciętnie 40 godz. w tygodniu w 5-dniowym tygodniu pracy), a nie normy wynikające z ustawy o rehabilitacji.

Nieprawidłowości w zakresie czasu pracy, w szczególności w prowadzeniu ewidencji czasu pracy, wystąpiły w 15% kontroli zakładów pracy chronionej oraz w 13% kontroli

zakładów aktywności zawodowej. W zakresie przestrzegania tej grupy przepisów w zakładach pracy chronionej stwierdzono przypadki zatrudniania osób niepełnosprawnych niezgodnie z obowiązującymi przepisami, np. zatrudnienie osób niepełnosprawnych w godzinach nadliczbowych bez zgody lekarza sprawującego profilaktyczną opiekę lekarską na pracę w przedłużonym wymiarze czasu pracy. Kontrolne przeprowadzone w zakładach pracy chronionej wykazały, podobnie jak w latach ubiegłych, że duża liczba pracowników niepełnosprawnych posiada zgodę lekarza sprawującego profilaktyczną opiekę medyczną, na zatrudnianie powyżej obowiązujących norm czasu pracy, wynikających ze szczególnych uprawnień, w tym w godzinach nadliczbowych i w porze nocnej.

Nieprawidłowości dotyczące udzielania urlopów wypoczynkowych oraz urlopów dodatkowych dla osób z orzeczonym umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności stwierdzono w 23% zakładów pracy chronionej oraz w 17% zakładów aktywności zawodowej. Najczęściej dotyczyły one nie udzielenia pracownikom zaległych urlopów wypoczynkowych lub udzielenia ich po terminie obowiązującym ustawowo.

W zakresie zarządzania bezpieczeństwem i ochroną zdrowia pracowników najwięcej nieprawidłowości związanych było z brakiem oceny ryzyka zawodowego lub nieuwzględnieniem w ocenie zagrożeń mogących się zaktywizować w związku z niepełnosprawnością pracowników. Nieprawidłowości takie stwierdzono w 32% skontrolowanych zakładów pracy chronionej oraz w 30% kontroli zakładów aktywności zawodowej.

Najwięcej nieprawidłowości w obszarze przygotowania pracowników do pracy dotyczyło zapewnienia pracownikom niepełnosprawnym szkoleń zarówno wstępnych, jak również okresowych, ale stwierdzano również przypadki braku wymaganych programów szkoleń określających tematykę i czas trwania szkolenia, w szczególności okresowego. Nieprawidłowości w tym obszarze były przedmiotem decyzji administracyjnych wydanych przez inspektorów pracy w 33% zakładów pracy chronionej i 26% zakładów aktywności zawodowej.

W zakresie profilaktycznych badań lekarskich nie odnotowano znaczących nieprawidłowości. W obu grupach zakładów pracy ujawniono jednak przypadki dopuszczenia do pracy pracownika niepełnosprawnego bez orzeczenia lekarza medycyny pracy o braku przeciwwskazań do wykonywania określonej pracy.

Kontrole w zakładach nie zapewniających warunków pracy chronionej – „otwarty” rynek pracy⁸⁶.

Zakłady otwartego rynku pracy, w których w 2018 r. kontrolowano prawidłowość zatrudniania osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, to w większości zakłady małe i średnie, prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego (24%), handlu i napraw (16%), opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (12%) oraz usług administrowania (8%). Niektóre z nich wcześniej posiadały status zakładu pracy chronionej. Kontrole przeprowadzono u pracodawców, którzy nie występowali do PIP o opinię dotyczącą stanowisk pracy osób niepełnosprawnych lub występowali o taką opinię w

⁸⁶ na podstawie art. 4 ust.6 ustawy o rehabilitacji.

latach ubiegłych, a także u pracodawców, którzy utracili lub zrezygnowali ze statusu zakładu pracy chronionej.

Nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne na otwartym rynku pracy:

Trzy najczęściej występujące grupy nieprawidłowości dotyczyły:

- zagadnień związanych z nawiązaniem i trwaniem stosunku pracy, w tym najczęściej nieprawidłowej informacji o warunkach zatrudnienia (w szczególności braku informacji o czasie pracy osób niepełnosprawnych w stopniu znacznym lub umiarkowanym – nieprawidłowość powyższą ujawniono w 59% skontrolowanych zakładów),
- nie sporządzenia lub sporządzenia nieprawidłowo oceny ryzyka zawodowego, co stwierdzono w 39% zakładów objętych kontrolą; podobnie jak podczas kontroli prowadzonych w zakładach pracy chronionej najczęściej ujawniano fakt przeprowadzenia niepełnej oceny, a przede wszystkim nie uwzględnienie w ocenie ryzyka szczególnych uwarunkowań związanych z niepełnosprawnością pracownika (m.in. predyspozycji do pracy, dostosowania i organizacji stanowiska pracy itp.),
- nieprawidłowości w zakresie czasu pracy, a w szczególności nierzetelnego prowadzenia ewidencji czasu pracy, co stwierdzono w 37% kontroli tej grupy zakładów.

Kontrole na wniosek pracodawcy, PUP, PCPR lub starosty

Inspektorzy pracy przeprowadzili kontrole u pracodawców:

- ubiegających się o nadanie statusu zakładu pracy chronionej (przeprowadzono 31 kontroli u 25 pracodawców występujących o nadanie statusu po raz pierwszy lub pracodawców ubiegających się ponownie o status, co wynikało najczęściej z powodu zmiany lokalizacji siedziby lub wydzielonej jednostki organizacyjnej),
- ubiegających się o rozszerzenie (nadanie) statusu zakładu pracy chronionej na inne jednostki organizacyjne (przeprowadzono 216 kontroli u 81 pracodawców wnioskujących o nadanie statusu zakładu pracy chronionej innym jednostkom organizacyjnym zakładu),
- organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych w zakładach posiadających status zakładów pracy chronionej (zpch) i ubiegających się o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (przeprowadzono 83 kontrole stanowisk pracy w 59 zakładach),
- ubiegających się o nadanie statusu zakładu aktywności zawodowej (przeprowadzono 8 kontroli w 8 jednostkach organizacyjnych ubiegających się o przyznanie takiego statusu),
- ubiegających się o rozszerzenie statusu zakładu aktywności zawodowej na inne obiekty lub pomieszczenia (przeprowadzono 21 kontroli u 19 pracodawców wnioskujących o nadanie statusu zakładu aktywności innym jednostkom organizacyjnym zakładu),
- organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych w zakładach posiadających status zakładów aktywności zawodowej (zaz) i ubiegających się o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (przeprowadzono 9 kontroli stanowisk pracy w 8 zakładach),
- organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych w zakładach otwartego

rynku pracy i ubiegających się o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (przeprowadzono 651 kontroli stanowisk pracy w 586 zakładach).

Większość złożonych wniosków, dotycząca stanowisk pracy organizowanych dla osób niepełnosprawnych, zarówno na otwartym, jak i chronionym rynku pracy, wiązała się z możliwością wykorzystania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na wyposażenie tych stanowisk (na podstawie art. 26e ustawy *o rehabilitacji*).

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej w tym w służbie cywilnej⁸⁷.

Podobnie jak w latach ubiegłych Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych zwrócił się do ministrów i kierowników urzędów centralnych oraz innych instytucji z prośbą o nadesłanie informacji na temat stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w 2018 r. w podległych resortach i urzędach.

Urzędy, w których funkcjonuje służba cywilna oraz urzędy administracji samorządowej zostały ustawowo zobowiązane od dnia 26 listopada 2011 r. – w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw* – do zamieszczania w ogłoszeniach o naborze informacji dotyczącej wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w urzędzie i konieczności złożenia przez kandydata z niepełnosprawnością dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność, jeśli chce on skorzystać z pierwszeństwa w zatrudnieniu.

Natomiast osoby niepełnosprawne otrzymały ustawowe prawo pierwszeństwa w zatrudnieniu w służbie cywilnej w tych urzędach, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pod warunkiem, że osoba niepełnosprawna uczestnicząca w naborze znajdzie się w gronie nie więcej niż pięciu najlepszych wyłonionych kandydatów.

Z nadesłanej informacji wynika, że resorty i urzędy centralne są zainteresowane zwiększeniem zatrudnienia osób niepełnosprawnych starając się dotrzeć do jak największej liczby osób niepełnosprawnych, podejmując współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych oraz z powiatowymi urzędami pracy, zamieszczając w treści ogłoszeń o naborach na wolne stanowiska informacji zachęcającej osoby niepełnosprawne do składania ofert, a także podejmując szereg działań w zakresie warunków i organizacji pracy, sprzyjających zatrudnieniu takich osób⁸⁸. Jednak, jak wynika z przesłanych informacji, ministerstwa i urzędy centralne nie osiągnęły jeszcze (poza nielicznymi) ustawowego 6 procentowego wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

---

⁸⁷ Szczegółowy wykaz zatrudnienia w 2018 r. osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej został zamieszczony w załączniku nr 3.

⁸⁸ W załączniku nr 4 zamieszczono informację o osobach niepełnosprawnych, które uczestniczyły w 2018 r. w naborze na wolne stanowiska pracy w służbie cywilnej.

Instytucjami, które osiągnęły 6 procentowy wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych i nie są zobowiązane do dokonywania wpłat na PFRON są: Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Urząd Transportu Kolejowego.

Działania KPRM na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych w KPRM.

1) działania o charakterze zewnętrznym:

- założenie konta KPRM oraz publikacja komunikatu na portalu forum.niepełnosprawni.pl informującego o prowadzonych naborach i zachęcającego do składania ofert pracy przez osoby z niepełnosprawnością oraz założenie konta pracodawcy na portalu sprawniwpracy.com;
- wystąpienia KPRM do Urzędu Pracy oraz Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego dotyczące możliwości przyjęcia stażystów;
- próba nawiązania współpracy z Fundacją Integracja w zakresie organizacji staży dla osób z niepełnosprawnościami – zgodnie z przekazaną informacją Fundacja nie miała możliwości podjęcia współpracy z KPRM ze względu na fakt nierealizowania w 2018 r. programów stażowych;
- przyjęcie na staż 2 osób z niepełnosprawnościami (1 osoba odbyła 3-miesięczny staż organizowany we współpracy z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego, 1 osoba odbyła 5-miesięczny staż organizowany we współpracy z Urzędem Pracy Miasta Stołecznego Warszawy);
- organizacja wycieczek po budynku KPRM – wśród grup zwiedzających były także osoby np. z liceów integracyjnych, z różnym rodzajem i stopniem niepełnosprawności (w zależności od potrzeb KPRM zapewniała wsparcie asystenta, tłumacza języka migowego, trasy dostosowane do możliwości poruszania się osób zwiedzających);
- podjęto współpracę z Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną w celu stworzenia listy kontaktów instytucji rynku pracy/portali dedykowanych dla osób z niepełnosprawnościami, do których możliwe będzie wysyłanie linków dot. ogłoszeń o naborach (od roku 2019 ogłoszenia o naborach są przekazywane do organizacji pozarządowych);
- zorganizowano wolontariaty pracownicze we współpracy z Towarzystwem Opieki nad Ociemniałymi w Laskach. Udział w pracach porządkowych na terenie ośrodka stanowił formę wsparcia i pomocy potrzebującym. Był również integracją oraz próbą uwrażliwienia pracowników KPRM na temat niepełnosprawności.

2) działania o charakterze wewnętrznym:

- publikacja na wewnętrznym portalu KPRM komunikatu „ON/OFF – Włącz akceptację, wyłącz stereotypy dla pracy osób z niepełnosprawnością” wraz z informacją zachęcającą pracowników do przedkładania orzeczeń o niepełnosprawności oraz wynikających z tego uprawnień pracowniczych;
- zachęcanie do otwartego podejścia w zatrudnianiu do pracy w KPRM osób z niepełnosprawnościami podczas prowadzonych naborów;

- skierowanie trzech pracowników KPRM do udziału w szkoleniu pt. „Osoby z niepełnosprawnościami w administracji publicznej”.

Działania Szefa Służby Cywilnej na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej.

Zadania realizowane przez Szefa Służby Cywilnej w 2018 r. wpisywały się we wspieranie osób z niepełnosprawnościami.

W 2018 r. Departament Służby Cywilnej (dalej: DSC) organizował, podobnie jak w latach poprzednich, spotkania konsultacyjne (Dzień otwarty dla służby cywilnej w KPRM oraz w Łódzkim Urzędzie Wojewódzkim). Jednym z tematów konsultacji było stosowanie przepisów dotyczących praw i obowiązków osób z niepełnosprawnościami, w tym pierwszeństwa w naborze do służby cywilnej. Na spotkanie w KPRM Szef Służby Cywilnej zaprosił przedstawicieli Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Podobnie jak w poprzednich latach, pracownicy DSC udzielali odpowiedzi na pytania (zarówno pisemne, jak i telefoniczne). Dotyczyły one zasad i procedur przeprowadzania naboru w służbie cywilnej, w tym również w zakresie prawidłowego informowania kandydatów o prawach i obowiązkach związanych ze stosowaniem pierwszeństwa w zatrudnieniu osób z niepełnosprawnościami.

Działalność Ochotniczych Hufców Pracy na rzecz aktywizacji zawodowej i zatrudniania młodych osób niepełnosprawnych.

W 2018 r., po zakończeniu wsparcia projektowego dla osób pełnoletnich, zatrudnienie podjęło 70 osób niepełnosprawnych (30,6% uczestników niepełnosprawnych biorących udział w projektach). Dotychczasowe doświadczenia w programie *Gwarancje dla młodzieży* pokazują, iż jego realizacja przynosi osobom niepełnosprawnym realne korzyści i wymierne efekty w postaci poprawy ich sytuacji na rynku pracy, zwiększenia aktywności zawodowej i społecznej, a także zdolności do utrzymania zatrudnienia i usamodzielnienia się. Udział w projektach osób niepełnosprawnych zmniejsza bierność zawodową i wpływa na kształtowanie aktywnej postawy wobec indywidualnego rozwoju zawodowego i osobistego.

Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych.

2018 rok był rokiem intensywnych prac legislacyjnych nad przygotowaniem nowego, systemowego projektu ustawy – *Prawo zamówień publicznych*.

W nowej ustawie przewidziane zostały skuteczne narzędzia umożliwiające uwzględnianie aspektów społecznych i środowiskowych w procesie udzielania zamówienia publicznego, w szczególności:

- zamówienia zastrzeżone;
- odpowiednie przesłanki wykluczenia o charakterze społecznym;
- klauzula dotycząca zatrudnienia na podstawie umowy o pracę;
- społeczne warunki realizacji zamówienia;

- projektowanie z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników oraz dostępność dla osób niepełnosprawnych;
- oznakowania społeczne;
- badanie rażąco niskiej ceny pod kątem przestrzegania obowiązków wynikających z przepisów prawa pracy i prawa o zabezpieczeniu społecznym;
- pozacenowe kryteria oceny ofert dotyczące aspektów społecznych;
- zamówienia zastrzeżone w przypadku wybranych usług społecznych, zdrowotnych i kulturalnych.

Ww. regulacje stanowią pełną implementację do porządku krajowego rozwiązań zawartych w unijnych dyrektywach dotyczących społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

Projektowane regulacje w odniesieniu do obecnie obowiązującej ustawy dnia 29 stycznia 2004 r. – *Prawo zamówień publicznych* zostały uelastycznione i uproszczone. Wzmocnione zostały również mechanizmy dotyczące dostępności dla osób niepełnosprawnych i projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników.

Celem zaproponowanych zmian jest szersze uwzględnianie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych. Zmiany mają na celu poprawę standardów działania administracji publicznej w zakresie zamówień publicznych – wdrażanie inteligentnych i zrównoważonych zamówień publicznych, klauzule społeczne w zamówieniach publicznych, mechanizmy kontroli rażąco niskiej ceny i zatrudnienia pracowników, przewidzianego w obszarze „Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem” Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Nowe przepisy w większym niż dotychczas zakresie kładą nacisk na integrację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych lub osób defaworyzowanych, wskazując obowiązek realizacji celu społecznego w postaci integracji społeczno-zawodowej osób marginalizowanych jako drugi obligatoryjny wymóg – obok wymogu minimalnego zatrudnienia tych osób na poziomie co najmniej 30% - który muszą spełniać wykonawcy ubiegających się o zamówienia zastrzeżone.

Projekt ustawy jest aktualnie na etapie uzgodnień, opiniowania i konsultacji publicznych.

W 2018 roku Urząd Zamówień Publicznych zrealizował następujące działania szkoleniowo-edukacyjne w zakresie promocji aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, określone w *Krajowym Planie Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2017-2020*:

1. Zorganizowanie szkoleń i konferencji adresowanych do przedstawicieli instytucji zamawiających – reprezentantów administracji rządowej oraz samorządowej - oraz instytucji kontrolnych, popularyzujących uwzględnianie aspektów społecznych w ramach postępowań o udzielenie zamówienia publicznego.

W dniach 15 i 22 maja, 19 czerwca, 13 oraz 25 września 2018 r. w Warszawie odbyły się szkolenia dotyczące aspektów społecznych w zamówieniach. Tematyka szkoleń obejmowała: aspekty społeczne w ramach kwalifikacji podmiotowej wykonawców, w opisie przedmiotu zamówienia, kryteriach oceny ofert oraz przy badaniu rażąco niskiej

ceny, jak też specjalny reżim udzielania zamówień na usługi społeczne i inne szczególne usługi. W każdym szkoleniu wzięło udział ok. 40 uczestników.

24 października 2018 r. w Warszawie odbyła się konferencja pn. „Dostępność dla osób niepełnosprawnych oraz projektowanie uniwersalne w zamówieniach publicznych”. Celem konferencji - w której udział wzięło ok. 100 uczestników - było zwrócenie uwagi na potrzebę realizacji zasady projektowania uniwersalnego oraz dostępności dla osób niepełnosprawnych w ramach zamówień publicznych.

2. Opracowanie publikacji „Przykładowe społeczne i środowiskowe kryteria oceny ofert w zamówieniach publicznych”, zawierającej praktyczne przykłady uwzględniania m.in. aspektów społecznych w ramach definiowania pozacenowych kryteriów oceny ofert.
3. Przygotowanie opracowania „Oznakowania o charakterze społecznym”, zawierającego opis przykładowych oznakowań potwierdzających spełnienie wymagań w zakresie kryteriów społecznych w zamówieniach publicznych.
4. Opracowanie raportu pn. „Stan zrównoważonych zamówień publicznych w 2017 roku” stanowiącego analizę stanu społecznych i zielonych zamówień publicznych w Polsce, w tym analizę podejścia i praktyk stosowanych w tym zakresie przez zamawiających.
5. Aktualizacja opracowanego w 2017 r. raportu „Dobre praktyki w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych” stanowiącego zbiór 19 przykładów dobrych praktyk w zakresie zamówień uwzględniających aspekty środowiskowe oraz aspekty społeczne. Przykłady prezentują różne motywacje leżące u podstaw uwzględniania aspektów społecznych i środowiskowych w zamówieniach publicznych oraz różne sposoby przemyślanego i często długofalowego wdrażania zrównoważonych zamówień publicznych.
6. Bieżące aktualizowanie i uzupełnianie zakładki „Społeczne zamówienia publiczne” na stronie internetowej Urzędu Zamówień Publicznych w zakresie m.in. orzecnictwa Krajowej Izby Odwoławczej, a także opinii prawnych oraz przydatnych dokumentów.

Wskazane powyżej działania nr 1 - 4 określone w *Krajowym Planie Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2017 - 2020*, były realizowane przez Urząd Zamówień Publicznych przy współdziałaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu „Efektywne zamówienia publiczne – wzmocnienie potencjału administracji” (Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój, Oś priorytetowa II: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.18: Wysokiej jakości usługi administracyjne).

Urząd Zamówień Publicznych planuje kontynuację realizacji działań, w tym również zadań współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, mających na celu promocję i upowszechnianie wiedzy na temat społecznych zamówień publicznych. Zaplanowane działania koncentrować się będą przede wszystkim na kwestii realizacji zasady projektowania uniwersalnego oraz dostępności dla osób niepełnosprawnych w ramach zamówień publicznych.

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Działania 2.6 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

W ramach *Działania 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych* PO WER, realizowany jest projekt pn.: „Wypracowanie i upowszechnianie, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy”, którego celem jest wypracowanie i upowszechnienie wśród co najmniej 100 000 pracodawców na terenie całego kraju, we współpracy z partnerami społecznymi modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy, rozumianego jako zestaw technik i metod, tj. zasad postępowania w zakresie stworzenia optymalnego dla niepełnosprawnego pracownika środowiska pracy.

W 2018 roku, w ramach ww. projektu zrealizowano następujące działania:

- analizę aktualnego stanu rozwiązań i instrumentów z zakresu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych;
- przegląd dobrych praktyk stosowanych wśród pracodawców z zakresu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych;
- diagnozę potrzeb i barier w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy według pracodawców;
- diagnozę potrzeb i barier w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy według pracowników/osób niepełnosprawnych;
- opracowanie rekomendacji dla modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy;
- opracowanie mapy drogowej wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy;
- opracowanie poradników dla pracodawców;
- stworzenie interaktywnego narzędzia do oceny możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
- stworzenie interaktywnej wizualizacji biurowego środowiska pracy dla osób niepełnosprawnych;
- stworzenie narzędzia wspomagającego projektowanie;
- opracowanie struktur wspierających Model;
- organizacja seminarium konsultacyjnego;
- opracowanie pilotażowej wersji modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej odpowiada za kształtowanie warunków dla rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej, rozumianej jako sfera aktywności społecznej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym także osób niepełnosprawnych), tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej oraz rozwojowi lokalnemu. Ekonomia społeczna jest obszarem działalności o wyjątkowo dużym potencjale w zakresie skutecznego i efektywnego łączenia podejścia biznesowego i społecznego w procesie wspierania zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

W zakresie działalności na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w 2018 r. Ministerstwo realizowało prace ukierunkowane na aktualizację Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020 (KPRES), opracowanie projektu ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej oraz zapewnienie wysokiej jakości usług świadczonych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) poprzez realizację procesu akredytacji tych ośrodków.

Aktualizacja KPRES, przyjętego Uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 sierpnia 2014 r., w którym określono kluczowe kierunki interwencji publicznej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej wynika przede wszystkim z nowych kierunków polityk publicznych wyznaczonych w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), w szczególności w zakresie: zwiększenia efektywności działań na rzecz tworzenia miejsc pracy, reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej i zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.

W I kwartale 2018 r. w prace nad aktualizacją aktywnie zaangażowani byli przedstawiciele Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (KKRES). Komitet ten jest ciałem opiniodawczo-doradczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. W jego skład wchodzi przedstawiciele: organów administracji rządowej i samorządowej, urzędów centralnych, partnerów społecznych, instytucji finansowych oraz podmiotów ekonomii społecznej (PES). KKRES przyjął projekt zaktualizowanego programu w marcu 2018 r. Projekt aktualizacji KPRES był przedmiotem uzgodnień oraz szerokich konsultacji publicznych. Istotnym elementem tego procesu były między innymi cztery dwudniowe spotkania makroregionalne, w których uczestniczyło ponad 150 osób reprezentujących m.in.: Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej, Urzędy Marszałkowskie, Wojewódzkie Urzędy Pracy, Regionalne Komitety Rozwoju Ekonomii Społecznej, Wojewódzkie Rady Działalności Pożytku Publicznego, Wojewódzkie Rady Rynku Pracy, Komitety Monitorujące Regionalne Programy Operacyjne.

Prośba o zaopiniowanie dokumentu została również skierowana do następujących organów opiniodawczo-doradczych działających przy Ministrze Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej: Rady Dialogu Społecznego, Rady Zatrudnienia Socjalnego, Rady Pomocy Społecznej, Krajowej Rady Konsultacyjnej do spraw Osób Niepełnosprawnych, Rady Rynku Pracy, Rady do spraw Polityki Senioralnej. Ponadto opinię w sprawie KPRES wydała Rada Działalności Pożytku Publicznego. Projekt dokumentu został również pozytywnie zaopiniowany przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego (w październiku 2018 r.). Pozytywną opinię ws. zgodności Programu z SOR wydał także Minister Inwestycji i Rozwoju (w listopadzie 2018 r.). Następnie dokument został także zaaprobowany przez Komitet Społeczny Rady Ministrów (w grudniu 2018 r.). Stały Komitet Rady Ministrów zaakceptował KPRES 4 stycznia br. Procedując w trybie obiegowym Rada Ministrów nie zgłosiła uwag do KPRES, w związku z tym uchwała wraz z Programem została podpisana przez Prezesa Rady Ministrów.

W KPRES przewidziano działania sprzyjające reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym także osób niepełnosprawnych – w szczególności w przedsiębiorstwach społecznych. Ponadto w dokumencie tym ujęto również działania skierowane bezpośrednio do osób niepełnosprawnych. W szczególności należy tu wymienić działania mieszczące się w obszarze II Programu pn. „*Solidarny rynek pracy*”. Zadania te obejmują tworzenie ścieżek reintegracji osób niepełnosprawnych

umożliwiających im płynne przechodzenie od aktywizacji realizowanej w WTZ lub innych jednostkach reintegracyjnych do dopasowanego do ich potrzeb zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej. W programie przewidziano także przygotowanie nowego instrumentu wspierającego osoby niepełnosprawne w podejmowaniu aktywności zawodowej w postaci zatrudnienia wspomaganego. Zwrócono również uwagę na konieczność pogłębienia współpracy między placówkami edukacyjnymi, kształcącymi osoby niepełnosprawne, a pracodawcami. Program zapowiada również wdrożenie rozwiązań pozwalających na finansowe wspieranie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w przedsiębiorstwach społecznych. Ponadto w KPRES zaplanowano działania zmierzające do szerszego włączenia PES w rynek usług społecznych użyteczności publicznej, których odbiorcami są często osoby niepełnosprawne. Dzięki przewidzianym działaniom usługi te powinny być lepiej skoordynowane i dopasowane do indywidualnych potrzeb odbiorców. Ponadto zwiększaniu dostępności do usług służyć będzie wykorzystanie oddolnego potencjału społeczności lokalnej.

W 2018 r. Ministerstwo prowadziło również prace nad przygotowaniem projektu ustawy kompleksowo regulującej sferę ekonomii społecznej i solidarnej, która nie została dotąd zdefiniowana w polskim porządku prawnym. Stworzenie takiego aktu prawnego zostało zapowiedziane w SOR, w którym wyznaczono m.in. dalsze kierunki rozwoju tego sektora. Rozwiązania przyjęte w projekcie ustawy wynikają bezpośrednio z zapisów KPRES. Brak kompleksowej regulacji prawnej dotyczącej podmiotów ekonomii społecznej, w szczególności przedsiębiorstw społecznych jako formy ekonomii solidarnej, oraz zasad współpracy z administracją publiczną i udziału tych podmiotów w realizacji zadań publicznych, stanowi istotną barierę w rozwoju zarówno sektora ekonomii społecznej i solidarnej, jak i usług społecznych użyteczności publicznej, świadczonych w lokalnej wspólnocie, czy też innych zadań publicznych służących rozwojowi lokalnemu.

Podstawowym celem projektowanej regulacji jest aktywne włączenie społeczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób bezrobotnych, niepełnosprawnych lub innych osób niesamodzielnych, poprzez tworzenie wysokiej jakości, stabilnych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Ekonomia społeczna i solidarna, regulowana w projektowanej ustawie, ma stanowić narzędzie reintegracji społecznej i zawodowej, realizować cele zatrudnieniowe, a także wspierać szeroko rozumiany rozwój lokalny w jednostkach samorządu terytorialnego.

Ministerstwo realizuje również działania mające na celu zapewnienie wysokiej jakości usług wsparcia ekonomii społecznej (animacji lokalnej, inkubacji PES, wsparcia istniejących PES) – świadczonych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) na rzecz PES – poprzez wdrażanie systemu akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej AKSES. Akredytację OWES przyznaje Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na podstawie *Zarządzenia Nr 21, Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 kwietnia 2018 r. w sprawie przyznania akredytacji „AKSES”*. Proces akredytacji jest realizowany w ramach projektu pn. *„Zintegrowany system zapewnienia wysokiej jakości usług Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej”*.

OWES realizują usługi na rzecz podmiotów ekonomii społecznej tj. przedsiębiorstw społecznych (w tym spółdzielni socjalnych), jednostek reintegracyjnych, realizujących usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (CIS, KIS,

ZAZ i WTZ), organizacji pozarządowych, spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz spółek non-profit.

Standardy OWES obligują akredytowane OWES do tworzenia i wspierania (np. w postaci doradztwa lub wsparcia finansowego) funkcjonujących podmiotów ekonomii społecznej. Dodatkowo od 2019 r. OWES są zobowiązane do świadczenia usług reintegracyjnych w tym m.in. dla osób z niepełnosprawnościami zatrudnionych w przedsiębiorstwach społecznych. Usługi te mogą być świadczone w formie wsparcia indywidualnego lub grupowego, a w szczególności powinny obejmować działania motywacyjne, pomoc w określeniu rozwoju zawodowego i budowanie kompetencji społecznych.

W kontekście ww. informacji dotyczących funkcjonowania sektora ekonomii społecznej i solidarnej, w tym działalności akredytowanych OWES, które odpowiadają za wspieranie rozwoju PES, należy wskazać, iż Ministerstwo prowadzi listę przedsiębiorstw społecznych. Zgodnie z dostępnymi danymi na dzień 31 sierpnia 2018 r. na liście przedsiębiorstw społecznych znajdowało się 838 podmiotów, które zatrudniały łącznie 6378 pracowników, w tym 1381 osób niepełnosprawnych.

7. ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO UWZGLĘDNIAJĄCEGO KONIECZNOŚĆ PONOSZENIA ZWIĘKSZONYCH KOSZTÓW WYNIKAJĄCYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, JAK RÓWNIEŻ UWZGLĘDNIENIA TYCH KOSZTÓW W SYSTEMIE PODATKOWYM

Wsparcie osób niepełnosprawnych w zakresie bezpieczeństwa socjalnego i samodzielności życiowej.

Pomoc i integracja społeczna jest elementem systemu zabezpieczenia społecznego, który działa na rzecz zapewnienia, także osobom niepełnosprawnym, odpowiedniego wsparcia umożliwiającego podniesienie poziomu bezpieczeństwa socjalnego i samodzielności życiowej. Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Politykę w zakresie pomocy i integracji społecznej prowadzą gminne, powiatowe i regionalne jednostki samorządu terytorialnego. Działania podejmowane w ramach pomocy społecznej zmierzają do wsparcia osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiają im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Pomoc społeczna podejmuje także działania zmierzające do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Świadczenia z pomocy społecznej (pieniężne i niepieniężne) przyznawane są na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2018 r. poz.1508, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą *o pomocy społecznej*”. Pomoc finansowa przyznawana jest w oparciu o kryterium dochodowe, które dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 701 zł, a dla osoby w rodzinie - 528 zł.

W 2018 r. świadczenia pomocy społecznej (bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę) przyznano 1 304 923 osobom, z czego 1 295 184 osób otrzymało świadczenia pomocy społecznej realizowane i finansowane ze środków własnych jednostek samorządu terytorialnego, głównie gmin. Z powodu niepełnosprawności pomocy społecznej udzielono 364 682 rodzinom. Na podkreślenie zasługuje fakt, że do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie docierają informacje mogące świadczyć o dyskryminowaniu osób niepełnosprawnych w dostępie do świadczeń pomocy społecznej.

Świadczeniami pieniężnymi pomocy społecznej, które mogą być udzielane osobom niepełnosprawnym są: zasiłek stały, zasiłek okresowy oraz zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy, przyznawane między innymi w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej.

W 2018 r. świadczenia w postaci zasiłku stałego udzielono 203 305 osobom. Kwota tych świadczeń wynosiła 1 018 315 468 zł. Zasiłek stały przysługuje osobom pełnoletnim niezdolnym do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnym do pracy.

W tym samym okresie zasiłek okresowy przyznano 50 745 osobom niepełnosprawnym. Kwota tych świadczeń wyniosła ok. 47 622 tys. zł.

Świadczeniami z pomocy społecznej, których celem jest m. in. umożliwienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji, są świadczenia niepieniężne, przyznawane w ramach zadań własnych gminy, w formie pracy socjalnej i poradnictwa specjalistycznego. Praca socjalna ma na celu poprawę funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku

społecznym, w tym także osób i rodzin z osobami niepełnosprawnymi. W 2018 r. pomocy w tej formie udzielono 817 489 rodzinom. Z poradnictwa specjalistycznego skorzystało 106 790 rodzin.

Osobom niepełnosprawnym wymagającym pomocy w czynnościach dnia codziennego przysługuje pomoc w postaci usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2018 r. w ramach zadań własnych gminy przyznano pomoc w formie usług opiekuńczych 106 939 osobom, natomiast ze specjalistycznych usług opiekuńczych skorzystało 5 991 osób. Ponadto w tym okresie wydano 14 970 decyzji przyznających pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla ww. liczby osób z zaburzeniami psychicznymi. Pomoc w tej formie udzielana jest w ramach zadań z zakresu administracji rządowej zleczonych do realizacji gminnym jednostkom samorządu terytorialnego.

Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być świadczone także w ośrodkach wsparcia. Takie jednostki mogą być tworzone i prowadzone w ramach zadań własnych gminy lub powiatu albo w ramach zadań z zakresu administracji rządowej zleczonych do realizacji gminie lub powiatowi (ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi). Gminy i powiaty mogą zlecać prowadzenie takich ośrodków podmiotom niepublicznym.

W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone także miejsca całodobowe okresowego pobytu. W 2018 r. działały 1 904 ośrodki wsparcia, prowadzonych przez gminę lub przez inny podmiot na zlecenie gminy, na łącznie 81 522 miejsc oraz 308 ośrodków wsparcia, prowadzonych przez powiat lub przez inny podmiot na zlecenie powiatu na łącznie 11 453 miejsc.

Ośrodkami wsparcia są m. in. środowiskowe domy samopomocy. Ze środków rezerwy celowej przeznaczonej na rozwój sieci ŚDS w 2018 r. uruchomiono 118 miejsc w: 3 nowych jednostkach, w 1 filii oraz w 4 już funkcjonujących. Ponadto utworzono 3 kluby samopomocy na łączną liczbę miejsc – 55, a także uruchomiono 40 nowych miejsc w 1 istniejącym już klubie.

Osoby niepełnosprawne wymagające całodobowej pomocy mogą ubiegać się o miejsce w domu pomocy społecznej. Na koniec 2018 r. w całej Polsce funkcjonowało 791 ponadgminnych domów pomocy społecznej, na ogólną liczbę 79 510 miejsc. Do powiatowych domów pomocy społecznej przyjęto ogółem 12 224 mieszkańców, z czego 84 osoby na podstawie skierowań wydanych przed dniem 1 stycznia 2004 r. Gminy natomiast prowadziły 34 domy pomocy społecznej o zasięgu lokalnym na ogólną liczbę 1 484 miejsca. Do gminnych DPS w 2018 r. przyjęto 510 osób.⁸⁹

Zgodnie z art. 23 ust. 1 pkt 7 a ustawy *o pomocy społecznej* minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego podejmuje także działania, które służą wsparciu osób niepełnosprawnych. Takim działaniem jest finansowe wspieranie projektów służących realizacji zadań określonych w programie Ministra Pracy i Polityki Społecznej „*Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi*”.

W 2018 r. na wsparcie realizacji projektów z zakresu organizacji i funkcjonowania sieci oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi otrzymały 53 podmioty,

---

⁸⁹ Dane wstępne pozyskane ze sprawozdania resortowego MRPiPS-05 za 2018 r.

wyłonione w drodze otwartego konkursu ofert, spośród 94 podmiotów aplikujących. Łącznie przyznano 3 000 000 zł. na dofinansowania zadań w tym zakresie, w tym dofinansowano:

- 28 organizacji pozarządowych i kościelnych osób prawnych na łączną kwotę 1 665 018 zł.,
- 25 jednostek samorządu terytorialnego na łączną kwotę 1 334 982 zł.

W 2018 r. kontynuowano realizację zadań w zakresie pomocy społecznej wynikających z działań 3.2 i 4.7 określonych w Uchwale Nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. w *sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”*.

Celem działania 3.2 jest rozwój sieci oraz ułatwienie dostępu do środowiskowych domów samopomocy większej grupie osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym z niepełnosprawnościami sprzężonymi i spektrum autyzmu oraz rozwój bazy całodobowej w tych jednostkach.

Jak wynika ze wstępnych danych, w ramach *Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”*, według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r. ze środków budżetu państwa w ubiegłym roku uruchomiono 8 nowych jednostek, 4 filie domów już istniejących, uruchomiono także nowe miejsca w ŚDS już funkcjonujących - łącznie 323 miejsca.

Na powyższe działanie w 2018 r. wydatkowano z budżetu państwa środki finansowe w wysokości 28 313 530,58 zł.

Ponadto w związku z przepisem art. 51c ust. 5 ustawy o *pomocy społecznej* stanowiącym, że kwota dotacji na 1 uczestnika środowiskowego domu samopomocy może być zwiększona, nie więcej niż o 30%, na uczestników z niepełnosprawnościami sprzężonymi lub spektrum autyzmu, którzy posiadają orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności wraz ze wskazaniem konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, wydatkowano kwotę w wysokości 25.385.010 zł, która pozwoliła na zwiększenie dotacji dla 5.914 uczestników ze spectrum autyzmu lub z niepełnosprawnościami sprzężonymi o 380,40 zł na 1 uczestnika miesięcznie.

Dodatkowo w 2018 r. w ramach działania 4.7 Programu „Za życiem” uruchomiono środki rezerwy budżetu państwa na utworzenie nowych mieszkań chronionych w wysokości 8 043 038,52 zł, dzięki czemu powstało 48 nowych mieszkań chronionych.

Pomoc państwa w zakresie dożywiania.

Do zakresu merytorycznego Karty Praw Osób Niepełnosprawnych wpisuje się uchwała Nr 221 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. w *sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014 - 2020* (M. P. z 2015 r. poz. 821 i M. P. z 2017 r. poz. 1138).

Strategicznym celem Programu jest ograniczenie zjawiska niedożywiania dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub osób niepełnosprawnych.

Program jest elementem polityki społecznej państwa w zakresie wsparcia finansowego gmin w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym, poprawy poziomu życia

rodzin o niskich dochodach, poprawy stanu zdrowia dzieci i młodzieży, kształtowania właściwych nawyków żywieniowych.

Ze środków przekazywanych z Programu gminy udzielają wsparcia osobom spełniającym warunki otrzymania pomocy wskazane w ustawie *o pomocy społecznej*, tzn. osobom, które jednocześnie spełniają warunek kryterium dochodowego w wysokości do 150% kryterium, o którym mowa w art. 8 oraz spełniają jedną z przesłanek określonych w art. 7 w/w ustawy.

Wysokość kryterium dochodowego wynosiła:

- dla osoby samotnie gospodarującej - 951 zł miesięcznie;
- na osobę w rodzinie - 771 zł miesięcznie.

a od października 2018 r. zmieniły się kryteria dochodowe i wynoszą odpowiednio (w ramach Programu):

- dla osoby samotnie gospodarującej - 1051,50 zł
- na osobę w rodzinie - 792 zł

W ramach Programu udziela się wsparcia: dzieciom do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej, uczniom do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej, osobom i rodzinom znajdującym się w sytuacjach wymienionych w art. 7 ww. ustawy, w szczególności osobom samotnym, w podeszłym wieku, chorym lub niepełnosprawnym.

Program przewiduje udzielenie pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności, świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Przystąpienie do Programu związane jest z koniecznością podjęcia przez gminy uchwały umożliwiającej dożywianie osób na terenie gminy, spełniających kryterium do 150%.

Program przewiduje udzielenie pomocy w jednej z trzech form:

- 1) bezpłatny lub częściowo odpłatny posiłek (pełny obiad, obiad jednodaniowy lub bułka z ciepłym napojem),
- 2) świadczenie pieniężne na zakup posiłku lub artykułów żywnościowych,
- 3) świadczenie rzeczowy w postaci artykułów żywnościowych.

W jednej rodzinie lub jednej osobie samotnie gospodarującej mogą zostać udzielone wszystkie trzy formy pomocy, jest to uzależnione od sytuacji potwierdzonej rodzinnym wywiadem środowiskowym.

Pomoc, bez względu na formę przyznawana, co do zasady jest udzielana w trybie i na warunkach określonych w ustawie *o pomocy społecznej*. Odstępstwem od tej ogólnej zasady jest sytuacja określona w pkt. V.2 Programu, kiedy głodny uczeń lub dziecko może otrzymać bezpłatny posiłek na wniosek dyrektora szkoły. Udzielenie tej pomocy ma charakter doraźny zgodnie z art. 48 a ust. 5 pkt 1. ustawy o pomocy społecznej. Pomoc jest przyznawana przez ośrodek pomocy społecznej bez konieczności potwierdzania sytuacji rodzinnej dziecka lub ucznia w drodze rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Program Opieka 75+.

Program „Opieka 75+”, podpisany przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w listopadzie 2017 r., był kontynuowany w 2018 r.

Ponadto od dnia 1 lipca 2018 r. rozszerzony został krąg adresatów Programu o gminy wiejskie, wiejsko – miejskie i miejskie, w których liczba mieszkańców wynosiła do 60 tys. osób (w pierwszej edycji Programu możliwość taką miały gminy do 20 tys. mieszkańców).

Powyżej zaprezentowane dane liczbowe są danymi wstępnymi (niezweryfikowanymi ostatecznie) i mogą jeszcze ulec zmianie.

Świadczenia rodzinne.

System świadczeń rodzinnych, funkcjonujący od 1 maja 2004 r., na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. *o świadczeniach rodzinnych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 2220 z późn. zm.), przewiduje trzy rodzaje świadczeń opiekuńczych co do zasady skierowane do osób niepełnosprawnych lub do opiekunów osób niepełnosprawnych. Obowiązujący zakres świadczeń i ich wysokość w 2018 r. kształtowały się następująco:

I. Świadczenie opiekuńcze adresowane do osób niepełnosprawnych

– zasiłek pielęgnacyjny – w wysokości 184,42 zł miesięcznie, przysługuje niepełnosprawnemu dziecku, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 r. życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz osobie, która ukończyła 75 lat. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje także osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje bez względu na osiągnany dochód, przez okres legitymowania się odpowiednim orzeczeniem o niepełnosprawności lub na stałe osobom w wieku powyżej 75 roku życia. W 2018 r. z zasiłku pielęgnacyjnego korzystało przeciętnie miesięcznie 911,27 tys. osób. Wydatki na zasiłki pielęgnacyjne wyniosły 1 730 291 tys. zł;

II. Świadczenia opiekuńcze adresowane do osób sprawujących opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny:

Świadczenie pielęgnacyjne – w wysokości 1583 zł miesięcznie, przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka (opiekunem faktycznym dziecka jest osoba faktycznie opiekująca się dzieckiem, która wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka), osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy* (Dz. U. z 2017 r. poz. 682, z późn. zm.), zwana dalej *Kodeksem Rodzinnym*, ciąży obowiązek alimentacyjny względem osoby niepełnosprawnej, z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, którzy sprawują opiekę nad osobą niepełnosprawną, jeżeli niepełnosprawność tej osoby powstała nie później niż do ukończenia 18 roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25 roku życia. Ze świadczeń pielęgnacyjnych w 2018 r. korzystało przeciętnie miesięcznie 131,2 tys. osób, którym wypłacono świadczenia (wraz z należnymi składkami) w kwocie 2 838 842 tys. zł.

Specjalny zasiłek opiekuńczy – w wysokości 620 zł miesięcznie, przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami *Kodeksu Rodzinnego* ciąży obowiązek alimentacyjny względem osoby niepełnosprawnej oraz małżonkom niepodejmującym lub rezygnującym z

zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny. W praktyce, specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje osobom, które nie spełniają warunków otrzymywania świadczenia pielęgnacyjnego, tj. przede wszystkim warunku daty powstania w dzieciństwie niepełnosprawności osoby wymagającej opieki. Specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje po spełnieniu kryterium dochodowego, które wynosi 764 zł miesięcznie w przeliczeniu na osobę w rodzinie osoby sprawującej opiekę i osoby wymagającej opieki. Na specjalny zasiłek opiekuńczy (wraz z należnymi składkami) w 2018 r. wydatkowano 343 345 tys. zł. Przeciętna miesięczna liczba zasiłków w 2018 r. wynosiła 42,4 tys. świadczeń.

Zasiłek dla opiekuna – w wysokości 620 zł miesięcznie, świadczenie wypłacane przez gminy, na podstawie ustawy o ustaleniu i wypłacie zasiłku dla opiekuna, w związku z realizacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 grudnia 2013 r., nieaktywnym zawodowo opiekunom dorosłych osób niepełnosprawnych, których decyzje w sprawach świadczeń pielęgnacyjnych wygasły z mocy prawa z dniem 1 lipca 2013 r. Obecnie o zasiłek dla opiekuna mogą ubiegać się tylko osoby, które miały już ustalone prawo do tego świadczenia i chcą kontynuować jego pobieranie w związku z otrzymaniem przez osobę wymagającą opieki kolejnego orzeczenia o niepełnosprawności. Z zasiłku dla opiekuna korzystało w 2018 r. przeciętnie 26,3 tys. osób. Wydatki na świadczenia (wraz z należnymi składkami) wyniosły 202 232 tys. zł.

Za osoby pobierające ww. świadczenia opiekuńcze adresowane do opiekunów osób niepełnosprawnych, co do zasady są również opłacane składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe oraz zdrowotne.

Mając na uwadze trudną bieżącą sytuację osób niepełnosprawnych, w ramach przeprowadzonej w 2018 r. ustawowej weryfikacji świadczeń rodzinnych dokonano:

- podwyższenia – po raz pierwszy od 12 lat - kwoty zasiłku pielęgnacyjnego do obowiązującej na dany moment wysokości dodatku pielęgnacyjnego, wypłacanego osobie uprawnionej do emerytury lub renty z FUS, (z kwoty 153 zł do 215,84 zł). Przy czym kwotę zasiłku pielęgnacyjnego od 1 listopada 2018 r. podwyższono do wysokości 184,42 zł (wzrost o 31,42 zł), natomiast od 1 listopada 2019 r. nastąpi kolejny wzrost kwoty zasiłku pielęgnacyjnego o 31,42 zł. tj. do wysokości 215, 84 zł. W sumie wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wzrośnie o 62,84 zł, tj. ok 40%.
- podwyższenia - od 1 listopada 2018 r., po raz pierwszy odkąd świadczenie to funkcjonuje, specjalnego zasiłku opiekuńczego o 100 zł (z kwoty 520 zł na 620 zł), tj. ok. 20% (i tym samym także podstawy opłacania, ze środków budżetu państwa, składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne za opiekunów otrzymujących to świadczenie);
- podwyższenia – od 1 listopada 2018 r., po raz pierwszy odkąd świadczenie to funkcjonuje, zasiłku dla opiekuna o 100 zł (z kwoty 520 zł na 620 zł), tj. ok. 20% (i tym samym także podstawy opłacania, ze środków budżetu państwa, składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne za opiekunów otrzymujących to świadczenie).

Ponadto na podstawie ustawy o świadczeniach rodzinnych, rodzinom posiadającym dzieci, w tym dzieci niepełnosprawne, przysługuje również zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego.

Warunkiem uzyskania prawa do pobierania zasiłku rodzinnego jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przypadku gdy członkiem rodziny jest niepełnosprawne dziecko jest wyższe od podstawowego o 90 zł i wynosi 764 zł miesięcznie na osobę w rodzinie. Zasiłek rodzinny przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie uczącej się.

Zasiłek rodzinny na dziecko niepełnosprawne przysługuje do ukończenia przez dziecko 24 roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie:

- 95 zł na dziecko do ukończenia 5 roku życia;
- 124 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia;
- 135 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Osoby, którym przyznano prawo do pobierania zasiłku rodzinnego, mogą ubiegać się także na dzieci (w tym dzieci niepełnosprawne) o dodatki do zasiłku rodzinnego.

W zależności od spełnienia określonych przesłanek, osoby uprawnione, mające dzieci niepełnosprawne, mogą ubiegać się o dodatki do zasiłku rodzinnego z następujących tytułów:

- samotnego wychowywania dziecka - 193 zł miesięcznie na dziecko, nie więcej niż 386 zł na wszystkie dzieci, w przypadku dzieci niepełnosprawnych kwotę dodatku zwiększa się o 80 zł, nie więcej niż o 160 zł na wszystkie dzieci;
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego - 90 zł na dziecko do 5 roku życia, 110 zł – na dziecko od 5 do 24 roku życia, warunkiem jest posiadanie odpowiedniego orzeczenia o niepełnosprawności lub o stopniu niepełnosprawności; na dodatek ten w 2018 r. wydatkowano 164 342 tys. zł, a przeciętnie w miesiącu wypłacano 131,78 tys. dodatków;
- rozpoczęcia roku szkolnego - 100 zł świadczenie wypłacane raz w roku, w związku
- z rozpoczęciem roku szkolnego albo rocznego przygotowania przedszkolnego;
- podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania - 113 zł miesięcznie w związku z zamieszkiwaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły lub 69 zł miesięcznie w związku z dojazdem z miejsca zamieszkania do miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, dodatek przysługuje przez 10 miesięcy w roku w okresie pobierania nauki.

Pomoc państwa w wychowaniu dzieci.

Kolejnym świadczeniem, którego beneficjentami są również rodziny z niepełnosprawnymi dziećmi, jest świadczenie wychowawcze (w wysokości 500 zł na dziecko miesięcznie). Świadczenie to zostało wprowadzone z dniem 1 kwietnia 2016 r. ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. *o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci* (Dz. U. z 2018 r. poz. 2134 z późn. zm.). Prawo do świadczenia wychowawczego na pierwsze dziecko (tj. jedyne lub najstarsze dziecko w rodzinie w wieku do ukończenia 18 roku życia) uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego, które w przypadku rodzin z dzieckiem

niepełnosprawnym jest wyższe o 400 zł od kryterium podstawowego i wynosi 1200 zł miesięcznie na osobę w rodzinie. Natomiast na drugie i kolejne dzieci w wieku do ukończenia 18 roku życia, świadczenie wychowawcze przysługuje niezależnie od dochodu. Szacuje się, że liczba dzieci niepełnosprawnych w gronie dzieci uprawnionych do świadczenia wychowawczego wynosi ok. 220 tys., czyli świadczeniem wychowawczym objętych jest 90 % wszystkich niepełnosprawnych dzieci w wieku do 18 roku życia. Oznacza to, że przeciętna miesięczna kwota wydatków budżetu państwa na świadczenie wychowawcze przysługujące na dzieci niepełnosprawne wynosi ok. 110 mln zł, czyli rocznie wynosi ok. 1,32 mld zł.

Program „Za życiem”.

Od 1 stycznia 2017 r., na podstawie przepisów ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. *o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”* matka, ojciec, opiekun prawny dziecka albo opiekun faktyczny dziecka mogą ubiegać się o jednorazowe świadczenie w wysokości 4000 zł, z tytułu urodzenia się żywego dziecka z ciężkim i nieodwracalnym upośledzeniem albo nieuleczalną chorobą zagrażającą życiu. Jednym z podstawowych warunków przyznania tego świadczenia jest posiadanie przez dziecko zaświadczenia lekarskiego, potwierdzającego ciężkie i nieodwracalne upośledzenia albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. W 2018 r. wypłacono 4009 takich świadczeń na łączną sumę 16 036 tys. zł

Fundusz alimentacyjny.

Ponadto dla osób uprawnionych do alimentów, które ich nie otrzymują, ustawa z dnia 7 września 2007 r. *o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (Dz. U. z 2018 r., poz. 554 z późn. zm.) przewiduje wsparcie materialne, realizowane z budżetu państwa, w postaci świadczenia z funduszu alimentacyjnego, po spełnieniu określonych kryteriów.

Warunkiem przyznania ww. świadczenia jest bezskuteczność egzekucji alimentów ustalonych od rodzica i kryterium dochodowe, które wynosi 725 zł miesięcznie na osobę w rodzinie. Świadczenia przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże nie wyższej niż 500 zł miesięcznie. Osobie uprawnionej świadczenie przysługuje do ukończenia przez nią 18 roku życia albo w przypadku gdy uczy się w szkole lub szkole wyższej do ukończenia przez nią 25 roku życia, a w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności - bezterminowo.

Program „Dobry start”.

1 czerwca 2018 r. weszło w życie Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. *w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start”* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1061).

Wsparcie z programu „Dobry start” realizowane jest w formie jednorazowego świadczenia pieniężnego - świadczenie dobry start w wysokości 300 zł na uczące się w szkole dziecko i ma wspomóc rodziny w ponoszeniu wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego. Świadczenie dobry start przysługuje, niezależnie od dochodu, na rozpoczynające rok szkolny w szkole dzieci w wieku od 7 do 20 r. życia. Dostrzegając potrzebę szczególnego

wsparcia osób niepełnosprawnych, w przypadku dzieci niepełnosprawnych uczących się w szkole, świadczenie przysługuje do ukończenia 24. roku życia.

Pierwszym rokiem realizacji Programu był 2018 r. i obejmował uczniów rozpoczynających rok szkolny 2018/2019.

Karta Dużej Rodziny.

Od czerwca 2014 r. rodziny wielodzietne mogą korzystać z Karty Dużej Rodziny. Karta przysługuje niezależnie od uzyskiwanych dochodów rodzicom, którzy mieli (bez względu na aktualny wiek dzieci) lub mają na utrzymaniu co najmniej troje dzieci.

Karta wydawana jest bezpłatnie każdemu członkowi rodziny wielodzietnej spełniającemu ustawowe warunki. Rodzice, przez których rozumie się także rodziców zastępczych lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, mogą korzystać z karty dożywotnio, dzieci – do 18 roku życia lub do ukończenia nauki w szkole lub szkole wyższej, maksymalnie do osiągnięcia 25 roku życia, a w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności - bez ograniczeń wiekowych. Należy jednak pamiętać, że dzieci mogą uzyskać Kartę tylko w przypadku, gdy w chwili składania wniosku w rodzinie jest co najmniej troje dzieci spełniających powyższe warunki. Osoby niepełnosprawne otrzymują Kartę na czas trwania orzeczenia o niepełnosprawności.

Karta przyznawana jest dzieciom umieszczonym w rodzinnej pieczy zastępczej na czas umieszczenia w danej rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka.

Karta tworzy system zniżek ustawowych (na przejazdy kolejowe dla rodziców i małżonków rodziców, darmowe wstępy do parków narodowych oraz zniżki w opłatach paszportowych dla wszystkich członków rodziny) oraz handlowych (udzielanych przez partnerów z różnych branż, m.in. paliwowej, spożywczej, sportu i rekreacji).

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3.

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. *o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3* (Dz. U. z 2019 r. poz. 409, z późn. zm.) określa formy opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Ustawa określa liczbę dzieci, jaka może znajdować się pod opieką opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym lub pod opieką dziennego opiekuna.

W przypadku przebywania w żłobku lub klubie dziecięcym dziecka niepełnosprawnego opiekun zajmuje się mniejszą liczbą dzieci. Zasada ta jest stosowana także do dziennego opiekuna. Jeden opiekun może sprawować opiekę:

- w żłobku - nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne, dziecko wymagające szczególnej opieki lub dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia maksymalnie nad pięciorgiem dzieci;
- w klubie dziecięcym - nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne lub dziecko wymagające szczególnej opieki maksymalnie nad pięciorgiem dzieci.

Natomiast dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 umożliwia, od stycznia 2018 r., sprawowanie przez dziennego opiekuna, za zgodą wszystkich rodziców, opieki nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad pięciorgiem dzieci, jeżeli co najmniej jedno z rodziców będzie sprawowało opiekę nad dziećmi razem z dziennym opiekunem.

„Maluch+”.

Co roku, od 2011, ogłaszany jest konkurs w ramach Resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Maluch +.

Działania w ramach 2.5. Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” (Maluch+ 2017 - edycja specjalna „Za Życiem”), zostały włączone do podstawowego programu resortowego „Maluch+” 2018 oraz „Maluch+” 2019. Celem programu jest zwiększenie dostępności terytorialnej i finansowej miejsc opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów dla wszystkich dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych oraz wymagających szczególnej opieki.

W edycji „Maluch+” 2018, ogłoszonej w październiku 2017, w ramach modułów 1a i 1b dofinansowanie na tworzenie i funkcjonowanie, bądź samo utworzenie miejsc w instytucjach opieki, w tym dla dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki otrzymują jednostki samorządu terytorialnego. Wysokość dofinansowania na funkcjonowanie miejsc wynosiła 100 zł miesięcznie na 1 miejsce, a w przypadku miejsca dla dziecka niepełnosprawnego lub wymagającego szczególnej opieki kwota została zwiększona i wyniosła 500 zł.

W ramach modułu 2 dofinansowanie otrzymują gminy, które tworzyły miejsca opieki z udziałem środków z wcześniejszych edycji programu, do funkcjonowania miejsc, w tym miejsc dla dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki. Wysokość dofinansowania na funkcjonowanie miejsc wyniosła 150 zł miesięcznie na 1 miejsce, a w przypadku miejsca dla dziecka niepełnosprawnego lub wymagającego szczególnej opieki kwota została zwiększona do 500 zł.

W module 4 dofinansowanie do funkcjonowania miejsc opieki, w tym miejsc dla dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki, otrzymują podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego. Podmioty prywatne otrzymują dofinansowanie do funkcjonowania miejsc pod warunkiem pomniejszenia o przyznaną kwotę dofinansowania opłaty ponoszonej przez rodziców za dziecko. W przypadku dofinansowania funkcjonowania miejsc dla dzieci niepełnosprawnych lub wymagających szczególnej opieki kwota dofinansowania została powiększona o dodatkowe środki, które podmiot będzie mógł przeznaczyć na utrzymanie miejsc dla dzieci z ww. grupy. Wysokość dofinansowania na funkcjonowanie miejsc opieki wyniosła 150 zł miesięcznie na dziecko, a w przypadku miejsca dla dziecka niepełnosprawnego lub wymagającego szczególnej opieki – 500 zł.

Z kwoty 500 zł na obniżanie miesięcznych opłat rodziców przeznacza się 150 zł, natomiast pozostałą kwotę podmiot może przeznaczyć na utrzymanie miejsca dla niepełnosprawnego lub wymagającego szczególnej opieki dziecka.

W ramach Programu „Maluch+” 2018 gminy otrzymały dofinansowanie na tworzenie nowych miejsc opieki oraz na funkcjonowanie miejsc, w łącznej kwocie 307,29 mln zł, finansowanej z dwóch źródeł 111,20 mln zł z Funduszu Pracy oraz 196,09 mln zł z rezerwy celowej budżetu państwa.

Odliczenie od dochodu lub przychodu wydatków poniesionych przez osobę niepełnosprawną lub podatnika mającego na utrzymaniu taką osobę, na cele rehabilitacyjne oraz wydatków związanych z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych.

Jako działania kontynuowane zrealizowane przez Ministerstwo Finansów (dalej: MF, Ministerstwo) na rzecz osób niepełnosprawnych z zakresu prac legislacyjnych z obszaru prawa do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym należy zwrócić uwagę na nadal obowiązujące przepisy⁹⁰, które umożliwiają odliczenie od dochodu lub przychodu wydatków poniesionych przez osobę niepełnosprawną lub podatnika mającego na utrzymaniu taką osobę, na cele rehabilitacyjne oraz wydatków związanych z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych (tzw. ulga rehabilitacyjna).

Podkreślenia wymaga, iż ustawą z dnia 10 maja 2018 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 2175) została zmieniona ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych

w zakresie ww. ulgi rehabilitacyjnej. Zmiana ma zastosowanie do dochodów (przychodów) uzyskanych od 1 stycznia 2017 r.

Zmieniono sposób ustalania kwoty dochodu uzyskanego w roku podatkowym przez osobę niepełnosprawną będącą na utrzymaniu podatnika, uprawniającego tego podatnika do odliczenia od swojego dochodu wydatków ponoszonych na cele rehabilitacyjne tej osoby niepełnosprawnej. Kwota dochodu ma nie przekraczać dwunastokrotności kwoty renty socjalnej określonej w ustawie z dnia 27 czerwca 2003 r. *o rencie socjalnej*, w wysokości obowiązującej w grudniu roku podatkowego.

Jednocześnie do kwoty tego dochodu nie zalicza się oprócz alimentów na rzecz dzieci także zasiłku pielęgnacyjnego.

Działania Generalnej Służby Więziennej.

---

⁹⁰ art. 26 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. *o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1509 ze zm.); art. 11 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. *o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne* (Dz. U. z 2019 r. poz. 43)

W 2018 r. kontynuowano realizację zadań z zakresu przygotowania osadzonych (w tym również tych z niepełnosprawnościami) do readaptacji społecznej wynikających z Kodeksu karnego wykonawczego oraz przepisów wykonawczych. Przedsięwzięcia te dotyczyły m.in. udzielania pomocy w zapewnieniu miejsca zamieszkania lub zakwaterowania, interwencje w sprawie utrzymania dotychczasowego mieszkania lub uzyskania lokalu z zasobów gminy, umieszczenia w schroniskach dla bezdomnych czy skierowania do domów pomocy społecznej. W 2018 r. 703 osadzonych uzyskało orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, 139 niezdolność do zatrudniania (rentę chorobową) i 29 rentę socjalną. W przypadku 30 osób wszczęto ww. działania, a orzeczenia wpłynęły w 2019 r. Ponadto 43 osadzonych zostało umieszczonych w Domach Pomocy Społecznej po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania.

W Zakładzie Karnym w Bydgoszczy-Fordonie prowadzony jest program specjalistyczny w ramach oddziaływań terapeutycznych, służących przede wszystkim usprawnianiu osób z dysfunkcjami narządu wzroku. Oddziaływania realizowane są w przeznaczonym do tego oddziale mieszkalnym, gdzie skazani odbywają karę w systemie terapeutycznym poza oddziałem, poprzez organizowanie kursów orientacji przestrzennej i pisanie pismem Braille'a. Osadzonym niepełnosprawnym udostępnia się zakupione środki pomocnicze i rehabilitacyjne: 20 audiobooków, zegarek mówiący z minutnikiem, dwa zegarki Braillovskie, trzy gry planszowe, płynomierz, mówiący ciśnieniomierz, kalkulator i stację meteo, urządzenie lektorskie eye-pal, przenośną walizkową pętlę indukcyjną p-loop. W 2018 r. przekazano 2.000 zł na zakup kolejnych przedmiotów niezbędnych do prowadzenia ww. zajęć. Osoby z niepełnosprawnościami zakwaterowane są w celach odpowiednio do tego przystosowanych oraz w miarę możliwości w celach mniej licznych. Ponadto, powierzchnia cel przypadająca w oddziale mieszkalnym, gdzie odbywa się kurs, na jednego ociemniałego wynosi od 4,28 m² – 5 m². Skazani korzystają też z pewnych odstępstw od regulaminu. W 2018 r. przeszkolono w ww. zakresie 2 osadzonych.

Świadczenia na rzecz kombatantów i osób represjonowanych, w tym niepełnosprawnych.

W 2018 r., tak jak w latach poprzednich, działania na rzecz osób niepełnosprawnych były związane przede wszystkim z realizacją zadań określonych w art. 19 ustawy *o kombatantach...* i dotyczyły przyznawania pomocy pieniężnej skierowanej do znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej kombatantów i innych osób uprawnionych. W tym trybie przyznawano środki na częściowe pokrycie kosztów leczenia, dostosowania pomieszczeń mieszkalnych do rodzaju niepełnosprawności, opłacenia pomocy pielęgnacyjnej, a także zakupu wózka inwalidzkiego, sprzętu rehabilitacyjno – ortopedycznego oraz innego, ułatwiającego życie, sprzętu pomocniczego. W 2018 r. złożono 17.918 wniosków i wydano 17.490 decyzji, w tym 16.973 decyzji przyznających pomoc. Wśród beneficjentów tych świadczeń są osoby niepełnosprawne, choć Urząd nie prowadzi statystyk pozwalających na ich liczbowe wyodrębnienie.

Szef Urzędu, działając na podstawie art. 19 ustawy *o kombatantach...*, przekazuje na rzecz Związku Inwalidów Wojennych RP pulę środków budżetowych przeznaczonych na

pomoc pieniężną dla osób pobierających rentę z tytułu inwalidztwa wojennego. W 2018 r. przekazano na ten cel 1 000 000 zł.

Ponadto od dnia 31 sierpnia 2015 r. Urząd realizuje zapisy ustawy z dnia 20 marca 2015 r. *o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych* (Dz. U. 2018 r., poz. 690).

Osobom o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej/osoby represjonowanej z powodów politycznych, analogicznie jak kombatantom, przysługuje prawo pierwszeństwa do środowiskowej opieki socjalnej, w tym w uzyskaniu miejsca w domu pomocy społecznej, a także od dnia 31 sierpnia 2017 r., prawo leczenia poza kolejnością oraz uzyskania ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych finansowanych ze środków publicznych bez skierowania lekarza ubezpieczenia zdrowotnego. Jednak przede wszystkim osoby posiadające status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych otrzymały możliwość ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego i pomocy pieniężnej jednorazowej oraz od 31 sierpnia 2017 r. o przyznanie pomocy pieniężnej okresowej. Pomoc pieniężna może być przyznana na pokrycie kosztów leczenia, dostosowania pomieszczeń mieszkalnych do rodzaju niepełnosprawności, opłacenia pomocy pielęgnacyjnej, a także zakupu wózka inwalidzkiego, sprzętu rehabilitacyjno – ortopedycznego oraz innego, ułatwiającego życie, sprzętu pomocniczego.

W 2018 r. wpłynęło 1.086 wniosków o przyznanie pomocy pieniężnej jednorazowej, 495 wniosków o przyznanie pomocy okresowej oraz 5.999 wniosków o przyznanie świadczenia pieniężnego, Urząd zaś wydał 1.221 decyzji dotyczących pomocy pieniężnej, (w tym 908 decyzji przyznające pomoc jednorazową i 313 decyzji przyznających pomoc okresową) oraz 5.322 decyzje przyznających świadczenie pieniężne. Analogicznie jak w przypadku pomocy dla kombatantów, wśród beneficjentów tych świadczeń są osoby niepełnosprawne, choć Urząd nie prowadzi statystyk pozwalających na ich liczbowe wyodrębnienie.

Działania w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

W ramach *Działania 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* PO WER, działania adresowane bezpośrednio lub pośrednio do osób niepełnosprawnych albo mogące mieć pozytywny wpływ na poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych, realizowane są w 6 projektach wyłonionych do dofinansowania w ramach konkursu nr POWR.02.08.00-IP.03-00-001/17 pt. „Wypracowanie standardów i przeprowadzenie pilotaży w zakresie usług mieszkalnictwa wspomagane dla osób o specyficznych potrzebach, z uwzględnieniem możliwości finansowania tych rozwiązań”.

Projekty obejmują działania zgodne z ideą deinstytucjonalizacji usług, tj. działania zmierzające do przejścia od świadczenia usług w formach instytucjonalnych (stacjonarnych) do usług świadczonych w środowisku lokalnym. W wyniku realizacji projektów zostaną wypracowane rozwiązania, które umożliwią osobom starszym, niepełnosprawnym oraz z zaburzeniami psychicznymi „niezależne życie”.

Projekty zakładają sfinansowanie opracowanych rozwiązań, dlatego też standardy usług zostaną przetestowane w mieszkaniach wspomaganych w ramach pilotażu na obszarze 30

gmin. Po przeprowadzeniu pilotażu oraz weryfikacji jego rezultatów, opracowane standardy będą rekomendowane do stosowania.

W 2018 r opracowano 5 następujących standardów usług:

1. Dla osób z różnymi rodzajami sprzężonych niepełnosprawności, w tym co najmniej: dla osób z niepełnosprawnością fizyczną i intelektualną, osób głuchoniewidomych, osób niewidomych z niepełnosprawnością fizyczną, osób chorujących psychicznie z niepełnosprawnością fizyczną.
2. Dla osób z niepełnosprawnością fizyczną.
3. Dla osób z całościowym zaburzeniem rozwoju, w tym z autyzmem i zespołem Aspergera.
4. Dla osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych.
5. Dla osób chorujących psychicznie po wielokrotnych pobytach w szpitalu psychiatrycznym.

Waloryzacja świadczeń rentowych.

Od dnia 1 marca 2018 r. zwaloryzowane zostały, wskaźnikiem 102,98% kwoty najniższych gwarantowanych świadczeń rentowych, w tym:

- renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy wzrosła do 1029,80 zł,
- renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy wzrosła do 772,35 zł,
- dodatek pielęgnacyjny wzrósł do 215,84 zł

8. ŻYCIA W ŚRODOWISKU WOLNYM OD BARIER FUNKCJONALNYCH, W TYM: DOSTĘPU DO URZĘDÓW, PUNKTÓW WYBORCZYCH I OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Dostosowanie ogólnodostępnych części budynków Ministerstw i urzędów centralnych oraz innych instytucji do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych.

Znaczna część ogólnodostępnych budynków w każdym urzędzie, resorcie i w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – jak wynika z informacji nadesłanej przez szefów urzędów, Ministrów i Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – jest już dostępna dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich, osób niewidomych i niesłyszących. Otoczenie budynków w przeważającej większości również jest już dostępne dla osób niepełnosprawnych (m.in. miejsca parkowania). Prace w tym zakresie – jak wynika z nadesłanej informacji – będą kontynuowane w latach następnych.

Szczegółowa informacja na temat dostosowania ww. budynków zamieszczona jest w załączniku nr 5 do niniejszego opracowania.

Działania legislacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN).

MKiDN jest podmiotem odpowiedzialnym za wymienione procesy legislacyjne:

1. Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji — poprawa dostępności usług medialnych (w tym filmów i materiałów telewizyjnych) w drodze nowelizacji ustawy: zobowiązanie nadawców telewizyjnych do zapewnienia 50% emitowanych programów z audiodeskrypcją i napisami na żywo. Nowelizacja weszła w życie z dniem 1 stycznia 2019 r.

Ustawowe rozwiązanie będzie wdrażane stopniowo:

- w 2019 r. co najmniej 15% kwartalnego czasu nadawania programu,
- w 2020 r. i 2021 r. co najmniej 25% kwartalnego czasu nadawania programu,
- w 2022 r. i 2023 r. co najmniej 35% kwartalnego czasu nadawania programu,
- od 2024 r. co najmniej 50% kwartalnego czasu nadawania programu będzie posiadało udogodnienia dla niepełnosprawnych.

2. Wdrożenie Traktatu z Marrakeszu

Udział MKiDN w negocjacjach projektów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 2017/1564 z dnia 13 września 2017 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z określonych utworów i innych przedmiotów chronionych prawem autorskim i prawami pokrewnymi z korzyścią dla osób niewidomych, osób słabowidzących lub osób z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznawanie się z drukiem oraz wdrożenie Traktatu z Marrakeszu w sprawie ułatwienia dostępu do utworów opublikowanych osobom niewidomym i niedowidzącym oraz osobom z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi im zapoznawanie się z drukiem, który Polska podpisała w czerwcu 2014 r.

Pełna implementacja Dyrektywy weszła w życie w grudniu 2018 r.

3. Zapewnienie zachęt w ustawie z dnia 9 listopada 2018 r. o finansowym wspieraniu produkcji audiowizualnej (Dz. U. z 2019 r. poz. 50) — koszty związane z zapewnianiem dostępności utworu audiowizualnego znajdują się w katalogu kosztów kwalifikowanych.

4. Zapewnienie zachęt w ustawie o wspieraniu produkcji kulturowych gier wideo — koszty związane z zapewnianiem dostępności gry znajdują się w katalogu kosztów kwalifikowanych.

Środki europejskie — Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020: VIII oś priorytetowa „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”.

MKiDN odpowiada za wdrażanie VIII osi priorytetowej „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury” w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020. Celem VIII osi priorytetowej jest ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje mają na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiąganiu korzyści społecznych i gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak też regionalnym i lokalnym. W wyniku przeprowadzonych pięciu konkursów w ramach VIII osi priorytetowej PO IiŚ, do dofinansowania wybrano 141 projektów o łącznej wartości kosztów całkowitych ok. 2.764,7 mln zł.

Projekty w ramach VIII osi priorytetowej PO IiŚ na koniec 2018 r. znajdowały się w znaczącej części w fazie realizacji, do końca 2018 r. zakończono realizację 20 projektów.

W ramach programu określono wskaźnik Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, jego wartość na koniec 2018 r. wynosi 56.

Realizowane projekty dotyczą:

- prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów oraz w ich otoczeniu;
- rozbudowy, przebudowy i remont niezabytkowej infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej, archiwów;
- zakupu trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym edukacji artystycznej oraz realizacji prac konserwatorskich;
- tworzenia i modernizacji wystaw stałych;
- ochrony i zachowania zabytkowych ogrodów i parków;
- konserwacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie poprzez proces digitalizacji (digitalizacja wyłącznie jako element projektu infrastrukturalnego);
- zabezpieczenia obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem (jako element projektu infrastrukturalnego);
- rozbudowy, przebudowy i remontu pomieszczeń lub obiektów z przeznaczeniem na magazyny studyjne.

Jednym z horyzontalnych kryteriów oceny merytorycznej II stopnia było uwzględnienie w projekcie zasady zapobiegania dyskryminacji i równość szans kobiet i mężczyzn. W przypadku osób z niepełnosprawnościami, niedyskryminacyjny charakter projektu oznacza konieczność stosowania zasady uniwersalnego projektowania i racjonalnych usprawnień

zapewniających dostępność oraz możliwości korzystania ze wspieranej infrastruktury. uwagi na infrastrukturalny charakter inwestycji, zaplanowane w projektach rozwiązania w zakresie zwiększenia dostępności obiektów dla osób z różnymi typami niepełnosprawności w głównej mierze dotyczą poprawy dostępności architektonicznej i obejmują między innymi:

- przystosowanie wejść do budynków,
- montaż, przystosowanie wind,
- instalację platform schodowych,
- przystosowanie toalet do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- parkingi.

Ponadto, projekty przewidują również działania polegające na instalacji systemów wspomagających odbiór oferty kulturalnej przez osoby z niepełnosprawnościami, np. systemy audiodeskrypcji, systemy nawigacji. Działania te przyczyniać się będą do zapewnienia możliwie najbardziej pełnego dostępu osób z niepełnosprawnościami do oferty kulturalnej umożliwiając tym samym uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym.

Institucje kultury i instytucje artystyczne prowadzone lub współprowadzone przez Ministra KiDN posiadają rozwiązania infrastrukturalne, pozwalające na korzystanie z oferty kulturalnej przez osoby o różnym rodzaju niepełnosprawności (m.in. podjazdy, windy, platformy, ciągi komunikacyjne). Działania likwidujące bariery architektoniczne są prowadzone sukcesywnie, w instytucjach mających siedziby w starych budynkach. Nowe przestrzenie w instytucjach są projektowane i budowane zgodnie z obowiązującymi normami architektonicznymi i budowlanymi. Instytucje kultury oraz instytucje artystyczne wprowadzają również ułatwienia w elektronicznym komunikowaniu się i korzystaniu z zawartości stron internetowych. Posiadają również pracowników przeszkolonych w kierunku obsługi zwiedzających z niepełnosprawnościami.

Institucje kultury o profilu wystawowym (jak: Muzea Narodowe w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Wrocławiu, Zachęta–Narodowa Galeria Sztuki, Centrum Sztuki Współczesnej - Zamek Ujazdowski, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku oraz łączącym różne formy działalności, jak Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszeńskiego, Dom Pracy Twórczej w Radziejowicach) posiadają udogodnienia architektoniczne jak: windy, podjazdy i podnośniki, a zwłaszcza ciągi komunikacyjne z powierzchniami antypoślizgowymi, które przede wszystkim umożliwiają zwiedzanie ekspozycji. Ponadto są wyposażone w specjalistyczny sprzęt wspomagający – w zależności od potrzeb - widzenie, słyszenie i inne rodzaje niepełnosprawności.

W przypadku instytucji artystycznych działających w oparciu o sale widowiskowe i koncertowe (jak: Teatr Wielki-Opera Narodowa, Filharmonia Narodowa, Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia, Europejskie Centrum Muzyki, Teatr Narodowy, Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej) na potrzeby osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich przygotowano specjalne przestrzenie na widowni oraz miejsca dla opiekunów.

Działania dotyczące udogodnień dla osób niepełnosprawnych w zakładach penitencjarnych.

Od szeregu lat Służba Więzienna realizuje zadania inwestycyjno-remontowe mające na celu poprawę warunków bytowych osadzonych, dotkniętych dysfunkcją ruchową. Działania podejmowane przez Służbę Więzienną w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych i w aresztach śledczych polegają m.in. na znoszeniu barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych, w szczególności dla osadzonych poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Wszystkie nowo budowane obiekty są realizowane m.in. zgodnie z unormowaniami art. 5 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.), przy uwzględnieniu przepisów wynikających z rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2019 r. poz. 1065 z późn. zm.). Przy budowie nowych pawilonów penitencjarnych każdorazowo uwzględnia się miejsca zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych.

Działania podjęte w 2018 r. na rzecz osób niepełnosprawnych, mające na celu likwidację barier architektonicznych w istniejących i nowych obiektach Służby Więziennej.

W zakresie dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków Służby Więziennej przedstawiam informację na dzień 31 grudnia 2018 r.:

- liczba budynków całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych – 172,
- liczba budynków całkowicie dostosowanych dla osób niepełnosprawnych w 2018 r. – 16,
- liczba budynków w trakcie przystosowywania dla osób niepełnosprawnych – 46,
- liczba budynków niedostępnych dla osób niepełnosprawnych – 765,
- liczba budynków niedostępnych dla osób niepełnosprawnych planowanych do przystosowania - 115.

Jednocześnie należy zauważyć, że w 2018 r. jednostki organizacyjne Służby Więziennej spełniły przedmiotowe wymogi w zrealizowanych niżej wymienionych zadaniach inwestycyjnych:

1. „Przebudowa budynku nr 16 w Zakładzie Karnym w Białymstoku”;
2. „Rozbudowa budynku bramowego w Areszcie Śledczym w Suwałkach”;
3. „Budowa ambulatorium z izbą chorych w ZK w Kwidzynie”;
4. „Rozbudowa i Przebudowa kompleksu sal widzeń Aresztu Śledczego w Łodzi”;
5. „Budowa budynku poczekalni dla odwiedzających w Zakładzie Karnym w Łowiczu”;
6. „Budowa obiektu służby zdrowia w Zakładzie Karnym w Jaśle”;
7. „Przebudowa budynku wartowni wraz z wykonaniem północnej części muru w Zakładzie Karnym nr 2 we Wrocławiu”.

Ponadto w celu likwidacji barier architektonicznych w istniejących już obiektach w 2018 r. zrealizowano wyszczególnione poniżej działania w następującej liczbie jednostek penitencjarnych (j.p.):

1. Kompleksowe usunięcie barier architektonicznych – 4 j.p.;
2. Zakup i montaż dźwigu osobowego (windy) – 3 j.p.;
3. Zakup i montaż platformy dla niepełnosprawnych – 4 j.p.;
4. Dostosowanie węzła sanitarnego dla niepełnosprawnych – 18 j.p.;
5. Wykonanie podjazdu (pochylni) dla niepełnosprawnych – 14 j.p.;
6. Wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi – 18 j.p.;

7. Likwidacja progów, różnic w poziomie podłóg (zabezpieczenie antypoślizgowe) – 9 j.p.;
8. Dostosowanie miejsc na parkingu dla osób niepełnosprawnych – 9 j.p.;
9. Przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem – 13 j.p.

Pomimo barier wynikających z uwarunkowań architektonicznych w jednostkach penitencjarnych funkcjonują wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. Cele „mieszkalne – dla poruszających się na wózkach inwalidzkich” oraz cele „mieszkalne - dla niepełnosprawnych fizycznie” są wyposażone w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy. W celach „mieszkalnych – dla poruszających się na wózkach inwalidzkich” wymagane jest zachowanie właściwej przestrzeni dla wózków oraz zastosowanie odpowiednich drzwi, umożliwiających płynne poruszanie się osadzonych na wózkach.

Na dzień 6 marca 2018 r. na terenie 69 jednostek penitencjarnych funkcjonowało: 94 cele „mieszkalne - dla poruszających się na wózkach inwalidzkich” (o łącznej pojemności 289 miejsc zakwaterowania) oraz 8 cel „mieszkalnych - dla niepełnosprawnych fizycznie” (o łącznej pojemności 24 miejsc zakwaterowania). W aresztach śledczych i zakładach karnych na dzień 6 marca 2018 r. przebywało 82 osadzonych poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Na dzień 5 marca 2019 r. przebywało 77 osadzonych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Na terenie 69 jednostek penitencjarnych były 94 cele „mieszkalne – dla poruszających się na wózkach inwalidzkich” (o łącznej pojemności 294 miejsc zakwaterowania) i 8 cel „mieszkalnych – dla niepełnosprawnych fizycznie” (o łącznej pojemności 24 miejsc zakwaterowania).

Każdorazowo w trakcie modernizacji podmiotów leczniczych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń szpitali, ambulatoriów i izb chorych, w tym dla potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. poz. 808 z późn. zm.).

W ustawie z dnia 15 grudnia 2016 r. o ustanowieniu „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2017-2020” w Przedsięwzięciu nr 9 „Modernizacja podmiotów leczniczych dla osób pozbawionych wolności” przewidziano dla więziennej służby zdrowia środki na modernizację.

Pomoc prawna.

W celu zapewnienia prawa dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, w ramach nowelizacji ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o *nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej* (Dz. U. z 2019 r. poz. 294), zwanej dalej „ustawą o pomocy prawnej”, w art. 4 ust. 1 i 2 wprowadzono możliwość uzyskania pomocy przez każdą osobę, w tym również niepełnosprawną, która złoży oświadczenie, że nie jest w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej.

Ponadto w art. 8 ust. 8 wprowadzono rozwiązanie, zgodnie z którym osobom ze znaczną niepełnosprawnością ruchową, które nie mogą stawić się w punkcie osobiście oraz

osobom doświadczającym trudności w komunikowaniu się, o których mowa w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1824), może być udzielana nieodpłatna pomoc prawna lub świadczone nieodpłatne poradnictwo obywatelskie, z wyłączeniem nieodpłatnej mediacji, także poza punktem albo za pośrednictwem środków porozumiewania się na odległość. Przedstawione rozwiązania wynikają z ustawy z dnia 15 czerwca 2018 r. *o zmianie ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. poz. 1467).

Natomiast w § 4 wydanego na podstawie art. 13 ustawy *o pomocy prawnej* rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie nieodpłatnej pomocy prawnej oraz nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (Dz.U. poz. 2492) dla osób, o których mowa w art. 8 ust. 8 ustawy wprowadzono możliwość udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej lub świadczenia nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, z wyłączeniem nieodpłatnej mediacji, również przez zorganizowanie wizyty w miejscu zamieszkania tych osób lub w miejscu wyposażonym w urządzenie ułatwiające porozumiewanie się z osobami doświadczającymi trudności w komunikowaniu się lub w miejscu, w którym zapewnia się możliwość skorzystania z pomocy tłumacza języka migowego. Nowe rozwiązania weszły w życie od dnia 1 stycznia 2019 r.

Ministerstwo Sprawiedliwości ujawniło problem polegający na braku regulacji dającej osobie niewidzącej lub słabowidzącej prawo do złożenia w sądzie pisma procesowego w języku Braille'a. Wprowadzenie takiego rozwiązania stanowiłoby znaczne ułatwienie dla osób niedowidzących i słabowidzących oraz wpisywałoby się w realizację przez Polskę zobowiązania wynikającego z artykułu 13 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Kierownictwo Ministerstwa Sprawiedliwości zaakceptowało propozycję zmiany a dalsze prace w tym zakresie będą prowadzone w 2019 r. przy udziale organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne.

Ministerstwo Sprawiedliwości w 2018 r. w zakresie projektów adresowanych do osób niepełnosprawnych lub mogących mieć pozytywny wpływ na poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych prowadziło prace analityczne mające na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnym pełnego uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym poprzez zastąpienie instytucji ubezwłasnowolnienia różnorodnymi formami opieki nad osobą dorosłą. W 2018 r. został utworzony serwis internetowy www.funduszenasprawiedliwosc.ms.gov.pl, który uwzględnia potrzeby osób z niepełnosprawnościami zgodnie z rozporządzeniem w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*. Serwis spełnia wytyczne standardu WCAG 2.0. (Web Content Accessibility Guidelines).

Jednocześnie, należy wskazać, że w ramach Działania 2.17 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 są realizowane projekty (ok.50) dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, pośrednio nakierowane na wsparcie osób z niepełnosprawnościami i realizujące unijne zasady równości, niedyskryminacji i dostępności. W projektach nadzorowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości podjęto w 2018 r. następujące działania:

- zapewnienie dostępu do centralnych rejestrów sądowych zgodnie ze standardami WCAG 2.0;
- monitorowanie dostosowania sądów dla osób z niepełnosprawnościami (budynki, efektywna obsługa interesant na BOI);

- uruchomienie 16 Centrów Arbitrażu i Mediacji w budynkach bez barier architektonicznych i stworzenie narzędzi zapewniających prowadzenie mediacji na odległość, bez konieczności przyjazdu do Centrum;
- stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach przeprowadzanych w ramach projektów;
- organizacja szkoleń dla pracowników wymiaru sprawiedliwości w miejscach dostępnych dla osób z niepełnosprawnością ruchową, z materiałami szkoleniowymi dostosowanymi dla osób niedowidzących oraz posiłkami uwzględniającymi specjalne potrzeby żywieniowe.

Projekty przyczyniły się do realizacji, zawartych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, prawa dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym i prawa do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych.

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Ministerstwo Sprawiedliwości realizowało również projekt pn. Wdrożenie standardów i procedur obsługi interesanta w sądownictwie powszechnym.

Celem projektu jest usprawnienie procesów zarządzania i komunikacji w obszarze obsługi interesanta w sądownictwie powszechnym poprzez wdrożenie standardów obsługi interesanta w aspekcie komunikacyjnym, katalogu usług z kartami usług i powiązanych z nimi procedurami świadczenia usług oraz wspieranie tworzenia biur obsługi interesantów w sądach.

W 2018 r. Ministerstwo Sprawiedliwości kontynuowało realizację projektu Budowa systemu informatycznego Krajowego Rejestru Karnego wraz ze zmianami organizacyjnymi i legislacyjnymi – KRK 2.0. Nowa e-usługa zbudowana będzie zgodnie ze standardami określonymi w rekomendacji Web Content Accessibility Guideline (WCAG 2.0), co poprawi dostęp wszystkim usługobiorcom w zakresie uzyskiwania informacji o osobie lub o podmiocie zbiorowym. Realizacja projektu odbywa się w budynku przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ponadto w 2018 r. Biuro Informacyjne Krajowego Rejestru Karnego zidentyfikowało problemy osób niepełnosprawnych występujące podczas bezpośredniej obsługi klienta. Zaplanowano szereg działań ułatwiających osobom niepełnosprawnym uzyskiwanie bezpośrednio w siedzibie Biura zaświadczeń z Krajowego Rejestru Karnego, które będą wdrażane sukcesywnie w 2019 r.

Ministerstwo Sprawiedliwości wychodząc naprzeciw zidentyfikowanym problemom sądownictwa powszechnego w sferze komunikacji sądów z obywatelami, w tym dostępu osób niepełnosprawnych do sądu, uwzględniło konieczność włączenia przedmiotowej kwestii w ww. projekcie, m.in. poprzez ułatwienie dostępu do Biur Obsługi Interesanta, Punktów Obsługi Interesanta i Punktów Informacyjnych.

Przejawia się to głównie w aspekcie komunikacyjnym. W opracowanych Standardach obsługi interesanta, uwzględniony został aspekt obsługi interesanta z niepełnosprawnościami tj. osób niewidomych, słabosłyszących i niedosłyszących, niepełnosprawnych fizycznie lub ograniczonych ruchowo ze względu na stan zdrowia oraz osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Ponadto istotnym elementem ww. projektu, jest stałe zwiększanie wśród pracowników sądów, w szczególności obsługujących interesantów, świadomości o potrzebach, postawach i komunikacji z osobami niepełnosprawnymi. Powyższe zostanie osiągnięte m.in. poprzez

udział pracowników sądów w dwudniowych warsztatach, dzięki którym uzyskają praktyczną wiedzę w ww. zakresie (zgodnie z harmonogramem projektu warsztaty odbędą się w 2020 r.).

Istotnym aspektem realizacji projektu *Wdrożenie standardów i procedur obsługi interesanta w sądownictwie powszechnym* będzie także usprawnienie komunikacji z interesantem, szczególnie z interesantem z niepełnosprawnościami, poprzez ustandaryzowanie treści zamieszczanych na stronach internetowych sądów, w tym również zamieszczenie katalogu usług wraz z kartami usług dla interesantów poszczególnych szczebli sądów. Katalog usług wraz z kartami usług świadczonych przez sąd (przeznaczonych dla interesantów) będzie obejmował usługi możliwe do realizacji przez każdy sąd powszechny, niezależnie od jego szczebla (usługi podstawowe), a także te wykonywane przez sądy danego szczebla (usługi uzupełniające dla sądu rejonowego, usługi uzupełniające dla sądu okręgowego, usługi uzupełniające dla sądu apelacyjnego). Będzie to konkretna instrukcja działania dla interesanta, udzielana zgodnie z jednolitą we wszystkich sądach procedurą. Powyższe znacząco podniesie efektywność komunikacji na linii sąd – obywatel oraz przyczyni się do szerokiego i nieograniczonego dostępu do informacji o realizowanych przez sąd usługach, bez konieczności przychodzenia do sądu.

Ponadto zgodnie z § 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2017 r. zmieniającego rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2481, zmienionego od 8.09.2018 r. poprzez wydłużenie terminu z 12 na 36 m-cy rozporządzeniem z dnia 3 września 2018 r. Dz.U. z 2018 r. poz. 1732), Minister Sprawiedliwości udostępni sądom, w terminie 36 miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia (tj. do 31 grudnia 2020 r.), standardy obsługi interesanta, katalog usług z kartami usług i powiązаныmi z nimi procedurami świadczenia usług, w celu ich uwzględniania przy realizacji zadań biura obsługi interesantów.

Jednocześnie zgodnie z rozporządzeniem zmieniającym w budynku sądu, w którym nie utworzono biura obsługi interesantów, zadania w zakresie informowania zainteresowanych będą realizowane z uwzględnieniem standardów obsługi interesanta oraz katalogu usług z kartami usług i powiązаныmi z nimi procedurami świadczenia usług, o których mowa w ust.6, przez wyznaczonego pracownika biura podawczego w punkcie informacyjnym lub przez pracowników sekretariatów wydziałów (ust.1 § 28).

Ponadto regulamin urzędowania sądów powszechnych w dodanym ust. 6 do § 28 określa, że zadania biura obsługi interesantów są realizowane z uwzględnieniem standardów obsługi interesanta oraz katalogu usług z kartami usług i powiązаныmi z nimi procedurami świadczenia usług, opracowanymi i udostępnionymi przez Ministra Sprawiedliwości.

Powyższe wpisuje się w realizację prawa zawartego w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych pkt 8 - życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:

- dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
- dostępu do informacji,
- możliwości komunikacji międzyludzkiej.

Działania dotyczące udogodnień dla osób niepełnosprawnych w sądach.

Informacje o podjętych działaniach w 2018 r. na rzecz osób niepełnosprawnych mających na celu likwidację barier architektonicznych w istniejących budynkach sądów, a

także dostosowanie ich do potrzeb zatrudniania tych osób oraz dostępność dla osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków będących w trwałym zarządzie sądów przedstawia załącznik nr 6.

Działania w zakresie udogodnień dla osób niepełnosprawnych w kontaktach z Policją.

Analogicznie do ubiegłego roku, działania podejmowane w Policji w 2018 r. na rzecz osób z niepełnosprawnościami, opierały się przede wszystkim na założeniach „Głównych kierunków działalności edukacyjno-informacyjnej w zakresie ochrony praw i wolności człowieka oraz strategii równych szans w Policji na lata 2016-2018”. Kwestie niepełnosprawności zostały zawarte *expressis verbis* w zadaniu nr 9, w ramach Kierunku I.

Kierunek I. Doskonalenie wewnętrznych działań edukacyjno-informacyjnych mających wpływ na profesjonalizację wykonywanych przez Policję czynności w aspekcie przestrzegania praw i wolności człowieka, etyki zawodowej oraz równego traktowania.

Zadanie 9. Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych z zakresu niepełnosprawności, w oparciu o autorskie lub dostępne narzędzia edukacyjne i informacyjne oraz wypracowanie procedury w sprawie kontaktów Policji z osobami z niepełnosprawnością. (...)

Jednocześnie należy wskazać, że w nowym dokumencie planistycznym „Plan działalności edukacyjno-informacyjnej w zakresie ochrony praw i wolności człowieka, realizacji zasady równego traktowania i przestrzegania zasad etyki zawodowej w Policji na lata 2019-2020”, w zadaniu 24., wskazano na potrzebę kontynuowania działań edukacyjnych i informacyjnych na temat niepełnosprawności.

Mając na względzie zadania, wynikające ze wspomnianych „Głównych kierunków (...)”, we wszystkich jednostkach Policji w 2018 r. realizowane były działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Działania skoncentrowane były na przedsięwzięciach edukacyjnych, adresowanych zarówno do środowiska policyjnego, jak również do osób niepełnosprawnych (np. spotkanie z osobami niewidomymi i słabowidzącymi zorganizowane przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach i kawiarnię „Ważne miejsce”).

Celem przedsięwzięć edukacyjnych dla policjantów jest podnoszenie ich kompetencji zawodowych w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi, zrozumienie problematyki niepełnosprawności (np. w garnizonie podlaskim przeprowadzono szkolenia w ramach cyklu pn. „Przełamywanie barier w kontaktach z osobami z niepełnosprawnościami”). W wielu jednostkach policji odbyły się szkolenia z języka migowego. Przedsięwzięcia obejmowały także bezpośrednie spotkania policjantów z osobami niepełnosprawnymi, podczas których funkcjonariusze zapoznawali słuchaczy ze specyfiką działań Policji oraz kwestiami bezpieczeństwa.

Wzorem lat ubiegłych, w 2018 r. kontynuowana była realizacja działań wskazanych w „*Harmonogramie realizacji rekomendacji do wyników uproszczonej analizy problematyki podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań z innych przyczyn*”. Koordynację wdrażania rekomendacji powierzono Pełnomocnikowi KGP ds. ochrony praw człowieka, zaś na szczeblu jednostek terenowych Policji komórkom organizacyjnym pionu prewencji. 19 grudnia 2018 r. zakończono realizację *Harmonogramu* w związku z wykonaniem wszystkich przewidzianych

w nim działań. Niemniej odnotować należy, że problematyka podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań z innych przyczyn pozostaje w stałym monitoringu Pełnomocnika oraz we wzmożonym zainteresowaniu wszystkich jednostek Policji.

Informacje dotyczące dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ogólnodostępnych części budynków Policji wg. Stanu na 31 grudnia 2018 r. zawarte są w załączniku nr 7 do niniejszego opracowania. Z ww. informacji wynikają następujące dane:

- liczba obiektów całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych - 500,
- liczba obiektów przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych w 2018 r. - 19,
- liczba obiektów niedostępnych dla osób niepełnosprawnych – 756.

W następnych latach planowane jest dostosowanie kolejnych obiektów policji do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W Komendzie Głównej Policji został opracowany *„Wykaz wybranych budynków policyjnych KGP i CBŚP, które dostępne są dla interesantów zewnętrznych, a także KWP, KSP, KMP, KPP, KP, PP, jednostek szkoleniowych Policji, ze wskazaniem rozwiązań technicznych i architektonicznych zwiększających ich dostępność dla osób z niepełnosprawnościami”*. Planowane jest udostępnienie wykazów na stronach internetowych jednostek Policji i na stronie www.policja.pl.

Działania GUS

Projektowana ustawa o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2021 r. (UD223) zawiera rozwiązania działające na korzyść osób niepełnosprawnych:

1. Podstawową metodą zbierania danych będzie samospis internetowy, przeprowadzany samodzielnie przez osobę objętą spisem, polegający na uzupełnieniu danych dotyczących tej osoby, z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego, za pomocą interaktywnej aplikacji dostępnej na stronie internetowej GUS (art. 15 projektu ustawy).
2. W przypadku osób nieposiadających we własnym zakresie techniczno-materialnych warunków umożliwiających dokonanie samospisu internetowego, Generalny Komisarz Spisowy, zastępcy wojewódzkich komisarzy spisowych oraz gminni komisarze spisowi zapewnią tym osobom bezpłatny dostęp do pomieszczeń wyposażonych w sprzęt komputerowy z zainstalowanym oprogramowaniem do przeprowadzenia samospisu. Pomieszczenia te powinny być dostępne dla osób niepełnosprawnych. Osobom korzystającym z tych pomieszczeń zapewniona będzie, na ich wniosek, niezbędna pomoc w zakresie obsługi interaktywnej aplikacji wykorzystywanej do przeprowadzenia samospisu internetowego (art. 16 projektu ustawy).
3. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli osoba fizyczna objęta spisem powszechnym nie może dopełnić obowiązku dokonania samospisu internetowego, dane będą zbierane metodami (art. 17 projektu ustawy):
  - 1) wywiadu telefonicznego – przeprowadzanego przez rachmistrza spisowego wspomaganego komputerowo;

- 2) wywiadu bezpośredniego – przeprowadzanego przez rachmistrza spisowego przy pomocy urządzenia mobilnego wyposażonego w oprogramowanie dedykowane do przeprowadzenia spisu.
4. Interaktywna aplikacja wykorzystywana do przeprowadzenia samospisu internetowego będzie przyjazna dla osób niepełnosprawnych.

Analogiczne rozwiązania organizacyjno-techniczne (z wyjątkiem pkt 2) są proponowane w projektowanej ustawie o powszechnym spisie rolnym w 2020 r. (UD223).

Ponadto, w Głównym Urzędzie Statystycznym został powołany Zespół do spraw statystyki niepełnosprawności, który ma za zadanie:

- 1) analizę istniejących definicji w obszarze statystyki niepełnosprawności,
- 2) identyfikację zasobów informacyjnych statystyki publicznej w obszarze statystyki niepełnosprawności,
- 3) identyfikację administracyjnych źródeł danych w obszarze statystyki niepełnosprawności,
- 4) opracowanie kierunków rozwoju działań zmierzających do pozyskania zasobów informacyjnych dla potrzeb prowadzenia przez statystykę publiczną badań dotyczących statystyki niepełnosprawności.

Skład Zespołu ustalony został w porozumieniu z Ministrem Finansów, Ministrem Inwestycji i Rozwoju, Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministrem Edukacji Narodowej, Ministrem Obrony Narodowej, Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministrem Zdrowia, Prezesem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Prezesem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Zaktualizowana i rozbudowana została w sieci wewnętrznej/Intranecie dedykowana strona poświęcona problematyce niepełnosprawności. Strona funkcjonuje jako podstrona witryny poświęconej Społecznej odpowiedzialności GUS (CSR w GUS), z uwagi na fakt, iż za najważniejszy cel na najbliższe lata statystyka publiczna postawiła sobie zaangażowanie w działania związane z ogólnie pojętą tematyką niepełnosprawności.

Działania w zakresie dostępności usług pocztowych.

W 2018 r. Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej (UKE), analogicznie do lat ubiegłych, przeprowadził kontrolę w zakresie zapewnienia przez operatora wyznaczonego (tj. operatora pocztowego obowiązane do świadczenia usług powszechnych) osobom niepełnosprawnym dostępu do powszechnych usług pocztowych. Powyższa kontrola stanowi realizację ustawowego obowiązku Prezesa UKE.

Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 122 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 2188 z późn. zm.), zwanej dalej „Prawem pocztowym” Prezes UKE sprawuje kontrolę w zakresie zapewnienia przez operatora świadczącego usługi powszechne osobom niepełnosprawnym dostępu do świadczonych usług powszechnych w ramach obowiązku, o którym mowa w art. 62 Prawa pocztowego.

Stosownie do ww. przepisu, operator wyznaczony zapewnia osobom niepełnosprawnym dostęp do usług powszechnych przez:

- 1) organizację pracy placówek pocztowych umożliwiającą osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego korzystanie z usług świadczonych przez te placówki;
- 2) tworzenie w placówkach pocztowych odpowiednio oznakowanych stanowisk obsługi osób niepełnosprawnych;
- 3) umieszczanie nadawczych skrzynek pocztowych w sposób i w miejscu umożliwiającym korzystanie z nich osobie niepełnosprawnej, poruszającej się za pomocą wózka inwalidzkiego, w szczególności nadawczych skrzynek pocztowych instalowanych w placówce pocztowej lub na nieruchomości użytkowanej przez tę placówkę;
- 4) doręczanie osobom:
  - a) z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka inwalidzkiego;
  - b) niewidomym lub ociemniałym - na ich wniosek i bez pobierania dodatkowych opłat, przesyłek listowych, przesyłek rejestrowanych, w tym przesyłek z zadeklarowaną wartością oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce pocztowej;
- 5) przyjmowanie od osoby niepełnosprawnej w miejscu jej zamieszkania prawidłowo opłaconej przesyłki pocztowej niebędącej przesyłką rejestrowaną.

Decyzją z dnia 30 czerwca 2015 r. znak: DRP.WKP.710.2.2015.26,27, Prezes UKE dokonał wyboru Poczty Polskiej S.A. jako operatora wyznaczonego do świadczenia usług powszechnych na lata 2016-2025.

Kontrola UKE została przeprowadzona w wybranych miejskich oraz wiejskich placówkach pocztowych Poczty Polskiej S.A. W trakcie czynności kontrolnych dokonano ustaleń dotyczących:

- a) możliwości samodzielnego wjazdu dla osób poruszających się za pomocą wózków inwalidzkich (swobodny podjazd, łatwość otwierania drzwi wejściowych, podjazdy, podnośniki, windy itp.), natomiast w przypadku braku możliwości samodzielnego wjazdu ustalenie czy w placówce pocztowej funkcjonują inne udogodnienia takie jak np. zamontowany sprzątnik przywołujący personel placówki pocztowej w celu obsługi;
- b) występowania wydzielonego lub odpowiednio oznakowanego piktogramem, stanowiska przystosowanego do obsługi osób niepełnosprawnych;
- c) usytuowania nadawczych skrzynek pocztowych w sposób umożliwiający korzystanie z nich osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego;
- d) doręczania osobom: z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka inwalidzkiego, niewidomym lub ociemniałym, na ich wniosek i bez pobierania dodatkowych opłat, przesyłek pocztowych oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce pocztowej;
- e) prowadzenia ewidencji osób niepełnosprawnych;
- f) możliwości przyjmowania przesyłek niebędących przesyłkami rejestrowanymi od osób niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania, ustalając w jakiej formie osoba niepełnosprawna jest obowiązana zgłosić chęć nadania przesyłki.

Kontrola została przeprowadzona w dniach od 18 września do 9 listopada 2018 r. przez 15 zamiejscowych jednostek organizacyjnych UKE oraz przez Departament Rynku Pocztowego UKE, w 470 placówkach pocztowych, które stanowiły 6,21% liczby wszystkich placówek pocztowych Poczty Polskiej S.A. świadczących usługi pocztowe na terenie kraju (według danych umieszczonych w rocznym sprawozdaniu operatora wyznaczonego, na koniec 2017 r. na terenie kraju działały 7564 placówki pocztowe w tym 4936 placówki były zlokalizowane na obszarach miejskich oraz 2628 na terenach wiejskich).

Na obszarach miejskich kontroli poddano 285 placówek pocztowych, czyli 5,77% wszystkich placówek miejskich prowadzonych przez Poczta Polska S.A., natomiast na obszarach wiejskich dokonano kontroli 185 placówek pocztowych, co stanowiło 7,04% wszystkich placówek wiejskich tego operatora pocztowego.

Tabela Liczba skontrolowanych placówek pocztowych spełniających wybrane kryteria w zakresie przystosowania do obsługi osób niepełnosprawnych.

Lp.	Rodzaj placówek	Liczba placówek poddanych kontroli	Możliwość samodzielnego wjazdu	Zamontowany dzwonek bez możliwości samodzielnego wjazdu	Zamontowany sprawny dzwonek bez możliwości samodzielnego wjazdu	Oznakowanie okienka	Usytuowanie okienka	Dostęp do nadawczej skrzynki pocztowej	Prowadzenie ewidencji osób niepełnosprawnych	Przyjmowanie przesyłek od osoby niepełnosprawnej w miejscu zamieszkania
1	Placówki wiejskie	185	96	88	83	183	167	170	51	52
2	Placówki miejskie	285	198	87	80	278	278	263	97	97
SUMA		470	294	175	163	461	445	433	148	149
Odsetek placówek posiadających określone udogodnienie dla osób niepełnosprawnych			62,6%	37,2%	34,7%	98,1%	94,7%	92,1%	31,5%	31,7%

Źródło: opracowanie własne UKE

Spośród skontrolowanych placówek Poczty Polskiej S.A. możliwość samodzielnego wjazdu do budynku posiadało 62,6%, tj. 294 z 470 placówek objętych kontrolą. W większości przypadków niedostosowanie urzędów pocztowych do obsługi osób niepełnosprawnych w zakresie możliwości samodzielnego wjazdu do budynku wiąże się m.in.:

- z ograniczonym prawem do zajmowanej nieruchomości (właściciele nieruchomości nie wyrażają zgody na przebudowę placówki, ze względu na dodatkowe koszty inwestycyjne),
- z umiejscowieniem placówki w zabytkowym budynku znajdującym się pod nadzorem konserwatora zabytków (prace modernizacyjne wymagają zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wiążą się z wysokimi nakładami finansowymi),
- z brakiem miejsca na budowę podjazdu,
- z brakiem możliwości zamontowania windy lub podnośnika w przypadku placówki umiejscowionej na piętrze budynku.

Należy jednakże podkreślić, że w trakcie kontroli pracownicy UKE przeprowadzili czynności kontrolne polegające na sprawdzeniu czy przy wejściach do placówek pocztowych

(do których był niemożliwy wjazd osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim) istnieje możliwość skorzystania z urządzeń przywołujących personel placówki. Ustalono, że spośród 176 placówek poddanych kontroli, do których osoba niepełnosprawna nie może samodzielnie wjechać na wózku inwalidzkim, w 175 zamontowany jest dzwonek przywołujący pracownika placówki, jednak w 12 przypadkach dzwonek ten okazał się niesprawny.

Reasumując powyższe należy wskazać, że w 457 placówkach Poczty Polskiej S.A. z 470 poddanych kontroli (tj. 97,2%) zapewniono osobom niepełnosprawnym poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego korzystanie z usług świadczonych przez te placówki poprzez możliwość samodzielnego wjazdu do placówki bądź możliwość skutecznego przywołania pracownika. Ponadto ustalono, że w niektórych przypadkach, nawet jeśli do placówki pocztowej istniała możliwość samodzielnego wjazdu, dodatkowo zamontowany był dzwonek umożliwiający przywołanie pracownika placówki.

W 461 (tj. 98,1%) skontrolowanych placówkach znajdowało się odpowiednie oznakowanie okienka przystosowanego do obsługi osób niepełnosprawnych, natomiast odpowiednio usytuowane okienko, tj. umożliwiający obsługę osoby niepełnosprawnej, stwierdzono w 445 skontrolowanych placówkach operatora wyznaczonego (tj. 94,7%).

Kryterium dostępu do nadawczej skrzynki pocztowej obejmujące usytuowanie skrzynki, w tym wysokość jej otworu wrzutowego, umożliwiające korzystanie z nich osobom niepełnosprawnym, nie było spełnione w 37 placówkach (w tym 15 placówkach wiejskich i 22 placówkach miejskich), co oznacza, że 92,1% skontrolowanych placówek pocztowych posiada skrzynkę nadawczą umożliwiającą korzystanie z niej osobom niepełnosprawnym.

W 148 placówkach pocztowych poddanych kontroli jest prowadzona ewidencja osób niepełnosprawnych, co stanowi 31,5% skontrolowanych placówek. Przyjmowanie przesyłek od osoby niepełnosprawnej w miejscu zamieszkania zadeklarowało 149 placówek pocztowych, tj. 31,7% placówek z ogólnej liczby skontrolowanych placówek. Mając jednak na uwadze, że obowiązek prowadzenia ewidencji, jak również świadczenia usług w miejscu zamieszkania, dotyczy jedynie placówek pocztowych ze służbą doręczeń, którą posiadało 149 skontrolowanych placówek, należy wskazać, iż ewidencja osób niepełnosprawnych była prowadzona w 148 placówkach (tj. 99,3%), natomiast przyjmowanie przesyłek od osoby niepełnosprawnej w miejscu zamieszkania gwarantowały wszystkie placówki posiadające służbę doręczeń (100%).

Tabela Odsetek skontrolowanych placówek miejskich (w %) spełniających wybrane kryteria w latach 2008-2018.

	Miasto										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Możliwość samodzielnego wjazdu	52%	61%	64%	27%	62%	65%	59%	64%	72%	69%	69%
Oznakowanie okienka	87%	85%	82%	98%	94%	96%	95%	98%	98%	99%	98%
Usytuowanie okienka	88%	92%	86%	95%	91%	94%	98%	97%	95%	98%	98%

	Miasto										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dostęp do skrzynki	86%	85%	94%	89%	95%	98%	97%	97%	92%	93%	92%
Prowadzenie ewidencji*	44%	50%	62%	51%	50%	44%	43%	42%	43%	37%	34%
Przyjmowanie przesyłek*	49%	54%	58%	50%	51%	47%	44%	42%	45%	37%	34%

*Prowadzenie ewidencji jak również świadczenie usług w miejscu zamieszkania dotyczy jedynie placówek ze służbą doręczeń.

Źródło: opracowanie własne UKE

Tabela: Odsetek skontrolowanych placówek wiejskich (w %) spełniających wybrane kryteria w latach 2008-2018

	Wieś										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Możliwość samodzielnego wjazdu	34%	38%	31%	27%	48%	43%	49%	50%	54%	51%	52%
Oznakowanie okienka	80%	79%	78%	86%	92%	95%	92%	99%	100%	96%	99%
Usytuowanie okienka	79%	91%	86%	89%	89%	94%	89%	97%	95%	95%	90%
Dostęp do skrzynki	80%	84%	84%	82%	94%	95%	97%	99%	94%	92%	92%
Prowadzenie ewidencji*	57%	53%	55%	53%	53%	49%	40%	39%	34%	25%	28%
Przyjmowanie przesyłek*	59%	55%	63%	57%	57%	45%	40%	40%	36%	25%	28%

*Prowadzenie ewidencji jak również świadczenie usług w miejscu zamieszkania dotyczy jedynie placówek ze służbą doręczeń.

Źródło: opracowanie własne UKE

Kontrola Prezesa UKE wykazała, że 198 placówek pocztowych z 285 skontrolowanych placówek z terenów miejskich (69%) oraz 96 placówek pocztowych ze 185 skontrolowanych placówek z terenów wiejskich (52%) zapewniało odpowiednie warunki techniczne umożliwiające osobom niepełnosprawnym, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego samodzielny wjazd do tej placówki.

W 80 placówkach na 285 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu miejskiego (28%) oraz w 83 placówkach na 185 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu wiejskiego (45%) osobom niepełnosprawnym, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego zapewniono dostęp do usług pocztowych poprzez montaż sprawnie działającego dzwonka przywołującego personel placówki pocztowej.

Ponadto, 278 placówek z 285 skontrolowanych placówek miejskich (98%) oraz 183 ze 185 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu wiejskiego (99%) posiadały oznakowane właściwym piktogramem okienka do obsługi osób niepełnosprawnych.

Natomiast, 278 placówek na 285 skontrolowanych placówek miejskich (98%) oraz 167 na 185 skontrolowanych placówek wiejskich (90%) dysponowało odpowiednio usytuowanym okienkiem do obsługi klientów niepełnosprawnych.

W 263 placówkach na 285 skontrolowanych placówek miejskich (92%) oraz w 170 placówkach na 185 skontrolowanych placówek wiejskich (92%), zapewniony był dostęp dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich do nadawczych skrzynek pocztowych poprzez usytuowanie skrzynki w odpowiednim miejscu oraz na wysokości umożliwiającej skorzystanie z niej osobie niepełnosprawnej.

Wskazać należy, że procent placówek spełniających kryterium dostępu do nadawczej skrzynki pocztowej, spośród wszystkich skontrolowanych placówek w miastach i na wsi kształtuje się na jednakowym poziomie. Natomiast różnice pomiędzy miastem i wsią w liczbie placówek spełniających kryterium samodzielnego wjazdu do placówki oraz kryterium zapewnienia dostępu do placówki dla osób poruszających się za pomocą wózka inwalidzkiego poprzez montaż sprawnie działającego dzwonka przywołującego personel placówki pocztowej, spośród wszystkich skontrolowanych placówek, sięgają 17 punktów procentowych.

Przeprowadzona kontrola potwierdziła, że większość skontrolowanych placówek pocztowych spełnia określone w Prawie pocztowym wymogi. Ponadto, uzyskane informacje wskazują, iż operator wyznaczony w ramach realizowanego procesu nowej wizualizacji placówek pocztowych, remontując lub rozwijając sieć placówek pocztowych przystosowuje je do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Zadania z zakresu kontroli działalności telekomunikacyjnej.

W 2018 r. Prezes UKE przeprowadził ocenę stosowania przez operatorów telekomunikacyjnych przepisów rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 26 marca 2014 r. w *sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych* (Dz. U. poz. 464), zwanym dalej *rozporządzeniem w zakresie zapewnienia obsługi osób niepełnosprawnych*, w szczególności ocenę świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych w Biurach Obsługi Klienta (BOK).

Celem przeprowadzanych kontroli było uzyskanie informacji o jakości i zakresie obsługi klientów z niepełnosprawnościami, a w szczególności ocena realizacji przez operatorów telekomunikacyjnych przepisów rozporządzenia w zakresie zapewnienia obsługi w BOK.

Do 2018 r. Prezes UKE nie prowadził bezpośredniej oceny działalności BOK-ów i świadczonych w nich udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami. Kontrole zostały przeprowadzone w losowo wybranych BOK u następujących 24 operatorów:

1. Orange Polska S.A.
2. P4 sp. z o.o.
3. Polkomtel sp. z o.o.

4. T-Mobile Polska S.A.
5. Cyfrowy Polsat S.A.
6. Multimedia Polska S.A.
7. Netia S.A.
8. UPC Polska sp. z o.o.
9. Trade Partner sp. z o.o.
10. Skaynet sp. z o.o.
11. Eltronik "Media" sp. z o.o. - sp.k.
12. Świdman s.c.
13. TOYA sp. z o.o.
14. KAJA Komputer Krzysztof Jasek
15. RWD PROSPECT sp. z o.o.
16. City-Sat Gordzielik sp. z o.o.
17. Przedsiębiorstwo Telekomunikacyjne TELGAM S.A
18. ELPOS sp. z o.o.
19. PETRUS sp. z o.o.
20. Sileman sp. z o.o.
21. FAST-NET s.c. Roman Barski, Rafał Suliga
22. INTELLY NISKI STYPUŁKOWSKI BŁASZCZUK s.j.
23. INEA S.A.
24. Espol Police sp. z o.o.

we wszystkich 16 województwach w Polsce.

W wyniku przeprowadzonej kontroli nie stwierdzono istotnych uchybień w zakresie dostosowania i obsługi wskazanych przez operatorów Biur Obsługi Klienta do obsługi osób z niepełnosprawnościami. Wyniki kontroli wskazały zasadniczo na stosowanie przez przedsiębiorców telekomunikacyjnych przepisów *Rozporządzenia w zakresie zapewnienia obsługi osób niepełnosprawnych*. Przeprowadzone wyniki kontroli wskazują na istnienie możliwości korzystania z usług telekomunikacyjnych umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Badanie dostępności stron internetowych.

Prezes UKE sprawując nadzór nad rynkiem telekomunikacyjnym i pocztowym realizuje badania dostępności stron internetowych dla osób z niepełnosprawnościami. Coroczne badania stron wpisane są w Strategiczne kierunki działań Prezesa UKE w latach 2017-2021.

Badanie ma celu ocenę stanu dostosowania stron internetowych, stron mobilnych i aplikacji przedsiębiorców telekomunikacyjnych i pocztowych. W 2018 r. badaniem objętych zostały serwisy internetowe 22 firm telekomunikacyjnych, 15 stron internetowych firm pocztowych i 15 aplikacji oferowanych przez przedsiębiorców działających na obu rynkach.

Strony przedsiębiorców telekomunikacyjnych	Strony przedsiębiorców pocztowych	Aplikacje przedsiębiorców telekomunikacyjnych i pocztowych
--	-----------------------------------	--

Strony przedsiębiorców telekomunikacyjnych	Strony przedsiębiorców pocztowych	Aplikacje przedsiębiorców telekomunikacyjnych i pocztowych
www.cyfrowypolsat.pl	www.dhlparcel.pl	Chroń Dzieci w sieci
www.fcni.pl	www.dpd.com.pl	Envelo
www.halonet.pl	www.ecommerce.poczta-polska.pl	FedEx
www.heyah.pl	www.envelo.pl	Gdzie jest dziecko
www.inea.pl	www.fedex.com/pl/index.html	GLS
www.lajtmobile.pl	www.geis.pl	INEA SpeedTest
www.multimedia.pl	www.gls-group.eu/PL/pl/home	InPost Mobile
www.netia.pl	www.inpost.pl	Multimedia GO
www.njumobile.pl	www.paczkawruchu.pl	MyWallet
www.orange.pl	www.patronservic.pl	Polsat News
www.petrotel.pl	www.poczta-polska.pl	Ratunek
www.play.pl	www.pocztex.pl	Telefon FCN
www.plus.pl	www.speedmail.pl	TNT
www.plushbezlimitu.pl	www.tnt.com	Uczmy się ratować
www.telepolska.pl	www.ups.com/pl/pl/Home.page	UPS Mobile
www.telestrada.pl		
www.t-mobile.pl		
www.t-novum.pl		
www.toya.net.pl		
www.upc.pl		
www.vectra.pl		
www.wrodzinie.com.pl		

W ramach prezentacji raportu z badania UKE we współpracy z Fundacją Widzialni zrealizował warsztaty z tworzenia dostępnych stron i aplikacji dla przedstawicieli obu rynków.

Działania na rzecz osób z niepełnosprawnością w transporcie.

W 2018 r. Ministerstwo Infrastruktury (MI) prowadziło prace nad aktualizacją przyjętej w styczniu 2013 r. *Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.)*.

Obecnie przygotowywana jest ostateczna wersja *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku – SRT2030*. Będzie to podstawowy dokument planistyczny w zakresie rozwoju sektora transportu w perspektywie średniookresowej oraz integralny element spójnego systemu zarządzania krajowymi dokumentami strategicznymi. Planuje się, że SRT2030 przyjęte zostanie przez Radę Ministrów w 2019 r.

W projekcie SRT2030 znajdują się przykłady konkretnych działań dotyczących zwiększenia dostępności transportowej. Uwzględniając cele rządowego programu *Dostępność Plus*, przyjętego 17 lipca 2018 r., poprawiana będzie dostępność dla potrzeb osób z niepełnosprawnością w wymiarze fizycznym, w tym w szczególności dla podróżnych z niepełnosprawnością i osób starszych, jako jeden z priorytetów polityki transportowej. Projekt SRT2030 przewiduje m.in. takie działania jak:

- likwidację barier i ułatwienia dla osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej możliwości poruszania się;

- modernizację infrastruktury dworców i przystanków kolejowych oraz ewentualną budowę nowej pasażerskiej infrastruktury usługowej zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej możliwości poruszania się – zgodnie z Krajowym planem wdrażania technicznych specyfikacji interoperacyjności, odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (TSI PRM);
- zwiększenie dostępności budynków dworców dla osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (uwzględniając wymagania TSI PRM);
- tworzenie wymogów i zachęt dla dostosowywania systemów transportowych miast do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz osób z ograniczoną możliwością poruszania się, zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego;
- standaryzację usług świadczonych na stacjach, dworcach i przystankach kolejowych z uwzględnieniem potrzeb pasażerów z niepełnosprawnością;
- poprawę stanu taboru pasażerskiego transportu drogowego wykorzystywanego do usług przewozowych użyteczności publicznej dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością;
- zwiększenie dostępności do transportu publicznego, w tym również dla osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej możliwości poruszania się;
- stopniową wymianę taboru wykorzystywanego do świadczenia usług publicznego transportu na ekologiczny, niskoemisyjny, przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością i osób o ograniczonej możliwości poruszania się.

W rządowym programie Dostępność Plus zapisane zostało, że warunki świadczenia usług transportu kolejowego zostały już kilka lat temu określone przez Komisję Europejską w postaci rozporządzenia Komisji (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie *technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii Europejskiej dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się* (Dz. U. UE L 356 z 12.12.2014, str. 110) (zwane dalej: „rozporządzenie nr 1300/2014”). Rozporządzenie nr 1300/2014 reguluje jak musi wyglądać infrastruktura i tabor kolejowy w krajach Unii Europejskiej pod kątem zapewnienia ich dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i osób o ograniczonej mobilności. Weszło ono w życie od 1 stycznia 2015 r. i ma zastosowanie dla nowego taboru oraz nowo powstającej infrastruktury i wiąże się z koniecznością opracowania Krajowego Planu Wdrożenia (KPW) tego rozporządzenia. Realizacja KPW pozwoli na uzyskanie faktycznej poprawy dostępności transportu kolejowego.

Jeśli chodzi o realizację działań, to w połowie 2018 r. na stronach internetowych Komisji Europejskiej został opublikowany Krajowy Plan Wdrażania TSI PRM. Dokument ten został opracowany przez MI przy współpracy z podmiotami z sektora kolejowego oraz organizacjami skupiającymi osoby niepełnosprawne. Należy więc przyjąć, że KPW TSI PRM jest dokumentem obowiązującym, który wyznacza główne kierunki dostosowywania transportu kolejowego dla osób niepełnosprawnych i o ograniczonej możliwości poruszania się. KPW TSI PRM będzie aktualizowany co 5 lat.

W Polsce realizacja aktualnego KPW TSI PRM przewidywana jest do 2023 r. w odniesieniu do infrastruktury pasażerskiej i taboru pasażerskiego. Jego celem jest stopniowe likwidowanie istniejących barier w zakresie dostępności transportu kolejowego dla osób z niepełnosprawnościami i osób o ograniczonej możliwości poruszania się.

W odniesieniu do pozyskania niezbędnych informacji przy opracowaniu dokumentu, zostały wykorzystane wieloletnie kontakty zarówno z osobami niepełnosprawnymi, jak i ich organizacjami. Dotyczy to przede wszystkim Stowarzyszenia „Integracja”, Polskiego Związku Niewidomych, Polskiego Związku Głuchych. Uczestnictwo w ubiegłych latach autorów niniejszego opracowania m.in. w Zespole ds. osób niepełnosprawnych przy Prezesie Urzędu Transportu Kolejowego (obecnie Rada Ekspertów ds. osób o ograniczonej możliwości poruszania się przy Prezesie Urzędu Transportu Kolejowego), jak również udział tych środowisk w licznych opracowaniach z zakresu dostępności oraz w konferencjach, pozwoliły na wnikliwą ocenę ewaluowania potrzeb osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonych możliwościach poruszania się i umieszczenie stosownych propozycji w KPW TSI PRM.

Ponadto Centrum Unijnych Projektów Transportowych (zwane dalej: „CUPT”), jako instytucja wdrażająca programy z obszaru infrastruktury transportowej współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, podejmuje jednocześnie działania na rzecz systematycznej poprawy życia osób z niepełnosprawnościami i osób z ograniczonymi możliwościami poruszania się. Zadaniem CUPT oraz beneficjentów projektów wdrażanych przez CUPT jest prowadzenie działań tak, żeby projekty realizowane z *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko* oraz *Programu Operacyjnego Polska Wschodnia czy Instrumentu Finansowego „Łącząc Europę”* były w maksymalnym stopniu użyteczne i funkcjonalne dla wszystkich grup społecznych. Prowadzone działania mają na celu również zwiększać szanse na samodzielne i niezależne funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób o szczególnych potrzebach.

Wnioskodawcy ubiegający się o dofinansowanie z programów obsługiwanych przez CUPT w ramach wniosku o dofinansowanie mają obowiązek zawrzeć w punkcie B.4.3 wniosku o dofinansowanie informacje, w jaki sposób projekt przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru objętego programem operacyjnym. Zgodnie z instrukcją wypełniania wniosku o dofinansowanie w niniejszym punkcie należy określić, czy i w jaki sposób projekt przyczynia się do realizacji polityk wspólnotowych dotyczących równości szans mężczyzn i kobiet oraz niedyskryminacji, w szczególności zapewnienia dostępności dla osób

z niepełnosprawnościami, o których mowa w przepisie art. 7 *Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013*.

W projektach infrastrukturalnych realizowanych ze współfinansowaniem Unii Europejskiej w ramach POIiŚ 2014-2020 zastosowano między innymi następujące wskaźniki:

- liczba przejść kolejowych przystosowanych do potrzeb osób o ograniczonej możliwości poruszania się;
- liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
- liczba projektów, w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami;
- liczba miejsc postojowych dla osób z niepełnosprawnością w wybudowanych obiektach „*parkuj i jedź*”.

Wskaźniki te wykazywane są najpierw w dokumentacji aplikacyjnej (wniosku o dofinansowanie oraz załącznikach), a następnie stanowią jeden z załączników do umowy o dofinansowanie projektu.

Oprócz działań statutowych związanych z wdrażaniem programów Unii Europejskiej, w 2018 r. CUPT prowadził działania mające na celu zwiększenie społecznej świadomości dotyczącej dostępności zarówno wśród beneficjentów, jak i samych pracowników instytucji. CUPT we współpracy z ekspertami zewnętrznymi podejmuje również działania mające na celu ocenę i poprawę dotychczasowych działań w tym zakresie. Dotychczas CUPT przeprowadził analizę wpływu projektów transportowych z POIiŚ 2007-2013 na mobilność osób

z niepełnosprawnością lub o ograniczonej możliwości poruszania się. Wraz z ekspertami zewnętrznymi przygotowana została również broszura pn. *Dostępność jest na +*.

Co więcej, CUPT zorganizował dwa jednodniowe szkolenia pn. *Jak zapewnić dostępność dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się w projektach transportowych POIiŚ?*. Szkolenie wskazało Beneficjentom i potencjalnym Beneficjentom działania na rzecz zapewnienia dostępności dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się oraz pokazało praktyczne stosowanie standardów dostępności w inwestycjach transportowych. Niezwykle ważnym elementem szkolenia był blok, który wiązał się z doświadczaniem niepełnosprawności.

Prowadzono również przygotowania, mające na celu organizację eksperckiego spotkania w ramach Transportowego Obserwatorium Badawczego pn. *Nowoczesna infrastruktura transportowa w służbie dostępności*, które odbyło się w marcu 2019 r. Było to kolejne już działanie CUPT mające na celu zwiększenie społecznej świadomości dotyczącej dostępności zarówno wśród beneficjentów, jak i samych pracowników instytucji.

Ponadto CUPT w 2018 r. zorganizował 3 wydarzenia z udziałem tłumacza Polskiego Języka Migowego:

- 1 konferencję z udziałem ok. 150 os.

Konferencja była transmitowana online na stronie internetowej CUPT.

Tytuł konferencji: *Transport na miarę. W poszukiwaniu najlepszych standardów oceny wpływu miejskich projektów transportowych realizowanych z POIiŚ 2014–2020*.

- 3 uroczystości podpisania Umów o Dofinansowanie z udziałem ok. 50-60 osób

Uroczystości były transmitowane na żywo na koncje CUPT na Twitterze.

Strona internetowa CUPT (www.cupt.gov.pl) jest dostosowana do wymogów WCAG 2.0 na poziomie AA.

Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego funkcjonująca w Ministerstwie Infrastruktury.

Realizując swoje zadania, tj. m.in. organizowanie kampanii związanych z bezpieczeństwem ruchu drogowego, Sekretariat Krajowej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego dostosowuje je do potrzeb odbiorców niepełnosprawnych.

Strona internetowa Krajowej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego została dostosowana do potrzeb osób niedowidzących, aby mogły na bieżąco zapoznawać się z ww. działaniami skierowanymi również do osób niepełnosprawnych.

Wszystkie wyprodukowane w ramach realizowanych kampanii spoty będą posiadały w miarę możliwości technicznych tłumaczenie migowe lub napisy, tak aby obywatele z niepełnosprawnościami mogli zapoznać się z ich treścią i przekazem. Zagwarantowanie ww. usług pozwoli na zniwelowanie barier w dostępie do treści i upowszechnienie wartości edukacyjnych kampanii na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego wśród osób niepełnosprawnych.

Działania Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA).

Inwestycje drogowe spełniają wymogi dostępności do ruchu publicznego i nie wyłączają możliwości korzystania z nich przez żadną z grup społecznych. GDDKiA nie realizowała projektów służących poprawie komunikacji wyłącznie osób niepełnosprawnych. Wszystkie projekty drogowe zawierały w swym zakresie elementy stanowiące ułatwienia dla osób niepełnosprawnych, które stosowane są jako rozwiązania standardowe. W wyjątkowych sytuacjach utrudnieniem mogły być ograniczenia terenowe lub finansowe stojące na przeszkodzie realizacji np. kładek dla pieszych, wind, itp. Czynnikiem sprzyjającym były natomiast regulacje prawne, które w jasny i przejrzysty sposób określają wymagania do spełnienia.

Obecnie wszystkie Miejsca Obsługi Podróżnych (MOP) wydierżawiane przez GDDKiA są przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Dotyczy to budynków stacji paliw, toalet budowanych przez dzierżawców, restauracji oraz hoteli. Wymóg ten wynika z umów dzierżawy.

Ułatwienia dla osób z niepełnosprawnościami w inwestycjach realizowanych przez GDDKiA są projektowane na podstawie *rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie* (Dz. U. z 2016 r. poz. 124).

Przytoczone rozporządzenie zawiera szereg przepisów dotyczących korzystania z infrastruktury drogowej przez osoby z niepełnosprawnością, począwszy od ogólnego sformułowania w § 1 ust. 3 pkt 3: „*Warunki techniczne, o których mowa w ust. 1, przy zachowaniu przepisów Prawa budowlanego, przepisów o drogach publicznych oraz przepisów odrębnych, a także ustaleń Polskich Norm zapewniają w szczególności: (...):* 3) *niezbędne warunki do korzystania z drogi publicznej przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich.*”

Pozostałe warunki techniczne w zakresie projektowania ułatwień dla osób niepełnosprawnych dotyczą m.in. maksymalnego pochylenia podłużnego na chodniku, urządzeń lokalizowanych na chodnikach, wymiarów, liczby oraz lokalizacji stanowisk postojowych, stosowania ramp.

W projektach realizowanych przez GDDKiA stosowane są następujące udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami:

- 1) chodniki o pochyleniach podłużnych do 6%;
- 2) odpowiednie sytuowanie urządzeń, takich jak podpory znaków drogowych, słupów oświetleniowych w celu eliminacji utrudnień związanych z poruszaniem się po chodnikach;

- 3) stosowanie specjalnie oznaczonych stanowisk postojowych usytuowanych blisko wejść do np. toalet zlokalizowanych na MOP-ach;
- 4) stosowanie na MOP-ach odrębnych toalet przystosowanych dla osób niepełnosprawnych oraz pomieszczeń z natryskiem wyposażonych w urządzenia dla łazienek bez barier (pochwyty, siedziska itp.),
- 5) stosowanie krawężników wtopionych,
- 6) wyposażanie uskoków między chodnikiem a jezdnią w rampy,
- 7) stosowanie bezkolizyjnych przejść dla pieszych (tunel lub kładka) z pochylniami, niektóre z kładek z uwagi na uwarunkowania terenowe wyposażono w windy.

Ponadto przedsięwzięcia realizowane w ramach remontów i modernizacji dróg uwzględniają warunki techniczne umożliwiające korzystanie z infrastruktury drogowej przez osoby niepełnosprawne. W 2018 r. w ramach powyższych działań wykonano:

- 1) montaż sygnalizatorów akustycznych na przejściach dla pieszych - 294 szt.;
- 2) obniżenia przycisków sygnalizacji świetlnej dla pieszych - 114 szt.;
- 3) przejścia dla pieszych z obniżonymi krawężnikami - 104 szt.;
- 4) dojścia dla pieszych z płyt o specjalnej strukturze powierzchni, rozpoznawalnej stopami przez osoby niewidome - 174 szt.;
- 5) obniżenia dojścia przed istniejącym przejściem dla pieszych - 55 szt.;
- 6) pochylnie wjazdowe na mosty i kładki z przejściami dla pieszych - 5 szt.;
- 7) oznakowania stanowisk postojowych dla pojazdów osób niepełnosprawnych - 76 szt.;
- 8) oddzielenia chodnika od jezdni barierkami - 3500 m.

Działania na rzecz pasażerów z niepełnosprawnością w transporcie kolejowym.

Urząd Transportu Kolejowego (UTK) prowadzi zakrojone na szeroką skalę działania mające na celu zniwelowanie wciąż istniejących różnic w podróżowaniu koleją oraz zapewnienie większej dostępności osobom z niepełnosprawnością, w porównaniu do możliwości podróżowania pozostałych pasażerów. Jest to dla urzędu sprawa priorytetowa. Jednym z kluczowych obszarów jest nadzór Prezesa UTK nad przestrzeganiem przepisów Rozporządzenia (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. *dotyczącego praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym* (Dz. Urz. UE L 315 z 03.12.2007 r., str. 14, ze zm.), zwane dalej „Rozporządzenie (WE) nr 1371/2007”. Przepisy rozdziału V tego dokumentu poświęcone zostały prawom osób z niepełnosprawnością. Regulują one także obowiązki, jakie względem tej grupy podróżnych mają przedsiębiorstwa kolejowe, zarządcy stacji, sprzedawcy biletów oraz operatorzy turystyczni.

Najważniejszym zadaniem UTK jest wypracowanie jednolitego modelu obsługi i pomocy podróżnym z niepełnosprawnością. Istotną kwestią jest sposób przyjmowania zgłoszeń potrzeby pomocy w podróży i ich potwierdzenia przez zobowiązane do tego przedsiębiorstwa oraz sprawna realizacja zgłoszeń.

Intencją UTK jest ujednolicenie całego procesu obsługi osób z niepełnosprawnością przez wszystkich przewoźników oraz zdefiniowanie, kto może liczyć na pomoc i w jakich sytuacjach. Należy pamiętać, że pasażerowie z niepełnosprawnością wymagają niezawodności całego łańcucha transportowego. Jedno brakujące ogniwo, np. niedziałająca

winda lub przejście między peronami, które można pokonać tylko po schodach, mogą sprawić, że podróż stanie się całkowicie niemożliwa.

Działania podejmowane w omawianym zakresie miały przede wszystkim charakter nadzorczy i interwencyjny w związku z § 1 pkt 7 Karty Praw Osób Niepełnosprawnych, czyli z prawem do korzystania z zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, a także § 1 pkt 8 ww. dokumentu, tj. prawem do swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu.

Pracownicy UTK ze szczególną uwagą analizowali wszelkie sygnały na temat nieprawidłowości w sposobie udzielania informacji lub pomocy osobom z niepełnosprawnością w transporcie kolejowym. W każdym przypadku, gdy z treści otrzymanej korespondencji lub z jej formy wynikało, że dotyczy ona potrzeby udzielenia wsparcia osobie z niepełnosprawnością, podejmowano adekwatne działania, by zagwarantować jak najsprawniejszą komunikację, wyjaśnić wszelkie wątpliwości co do przysługujących tej osobie ulg i uprawnień w transporcie kolejowym, a także by niezwłocznie i zdecydowanie korygować wszelkie stwierdzone, ale również i potencjalne nieprawidłowości związane z obsługą.

Podejmowane przez Prezesa UTK działania były ściśle skorelowane z funkcjonowaniem Rzecznika Praw Pasażera Kolei. Powołany w 2017 r. Rzecznik rozwiązuje polubownie spory pomiędzy podróżnymi a przedsiębiorstwami kolejowymi. Jest to kolejna droga dla osób z niepełnosprawnościami do dochodzenia przysługujących im praw na kolei.

Działania w tym zakresie przedstawione szczegółowo poniżej stanowią realizację prawa do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, prawa do pracy na otwartym rynku pracy, prawa do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych.

W 2018 r. Prezes UTK aktywnie uczestniczył w pracach związanych z rządowym programem „Dostępność Plus”. Urząd brał udział zarówno w kształtowaniu założeń tego programu w obszarze poprawy dostępności transportu kolejowego, jak również czynnie włączał się w realizację projektu po jego oficjalnej inauguracji.

Najważniejsze działania zrealizowane przez UTK w 2018 r. w kontekście programu „Dostępność Plus” to:

- aktywny udział w pracach nad założeniami programu – w tym m.in. identyfikacja obszarów wymagających objęcia tym programem (dostosowanie infrastruktury kolejowej, szkolenia pracowników sektora transportu, wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technicznych i informatycznych w zakresie obsługi osób z niepełnosprawnością),
- udział w pracach nad założeniami, a następnie projektem ustawy o dostępności; Prezes UTK wskazał kilka newralgicznych obszarów związanych z transportem kolejowym, które powinny zostać uregulowane przepisami ustawy o dostępności lub innymi aktami zmienianymi przez ten akt prawny (tj. konieczność uproszczenia systemu ulg ustawowych obowiązujących w publicznym transporcie zbiorowym, otwieranie danych publicznych na rzecz rozwoju e-usług dla osób z niepełnosprawnością, ustanowienie obowiązku wyposażenia stacji kolejowych w urządzenia ułatwiające wsiadanie/wysiadanie do/z pociągu osobom z niepełnosprawnością, ustanowienie

obowiązku opracowania przez przedsiębiorstwa kolejowe strategii w zakresie dostosowania posiadanej infrastruktury do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnością, wprowadzenie przez przedsiębiorstwa kolejowe bezpłatnych infolinii dla osób z niepełnosprawnością, czy wprowadzenie obowiązku uwzględnienia przez organizatorów publicznego transportu zbiorowego w planach transportowych konkretnych strategii dotyczących dostępności lokalnego transportu zbiorowego do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnością),

- czynny udział w opracowaniu koncepcji szkoleń dla pracowników sektora transportu w zakresie obsługi osób z niepełnosprawnością; projekt będzie realizowany przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a jego partnerem będzie UTK,
- udział w przygotowaniu i realizacji wydarzenia pt. „Hackathon Plus” – na potrzeby tego projektu UTK zgromadził i przekazał organizatorom dane pozyskane od przedsiębiorstw kolejowych; dzięki tym danym autorzy aplikacji i systemów informatycznych mogli opracować prototypy rozwiązań mobilnych, które mogą służyć osobom z niepełnosprawnością w organizacji i realizacji podróży koleją,
- przystąpienie do deklaracji „Partnerstwo na rzecz dostępności” w ramach programu „Dostępność Plus” – UTK jest jednym z pierwszych, centralnych urzędów, które przystąpiły do tej deklaracji.
- W 2018 r. UTK brał również aktywny udział w procesach legislacyjnych, których celem – podobnie jak wspomnianej ustawy o dostępności – jest wzmocnienie praw osób z niepełnosprawnością oraz o ograniczonej możliwości poruszania się m.in. w transporcie kolejowym.
- W 2018 r. kontynuowano prace legislacyjne w zakresie zmiany Rozporządzenia (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 października 2007 r. dotyczącego praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym. W toku tych prac Prezes UTK zgłaszał propozycje przepisów oraz opiniował projekty przedstawione przez Komisję Europejską. Proponowane zmiany dotyczą m.in. skrócenia 48-godzinnego okresu zgłoszenia dotyczącego potrzeby pomocy podczas podróży, wprowadzenia obowiązkowych szkoleń dla wszystkich pracowników sektora transportu kolejowego, którzy odpowiadają za bezpośrednią obsługę osób z niepełnosprawnością oraz ustanowienia obowiązku zapewnienia przez przedsiębiorstwa kolejowe dostępności dla osób z niepełnosprawnością pojazdów, które wykonują przewóz zastępczy (np. zastępcza komunikacja autobusowa uruchomiona w związku z zamknięciem linii kolejowej).
- Kolejnym procesem legislacyjnym, w którym w 2018 r. brał udział UTK, były prace nad projektem Europejskiego Aktu Dostępności (tzw. Dyrektywa EAA – *European Accessibility Act*). Akt ten zakłada m.in. wprowadzenie powszechnego obowiązku zapewnienia dostępności urządzeń samoobsługowych dla osób z niepełnosprawnością wzroku i/lub słuchu. Takimi urządzeniami są np. samoobsługowe automaty biletowe. W toku prac Prezes UTK zajmował stanowiska dotyczące proponowanych przepisów.

Prace nad ww. projektami są kontynuowane w 2019 r.

Ulgi dla osób z niepełnosprawnością przy zakupie biletu na podróż koleją.

W 2018 r. Prezes UTK prowadził działania ukierunkowane m.in. na zabezpieczenie praw pasażerów z niepełnosprawnością w kontekście zmian związanych z nowymi wzorami legitymacji uprawniających m.in. do ulgowych przejazdów koleją. W listopadzie 2017 r. zaczęto wydawać legitymacje zgodne z nowym wzorem. Do Prezesa UTK docierały informacje od pasażerów oraz przewoźników kolejowych, dotyczące problemów technicznych związanych z odczytywaniem danych zawartych w kodach QR znajdujących się na tych legitymacjach. W związku z tym Prezes UTK przekazał przewoźnikom kolejowym stanowisko, zgodnie z którym trudności techniczne związane z odczytem danych zawartych na blankietach legitymacji nie mogą oznaczać negatywnych konsekwencji dla pasażerów (np. w postaci zakwestionowania uprawnienia do ulgowego przejazdu). Ponadto z inicjatywy Prezesa UTK odbyło się spotkanie z udziałem przedstawicieli Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych oraz producenta blankietów legitymacji. W wyniku spotkania wdrożono poprawki o charakterze technicznym, dzięki którym dane zawarte w nowych wzorach legitymacji są możliwe do weryfikacji przez drużyny konduktorskie.

Ułatwienia podczas korzystania z dworców.

Istotną częścią podejmowanych działań są czynności kontrolno-nadzorcze, w czasie których między innymi monitorowane są obiekty kolejowe – perony pasażerskie i dworce kolejowe – pod kątem zgodności z wymogami TSI PRM (rozporządzenie nr 1300/2014).

W bieżących działaniach nadzorczych sprawdzane jest m.in. oznakowanie i dostępność ciągów pieszych, wind i podnośników przy schodach, dzięki którym pasażerowie z niepełnosprawnością mogą dostać się na perony, a potem do wybranego pociągu. Przedstawiciele urzędu zwracają uwagę na właściwą dostępność przestrzeni do obsługi pasażerów, czyli na kasy biletowe, toalety i poczekalnie. Natomiast w przypadku gdy na danym dworcu dostępnych jest wiele okienek kasowych, weryfikują czy to z obniżoną ładą (dostosowane do potrzeb obsługi osób na wózkach) jest zawsze czynne najdłużej.

Nieodłącznym elementem wszelkich działań jest ocena oznakowania budynków kolejowych właściwymi tablicami i piktogramami ułatwiającymi poruszanie się. Czynności kontrolne dotyczą także poprawności i spójności dynamicznej informacji głosowej i wizualnej na temat ruchu pociągów (zarówno stacyjnej, jak i pokładowej w pociągach).

Monitoring przejazdów osób z niepełnosprawnością.

W celu weryfikacji sposobu spełniania przez przedsiębiorstwa kolejowe obowiązków w zakresie udzielenia pomocy osobom z niepełnosprawnością podczas podróży koleją, Prezes UTK prowadzi monitoring zgłoszeń dotyczących potrzeby uzyskania pomocy podczas podróży. Dzięki temu UTK dysponuje wiedzą o wszystkich zgłoszonych podróżach osób z niepełnosprawnością, które potrzebują wsparcia ze strony przedsiębiorstw kolejowych. Zgodnie z powszechnie obowiązującymi przepisami, osoba z niepełnosprawnością powinna powiadomić przedsiębiorstwo kolejowe o potrzebie uzyskania pomocy podczas podróży przynajmniej na 48 godzin przed jej rozpoczęciem. Wprawdzie – w wyniku inicjatywy

Prezesa UTK – większość pasażerskich przewoźników kolejowych skróciła okres takich notyfikacji, jednak obowiązek dokonywania takich zgłoszeń nie został zniesiony.

Średnio każdego roku do wszystkich pasażerskich przewoźników kolejowych w Polsce wpływa ok. 12 tys. takich zgłoszeń, które dotyczą ok. 17 tys. podróży (jedno zgłoszenie może dotyczyć więcej niż jednej podróży). Na podstawie otrzymywanych od przewoźników informacji wytypowane zgłoszenia kontrolowane są przez UTK. Kontrole prowadzone są zarówno przez pracowników centrali urzędu, jak również pracowników wszystkich siedmiu Oddziałów Terenowych zlokalizowanych w Warszawie, Lublinie, Krakowie, Katowicach, Gdańsku, Wrocławiu i Poznaniu.

Podczas kontroli pracownicy Urzędu weryfikują zarówno sposób udzielenia pomocy osobom z niepełnosprawnością, jak również sprawność urządzeń przeznaczonych do ich obsługi. Sprawdzane jest postępowanie drużyny konduktorskiej oraz innych osób asystujących podczas realizacji obowiązku pomocy.

Nadzór nad przestrzeganiem praw pasażerów w transporcie kolejowym.

Zgodnie z art. 30 Rozporządzenia (WE) nr 1371/2007, każde państwo członkowskie wyznacza organ lub organy odpowiedzialne za egzekwowanie przepisów tego rozporządzenia. Natomiast każdy z tych organów podejmuje kroki niezbędne do zapewnienia przestrzegania praw pasażerów. W Polsce takim organem jest Prezes UTK.

Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (Dz. U. z 2019 r. poz. 710, z późn. zm.) przyznała Prezesowi UTK uprawnienia w zakresie nadzoru nad przestrzeganiem praw pasażerów w transporcie kolejowym, w tym także praw osób z niepełnosprawnością wynikających z przepisów Rozporządzenia (WE) nr 1371/2007. W przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów, decyzji lub postanowień z zakresu kolejnictwa Prezes UTK wydaje decyzję określającą zakres naruszenia oraz termin usunięcia nieprawidłowości.

Prezes UTK na bieżąco analizuje skargi pasażerów, w których zgłaszają oni nieprawidłowości w wykonaniu zawartej umowy przewozu lub innych usług świadczonych przez przedsiębiorstwa działające na rynku pasażerskich przewozów kolejowych. Na podstawie zgłaszanych skarg oraz czynności kontrolno-nadzorczych, Prezes UTK identyfikuje nieprawidłowości dotyczące przestrzegania praw pasażerów w ruchu kolejowym.

W 2018 r. Prezes UTK przeprowadził m.in. postępowanie administracyjne, które zostało zakończone decyzją stwierdzającą naruszenie przez jednego z przewoźników kolejowych obowiązku w zakresie udzielenia pomocy osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim. Przewoźnik, pomimo przyjęcia zgłoszenia oraz potwierdzenia jego realizacji, nie zapewnił pojazdu dostosowanego do przewozu osób poruszających się na wózkach.

Weryfikacja warunków dostępności infrastruktury kolejowej dla osób z niepełnosprawnością.

Zgodnie z posiadanymi kompetencjami, Prezes UTK weryfikuje i opiniuje projekty umów o świadczenie usług publicznych oraz planów transportowych. Marszałkowie województw w umowach o dofinansowanie przewozów mogą ustalać warunki obsługi pasażerów. Jest to bardzo ważne, ale często niewykorzystywane narzędzie, które może wpłynąć na przewoźników i polepszyć standard obsługi pasażerów z niepełnosprawnością. W 2018 r. Prezes UTK dokonał pogłębionej analizy 12 takich dokumentów, w stosunku do

których przekazał uwagi dotyczące m.in. konieczności zapewnienia odpowiedniej jakości obsługi pasażerów, w tym osób z niepełnosprawnością.

Zespół zadaniowy ds. osób o ograniczonej możliwości poruszania się przy Prezesie UTK oraz Rada Ekspertów

Kierując się potrzebą wypracowania spójnych działań, w 2018 r., podobnie jak w latach poprzednich, przy Prezesie UTK działał Zespół zadaniowy ds. osób o ograniczonej możliwości poruszania się. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele wszystkich pasażerskich przewoźników kolejowych, zarządcy infrastruktury oraz grupy PKP S.A. Zespół działa pod przewodnictwem UTK.

Celem zespołu jest bieżące reagowanie na zgłoszone przez osoby z niepełnosprawnością problemy oraz wdrażanie spójnych, jednolitych rozwiązań ukierunkowanych na poprawę obsługi osób z niepełnosprawnością. W trakcie spotkań Zespołu omawiane są między innymi problemy systemowe na linii zarządca – przewoźnik oraz współpraca pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w udzielanie pomocy. Rozpoczęto m.in. prace nad ujednoczeniem procedur obsługi osób z niepełnosprawnością oraz wdrożeniem wspólnego, internetowego formularza zgłoszeniowego w zakresie potrzeby pomocy podczas podróży.

W 2018 r. przy Prezesie UTK funkcjonowała Rada Ekspertów, w skład której wchodzi specjaliści z zakresu transportu, projektowania uniwersalnego, architekci, inżynierowie i osoby z niepełnosprawnością. Zadaniem Rady jest m.in. wyznaczanie kierunków pożądaných zmian oraz identyfikowanie systemowych problemów wymagających poprawy w zakresie szeroko rozumianej obsługi osób z niepełnosprawnością. Członkowie Rady opracowali zakres audytu dostępności kolejowych obiektów obsługi podróżnych i metodologię jego prowadzenia oraz uczestniczyli w charakterze obserwatorów podczas audytu stacji i dworca w Nasielsku (w grudniu 2018 r.). Do działań Rady należała również analiza skarg pasażerów z niepełnosprawnością oraz o ograniczonej możliwości poruszania się oraz analiza zapisów rządowego programu „Dostępność Plus”.

Zespół ds. Opracowania Rozwiązań w zakresie Poprawy Sytuacji Osób Niepełnosprawnych i Członków ich Rodzin

UTK uczestniczy w pracach Zespołu ds. Opracowania Rozwiązań w zakresie Poprawy Sytuacji Osób Niepełnosprawnych i Członków ich Rodzin. Jest to powołany w 2016 r. przez Prezesa Rady Ministrów organ pomocniczy Rady Ministrów, do którego zadań należy między innymi opracowanie kompleksowych rozwiązań w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin z uwzględnieniem postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Do zadań rządowego zespołu należy także opracowanie propozycji rozwiązań legislacyjnych i systemowych mających na celu poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin.

Akcje informacyjne

W 2018 r. UTK prowadził akcje informacyjne w zakresie promocji praw przysługujących pasażerom w transporcie kolejowym.

Pracownicy urzędu wzięli udział m.in. w:

- Dniu Dziecka (Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 3 czerwca 2018 r.),
- Moto Safety Day (Gdynia, 28 lipca 2018 r.),
- Dniu Transportu (Dworzec Centralny w Warszawie, 29 września 2018 r.).

W ramach każdego z ww. wydarzeń pasażerowie oraz wszyscy zainteresowani mogli uzyskać informacje dotyczące m.in. praw osób z niepełnosprawnością w transporcie kolejowym. Ponadto na stoiskach UTK porad udzielał pracownik UTK posługujący się Polskim Językiem Migowym. Dostępne były również filmy informacyjne przygotowane w tym języku.

Ponadto w 2018 r. zawarte zostało porozumienie o współpracy pomiędzy Prezesem UTK, Rzecznikiem Praw Pasażera Kolei oraz Ogólnopolską Federacją Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Porozumienie umożliwi podejmowanie różnorodnych działań na rzecz seniorów. Planowane jest opracowywanie materiałów informacyjnych dotyczących praw osób starszych w transporcie kolejowym, możliwości składania przez nich skarg i reklamacji oraz udziału w postępowaniach polubownych przed Rzecznikiem Praw Pasażera Kolei. Istotną będzie także popularyzacja transportu kolejowego wśród tej grupy osób poprzez zachęcanie przewoźników do dostosowywania ofert do potrzeb osób starszych i promowanie turystyki kolejowej.

Strony porozumienia zgodziły się ponadto na wspólną organizację szkoleń, konferencji i spotkań. Takie wydarzenia będą miały na celu aktywizację osób starszych i wymianę informacji na temat praw pasażerów i bezpieczeństwa w transporcie kolejowym.

Działania za zakresu społecznej odpowiedzialności

W 2018 r. UTK opublikował Raport Społecznej odpowiedzialności za 2017 r. i po raz kolejny brał udział w konkursie Raporty społeczne organizowanym przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu. Raport stanowi zbiór doświadczeń urzędu z zakresu społecznej odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju. Działania społecznie odpowiedzialne podejmowane w 2018 r. także dotyczyły osób z niepełnosprawnością i skierowane były zarówno do pracowników urzędu (wsparcie rodziców niesłyszących – w opiece nad słyszącym dzieckiem, zapewnienie tłumacza języka migowego), jak i w stosunku do pasażerów czy interesantów urzędu (publikacja kolejnych informacji dla podróżnych w Polskim Języku Migowym, organizacja szkolenia z zakresu obsługi pasażerów z niepełnosprawnościami).

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie transportu lotniczego.

W odniesieniu do transportu lotniczego kwestie równego traktowania osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej regulowane są w obszarze Unii Europejskiej przepisami rozporządzenia (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą (zwane dalej: „rozporządzenie nr 1107/2006”). Celem niniejszego aktu prawnego jest zapewnienie, aby osoby niepełnosprawne oraz osoby o ograniczonej sprawności ruchowej miały takie samo

prawo, jak wszyscy inni obywatele, do swobodnego przemieszczania się środkami transportu lotniczego, wolności ich wyboru i braku dyskryminacji.

Urząd Lotnictwa Cywilnego (ULC) podejmuje działania na rzecz ochrony praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą także na podstawie ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (Dz. U. z 2013 r. poz. 1393, z późn. zm.). Zgodnie z art. 205a ust. 1 ustawy – Prawo lotnicze, Prezes ULC kontroluje m.in. przestrzeganie przepisów rozporządzenia nr 1107/2006, a w szczególności zobowiązany jest do rozpatrywania skarg pasażerów.

W 2018 r. wpłynęło do ULC 4 skargi na naruszenie przepisów rozporządzenia nr 1107/2006.

W celu wprowadzenia w życie przepisów Karty Praw Osób Niepełnosprawnych w 2018 r. Urząd Lotnictwa Cywilnego w ramach konsultacji w grupie roboczej zajmującej się ułatwieniami dla osób z niepełnosprawnością w podróży lotniczej (FAL /PRM) zgłosił propozycję włączenia informacji o ukrytych niepełnosprawnościach do materiałów szkoleniowych zawierających wytyczne i wymogi odnośnie obsługi osób niepełnosprawnych, a w szczególności osób z ukrytymi niepełnosprawnościami. Grupa robocza rozpoczęła również pracę nad wprowadzeniem zmian do ECAC Doc 30, Part I dotyczących podróży lotniczych osób z niepełnosprawnością, które podróżują z psami przewodnikami.

Działania Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego

W 2018 r. Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego kontynuował współpracę z organizacjami pozarządowymi reprezentującymi interesy osób niepełnosprawnych (Fundacja Integracja, Polski Związek Głuchych, Polski Związek Niewidomych), dotyczącą promocji inicjatyw mających na celu podwyższanie standardów dostosowania obiektów budowlanych dla osób niepełnosprawnych. Pierwszym efektem tej współpracy jest utworzenie na stronie internetowej Urzędu zakładki „Budownictwo dostępne”, o której mowa powyżej.

Ponadto, w 2018 r. pracownicy Urzędu brali udział w konferencji organizowanej wspólnie przez Parlamentarny Zespół ds. Osób z Niepełnosprawnością Narządu Wzroku i Polski Związek Niewidomych pt. *Zobaczyć rehabilitację osób niewidomych i słabowidzących*.

W 2018 r. pracownicy GUNB przeprowadzili łącznie 54 kontrole, w ramach których dokonano ustaleń w zakresie dostępności obiektów budowlanych dla osób niepełnosprawnych. Ww. kontrolami objęto budynki użyteczności publicznej, takie jak: szkoły, przedszkola, zakłady opieki zdrowotnej, hotele, budynki administracyjno-biurowe oraz obiekty zlokalizowane na terenach kolejowych, takie jak: dworce kolejowe, perony i przejścia nad albo pod torami. Kontrole wykazały przypadki nie spełnienia wymogów rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Najczęściej występujące nieprawidłowości polegały na:

- braku zapewnienia dostępności do obiektu dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej lub poruszających się na wózkach inwalidzkich,
- braku wyznaczenia miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych,

- niewłaściwych parametrach pochylni zapewniających dostęp do budynku dla osób poruszających się na wózkach (w zakresie nachylenia, długości, krawężników, sytuowania poręczy),
- stosowaniu zbyt wysokich progów przy wejściach do budynków,
- braku zapewnienia pomieszczeń higienicznosanitarnych przeznaczonych do korzystania również przez osoby niepełnosprawne bądź braku spełniania wymagań stawianych tym pomieszczeniom (w zakresie wyposażenia bądź zbyt małej powierzchni manewrowej),
- niewłaściwych parametrach dźwigów osobowych przeznaczonych do korzystania również przez osoby niepełnosprawne (w zakresie szerokości i długości kabiny, wymaganego wyposażenia w poręcze i oznakowanie dla osób niewidomych i niedowidzących),
- niewłaściwym stanie technicznym elementów obiektów budowlanych w częściach służących do komunikacji (pochylnie, posadzki w budynkach, nawierzchnie peronów).

Dane o poczynionych ustaleniach każdorazowo przekazywano do organów właściwych do podjęcia działań, w celu doprowadzenia skontrolowanych obiektów do stanu zgodnego z prawem. Działania te są na bieżąco monitorowane.

Projekt „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”.

W 2018 r. kontynuowana była realizacja projektów mających na celu monitoring działań jednostek administracji rządowej i samorządowej pod kątem realizacji praw osób z niepełnosprawnościami, jak również dokonanie przeglądu zadań jednostek administracji rządowej i samorządowej pod kątem dostosowania do postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. 16 projektów wojewódzkich (po 1 w każdym województwie) dotyczy monitoringu zadań jednostek administracji samorządowej i rządowej działającej w terenie, natomiast 1 projekt centralny obejmuje jednostki administracji rządowej. W ramach każdego projektu przeprowadzana jest analiza realizowanych przez ww. jednostki zadań oraz opracowanie dla ww. jednostek zaleceń, rekomendacji pod kątem dostosowania do postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (KPRM)

KPRM uczestniczyła w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania.” Projekt jest realizowany w ramach konkursu nr POWR.02.06.00-IP.03-00-002/16 ogłoszonego przez MRPiPS w ramach typu operacji „Monitoring działań jednostek administracji rządowej i samorządowej pod kątem realizacji praw osób z niepełnosprawnościami”, w Działaniu 2.6 „Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych”, PO WER 2014-2020. Realizacja projektu obejmuje całą Polskę, a jego wartość wynosi 2 361 832,05 zł. Realizują go: Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną, Polski Związek Głuchych oraz Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego.

W 2018 r., w ramach projektu, przeprowadzony został monitoring obejmujący następujące zagadnienia:

Dostępność architektoniczna;
Dostępność informacyjna;
Strony www;
Udostępniane materiały;
Obieg informacji;
Obsługa interesantów z niepełnosprawnościami;
Szkolenia w tematyce niepełnosprawności;
Zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami;
Zamówienia publiczne i klauzule społeczne;
Konsultacje społeczne.

W wyniku monitoringu i audytów dostępności architektonicznej Zespół Monitoringowy przedstawił:

- „Raport końcowy z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami”. Wskazuje on, że KPRM podejmuje działania w celu realizacji praw osób z niepełnosprawnościami we wszystkich monitorowanych obszarach, jednak z różnym stopniem ich zintensyfikowania. Są dziedziny, w których prawa osób z niepełnosprawnościami są realizowane w sposób satysfakcjonujący. Są także takie obszary monitoringowe, w których działania KPRM wymagają zmian wskazanych w Raporcie rekomendacji, które obejmują horyzont krótko- i długoterminowy. Zamierzeniem realizatorów projektu jest, aby rekomendacje krótkoterminowe KPRM mogła wdrożyć do końca trwania projektu. Rekomendacje długoterminowe natomiast, zgodnie z założeniami, KPRM będzie miała wdrożyć do 3 lat od jego zakończenia.
- „Raport weryfikujący poziom realizacji rekomendacji w KPRM wypracowanych w ramach projektu *Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania.*”

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W 2018 r. Ministerstwo uczestniczyło w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”, mającym na celu zwiększenie zdolności jednostek administracji publicznej o charakterze centralnym do wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Ministerstwo Środowiska

W ramach projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” dokonano analizy poziomu dostępności Ministerstwa pod kątem zapisów Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Wspólnie z koordynatorem projektu opracowano rekomendacje zmian.

Ministerstwo Energii

Ministerstwo Energii dokłada wszelkich starań zmierzających do wprowadzenia rekomendacji z Raportu końcowego z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami sporządzonego w ramach projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring

wdrażania”. W tym zakresie podejmowane są działania, aby informacje udostępniane były w języku łatwym do czytania i zrozumienia. Materiały przygotowywane są zgodnie z zasadami prostego języka, opracowanymi przez Pracownię Prostej Polszczyzny Uniwersytetu Wrocławskiego. Celem jest stworzenie spójnego, przyjaznego i profesjonalnego sposobu komunikowania się urzędu z obywatelami. Wszelkie instrukcje, prezentacje, podręczniki dotyczące sposobów redagowania tekstów w prostym języku dostępne są dla pracowników ME. Należy wskazać, że Ministerstwo Energii jest jednym z sygnatariuszy porozumienia na rzecz stosowania prostego języka. Deklaracja „Prosto i Kropka” została podpisana w dniu 3 października 2018 r.

Ministerstwo Sportu i Turystyki

Ministerstwo Sportu i Turystyki wzięło udział w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”.

Ministerstwo Cyfryzacji

Ministerstwo Cyfryzacji w okresie od września 2017 r. do stycznia 2019 r. przechodziło dobrowolny całościowy audyt dostępności. Działanie to było realizowane przy współpracy z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego (FIRR), Polskim Związkiem Głuchych oraz Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną w ramach projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami”. Projekt jest finansowany w ramach konkursu POWR.02.06.00 - IP.03.00-002/16 „Monitoring działań jednostek administracji rządowej i samorządowej pod kątem realizacji praw osób z niepełnosprawnościami”.

Audyt polegał m.in. na:

- przekazywaniu FIRR informacji na temat realizacji przez Ministerstwo Cyfryzacji „Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami”;
- weryfikacji przez FIRR zasad dostępności realizowanych w siedzibie Ministerstwa Cyfryzacji (audyt ogólny i infrastrukturalny);
- dostosowaniu Ministerstwa Cyfryzacji do zaleceń FIRR w zakresie lepszego przystosowania MC do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W październiku 2018 r. FIRR przekazała do resortu cyfryzacji raport końcowy z audytu.

Dokument zawierał 21 rekomendacji do wdrożenia przez Ministerstwo Cyfryzacji w trakcie realizacji ww. projektu. W styczniu 2019 r. FIRR przekazała do Ministerstwa Cyfryzacji raport weryfikacyjny, z którego wynika, że Ministerstwo wdrożyło wszystkie rekomendacje.

Ministerstwo Finansów

W 2018 r. kontynuowany był projekt realizowany przez Polski Związek Głuchych działający w partnerstwie z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego oraz Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną w ramach rozstrzygniętego konkursu w II Osi priorytetowej Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji PO WER - II Osi priorytetowej Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji PO WER - Działanie 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych (Priorytet Inwestycyjny 9i

Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie). Celem głównym projektu jest "zwiększenie zdolności instytucji monitorowanej do wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych poprzez analizę działań instytucji, sformułowanie rekomendacji dotyczących działań instytucji oraz weryfikację ich wykorzystania".

Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej

Ministerstwo w 2018 r. uczestniczyło w projekcie finansowanym w ramach konkursu POWR.02.06.00-IP.03-00-002/16 „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” dotyczącym zwiększenia dostępności administracji rządowej, w tym MGMIŻŚ i jego działań dla osób z niepełnosprawnościami. Projekt był realizowany z inicjatywy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przez Polski Związek Głuchych w partnerstwie z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego oraz Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Ministerstwo Infrastruktury

W 2018 r. Ministerstwo Infrastruktury przystąpiło do projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Monitoring wdrażania”, mającego na celu zwiększenie zdolności jednostek administracji publicznej do wdrażania ww. Konwencji, w zakresie dostępności budynku oraz standardów obsługi osób z niepełnosprawnościami. Wskazane w Raporcie rekomendacje zostały przyjęto do wdrożenia.

Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii

W ubiegłym roku Ministerstwo brało udział w projekcie pn. „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania.” Projekt ten realizowany był w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. W opracowanym przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego raporcie końcowym przyjęto rekomendacje, które są sukcesywnie realizowane.

Ministerstwo Zdrowia

W 2018 r., Ministerstwo Zdrowia współpracowało z realizatorami projektu celem uzyskania jak najpełniejszej wiedzy odnośnie obszarów, które w funkcjonowaniu jednostki należy wzmocnić aby lepiej obsługiwać obywateli z wszelkimi rodzajami niepełnosprawności oraz jak stać się pracodawcą, który (w zakresie posiadanych możliwości) jest najbardziej przyjazny i dostosowany do potrzeb pracowników i potencjalnych pracowników z grona osób z niepełnosprawnościami oraz jak zwiększyć swoją atrakcyjność na rynku pracy. Wdrażanie zaleceń z projektu będzie się odbywać w 2019 r.

Ministerstwo Obrony Narodowej

W ramach realizacji projektu pt. „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” prowadzone były konsultacje społeczne z Polskim Związkiem Głuchych.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ)

MSZ od r. 2017 r. uczestniczył w projekcie *Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania*, mającym na celu zwiększanie zdolności jednostek administracji publicznej do wdrażania ww. Konwencji. W ramach projektu w MSZ w 2018 r. został przeprowadzony monitoring, realizowany przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (PSONI), m.in. w zakresie dostępności cyfrowej, komunikacyjnej czy architektonicznej. Opracowano również raport z wdrażania Konwencji w Ministerstwie, zawierający zalecenia w zakresie kierunków działania w perspektywie krótko- i długoterminowej, podpisany przez przedstawicieli MSZ i PSONI w dniu 19 grudnia 2018 r. W trakcie tego procesu MSZ dokonywało bieżącej weryfikacji wypracowanych w toku czynności zaleceń.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Agencja, w 2018 r. wzięła udział w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”. Projekt, realizowany z Państwa inicjatywy przez Polski Związek Głuchych, pozwolił na diagnozę potrzeb niepełnosprawnych beneficjentów i podjęcie działań usprawniających w ramach posiadanych funduszy.

Autorzy raportu, wśród pozytywów, wskazali na bardzo dobrą dostępność budynku Centrali ARiMR do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz aktywny udział pracowników Departamentu Zarządzania Zasobami Ludzkimi w realizacji projektu. W ramach badania „Tajemniczy klient”, zdiagnozowano obszary wymagające poprawy i jednocześnie wskazano, że możliwe jest skorzystanie z usług tłumacza PJM po wcześniejszym umówieniu się oraz uznano pracowników ARiMR za kompetentnych, pomocnych i otwartych. W 2019 r. odbyła się wizyta weryfikacyjna Zespołu Monitorującego, w wyniku której stwierdzono, że wszystkie przyjęte przez Agencje rekomendacje w zakresie objętym projektem są realizowane i przyjmuje się je za wdrożone.

Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE)

W ramach projektu *Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania* we współpracy z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego, Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną i Polskim Związkiem Głuchych UKE w 2018 r. wdrożył wszystkie zalecenia poaudytowe mające na celu zwiększenie dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz w zakresie obsługi osób o szczególnych potrzebach.

Policja

Komenda Główna Policji oraz komendy wojewódzkie Policji w: Bydgoszczy, Gdańsku, Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach oraz Krakowie w 2018 r. uczestniczyły w monitoringu w ramach do projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” w obszarze wieloaspektowej dostępności dla osób niepełnosprawnych. Wszystkie jednostki podpisały raporty końcowe z monitoringu. Rekomendacje długookresowe będą w miarę możliwości wdrażane w kolejnych latach.

Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego

W 2018 r. Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego kontynuował udział w projekcie realizowanym przez Polski Związek Głuchych pn. *Administracja centralna na rzecz konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania*, którego efektem końcowym jest sporządzony w styczniu 2019 r. *Raport weryfikacyjny z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*.

Centralny Zarząd Służby Więziennej (CZSW)

W 2018 r. kierownictwo CZSW podjęło decyzję o przystąpieniu do projektu finansowanego z Funduszy Europejskich, a prowadzonego przez Polski Związek Głuchych pod nazwą „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania.” Działania realizowane były w okresie od marca 2018 r. do stycznia 2019 r. Efektem prowadzonej współpracy było wprowadzenie w życie zapisów ww. Konwencji. W praktyce przełożyło się to na wdrożenie szeregu zmian, np.: dodatkowych ułatwień dla osób z niepełnosprawnościami wprowadzonych na oficjalnej stronie Służby Więziennej, czy też udogodnień, umożliwiających swobodne poruszanie się tych osób w budynku Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Komenda Główna Straży Pożarnej

W 2018 r. Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej kontynuowała udział w projekcie: „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania.” Głównym celem Projektu było dostosowanie jakości świadczonych usług, przez jednostki administracji publicznej o charakterze centralnym, do postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Wyniki przeprowadzonego monitoringu zostały przedstawione Komendantowi Głównemu Państwowej Straży Pożarnej w formie rekomendacji do wdrożenia. W dniu 18 stycznia 2019 r. zespół monitorujący, podczas weryfikacji wdrażania rekomendacji, bardzo wysoko ocenił wykonanie zaleceń.

Główny Urząd Statystyczny

Główny Urząd Statystyczny bierze udział w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”. Jest to projekt Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Polskiego Związku Głuchych w ramach Działania 2.6 *Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych* w ramach Osi priorytetowej II POWER 2014-2020. Projekt realizowany jest w partnerstwie z Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną, z którym GUS rozpoczął współpracę w dniu 5 lipca 2017 r. Anna Borowska, Dyrektor Generalny GUS, zaakceptowała i podpisała w dniu 18 grudnia 2018 r. „Raport końcowy z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami”. W raporcie zostały zawarte rekomendacje długoterminowe i krótkoterminowe do wdrożenia w GUS.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS)

KRUS w 2018 r. kontynuowała udział w projekcie pt. „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” realizowany z inicjatywy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przez Polski Związek Głuchych, Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego oraz Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intellektualną.

KRUS formalnie przystąpiła do udziału w projekcie w październiku 2017 r. Projekt jest finansowany z funduszy unijnych. Głównym celem projektu jest „zwiększenie zdolności KRUS do wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych poprzez analizę działań instytucji, sformułowanie rekomendacji dotyczących działań instytucji oraz weryfikację ich wykorzystania”. Cel główny monitoringu sformułowany został na podstawie zapisów dokumentu „Metodologia prowadzenia monitoringu działań jednostek administracji pod kątem realizacji praw osób z niepełnosprawnościami zawierająca minimalne wymogi dla przeprowadzenia tego monitoringu, w tym projekt narzędzia do wykorzystania przez projektodawców przy prowadzeniu ww. monitoringu”. Dokument ten jest częścią dokumentacji opracowanej przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dla celów realizacji projektu „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”.

W ramach projektu przedstawiciele Fundacji realizującej go przeprowadzili monitoring budynku oraz działań Centrali KRUS pod względem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. W wyniku zebranych danych i informacji Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego przygotowała „Raport końcowy z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych” zawierający rekomendacje działań dla KRUS do wdrożenia do końca 2018 r. Raport ten został oficjalnie podpisany przez Prezesa KRUS w dniu 11 grudnia 2018 r.

Rekomendacje przedstawione w raporcie do wdrożenia w trakcie trwania projektu dotyczyły następujących obszarów dostępności architektonicznej i dostosowania form informacji do potrzeb osób niepełnosprawnych.

W wyniku powyższych rekomendacji KRUS zrealizowała następujące działania:

- 1) wykonano oznaczenie kolorem niebieskim miejsca parkingowego na parkingu Centrali KRUS dla osób z niepełnosprawnościami, zgodnie z obowiązującymi przepisami rozporządzenia o znakach drogowych;
- 2) oznaczono kontrastowo szklane drzwi wejściowe (dotyczy wejścia głównego oraz wejścia z tyłu budynku przeznaczonego dla osób z niepełnosprawnościami) do budynku Centrali KRUS za pomocą dwóch pasów o szerokości minimum 10 cm (pierwszy na wysokości 85-105 cm, a drugi 150-200 cm);
- 3) oznakowano w widoczny sposób skrzydła drzwiowe wykonane z przezroczystych tafli szkła;
- 4) na stronie internetowej KRUS zamieszczono informację z dokładnym opisem dostępności budynku z wyszczególnieniem istniejących ułatwień dla każdego rodzaju niepełnosprawności (sposób komunikacji, miejsca parkingowe, itp.);
- 5) obniżono umieszczenie tablic informacyjnych w Centrali KRUS, aby ogłoszenia tam zamieszczane były widoczne, zarówno dla osób w pozycji stojącej, jak i siedzącej;
- 6) poprawiono czytelność informacji umieszczanych na tablicach informacyjnych w Centrali KRUS i Oddziałach Regionalnych KRUS poprzez wprowadzenie wymogu

stosowania w ogłoszeniach o naborze na wolne stanowiska w KRUS bezszeryfowej czcionki Calibri;

7) dokonano weryfikacji procedury ewakuacji w Centrali KRUS (Instrukcja Bezpieczeństwa Pożarowego) pod względem spełnienia wymogów bezpieczeństwa w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami;

8) w budynku Centrali KRUS wykonano oznaczenia z informacją o numerze piętra, które są widoczne dla osób poruszających się po budynku schodami;

9) na stronie internetowej KRUS, w zakładce kontakt, zamieszczona jest informacja o sposobie załatwiania spraw w Polskim Języku Migowym (PJM), jak również informacja ułatwiająca niepełnosprawnym poruszanie się po budynku Centrali KRUS i jego okolicy.

Skuteczne wdrożenie powyższych rekomendacji zostało potwierdzone przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego podczas wizyty weryfikacyjnej w dniu 8 lutego 2019 r.

Narodowy Fundusz Zdrowia

NFZ w 2018 r. uczestniczył w projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”.

Projekt realizowany z inicjatywy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przez Polski Związek Głuchych (Lider) w partnerstwie z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego oraz Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (PSONI).

W Raporcie stanowiącym podsumowanie pierwszej części monitoringu wskazano, że kontakt pomiędzy zespołem monitoringowym PSONI a przedstawicielami NFZ określić należy, jako dobry, a przedstawiciele instytucji byli skłonni współpracować i podejmować wspólne działania w ramach przedmiotowego monitoringu.

Ponadto wskazano, że pracownicy NFZ są świadomi obowiązywania Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Instytucja podejmuje działania w celu realizacji praw osób z niepełnosprawnościami we wszystkich monitorowanych obszarach z różnym stopniem ich zintensyfikowania. Są dziedziny, w których prawa osób z niepełnosprawnościami są realizowane w sposób satysfakcjonujący.

Krajowe Biuro Wyborcze

Krajowe Biuro Wyborcze przywiązuje ogromne znaczenie do realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych. Świadczy o tym współpraca z przedstawicielami Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego, która wraz z Polskim Związkiem Głuchych i Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną realizuje projekt pn. „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”.

W ramach współpracy z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego odbyły się trzy spotkania. Już po drugim spośród nich Fundacja stwierdziła, że badania metodą „Tajemniczy klient”, które zostały przeprowadzone w związku z monitoringiem wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, wykazały *otwartość Krajowego Biura Wyborczego na „niestandardowe” potrzeby osób z niepełnosprawnościami, związane z wybranymi alternatywnymi formami komunikacji.*

Wspomniane powyżej badania wykazały również, że Krajowe Biuro Wyborcze jest instytucją dobrze dostosowaną do potrzeb osób z niektórymi niepełnosprawnościami (wzroku, słuchu i ruchu). Dotyczy to m.in. siedziby Państwowej Komisji Wyborczej, będącej zarazem siedzibą Krajowego Biura Wyborczego. Znajduje się ona w budynku Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i jest dostępna dla osób niepełnosprawnych po uprzednim zgłoszeniu wizyty, co wynika z obowiązujących na terenie obiektu względów bezpieczeństwa.

Kolejne spotkanie z przedstawicielami Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego odbyło się 8 stycznia br. Z przedstawionego przez FIRR spotkania raportu weryfikacyjnego z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych wynika, że większość rekomendacji zespołu monitoringowego została wdrożona. Dotyczy to:

- poprawienia serwisu www oraz sposobu prezentacji treści zgodnie z raportem z audytu dostępności informacji,
- uzupełnienia serwisu www o tłumaczenia na język migowy,
- uzupełnienia serwisu www o elektroniczne wersje materiałów, zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA,
- wprowadzenia procedury udostępniania informacji w druku powiększonym
- zaktualizowania procedur związanych z udostępnianiem informacji publicznej,
- zwiększenia ilości informacji w języku łatwym do czytania i zrozumienia,
- wprowadzenia procedury udostępniania informacji w języku migowym,
- zwiększenia ilości informacji w języku migowym, uzupełnienie procedur o możliwość udostępniania informacji w języku migowym, jak również zaktualizowania procedur związanych z udostępnianiem informacji publicznej,
- wprowadzenia komunikacji za pomocą komunikatorów internetowych,
- uchwalenia regulacji dotyczącej stosowania kryteriów dostępności w zamówieniach, w tym dotyczących stron internetowych, systemów informatycznych i usług elektronicznych,
- stosowania zasad uniwersalnego projektowania w zakresie zamówień publicznych,
- rozpoczęcia wpisywania (np. w SIWZ) wymagań zapewnienia dostępności lub wykorzystania uniwersalnego projektowania w realizacji zadań przez Wykonawcę,
- uzupełnienia procedur o informowanie w tekście łatwym do czytania i zrozumienia,
- przystosowania minimum 50% lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz wprowadzenia odpowiednich zaleceń i wytycznych mających poprawić dostępność dotychczasowych lokali lub zmienić odpowiednią liczbę lokali na dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami,
- zamieszczenia na stronie internetowej informacji z dokładnym opisem dostępności budynku dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim,
- poprawienia czytelności informacji, umieszczanych w gablotach (duża i bezszeryfowa czcionka).

Jako częściowo zrealizowane zostały wskazane następujące zadania:

- uzupełnienie serwisu WWW o informację w języku łatwym do czytania i zrozumienia – w zakładce „Aktualności” umieszczono znaczną liczbę informacji, z których część była udostępniona również w wersji audio (dotyczyło to w szczególności informacji na temat praw wyborczych osób niepełnosprawnych), uruchomiono też zakładkę „Dla mediów”, w

której umieszczono podkategorię „Pliki do pobrania” i „Spoty” – zawarte tam materiały audiowizualne zawierały tłumaczenie na język migowy, utworzono również zakładkę „Wyborca niepełnosprawny”, gdzie zostały zgromadzone informacje dotyczące osób z niepełnosprawnościami,

- wprowadzenie procedur udostępniania informacji w alfabecie Braille’a – udostępniana jest informacja o uprawnieniach wyborców niepełnosprawnych oraz terminach związanych z tymi uprawnieniami, a także instrukcja głosowania korespondencyjnego,
- wprowadzenie procedury upowszechniania w Internecie informacji o usłudze, pozwalającej na komunikowanie się oraz o sposobach realizacji ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się – strona internetowa udostępnia usługę tłumacza migowego,
- szkolenie pracowników w zakresie równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji, jak również uwzględnienie tematyki dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w corocznym planie szkoleń dla pracowników instytucji oraz komisarzy i członków obwodowych komisji wyborczych – szkolenie dla pracowników przewiduje się w przyszłości, natomiast w wytycznych i podczas szkoleń dla członków obwodowych komisji wyborczych poruszane były zagadnienia dotyczące osób niepełnosprawnych. Przed ubiegłorocznymi wyborami samorządowymi skierowane zostało w dniu 17 lipca 2018 r. pismo Szefa Krajowego Biura Wyborczego ZPOW- 071-44/18 do Dyrektorów Delegatur z zaleceniem włączenia zagadnień dotyczących osób niepełnosprawnych do tematyki szkoleń urzędników wyborczych i członków komisji wyborczych, jak również wykorzystania kontaktów z wójtami, burmistrzami i prezydentami miast w okresie przygotowawczym do wyborów, w celu omówienia kwestii związanych z likwidacją barier architektonicznych w lokalach wyborczych,
- cykliczne szkolenia pracowników i członków komisji wyborczych z zakresu różnych rodzajów niepełnosprawności – stopień realizacji jak wyżej,
- wyposażania spotów zamawianych przez Krajowe Biuro Wyborcze w napisy dla osób z dysfunkcją słuchu,
- uzupełnienie procedury o wymóg weryfikacji dostosowania lokali wyborczych – za dostosowanie lokali wyborczych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w myśl art. 186 § 1 Kodeksu wyborczego jest odpowiedzialny wójt (burmistrz, prezydent), każdorazowo przed wyborami PKW przypomina o tym obowiązku, istnieje ścisła współpraca w tym zakresie między ww. organami a dyrektorami delegatur KBW, problemy związane z ułatwieniami dla osób niepełnosprawnych przy głosowaniu były poruszane w korespondencji z Rzecznikiem Praw Obywatelskich (pismo PKW z dnia 19.10.2018 r. nr ZPOW-201-167/18). Należy nadmienić, że na ogólną liczbę lokali obwodowych komisji wyborczych 26 983 w ubiegłorocznych wyborach samorządowych 14 286 było dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, co stanowi około 53%. Zgodnie z ww. art. 186 § 1 Kodeksu wyborczego co najmniej ½ lokali obwodowych komisji wyborczych powinna być dostosowana do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.

W skierowanym przez Państwową Komisję Wyborczą do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast piśmie z dnia 26 marca 2018 r. ZPOW-071-8/18 sygnalizowano między innymi konieczność dołożenia wszelkich starań, aby jak największa liczba lokali

obwodowych komisji wyborczych była dostosowana do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego sformułowała również zalecenia dotyczące siedziby Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego w zakresie:

- wprowadzenia procedury umożliwiającej osobie z niepełnosprawnością wykorzystanie wiadomości SMS i MMS w kontaktach z instytucją/uzupełnienie procedur o możliwość wykorzystania wiadomości SMS i MMS w kontaktach z instytucją,
- wykonania wyróżnienia kolorem początku i końca biegu schodów, prowadzących do budynków, jak również oznakowania kontrastowym pasem krawędzi stopni schodów,
- kontrastowego oznaczenia szklanych drzwi do obu budynków,
- wykonania przy wejściu do obu budynków oznaczenia o zmiennej fakturze,
- wyróżnienia kolorem początku i końca biegu schodów znajdujących się w budynkach,
- oznakowania w widoczny sposób skrzydeł drzwiowych, wykonanych z przezroczystych tafli,
- wykonania oznaczenia o drogach ewakuacji za pomocą pisma Braille'a lub systemu wypukłych znaków / uzupełnienia obowiązujących przepisów dotyczących ewakuacji o procedury uwzględniających ewakuację osób z niepełnosprawnościami.

Z powyższego wynika, że Państwowa Komisja Wyborcza i Krajowe Biuro Wyborcze w znacznym stopniu realizuje postanowienia Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Większość rekomendacji Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego, realizującej projekt „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania”, została spełniona nie tylko podczas współpracy z Fundacją, ale również przed jej rozpoczęciem. Jednocześnie należy wskazać, że zalecenia, które pozostały do wykonania, dotyczą przede wszystkim budynku, w którym znajduje się siedziba Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowego Biura Wyborczego. Potrzeba wprowadzenia zaleceń dotyczących obiektu była sygnalizowana przez Krajowe Biuro Wyborcze administratorowi budynku – Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Urząd Lotnictwa Cywilnego

W 2018 r. ULC brał udziału w Projekcie „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami Monitoring wdrażania”. Celem głównym monitoringu było zwiększenie zdolności instytucji monitorowanej do wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych poprzez analizę działań instytucji, sformułowanie rekomendacji dotyczących działań instytucji oraz weryfikację ich wykorzystania.

Urząd Transportu Kolejowego

W 2017 r. Urząd przystąpił do projektu pn. „Administracja centralna na rzecz Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Monitoring wdrażania” realizowanego przez Polski Związek Głuchych w partnerstwie z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego oraz Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną. W ramach projektu w 2018 r. przygotowany został raport z audytu monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Zgodnie z opinią Polskiego

Związku Głuchych UTK jako jedna z nielicznych jednostek centralnych utrzymuje najwyższy standard działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami oraz nieustannie go podnosi. Wskazane w raporcie rekomendacje dotyczyły wąskiego obszaru (m.in. wprowadzenia procedur udostępniania dokumentów w alfabecie Braille'a, języku migowym, języku łatwym do czytania i rozumienia, druku powiększonym, a także zapewnienia dostępności siedziby urzędu poprzez np. wyposażenie recepcji w pętlę stanowiskową), a UTK jest obecnie na etapie ich wdrażania.

Program rządowy Dostępność Plus.

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (MIiR) przygotowało i rozpoczęło realizację rządowego programu Dostępność Plus. W tym celu w 2018 r. prowadzone były działania zmierzające do stworzenia ram systemowych dla dostępności oraz do realnej poprawy dostępności w różnych obszarach. W wyniku tych działań:

W kwietniu 2018 r. odbyła się międzynarodowa konferencja inaugurująca Program.

Przygotowano rządowy Program Dostępność Plus, który 17 lipca 2018 r. został przyjęty przez Radę Ministrów.

Nawiązano szerokie porozumienie z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Efektem tego jest już 133 Partnerów Dostępności. Jednym z celów partnerstwa jest wymiana dobrych praktyk pomiędzy partnerami oraz szerzenie świadomości dostępności w środowiskach branżowych.

Powołano Radę Dostępności – ciało o charakterze opiniodawczo-doradczym, które wesprze MIiR w koordynowaniu dostępności. Rada składa się z ekspertów w zakresie dostępności z różnych środowisk, m.in.: administracji rządowej, organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami, nauki, biznesu etc.

Uruchomiono pierwsze konkursy – dzięki zaangażowaniu środków europejskich (EFS - POWER) – ruszyły już konkursy na poprawę dostępności szkół podstawowych, na naukę uniwersalnego projektowania na uczelniach, szkolenia dla służb architektoniczno-budowlanych, inkubator dostępności na wypracowanie innowacyjnych rozwiązań dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz konkurs na wsparcie potencjału organizacji pozarządowych w zakresie dostępności. Trwają prace nad kolejnymi inicjatywami.

W 2018 r. opracowano Standardy dostępności dla wszystkich inwestycji finansowanych ze środków unijnych. Obowiązują one od kwietnia 2018 r. dla wszystkich umów podpisywanych od tego czasu.

W październiku 2018 r. ruszyła kampania informacyjno-promocyjna, poświęcona Funduszom Europejskim w zakresie działań realizowanych w Programie Dostępność Plus. prowadzony jest profil Programu Dostępność Plus na Facebooku, gdzie zamieszczane są informacje o programie, wydarzeniach mogących zainteresować osoby z niepełnosprawnościami. Według stanu na 05.02.2019 r. profil polubiło 25 521 osoby.

W 2018 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przygotowało zasad konkursu *Uczelnia dostępna* w ramach programu Dostępność Plus. Konkurs ma na celu dostosowanie uczelni do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w zakresie dostępności architektonicznej, komunikacyjnej, administrowanych stron internetowych, narzędzi informatycznych i procedur kształcenia oraz wprowadzenie do programów kształcenia modyfikacji zapewniających ich

dostępność dla studentów z niepełnosprawnościami. Stworzone zostały modele uczelni dostępnej, określające zakres wsparcia uczelni w celu zwiększenia jej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, uwzględniające potrzeby oraz różny stan dostosowania szkół wyższych w momencie aplikowania w konkursie. Modele będą stanowiły załącznik do regulaminu konkursu.

Konkurs zostanie ogłoszony w ramach *Działania 12. Studia bez barier* przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach POWER. Projekty realizowane będą przez uczelnie do 31 października 2023 r. Przewiduje się, że 45 szkół wyższych wdroży zmiany w zakresie zarządzania procesem kształcenia oraz rozwiązania niwelujące zidentyfikowane bariery dostępności, oraz że 4005 przedstawicieli kadry uczelni podniesie swoje kompetencje w zakresie edukacji włączającej. Budżet projektu wynosi 200 mln zł.

Działania realizowane w ramach programów i projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER):

Zrealizowany został projekt Polskiego Forum Osób Niepełnosprawnych pn. *Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych - wspólna sprawa*, którego celem było dokonanie, na podstawie analizy sytuacji osób z niepełnosprawnościami, przeglądu istniejących rozwiązań prawnych, administracyjnych i organizacyjnych oraz wypracowanie na tej podstawie rekomendacji do zmian w zakresie dostosowania polityk publicznych do postanowień KPON. W ramach projektu powstał raport nt. barier we wdrażaniu KPON oraz kierunków działań służących ich eliminacji, został także opracowany zbiór rekomendacji zmian dostosowujących polityki publiczne do wymogów KPON. Rekomendacje objęły propozycje zmian legislacyjnych oraz pozaprawnych instrumentów realizacji polityk publicznych (m.in. strategie na poziomie rządowym i samorządowym, informowanie i edukację obywatelską, bezpośrednią interwencję o charakterze organizacyjnym, instrumenty ekonomiczne). Alokacja na projekt wyniosła 12,3 mln zł. Realizacja projektu zakończyła się w lutym 2018.

Realizowany jest monitoring działań jednostek administracji rządowej i samorządowej pod kątem realizacji praw osób z niepełnosprawnościami. Monitoring przeprowadzany jest przez organizacje pozarządowe w ramach 16 projektów o charakterze wojewódzkim i jednego o charakterze centralnym. Projekty wojewódzkie dotyczą monitoringu działań jednostek administracji rządowej działającej na terenie województwa i samorządowej pod kątem dostosowania do postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Wszystkie jednostki administracji rządowej i samorządowej, w których zostanie dokonany przegląd, otrzymają zalecenia i rekomendacje pod kątem dostosowania do KPON. Projekt o charakterze centralnym dotyczy monitoringu działań pozostałych jednostek administracji rządowej (administracja centralna). Monitoringiem objęte zostaną wszystkie instytucje administracji samorządowej (starostwa - 200, w tym PUP i PCPR; urzędy marszałkowskie - 16; gminy - 100, w tym OPS; urzędy wojewódzkie - 16) oraz administracji rządowej (urzędy centralne, ministerstwa, służby zespolone - 68 instytucji). Łączna wartość projektów to ok. 26,8 mln zł.

Fundacja TUS w partnerstwie z Spółdzielnią Socjalną FADO i Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego od 2018 do 2020 r. realizują projekt, którego celem jest przeszkolenie

1500 pracowników służb odpowiedzialnych za kształtowanie ładu przestrzennego i proces inwestycyjno-budowlany w Polsce. Wspierani urzędnicy będą reprezentować minimum 600 jednostek administracji publicznej ze wszystkich 16 województw. W trakcie projektu uczestnicy zapoznają się z rozwiązaniami pozwalającymi na tworzenie przestrzeni i budynków pozbawionych barier architektonicznych. Szkolenia dla pracowników administracji architektoniczno-budowlanej pozwolą na projektowanie i wdrożenie sprawdzonych rozwiązań, wykorzystywanych na świecie do wspierania samodzielnego funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami, podnosząc jakość ich życia oraz partycypację w życiu miasta. Na projekt zaplanowano środki w wysokości ok. 2 mln zł.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 (PO PC).

W 2018 r. MiiR realizowało projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, adresowane bezpośrednio lub pośrednio do osób z niepełnosprawnościami albo projekty charakteryzujące się pozytywnym wpływem na poprawę sytuacji osób z niepełnosprawnościami. Do podejmowanych w tym celu działań można zaliczyć:

- przyjęcie przez Komitet Monitorujący (KM) POPC kryteriów wyboru projektów uwzględniających zasadę równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami we wszystkich ogłoszonych i planowanych naborach w ramach POPC. Wśród nich są kryteria obligatoryjne (zgodność z zasadami horyzontalnymi - wśród nich zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami) i fakultatywne - dostosowane do specyfiki POPC;
- udział w tworzeniu i opiniowaniu standardów dostępności dla polityki spójności 2014-2020, w szczególności w zakresie cyfrowego standardu dostępności;
- zorganizowanie maratonu programowania pn. Hackathon+. Celem wydarzenia było przyczynienie się do podniesienia jakości i niezależności życia osób o szczególnych potrzebach, w tym osób starszych i osób z trwałymi lub czasowymi trudnościami w zakresie mobilności lub percepcji. Założeniem wydarzenia, którego tematem przewodnim była dostępność informacji/usług/obiektów m.in. dla osób z niepełnosprawnościami, było pozyskanie prototypów aplikacji (w tym aplikacji mobilnych), serwisów internetowych oraz promocja działań zmierzających do zapewnienia dostępności;
- angażowanie w procesy decyzyjne i konsultacje osób z niepełnosprawnościami. Udział przedstawicieli m.in. z Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania oraz przedstawicieli NGO zaangażowanych w zagadnienia osób z niepełnosprawnościami m.in. Fundacji Aktywizacja, Fundacji Vis Maior, w pracach: Komitetu Monitorującego POPC, Grupy roboczej ds. e-administracji, Grupy roboczej ds. realizacji III osi w POPC.

Działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami realizowane w Programie Operacyjnym Polska Wschodnia (PO PW).

W ramach Osi II Nowoczesna Infrastruktura Transportowa realizowane były kompleksowe projekty w zakresie tworzenia nowych bądź rozbudowy istniejących ekologicznych zintegrowanych sieci transportu miejskiego, obejmujące m.in. takie zadania, jak: budowa/przebudowa sieci autobusowych, trolejbusowych i tramwajowych, wraz z zakupem niskoemisyjnego taboru; budowa/przebudowa niezbędnej infrastruktury na potrzeby

komunikacji miejskiej, w tym dworców przesiadkowych; wdrożenie nowych, rozbudowa lub modernizacja istniejących systemów telematycznych na potrzeby komunikacji miejskiej. Beneficjenci działania to 5 miast wojewódzkich Polski Wschodniej, tj. Białystok, Kielce, Lublin, Olsztyn i Rzeszów. Sfinansowane przedsięwzięcia poprawiają mobilność osób z niepełnosprawnością lub osób z ograniczoną zdolnością ruchową poprzez wprowadzenie w projekcie dodatkowych, wszechstronnych rozwiązań, wykraczających poza minimalne wymogi określone w obowiązujących przepisach prawa w tym zakresie, przyczyniających się do możliwości korzystania z transportu publicznego w pełnym zakresie (np. stosowanie zasad tzw. projektowania uniwersalnego). Zakupiono 270 jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej oraz zainstalowano 5 inteligentnych systemów transportowych. W ramach poprawy dostępności transportu kolejowego poprawiano infrastrukturę dla obsługi podróżnych w tym z uwzględnieniem ich niepełnosprawności (obiekty obsługi podróżnych m.in. dworce, przystanki, wiaty, kładki dla pieszych - wraz z ich dostosowaniem do potrzeb osób o ograniczonej mobilności, przejazdu kolejowe oraz inne obiekty inżynieryjne), inwestycje w systemy sterowania ruchem kolejowym, inwestycje w systemy informacji pasażerskiej.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020 (PO IR).

W 2018 r. podjęto prace nad przygotowaniem stosownych zmian w systemie wyboru projektów, w tym w kryteriach oceny, które umożliwiły realizację konkursów dedykowanych wspieraniu innowacji w dziedzinie produktów dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami. Zdecydowano na ten cel przeznaczyć około 200 mln PLN z budżetu programu. Działania te zostały uruchomione w lutym 2019 r.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014-2021.

Prowadzono działania przygotowawcze do uruchomienia Programu Rozwój Lokalny.

W myśl ustaleń z Państwami – Darczyńcami w ramach powyższego Programu, którego uruchomienie planowane jest w okresie II/III kwartale 2019 r., w Programie przewidziano działania na rzecz realizacji założeń Programu Dostępność Plus na lata 2018 – 2025 takie jak: poprawa standardów funkcjonowania lokalnej administracji oraz jej współpracy z obywatelami, mechanizmy konsultacyjne, procesy współdecydowania i współzrządzenia. W ok. 15 projektach, które otrzymają dofinansowanie, również środki na ten cel (100 tys. zł dla projektu) przewidziano dla ok. 35 miast, które nie otrzymają dofinansowania w Konkursie. Obligatoryjne działania projektowe przysłużą się jednocześnie do realizacji praw zawartych w Karcie Osób Niepełnosprawnych.

Działania z zakresu architektury i budownictwa

W 2018 r. zaktualizowano poradnik dla architektów i inwestorów pn. „*Standardy dostępności budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami uwzględniając koncepcję uniwersalnego projektowania – poradnik*”. Założeniem dokumentu jest wskazanie rozwiązań

zmierzających do poprawy funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami, wyrobienia odpowiednich nawyków projektowych, jak również uwrażliwienie obecnych, jak i przyszłych architektów, inżynierów budownictwa i inwestorów na potrzeby osób z różnym rodzajem niepełnosprawności. W czerwcu 2018 r. uruchomiony został portal budowlane ABC (<https://budowlaneabc.gov.pl>). Głównym założeniem portalu jest pokazanie kwestii związanych z budownictwem w sposób prosty i czytelny dla jego odbiorcy. Serwis jest wykonany z zastosowaniem najlepszych praktyk w dziedzinie budowania witryn WWW i jest zgodny ze standardami dostępności witryn i stron internetowych: W3C i WCAG 2.0.

Centralny rejestr charakterystyki energetycznej budynków, o którym mowa w art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1984, z późn. zm.), prowadzony przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa został dostosowany do wymagań, o których mowa w § 19 rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*, Rejestr jest dostosowany do standardu Web Content Accessibility Guidelines, z uwzględnieniem poziomu AA.

Działania w zakresie dostępności Funduszy Europejskich.

- 1) Realizowane są standardy funkcjonowania sieci Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich uwzględniające kryteria dostępności,
- 2) W 2018 r. rozpoczęto realizację drugiej edycji kampanii edukacyjnej pn. „Prosto i Kropka”. Jej celem jest edukowanie urzędników na temat zasad prostej i zrozumiałej komunikacji. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju wyszło z inicjatywą porozumienia na rzecz prostej komunikacji w urzędach. Deklarację współpracy na rzecz prostej komunikacji w urzędach podpisali przedstawiciele wielu innych urzędów. Wyszkolono 101 liderów prostego języka, którzy propagują wiedzę o prostym języku w swoich instytucjach z systemu Funduszy Europejskich. Przygotowano również i wdrożono szablony prostych i dostępnych pism, które są przygotowywane w Ministerstwie,
- 3) przeprowadzono audyt i badanie użyteczności Portalu Funduszy Europejskich pod kątem dostępności,
- 4) wszystkie materiały video zamieszczane na kanale YouTube „Fundusze Europejskie” publikowane są w formatach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami.

Działania w zakresie dostępności usług świadczonych w urzędach.

W 2018 r. rozpoczęły się prace mające na celu uruchomienie projektów, w ramach których będą organizowane m.in. szkolenia z zakresu dostępności.

W latach 2020-2023 zaplanowano zorganizowanie 3 typów szkoleń dla pracowników urzędów administracji publicznej, głównie członków korpusu służby cywilnej, tj.:

- Szkolenia z zakresu zapewnienia dostępności przygotowywanych i udostępnianych dokumentów urzędowych, treści zamieszczanych na stronach internetowych oraz innych materiałów/publikacji urzędowych. Szkolenia przeznaczone są głównie dla redaktorów merytorycznych i technicznych (webmasterów) stron internetowych urzędów;

- Szkolenia dla koordynatorów do spraw dostępności w urzędach. Ich powołanie zakłada procedowany obecnie projekt ustawy o dostępności;
- Szkolenia dla osób na stanowiskach kierowniczych oraz pracujących w HR z zakresu stosowania rozwiązań eliminujących bariery w dostępie do zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami m.in. przygotowywania i upowszechniania ogłoszeń o naborze, przeprowadzania rozmów kwalifikacyjnych, współpracy z asystentem osoby niepełnosprawnej, przygotowania stanowiska pracy z uwzględnieniem różnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Łącznie wsparciem szkoleniowym objętych zostanie 2 700 osób – pracowników różnego typu urzędów (KPRM, ministerstwa, urzędy: centralne, wojewódzkie, terenowe).

Celem szkoleń jest podniesienie kompetencji urzędników w obszarze zagadnień związanych z zapewnieniem dostępności (m.in. cyfrowej, informacyjnej, komunikacyjnej, architektonicznej, do zatrudnienia).

W ramach 3 projektów współfinansowanych z programu PO WER 2014-2020 planowane jest, oprócz działań szkoleniowych, wypracowanie rozwiązań ułatwiających zatrudnianie i zwiększających dostęp usług publicznych dla klientów z niepełnosprawnościami.

Długofalowym celem projektów jest poprawa jakości stanowionego prawa oraz usług publicznych świadczonych przez urzędy. Przyczyni się to do poprawy dostępności dóbr, usług oraz przestrzeni dla osób z niepełnosprawnościami i umożliwi im udział w życiu społecznym na zasadzie równości z pozostałymi obywatelami.

W Ministerstwie Infrastruktury została wprowadzona procedura na wypadek zaistnienia potrzeby udostępnienia osobie z niepełnosprawnością informacji lub dokumentacji, będącej w posiadaniu MI lub kontaktu bezpośredniego z osobą z niepełnosprawnością: W przypadku konieczności zapewnienia przekazania informacji w postaci nagrania audio, w polskim języku migowym, w alfabecie Braille'a lub w postaci tekstu łatwego do czytania, właściwa komórka organizacyjna MI występuje do Departamentu Kontroli w MI, który w miarę posiadanych przez Ministerstwo możliwości finansowych, umożliwia przekazanie informacji w żądany sposób.

W 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) kontynuował działania, aby zapewnić na stronie internetowej ZUS aktualne informacje o:

1. ułatwieniach lub ewentualnych utrudnieniach dla osób z niepełnosprawnością ruchu we wszystkich 323 terenowych jednostkach organizacyjnych ZUS,
2. placówkach ZUS, w których znajdują się ułatwienia w obsłudze dla osób niesłyszących, tj.: pracownikach przeszkolonych z języka migowego, usłudze wideo-tłumacza w polskim języku migowym (PJM),
3. placówkach ZUS, w których znajduje się urządomat przystosowany dla osób z różnymi niepełnosprawnościami, dzięki któremu mogą one samodzielnie: złożyć do ZUS dokumenty w formie papierowej, np. wnioski, pisma, formularze, dokumenty ubezpieczeniowe,
4. skorzystać z bezpłatnego połączenia z konsultantem Centrum Obsługi Telefonicznej (od poniedziałku do piątku, w godz. 7.00-18.00),

5. skorzystać z Platformy Usług Elektronicznych (PUE) i strony www.zus.pl, jednocześnie została opisana lokalizacja urzędu oraz w jakich godzinach można z niego korzystać (najczęściej jest ono dostępne 24 godziny na dobę, przez siedem dni w tygodniu).

Ponadto jednym z obszarów działań ZUS na rzecz osób z niepełnosprawnością jest działalność informacyjna. Zakład organizuje cyklicznie "Dzień Otwarty w ZUS dla Osób Niepełnosprawnych", który ma zasięg ogólnopolski (w organizacje zaangażowane są 43 oddziały ZUS). W 2018 r. wydarzenie odbywało się pod hasłem „Sięgnij po sukces”, współorganizatorami były następujące instytucje: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Centralny Instytut Ochrony Pracy - Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Transportu Samochodowego. Wszystkie oddziały ZUS w kraju przygotowują na ten dzień specjalny program. Można spotkać się wtedy z przedstawicielami Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, Powiatowych Urzędów Pracy oraz innych instytucji i organizacji pozarządowych realizujących zadania na rzecz osób niepełnosprawnych. Eksperti udzielają informacji i porad dotyczących świadczeń z ubezpieczeń społecznych, orzecznictwa lekarskiego, rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej. Doradzają również, jak poszukiwać pracy oraz jak otworzyć własną działalność gospodarczą. Podczas Dni Otwartych w ZUS można także poznać twórczość osób z niepełnosprawnością i nabyć prace wykonane w ramach warsztatów terapii zajęciowej. W związku z tym wydarzeniem powstaje zakładka na stronie zus.pl gdzie można znaleźć informacje o tym co dzieje się tym dniem w poszczególnych oddziałach ZUS oraz specjalny numer gazetki „ZUS dla Ciebie”.

Również specjalnie na to wydarzenie ZUS wydaje „Informator dla Osób z Niepełnosprawnością” (wydawnictwo powstaje przy współpracy PFRON). Zebrano w nim najważniejsze informacje przydatne osobom z niepełnosprawnością, dotyczące m.in. zasad przyznawania rent, orzecznictwa lekarskiego, rehabilitacji leczniczej prowadzonej przez ZUS oraz uprawnień pracowniczych. W Informatorze wyjaśniono także, na jaką pomoc z PFRON mogą liczyć osoby niepełnosprawne oraz pracodawcy zatrudniający takich pracowników. Omówiono również zasady ubiegania się o tego rodzaju wsparcie, warunki jego udzielenia i niezbędne dokumenty.

Oprócz „Informatora” ZUS wydaje także inne publikacje dotyczące osób z niepełnosprawnością: poradnik „Jak żyć na wózku”, poradnik „Jak żyć z problemami zdrowia psychicznego”, broszura „Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością”. W latach 2017-2018 ZUS współpracował z Instytutem Spraw Publicznych (ISP) przy realizacji projektu badawczego „Rodzicielstwo osób z niepełnosprawnościami. Diagnoza i potrzebne zmiany”. ZUS włączył się do projektu przy realizacji badań ilościowych w związku z aktywnością zawodową rodziców z niepełnosprawnościami oraz jakością obsługi tych osób przez Zakład na Salach Obsługi Klienta.

Wspólnie z ISP w Centrali ZUS zorganizowano dwa wydarzenia naukowe:

- seminarium eksperckie pt. „Rodzice z niepełnosprawnościami w Polsce”, które odbyło się 29 listopada 2017 r.,
- konferencję podsumowującą projekt pt. „Byliśmy jak z kosmosu” w dniu 25 kwietnia 2018 r.

Na podstawie badań jakościowych (52 wywiady pogłębione) pracownicy ZUS przygotowali rozdział w publikacji, która również stanowi zwieńczenie badań w ramach projektu, pt. „Byliśmy jak z kosmosu. Między (nie)wydolnością środowiska a potrzebami rodziców z niepełnosprawnościami”. Rozdział dotyczy zabezpieczenia społecznego oraz aktywności zawodowej rodziców z niepełnosprawnościami.

Ponadto ZUS w ramach projektu wydał dwie broszury informacyjne: „Jak skutecznie odpowiadać na potrzeby rodziców z niepełnosprawnościami?” dla pracowników administracji samorządowej oraz „Rodzicielstwo bez ograniczeń” dla grupy zainteresowanej, czyli osób z niepełnosprawnościami, które zdecydowały się na rodzicielstwo. Tematyka niepełnosprawności jest również obecna na łamach czasopisma „Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i praktyka”. Ostatnio problemy opiekunów osób niesamodzielnych oraz osób z niepełnosprawnościami były przedmiotem numeru tematycznego 3/2018.

Informacje na temat działań realizowanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w zakresie prac legislacyjnych.

- a) Wprowadzono do obrotu prawnego, stosownie do przepisów rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 sierpnia 2018 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie dokumentów paszportowych (wejście w życie z dniem 5 listopada 2018 r.) nowy wzór paszportu zawierający dodatkowe oznaczenia, dedykowane dla osób niewidzących i niedowidzących. W okładce nowego dokumentu przewidziano tłoczenie zawierające słowo „Paszport”, napisane znakami alfabetu Braille-a, umożliwiające ww. osobom rozpoznanie dokumentu;
- b) z dniem 1 stycznia 2018 r. ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności wprowadziła nowe rozwiązania dotyczące możliwości zameldowania się w drodze elektronicznej, a więc istotnego udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami przy realizacji obowiązku meldunkowego;
- c) rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 stycznia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru dowodu osobistego oraz sposobu i trybu postępowania w sprawach wydawania dowodów osobistych, ich utraty, uszkodzenia, unieważnienia i zwrotu przewiduje, że fotografia osoby ubiegającej się o wydanie dowodu osobistego, której stan zdrowia nie pozwala na spełnienie wszystkich wymogów w zakresie wizerunku, a także fotografia dziecka do 5. roku życia, może przedstawiać osobę z zamkniętymi oczami, innym niż naturalny wyrazem twarzy lub z otwartymi ustami. Przepis ten wskazuje, w oparciu o art. 29 ust. 4 ustawy o dowodach osobistych, że odstępienie od wymogów dla fotografii dołączanej do wniosku o wydanie dowodu osobistego może dotyczyć dziecka do 5 roku życia lub osoby, która ze względu na stan zdrowia dołącza fotografię niespełniającą wszystkich wymogów. Powyższe doprecyzowanie usuwa wątpliwości przy stosowaniu przez organ gminy odstępstwa w powyższym zakresie;
- d) ustawa z dnia 6 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o dowodach osobistych oraz niektórych innych ustaw, (wejście w życie z dniem 4 marca 2019 r.) zawiera kolejne udogodnienia dla obywateli, w tym osób z niepełnosprawnościami. Głównym założeniem tej ustawy było wprowadzenie do obrotu prawnego dowodu osobistego z warstwą elektroniczną

umożliwiająca wszystkim obywatelom szerszy kontakt drogą elektroniczną w szczególności z administracją publiczną oraz z innymi podmiotami, które uznają funkcjonalności zawarte w e-dowodzie za wystarczające np. do zawierania umów. Nowy dowód osobisty umożliwi logowanie do portali administracji publicznej (np. obywatel.gov.pl) i elektroniczne podpisywanie dokumentów (podpis osobisty). Jednocześnie dokument z kodem umożliwiającym odblokowanie certyfikatu identyfikacji i uwierzytelnienia oraz certyfikatu podpisu osobistego, zgodnie z ustawą, będzie wydawany w formie umożliwiającej odczytanie zapisanych danych osobom z dysfunkcjami wzroku.

Ponadto ww. ustawa umożliwia również:

- odbiór dowodu osobistego przez pełnomocnika w przypadku gdy wnioskodawca, który złożył wniosek o wydanie dowodu osobistego w siedzibie organu gminy, nie może osobiście odebrać dokumentu z powodu choroby, niepełnosprawności lub innej niedającej się pokonać przeszkody, która powstała po dniu złożenia wniosku,
  - doręczenie dowodu osobistego przez pracownika organu gminy w przypadku, gdy złożenie wniosku o wydanie dowodu osobistego nastąpiło w formie dokumentu elektronicznego i wnioskodawca nie może osobiście odebrać dokumentu z powodu choroby, niepełnosprawności lub innej niedającej się pokonać przeszkody, która powstała po dniu złożenia wniosku;
- e) ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych umożliwi od dnia 12 stycznia 2020 r. zgłoszenie utraty lub uszkodzenia dowodu osobistego przez pełnomocnika legitymującego się pełnomocnictwem szczególnym do dokonania zgłoszenia.

Informacje na temat działań realizowanych przez Ministerstwo Infrastruktury w zakresie prac legislacyjnych.

W 2018 r. rozpoczęto prace nad opracowaniem projektu *Ustawy o dostępności*. 20 grudnia rozpoczęły się konsultacje publiczne i uzgodnienia międzyresortowe projektu. Jest to pierwsze w Polsce rozwiązanie o charakterze systemowym, definiujące środki służące zapewnieniu dostępności dla osób z niepełnosprawnością. Projekt ustawy o dostępności przewiduje, że każdy podmiot publiczny jest zobowiązany do zapewnienia dostępności w zakresie całokształtu swojej działalności. Ustawa zakłada kilka poziomów wymagań związanych z zapewnianiem dostępności – w zależności od charakteru i statusu danego podmiotu lub zakresu realizowanych przez niego działań. Najwyższe oczekiwania związane z zapewnianiem dostępności postawione zostały przed organami władzy publicznej, władzą sądowniczą i organami kontroli.

Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o zmianie ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych, ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 756), która weszła w życie w dniu 1 maja 2018 r. znowelizowała przepisy ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali mieszkalnych na wynajem, mieszkań chronionych, noclegowni, schronisk dla bezdomnych, ogrzewalni i tymczasowych pomieszczeń (Dz. U. z 2018 r. poz. 2312), na

podstawie, której realizowany jest program finansowego wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego. W ramach programu, gminy mogą ubiegać się o dofinansowanie na budowę nowych budynków, zakup budynków i lokali mieszkalnych, udział w inwestycji realizowanej przez towarzystwo budownictwa społecznego, ale także modernizację istniejących zasobów, w szczególności: remont, przebudowę oraz zmianę sposobu użytkowania budynków będących własnością gminy lub spółki gminnej. Wnioskodawcy (gminy) mogą ubiegać się w tym przypadku o dofinansowanie w wysokości 20-55% kosztów przedsięwzięcia. W celu poprawy ochrony praw osób z niepełnosprawnościami, tą ustawą wprowadzone zostały zmiany dotyczące obowiązku wskazania przez gminę lokali dla osób z niepełnosprawnościami. Wprowadzony został przepis obligujący gminę do uregulowania w uchwale w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy warunków, jakie musi spełniać lokal wskazywany dla osób z niepełnosprawnościami, z uwzględnieniem rzeczywistych potrzeb dla danego rodzaju niepełnosprawności.

W 2018 r. MIiR przygotował projekt rozporządzenia Ministra Inwestycji i Rozwoju w sprawie standardów dotyczących przestrzennego kształtowania budynku i jego otoczenia, technologii wykonania i wyposażenia technicznego budynku oraz lokalizacji przedsięwzięć realizowanych z wykorzystaniem finansowego wsparcia z Funduszu Dopłat. Projekt zawiera uniwersalne standardy dostępności dla budynków mieszkalnych, tak by wszystkie inwestycje realizowane przy udziale środków z Funduszu Dopłat mogły być użytkowane i dostępne dla wszystkich użytkowników. Standardy określają m.in. obowiązek montowania wind w nowych budynkach posiadających trzy lub więcej kondygnacji naziemnych. Zastosowane udogodnienia będą służyły wszystkim mieszkańcom inwestycji, co zapewne wpłynie na poprawę komfortu ich życia.

Podjęto działania mające na celu opracowanie nowej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która w kompleksowy sposób będzie regulować proces planistyczny. W ramach tej regulacji ogólne zasady kształtowania polityki przestrzennej będą zaprojektowane z uwzględnieniem Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169), poprzez promowanie idei miasta zwarteo. Realizacja tej idei przyczyni się do zmniejszenia problemów osób niepełnosprawnych, w szczególności o ograniczonej sprawności ruchowej, w użytkowaniu przestrzeni miasta dzięki zmniejszaniu drogi dojścia pomiędzy poszczególnymi rodzajami obiektów.

1 stycznia 2018 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 14 listopada 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. poz. 2285). Przedmiotowe rozporządzenie wprowadziło następujące zmiany mające wpływ na poprawę funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami:

- zwolnienie z wymagań w zakresie odległości od granicy z działką budowlaną w przypadku budowy pochylni dla osób niepełnosprawnych,
- wprowadzenie konieczności dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych dojść do budynków w zakładach karnych, aresztach śledczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz budynków w zakładach pracy, niebędących zakładami pracy chronionej,

- dopuszczenie zbliżenia miejsc postojowych dla samochodów, z których korzystają wyłącznie osoby niepełnosprawne, bez ograniczeń do okien innych budynków.

Zmieniono rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 2468). Wprowadzona zmiana umożliwi zwiększenie liczby lokali wyborczych, w których osoby niepełnosprawne będą mogły głosować, biorąc pod uwagę fakt, iż budynki wzniesione oraz projektowane zgodnie z obowiązującymi przepisami rozporządzenia spełniają wymogi dotyczące dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Ustawa o ułatwieniach w przygotowaniu i realizacji inwestycji mieszkaniowych oraz inwestycji towarzyszących przyjęta przez Sejm RP w dniu 5 lipca 2018 r. – dzięki niej wprowadzono zmiany do ustawy Prawo budowlane, gdzie dostępność oznacza, że nowe inwestycje czyli wznoszone budynki użyteczności publicznej i budynki mieszkalne wielorodzinne będą uwzględniać potrzeby i możliwości osób o szczególnej sytuacji życiowej, takich jak osoby z niepełnosprawnościami i osoby starsze. Tym samym, nowa regulacja uwzględnia potrzeby osób z niepełnosprawnościami innymi niż wyłącznie niepełnosprawność ruchowa, o których mowa w artykule 1 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. W ustawie zawarto również wymóg zapewnienia minimalnego udziału lokali mieszkalnych dostępnych dla ww. osób, co oznacza że przynajmniej część mieszkań będzie spełniała parametry, które pozwolą je uznać za dostępne. Spełnienie tych wymogów będzie wykazywane w projekcie architektoniczno-budowlanym, a organy nadzoru budowlanego będą zobowiązane do weryfikowania projektu pod kątem zapewnienia dostępności na etapie kontroli przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na użytkowanie. Ustawa wskazuje także, że odstępstwa od przepisów techniczno-budowlanych nie mogą wpłynąć w sposób negatywny na poziom dostępności wielorodzinnych budynków mieszkalnych i obiektów użyteczności publicznej.

Działania na rzecz dostępności audycji telewizyjnych.

W 2018 r. wszystkie programy Telewizji Polskiej SA zapewniały osobom z dysfunkcją narządu słuchu oraz osobom z dysfunkcją narządu wzroku możliwość korzystania z audycji z przeznaczonymi dla nich udogodnieniami, ale czyniły to na różnym poziomie ilościowym: począwszy od 85% (TVP Seriale) poprzez 73% (TVP HD), 47% (TVP 1/TVP1 HD) do 6% (TVP Sport HD). Należy przy tym przypomnieć, że zgodnie z art. 18 a ust.1 ustawy o radiofonii i telewizji minimalna kwota udogodnień w programach telewizyjnych w 2018 r. wynosiła 10% kwartalnego czasu nadawania, z wyłączeniem reklam i telesprzedaży, w ujęciu łącznym dla trzech typów udogodnień, tj. audiodeskrypcji oraz napisów dla niesłyszących i tłumaczenia na język migowy.

KRRiT w 2018 r. wsparła finansowo udostępnianie oferty programowej adresowanej do osób niepełnosprawnych. Przyznała Spółce TVP SA środki abonamentowe w wysokości 600 tys złotych na realizację udogodnień dla osób z dysfunkcją narządu słuchu oraz dla osób z dysfunkcją narządu wzroku. Działania te - zarówno ze strony KRRiT jak i nadawcy - służyły integracji i zapobiegały wykluczeniu osób z tego rodzaju niepełnosprawnością. W rezultacie w 2018 r. Spółka nadała w programach ogólnokrajowych i regionalnych ponad 2402 godziny audycji z ww. udogodnieniami.

Tabela: Zestawienie udziałów audycji z udogodnieniami dla osób z dysfunkcją narządu słuchu oraz dla osób z dysfunkcją narządu wzroku w programach Telewizji Polskiej SA w 2018 r.

Nazwa programu	Udział audycji z udogodnieniami
TVP 1 TVP 1 HD	47%
TVP 2 TVP 2 HD	37%
TVP 3 Białystok	13%
TVP 3 Bydgoszcz	12%
TVP 3 Gdańsk	13%
TVP 3 Gorzów Wielkopolski	18%
TVP 3 Katowice	13%
TVP 3 Kielce	12%
TVP 3 Kraków	12%
TVP 3 Lublin	12%
TVP 3 Łódź	15%
TVP 3 Olsztyn	12%
TVP 3 Opole	12%
TVP 3 Poznań	13%
TVP 3 Rzeszów	12%
TVP 3 Szczecin	14%
TVP 3 Warszawa	12%
TVP 3 Wrocław	12%
TVP ABC	16%
TVP HD	73%
TVP HISTORIA	38%
TVP INFO	17%
TVP KULTURA	33%
TVP POLONIA	36%
TVP Rozrywka	15%
TVP Seriale	85%
TVP SPORT HD	6%

Źródło: dane KRRiT

Z analizy sprawozdań nadawców publicznych wynika, że tematyka dotycząca osób z niepełnosprawnością była obecna – podobnie jak w latach ubiegłych – także w 2018 r., zarówno w programach TVP SA, jak i w programach Polskiego Radia SA oraz programach rozgłośni regionalnych.

Telewizja Polska SA nadawała audycje poświęcone osobom z niepełnosprawnościami w programach ogólnokrajowych: TVP1 i TVP2, w programie dla odbiorców za granicą TVP Polonia, w programach wyspecjalizowanych: TVP ABC i TVP Sport oraz w większości programów oddziałów terenowych. Ww. problematyce poświęcano zwykle jedną audycję nadawaną cyklicznie, a poza tym była ona obecna także w audycjach nadawanych okazjonalnie.

Cyklicznie nadawane audycje w całości poświęcone osobom z niepełnosprawnościami były obecne m.in. w TVP 1, w TVP Sport, w TVP3 Rzeszów (magazyn *Pełnosprawni*), w TVP 2 i TVP Polonia (rozmowy z osobami niepełnosprawnymi pt. *Anna Dymna - spotkajmy się*), w TVP ABC (audycja adresowana do dzieci niesłyszących *Supelkowe ABC*). Oprócz audycji poświęconych w całości problemom osób niepełnosprawnych, w niektórych wydaniach audycji o tematyce społecznej również podejmowano ww. zagadnienia, np. w magazynach reporterskich programów regionalnych, okazjonalnie prezentowano relacje z imprez sportowych (np. z Igrzysk Paraolimpijskich Pjongczang) i kulturalnych (Festiwal Zaczarowanej Piosenki), w których uczestniczyły osoby niepełnosprawne. Nadawano filmy i reportaże ukazujące sylwetki osób, które nie poddają się niepełnosprawności, są aktywne rozwijają swoje pasje i talenty (np. cykl reportaży *Niepokonani* w TVP3 Katowice, filmy dokumentalne o niepełnosprawnych sportowcach w TVP Sport.).

Polskie Radio SA w swoich programach koncentrowało się na zagadnieniach związanych z niepełnosprawnością, zarówno nadając cykliczne audycje poświęcone omawianej tematyce, jak i nawiązując do niej w wybranych wydaniach audycji. W PR 1 przykładem może być stały cykl *Integracja* poświęcony problemom osób niepełnosprawnych, nadawany w ramach codziennej audycji słowno-muzycznej *Ekspres Jedyńki* czy cotygodniowa audycja *Na wyciągnięcie ręki* dotycząca spraw osób niepełnosprawnych i wykluczonych oraz działań organizacji pozarządowych podejmowanych na ich rzecz. W PR 3 problemom ludzi niepełnosprawnych poświęcona była audycja *Czas niezwykły*, emitowana cyklicznie, co drugi poniedziałek miesiąca. Nadawano także relacje z ważnych wydarzeń, których bohaterami czy uczestnikami były osoby niepełnosprawne, np. w PR 1 *Każdy ma swoje K2* (15 lat od rozpoczęcia działalności Fundacji Mimo Wszystko niepełnosprawni zdobyli krakowski Kopiec Kościuszki), a w audycji *W samo południe* gościła Anna Dymna. PR 24 poruszał tematykę osób niepełnosprawnych w oparciu o bieżące wydarzenia, np. relacjonując protest w Sejmie rodziców i opiekunów osób niepełnosprawnych, zapraszając w tej sprawie wielu gości do studia, realizując liczne wejścia reporterskie do serwisów informacyjnych, dłuższe relacje do pasm publicystycznych oraz transmisje najważniejszych konferencji, briefingów i przemówień. W PR dla zagranicy, w ramach pomocy rozwojowej Polski dla Białorusi zorganizowano aukcję ceramiki wykonanej przez osoby niepełnosprawne umysłowo - podopiecznych Domów w Stołbcach, Swirze i Puchowiczach na Białorusi.

Także rozgłoszenie regionalne, w swoich programach dbały o obecność tematyki związanej z niepełnosprawnością. Trzydzieści siedem z siedemnastu rozgłośni nadawało audycje kierowane specjalnie do tej grupy odbiorców. Zazwyczaj była to jedna lub dwie odrębne audycje cykliczne, nadawane np. raz w tygodniu czy co 2 tygodnie. W Radiu Wrocław było aż pięć tego rodzaju audycji, a Radio Katowice z kolei, audycję adresowaną do osób niepełnosprawnych - *Gdzieś obok nas* - emituje już od ponad 25 lat.

W audycjach koncentrowano się na różnych obszarach życia, w których uczestniczą osoby niepełnosprawne. W cyklach kierowanych do rodziców (Radio PiK - *Tacy sami*, RDC - *Ciotka książkula*) specjalne miejsce poświęcono wychowaniu dzieci z niepełnosprawnościami oraz niepełnosprawnym rodzicom i problemom, na które napotykają w życiu codziennym. W audycjach sportowych (Radio Gdańsk, Radio Koszalin) przeznaczano miejsce na sport osób niepełnosprawnych, propagowano ideę biegów charytatywnych, prezentowano sylwetki osób niepełnosprawnych, którym pomagano w ramach akcji charytatywnych ale też

niepełnosprawnych sportowców. W magazynie *Bariery do przejścia* (Radio Kielce) stawiano na przełamywanie stereotypów, mobilizację do podejmowania wyzwań życiowych i walki o lepszą przyszłość. Pokazywano osoby niepełnosprawne jako normalnie funkcjonujące w społeczeństwie, pomimo wielu barier, mające swoje pasje, zainteresowania i marzenia. Zajmowano się też możliwościami niepełnosprawnych na rynku pracy oraz funkcjonowaniem klas integracyjnych.

Generalnie w audycjach tych propaguje się zasady równego traktowania, przewyższania barier, postawy tolerancji i integracji osób niepełnosprawnych, upowszechnia informacje o życiu i problemach osób niepełnosprawnych. Gośćmi są m.in. przedstawiciele instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz takich osób oraz same osoby niepełnosprawne. Audycje zawierają relacje z wydarzeń i imprez, targów pracy, spartakiad dla osób niepełnosprawnych, akcji pomocowych dla wykluczonych społecznie, bieżących informacji związanych z tą grupą społeczną (np. zmiany na rynku pracy osób niepełnosprawnych, nowe przepisy NFZ). Osoby niepełnosprawne nieraz mają swój udział w tworzeniu audycji, np. audycję *Usłysz nasze głosy* (Radio Rzeszów) współtworzą osoby z niepełnosprawnością intelektualną, które w imieniu własnym i innych niepełnosprawnych mówią o swoich prawach i potrzebach.

Programy Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Program pilotażowy Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Aktywny Samorząd”

Celem głównym programu było wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

W 2018 r. program obejmował następujące formy wsparcia w ramach modułu I:

- Obszar A – likwidacja bariery transportowej:
  - Zadanie 1 - pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,
  - Zadanie 2 - pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B;
- Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:
  - Zadanie 1 - pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania,
  - Zadanie 2 - dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania;
- Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:
  - Zadanie 2 - pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
  - Zadanie 3 - pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości,
  - Zadanie 4 - pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (co najmniej na III poziomie jakości).

- Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej.

Na realizację dofinansowań w module I w 2018 r. PFRON wydatkował kwotę 50 277 217,17 zł, w ramach której wsparciem objęto 7 926 osoby.

Program wyrównywania różnic między regionami III.

Program wyrównywania różnic między regionami III, w zakresie:

- Obszaru B – likwidacja barier w urzędach, placówkach edukacyjnych lub środowiskowych domach samopomocy,
- Obszaru D – likwidacji barier transportowych.

Celami operacyjnymi programu są:

- W obszarze B - zwiększenie dostępności dla osób niepełnosprawnych urzędów, placówek edukacyjnych oraz środowiskowych domów samopomocy,
- zmniejszenie barier transportowych, które napotykają osoby niepełnosprawne.

W ramach obszaru B uprawnione podmioty mogą ubiegać się o likwidację barier w urzędach, placówkach edukacyjnych lub środowiskowych domach samopomocy w zakresie umożliwienia osobom niepełnosprawnym poruszania się i komunikowania. W 2018 r. w obszarze B programu PFRON wypłacił kwotę 5.932.469,17 zł, na likwidację barier w 8 środowiskowych domach samopomocy, 27 urzędach szczebla powiatowego i 114 placówkach edukacyjnych.

W ramach obszaru D programu uprawnione podmioty mogą ubiegać się o dofinansowanie zakupu fabrycznie nowych pojazdów do przewozu osób niepełnosprawnych (mikrobusów bądź autobusów). W 2018 r. w obszarze D programu PFRON wypłacił kwotę 29.100.140,27 zł, na dofinansowanie 249 mikrobusów oraz 57 autobusów.

Działania w zakresie dostępu do technologii cyfrowych i aktywnego uczestnictwa w kulturze cyfrowej.

Narzędzie informatyczne System obsługi wsparcia finansowanego ze środków PFRON (System SOW) obsługuje programy celowe i zadania, których bezpośrednia realizacja odbywa się w jednostkach samorządu terytorialnego. Aplikacja obsługuje dwa programy Rady Nadzorczej PFRON – Aktywny Samorząd oraz Program Wyrównywania Różnic Między Regionami III oraz zestaw zadań z zakresu realizacji zawodowej i społecznej określonych w ustawie o *rehabilitacji* i aktach wykonawczych. System został wytworzony w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014 – 2020, Oś Priorytetowa nr 2 „E-administracja i otwarty rząd”, Działanie nr 2.1 „Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych”.

System SOW wykorzystuje funkcjonalność tłumacza języka migowego (uruchomioną na witrynie PFRON), która umożliwia komunikację niesłyszących Użytkowników Systemu SOW z konsultantami infolinii SOW.

Funkcjonalność jest możliwa do wywołania po naciśnięciu przycisku oznaczonego symbolem języka migowego – piktogram znajduje się w górnej części ekranu (<https://sow.pfron.org.pl/>). Funkcjonalność umożliwia połączenie się z tłumaczem języka

migowego na żywo, który dzięki komunikacji wideo pośredniczy w rozmowie z infolinią SOW.

W produktach projektu publikowane są także materiały multimedialne. Poddawane są one adaptacji dla osób niesłyszących umieszczając w nich napisy i tłumaczenie na język migowy. Dla tych osób udostępniona jest także funkcjonalność tłumacza online. Daje to możliwość połączenia się z tłumaczem języka migowego, który dzięki komunikacji wideo pośredniczy w rozmowie z infolinią SOW.

Działania na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych w likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych

W ramach środków PFRON przekazywanych do samorządów powiatowych wg algorytmu, osoby niepełnosprawne ubiegające się o dofinansowanie złożyły w 2018 r. 30.957 wniosków na łączną kwotę 209.709.344,00 zł. Starostowie 375 powiatów podpisali 17.943 umowy na wartość 66.056.837,00 zł. Beneficjentom w liczbie 17.224 osób zostały wypłacone środki na likwidację barier w kwocie 62.262.924 zł, z tego:

- barier architektonicznych w kwocie 37.365.477,00 zł (60,0%) dla 5.729 osób – średnie dofinansowanie 6.522,16 zł,
- barier w komunikowaniu się w kwocie 9.083.292,00 zł (15,0%) dla 5.396 osób – średnie dofinansowanie 1.683,34 zł,
- barier technicznych w kwocie 15.814.155,00 zł (25,0%) dla 6.099 osób - średnie dofinansowanie 2.592,91 zł.

W ogólnej liczbie 17.224 osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania likwidacji barier funkcjonalnych stanowiły:

- 14.360 dorosłe osoby niepełnosprawne,
- 2.864 dzieci i młodzież niepełnosprawna,
- w tym:
  - 5.865 mieszkańców wsi,
  - 7.669 kobiet.

Badania PFRON

Zgodnie z przepisami art. 47 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o rehabilitacji Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych finansuje badania, ekspertyzy i analizy dotyczące rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Projekty badawcze finansowane ze środków Funduszu obejmują:

- badania diagnozujące sytuację społeczną i ekonomiczną osób niepełnosprawnych,
- badania dotyczące dobrych praktyk w zakresie integracji oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych,
- badania, których wynikiem jest ocena sprawności działania systemu rehabilitacji zawodowej i społecznej,
- badania dotyczące stosowanych w polityce społecznej Polski, innych krajów Unii Europejskiej i świata rozwiązań w obszarze niepełnosprawności, z uwzględnieniem

osiąganych rezultatów i możliwości zastosowania rozwiązań zagranicznych w warunkach polskich,

- badania monitorujące i ewaluacyjne, umożliwiające ocenę realizowanych działań i interwencji publicznych w obszarze niepełnosprawności,
- inne badania z różnych dziedzin nauki i techniki, których tematyka dotyczy rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Pomoc na realizację badań realizowana jest w czterech modułach:

- Moduł A – zamawianie badań przez zamawiających (ministerstwa, urzędy centralne, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych),
- Moduł B – dofinansowanie realizacji projektów badawczych na wniosek podmiotu badawczego (szkoła wyższa, placówka Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy, inny podmiot o udokumentowanym dorobku badawczym),
- Moduł C – finansowanie badań, których tematyka określana jest przez Fundusz.
- Moduł D – Finansowanie badań statystycznych statystyki publicznej.

W 2018 r. Fundusz ogłosił trzeci otwarty konkurs pt. "Innowacje społeczne i technologiczne w procesie aktywizacji osób niepełnosprawnych" na finansowanie badań, ekspertyz i analiz dotyczących rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w module B.

W konkursie złożono 10 wniosków, w tym 2 wnioski złożone zostały przez uczelnie, 2 wnioski przez instytuty badawcze, 1 wniosek przez przedsiębiorcę oraz 5 wniosków przez organizacje pozarządowe.

W ramach rozstrzygnięcia trzeciego otwartego konkursu w module B przyznano dofinansowanie następującym podmiotom:

- Instytutowi Transportu Samochodowego w Warszawie na realizację projektu badawczego pt. „Opracowanie prototypu roweru elektrycznego dla osób z niepełnosprawnościami”,
- Instytutowi Technik Innowacyjnych EMAG w Katowicach na realizację projektu pt. „Badania nad możliwościami zwiększenia czytelności wypowiedzi w Polskim Języku Migowym przez animowaną wirtualną postać”.

W 2018 r. PFRON zawarł umowy:

- w module C, z firmą ASM Centrum Badań i Analiz Rynku w Kutnie - wykonawcą wyłonionym w trybie zapytania ofertowego zleconego przez PFRON „Badania satysfakcji klientów zewnętrznych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych”,
- w module D, w trybie badań zamawianych z Głównym Urzędem Statystycznym w Warszawie na sfinansowanie kosztów badania na formularzu MPiPS-07 pn. „Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu w I i II półroczu 2018 r.”.

W 2018 r. Fundusz na finansowanie badań, ekspertyz i analiz dotyczących rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych wydatkował kwotę: 334.677,78 zł (98,15% planu), w tym:

- dla jednostek sektora finansów publicznych - 264.816,45 zł
- dla jednostek niezaliczonych do sektora finansów publicznych - 69.861,33 zł.

9. POSIADANIA SAMORZĄDNEJ REPREZENTACJI SWEGO ŚRODOWISKA ORAZ DO KONSULTOWANIA Z NIM WSZELKICH PROJEKTÓW AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Osoby niepełnosprawne oraz ich rodziny i najbliższe otoczenie mają ustawowo zagwarantowaną możliwość posiadania samorządnej reprezentacji swojego środowiska m.in. w formie tworzonych organizacji pozarządowych o charakterze lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (np. stowarzyszeń, fundacji).

Osoby niepełnosprawne w zespołach i organach doradczych administracji publicznej

Przedstawiciele organizacji pozarządowych osób niepełnosprawnych lub działających na ich rzecz mogą uczestniczyć – z mocy prawa lub na zaproszenie – w zespołach i organach doradczych administracji publicznej, w tym w:

Krajowej Radzie Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych, która powoływana jest na podstawie przepisów art. 42-43 ustawy *o rehabilitacji*. Rada jest organem opiniodawczo-doradczym Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

W 2018 r. odbyły się 3 posiedzenia Rady.

Na posiedzeniu w dniu 15 lutego 2018 r. Rada zapoznała się z realizacją zadań przez ośrodki koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńcze, propozycjami sfinansowania wprowadzenia biernych zawodowo osób z niepełnosprawnościami na rynek pracy, a także z informacją o „Placówkach niepublicznych prowadzących rehabilitację dzieci z niepełnosprawnościami w świetle m.in. rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 5 września 2017 r. *w sprawie szczegółowych zadań wiodących ośrodków koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńczych*. Podjęto dyskusję nad projektem Założeń do Strategii na rzecz Osób Niepełnosprawnych.

Kolejne posiedzenie odbyło się 24 kwietnia 2018 r. Tematem wiodącym była sytuacja osób niepełnosprawnych, postulaty środowiska osób niepełnosprawnych i możliwości ich realizacji. Przyjęto uchwałę w sprawie pozytywnej opinii do zmiany ustawy o rencie socjalnej. Przyjęto stanowisko Rady dotyczące rozwiązań zapewniających osobom niepełnosprawnym prawo do samodzielnego i niezależnego życia. Przyjęto też uchwałę w sprawie wyrażenia zgody na podpisanie Porozumienia w sprawie wsparcia osób niepełnosprawnych przez Radę Ministrów w trzech punktach:

- podniesienia z dniem 1 czerwca 2018 r. wysokości renty socjalnej do poziomu równego najniższej emeryturze, rencie z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i renty rodzinnej;
- realizacji Programu Dostępność+ ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych;
- wprowadzenia i realizacji od 1 lipca 2018 r. koordynowanej opieki dla osób niepełnosprawnych ze szczególnymi potrzebami rehabilitacyjnymi.

Na posiedzeniu w dniu 19 lipca 2018 r. Rada dyskutowała m.in. nad założeniami Mapy Drogowej Budowy Systemu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych i ich Rodzin oraz założeniami do projektu ustawy o zatrudnianiu wspomaganym.

Polskiej Radzie Języka Migowego, która jest organem doradczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, stanowiącym forum współpracy na rzecz osób niesłyszących i niedosłyszących przedstawicieli organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych. Podstawą funkcjonowania jest ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1824), zwana dalej „ustawą o języku migowym”.

Rada składa się 17 członków, w tym Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych. W skład Rady wchodzi przedstawiciele ministra właściwego do spraw: oświaty i wychowania, nauki i szkolnictwa wyższego, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wewnętrznych oraz informatyzacji, ministra sprawiedliwości, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz przedstawiciele zainteresowanych środowisk, organizacji, stowarzyszeń lub instytucji (9 osób).

W dniu 31 maja 2017 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej powołał członków Polskiej Rady Języka Migowego II kadencji. Kadencja Rady trwa 4 lata.

Zgodnie z art. 22 ustawy *o języku migowym* posiedzenia Rady odbywają się co najmniej raz na pół roku. W 2018 r. odbyło się 5 posiedzeń Rady (25 stycznia, 17 maja, 21 czerwca, 28 czerwca, 8 listopada) i 1 posiedzenie zespołu problemowego ds. minimów programowych i zakresów egzaminów dla dwóch stopni specjalizacji polskiego języka migowego (11 października).

Polska Rada Języka Migowego pracuje nad systemem certyfikacji tłumaczy, co w zamierzeniu ma wyeliminować problem braku możliwości weryfikowania kompetencji tłumaczy. W rezultacie prac i dyskusji na posiedzeniach, od momentu powołania obecnej Rady w 2017 r., w dniu 21 czerwca 2018 r. Rada podjęła Uchwałę w sprawie rekomendacji zmian w przepisach dotyczących certyfikacji tłumaczy polskiego języka migowego, tłumaczy-przewodników osób głuchoniewidomych oraz transliteratorów fonogestowych.

Na posiedzeniu 28 czerwca 2018 r. Rada powołała 3 zespoły problemowe:

- zespół ds. opracowania minimów programowych i zakresów egzaminów dla dwóch stopni specjalizacji transliteratora fonogestowego;
- zespół ds. do opracowania minimów programowych i zakresów egzaminów dla dwóch stopni specjalizacji tłumacza-przewodnika osób głuchoniewidomych;
- zespół ds. opracowania minimów programowych i zakresów egzaminów dla dwóch stopni specjalizacji tłumacza polskiego języka migowego.

Podczas posiedzenia w dniu 8 listopada 2018 r. przedstawiono m.in. stan prac zespołów oraz dyskutowano nt dofinansowania do kursów języka polskiego dla osób uprawnionych.

Zespole ds. wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, który został powołany zgodnie z zarządzeniem nr 26 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 sierpnia 2013 r. *w sprawie powołania Zespołu do spraw wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. Urz. Min. Prac. i Pol. Społ. poz. 27, z późn. zm.).

W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele dziesięciu ministerstw zobowiązanych do wdrażania postanowień Konwencji, a pracom przewodniczy Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Zespół jest odpowiedzialny za wymianę informacji w sprawie

działań związanych z wdrażaniem postanowień Konwencji i planowanych zmian rozwiązań prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych lub mogących mieć wpływ na ich sytuację. Posiedzenia Zespołu odbywają się co najmniej raz na kwartał.

W 2018 roku odbyły się 4 posiedzenia, w trakcie których omówiono następujące tematy:

- przygotowanie Strategii na rzecz Osób Niepełnosprawnych,
- projekt „Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – wspólna sprawa” zrealizowanego w ramach działania 2.6 PO WER 2014-2020,
- dialog z Komitetem praw osób niepełnosprawnych dotyczącego pierwszego sprawozdania Polski z wdrażania Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych,
- program Dostępność Plus.

W 2018 r. w ramach Zespołu, a także powołanego specjalnie w tym celu Podzespołu, toczyły się prace nad przygotowaniem pierwszej w Polsce Strategii na rzecz Osób Niepełnosprawnych. Założenia projektowanej Strategii zostały poddane konsultacjom z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych podczas posiedzenia Zespołu w lutym 2018 r., podczas którego przedstawiciele tych organizacji mogli zgłaszać swoje uwagi i spostrzeżenia dotyczące zagadnień potrzebnych do zawarcia w opracowywanym dokumencie. Ponadto odbyły się także dodatkowe konsultacje założeń Strategii w ramach posiedzenia Krajowej Rady Konsultacyjnej do spraw Osób Niepełnosprawnych oraz z Polską Federacją Głuchych.

W ramach Zespołu – w trybie roboczym dokonywano także wymiany informacji o prowadzonych przez poszczególne ministerstwa działaniach, które związane są z wdrażaniem postanowień Konwencji, informacjach na temat planowanych zmian rozwiązań prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych lub mogących mieć wpływ na ich sytuację.

Materiały z posiedzeń Zespołu (protokoły i przedstawiane prezentacje) są publikowane na stronie internetowej Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

Zespole do spraw Opracowania Rozwiązań w zakresie Poprawy Sytuacji Osób Niepełnosprawnych i Członków ich Rodzin powołanego na podstawie zarządzenia nr 89 Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 2016 r. (M.P. poz. 850). Zespół jest organem pomocniczym Rady Ministrów.

W skład Zespołu wchodzi jako członkowie przedstawiciele dwunastu ministerstw oraz czternastu przedstawicieli różnych urzędów i instytucji, które uczestniczą w Zespole na prawach członka. Przewodniczącym Zespołu jest Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Przewodniczący może zapraszać do udziału w pracach Zespołu, z głosem doradczym, osoby niebędące członkami Zespołu, w szczególności ekspertów, przedstawiciele innych organów administracji rządowej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, zajmujących się problematyką dotyczącą osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin oraz innych podmiotów, właściwych w sprawach będących przedmiotem prac Zespołu.

Do zadań Zespołu należy opracowanie:

- 1) analizy aktualnej sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do edukacji, kultury, zatrudnienia oraz świadczeń zdrowotnych;

- 2) kompleksowych rozwiązań w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin z uwzględnieniem postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych;
- 3) propozycji rozwiązań legislacyjnych i systemowych mających na celu poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin.

W 2018 r. odbyły się 3 posiedzenia Zespołu (25 kwietnia, 24 maja, 12 grudnia).

Na posiedzeniu Zespołu w dniu 25 kwietnia zostały przedstawione informacje dotyczące zmiany ustawy o rencie socjalnej (zwiększenie wysokości renty socjalnej), funkcjonowania warsztatów terapii zajęciowej, w tym zajęć klubowych. Został również powołany Zespół ds. osób całkowicie zależnych.

Posiedzenie w dniu 24 maja poświęcone zostało kwestiom wynikającym z Mapy Drogowej Budowy Systemu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych i ich Rodzin, propozycjom przewidzianym w ustawie z dnia 9 maja 2018 r. *o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności* (Dz. U. z poz. 932), wysokością środków PFRON przeznaczonych na dofinansowanie do uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych oraz kwestiom związanym z opieką wytchnieniową.

Na posiedzeniu w dniu 12 grudnia dokonana została analiza stanu realizacji postulatów zgłoszonych przez środowisko osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Omówiono także kwestie związane z Solidarnościowym Funduszem Wsparcia Osób Niepełnosprawnych oraz Narodowym Programem Zatrudnienia Osób Niepełnosprawnych. Zaprezentowany został również projekt Strategii na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2018-2020 oraz projekt ustawy o zatrudnieniu wspomaganym. Przedstawione zostały także informacje w zakresie zmian w programach Rady Nadzorczej PFRON.

Radzie Sportu Osób Niepełnosprawnych – powołanej w drodze zarządzenia przez Ministra Sportu i Turystyki w celu podniesienia efektywności realizacji zadań z zakresu upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych.

Rada jest organem opiniodawczo-doradczym Ministra Sportu i Turystyki, a do jej głównych zadań należy:

- opracowywanie propozycji kierunków rozwoju sportu osób niepełnosprawnych;
- inicjowanie działań, wspieranie i promowanie nowych propozycji zadań w sporcie osób niepełnosprawnych;
- przekazywanie kierownictwu Ministerstwa własnych opracowań i opinii oraz wniosków w sprawach związanych ze sportem osób niepełnosprawnych.

W pracach Rady bierze udział 15 członków powołanych przez Ministra Sportu i Turystyki oraz zaproszeni specjaliści. W Radzie Sportu Osób Niepełnosprawnych zasiadają przedstawiciele Sejmu i Senatu RP, organizacji pozarządowych działających w obszarze sportu osób niepełnosprawnych, przedstawiciele Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Akademii Wychowania Fizycznego oraz zawodnicy.

W roku 2018 odbyły się dwa posiedzenia Rady Sportu Osób Niepełnosprawnych, na których omawiano następujące tematy:

- osiągnięcia polskiej reprezentacji na Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich w Korei Płd. w 2018 r.;
- osiągnięcia polskiej reprezentacji na XXIII Letnich Igrzyskach Głuchych w Turcji w 2017 r.;
- wyniki naboru wniosków do Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w latach 2018-2019;
- działania MSiT w zakresie sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych w 2018 r.;
- sport osób niepełnosprawnych w dokumentach strategicznych Rządu RP;
- działania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na rzecz upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych, realizowanych w 2018 r.;
- prace zespołu ds. kwalifikacji w sporcie oraz prace w ramach projektów ESSA-SPORT i PARA COACH.

Spółecznych Radach do Spraw Osób Niepełnosprawnych, funkcjonujących na podstawie ustawy *o rehabilitacji*, w każdym samorządzie województwa i w samorządzie powiatowym, jako organ opiniodawczy - doradczy każdego marszałka i starosty.

W skład rady wchodzi m.in. przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na terenie danego województwa i powiatu.

Spółeczne Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych m.in. opiniują – w zakresie potrzeb osób niepełnosprawnych – projekty uchwał i programów przyjmowanych przez sejmik województwa i powiatową radę. Przedstawiciele osób niepełnosprawnych m.in. współdecydują o ostatecznej treści corocznej uchwały samorządu województwa i samorządu powiatowego określającej zadania dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Warto nadmienić, że osoby niepełnosprawne, w szczególności za pośrednictwem organizacji pozarządowych, biorą aktywny udział w pracach legislacyjnych dotyczących bezpośrednio lub pośrednio osób niepełnosprawnych korzystając z ustawowego prawa do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących – w myśl przepisów art. 19 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o związkach zawodowych* (Dz. U. z 2019 r. poz. 263) oraz art. 16 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o organizacjach pracodawców* (Dz. U. z 2015 r. poz. 2029, z późn. zm.), przeprowadzano konsultacje projektów aktów prawnych.

Osoby niepełnosprawne uczestniczą także w różnych przedsięwzięciach organizowanych przez organizacje pozarządowe, organizacje pracodawców i związków zawodowych, administrację publiczną i inne instytucje (m.in. w seminariach, konferencjach, spotkaniach roboczych ukierunkowanych tematycznie na rozwiązywanie konkretnych problemów).

Zatem osoby niepełnosprawne, w większości za pośrednictwem organizacji pozarządowych, które współtworzą lub które statutowo zajmują się problematyką niepełnosprawności, spełniają ważną rolę w kreowaniu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym.

Organizacje pozarządowe osób niepełnosprawnych lub działające na rzecz tych osób świadczą im różnorodnego rodzaju usługi, np. w zakresie ochrony zdrowia, rehabilitacji

lecniczej, zawodowej i społecznej. Organizacje pozarządowe prowadzą m.in. przychodnie rehabilitacyjne, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej, niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, organizują imprezy: sportowe, turystyczne, rekreacyjne oraz w zakresie kultury. Ważną sferą działalności organizacji pozarządowych jest wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Szczegółowa informacja dotycząca prac legislacyjnych prowadzonych w 2018 r. na rzecz osób niepełnosprawnych przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej .

- 1) Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1076)*

Zmiany przepisów miały na celu realizację drugiego etapu działań wskazanych w Programie kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” (program został przyjęty uchwałą nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. (M.P. poz. 1250)). Istotą wprowadzonych rozwiązań było stworzenie mechanizmów wsparcia dla rodzin w zakresie, m.in.:

- usług wspierających i rehabilitacyjnych przez prowadzenie zajęć klubowych w warsztatach terapii zajęciowej,
- uprawnienia osób ubezpieczonych chorobowo do zasiłku opiekuńczego w przypadku choroby dziecka niepełnosprawnego do 18 roku życia, lub choroby/porodu opiekuna dziecka niepełnosprawnego,
- korzystania z elastycznych form organizacji czasu pracy, w tym telepracy.

Pozostałe zmiany dotyczyły postępowań administracyjnych uregulowanych w ustawie *o rehabilitacji*. Ponadto doprecyzowano niektóre przepisy dotyczące działania warsztatów terapii zajęciowej, obowiązków i praw pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, a także zmieniono regulacje dotyczące powoływania Prezesa i Zastępców Prezesa Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Ustawa wprowadziła również zmiany w zakresie regulacji dotyczących danych gromadzonych w Elektronicznym Krajowym Systemie Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności oraz refundacji wydatków poniesionych przez gminę na koordynację poradnictwa dla kobiet w ciąży i ich rodzin.

Ponadto ww. ustawa wprowadziła zmiany do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie nakładania grzywien na pracowników Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jak również do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz do ustawy o rencie socjalnej, w zakresie kwoty wolnej od potrąceń i egzekucji. Zmodyfikowano również przepisy dotyczące ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w zakresie zmiany przepisów mających na celu wyłączenie z dochodów osoby niepełnosprawnej, pozostającej na utrzymaniu podatnika, kwoty zasiłku pielęgnacyjnego, przy obliczaniu ulgi rehabilitacyjnej.

- 2) Ustawa z dnia 13 września 2018 r. *o zmianie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, ustawy o rehabilitacji*

zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. poz. 1925)

Ustawa w art. 2 zmodyfikowała brzmienie art. 6b ust. 3 ustawy o rehabilitacji, wykonując tym samym wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia z dnia 19 czerwca 2018 r. sygn. akt SK 19/17 (Dz. U. poz. 1241) kwestionujący obligatoryjne zamieszczenie w orzeczeniu o stopniu niepełnosprawności symbolu przyczyny niepełnosprawności „02-P”. Zmienione przepisy wskazują wprost, że elementem orzeczenia powiatowego zespołu ds. orzekania o niepełnosprawności są również symbole przyczyn niepełnosprawności. Od dnia wejściu w życie ustawy ww. zespoły są uprawnione do umieszczania symbolu przyczyny niepełnosprawności „02-P” w orzeczeniu o stopniu niepełnosprawności. Przepisy uregulowały również okres przejściowy od dnia ogłoszeniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego (czyli od dnia 27 czerwca br.) do dnia wejścia w życie ww. ustawy oraz termin na złożenie wniosku o wydanie zaświadczenia, a także procedurę jego wydawania.

Wzory Zaświadczenia o podstawie zaliczenia do stopniu niepełnosprawności (ZPZ) oraz Wniosku o wydanie zaświadczenia o podstawie zaliczenia do stopniu niepełnosprawności (Wn-ZPZ) zostały opublikowane w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej oraz przekazane zespołom do spraw orzekania o niepełnosprawności. Zamieszczamy je także na stronie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

3) *Ustawa z dnia 23 października 2018 r. o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 2192).*

Ustawa tworzy nowy państwowy fundusz celowy w celu wsparcia działań na rzecz osób niepełnosprawnych - Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych. Jego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. Ustawa określa zasady finansowania Funduszu, przeznaczenia środków Funduszu oraz zasady gospodarki finansowej i zadania. Celem Funduszu jest wsparcie społeczne, zawodowe oraz zdrowotne osób niepełnosprawnych. Projekt szczegółowo określa przychody funduszu, którymi będzie m. in. obowiązkowa składka na Fundusz oraz tzw. „danina solidarnościowa” pochodząca od osób fizycznych, które w roku podatkowym uzyskały dochody w wysokości przekraczającej kwotę 1 000 000 zł (będą one zobowiązane do zapłaty daniny solidarnościowej za rok podatkowy w wysokości 4% od nadwyżki ponad tę kwotę).

Ustawa wprowadza zmiany m. in. do przepisów ustaw o: podatku dochodowym od osób fizycznych, podatku dochodowym od osób prawnych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

4) *Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2018r. zmieniające rozporządzenie w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 1245)*

Zmiana rozporządzenia wynikała z wejścia w życie z dniem 6 czerwca 2018 r. ustawy z dnia 10 maja 2018 r. ustawy o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1076).

Wprowadziła ona zmianę brzmienia art. 25a w ust. 1 ustawy o rehabilitacji, polegającą na umożliwieniu osobom korzystającym z refundacji składek na ubezpieczenia społeczne (tj. osobom niepełnosprawnym wykonującym działalność gospodarczą oraz niepełnosprawnym rolnikom lub rolnikom zobowiązanych do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika) opłacenia tych składek w całości nie później niż w dniu złożenia wniosku do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (zwanego dalej „PFRON”).

5) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2018 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym* (Dz. U. poz. 1266)

Celem nowelizacji rozporządzenia było zwiększenie wysokości dofinansowania:

- kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w warsztacie terapii zajęciowej do wysokości 16 596 zł (od 1 lipca 2018 r.), a także w kolejnych latach: w roku 2019 r. dofinansowanie wyniesie 17 796 zł oraz w 2020 r. i w latach następnych - 18 996 zł,
- rocznego pobytu jednego niepełnosprawnego pracownika w zakładzie aktywności zawodowej - do wysokości 22 000 zł.

Ponadto wprowadzono zmianę sposobu obliczania liczby osób niepełnosprawnych w województwie, na podstawie której wyliczana jest wysokość środków przekazywanych samorządom wojewódzkim i powiatowym przez PFRON, zgodnie z wzorem algorytmu określonym w rozporządzeniu, a także zmianę sposobu ustalania maksymalnej kwoty zobowiązań do wypłaty z tytułu dofinansowania kosztów działalności zakładów aktywności zawodowej. Rezygnuje się także z ograniczenia określania maksymalnej kwoty zobowiązań samorządu województwa do wypłaty w danym roku z tytułu dofinansowania kosztów działalności zakładów aktywności zawodowej, wynoszącej dotychczas 50% kwoty ustalonej na podstawie wzoru algorytmu.

6) Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 września 2018 r. *w sprawie informacji dotyczących kwot obniżenia wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ewidencji wystawionych informacji o kwocie obniżenia* (Dz. U. poz. 1858)

Wydanie nowego rozporządzenia wynika z wejścia w życie z dniem 6 czerwca 2018 r. ustawy z dnia 10 maja 2018 r. ustawy o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1076). Wprowadziła ona zmianę brzmienia art. 22 ustawy o rehabilitacji. Zamiana dotyczy m. in. wprowadzenia nowego obowiązku informacyjnego dla sprzedającego, możliwości rezygnacji nabywcy z otrzymywania informacji o obniżeniu wpłat na PFRON, a także rozszerzenia grupy sprzedających i nabywców o jednostki określone w art. 22 ust. 10a ustawy o rehabilitacji. Rozporządzenie w znacznej części powieliło regulacje zawarte w poprzedzającym je rozporządzeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2016 r. w sprawie informacji dotyczących kwot obniżenia wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ewidencji wystawionych informacji o kwocie obniżenia (Dz. U. poz. 928).

7) Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 września 2018 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie ustalenia wzorów deklaracji składanych Zarządowi Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez pracodawców zobowiązanych do wpłat na ten Fundusz* (Dz. U. poz. 1863)

Zmiana rozporządzenia wynika z wejścia w życie z dniem 1 października 2018 r. art. 1 pkt 8 lit. a oraz pkt 9 i 10 ustawy z dnia 10 maja 2018 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1076). Ustawodawca rozszerzył katalog podmiotów określonych w art. 21 ust. 2b ustawy o rehabilitacji, zobowiązanych do osiągnięcia 2% wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych o regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, kluby dziecięce, a także publiczne i niepubliczne przedszkola oraz publiczne i niepubliczne inne formy wychowania przedszkolnego, które na tej podstawie będą rozliczać się z wpłat na PFRON. W projekcie rozporządzenia zaproponowano nowe brzmienie wzorów deklaracji o symbolach DEK-I-0, DEK-I-a i DEK-I-b, DEK-II-u, DEK-Z.

8) Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 września 2018 r. *w sprawie określenia wzorów miesięcznych i rocznych informacji o zatrudnieniu, kształceniu lub o działalności na rzecz osób niepełnosprawnych* (Dz. U. poz. 1857)

Wydanie nowego rozporządzenia wynika z wejścia w życie z dniem 1 października 2018 r. art. 1 pkt 8 lit. a ustawy z dnia 10 maja 2018 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1076), zwanej dalej „ustawą zmieniającą”. Ustawodawca rozszerzył katalog podmiotów określonych w art. 21 ust. 2b ustawy o rehabilitacji, zobowiązanych do osiągnięcia 2% wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych o regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, kluby dziecięce, a także publiczne i niepubliczne przedszkola oraz publiczne i niepubliczne inne formy wychowania przedszkolnego, które na tej podstawie będą rozliczać się z wpłat na PFRON. W przypadku przedszkoli zmiana sankcjonuje dotychczasową praktykę wynikającą z wykładni przepisów. Dotychczas przedszkola były rozliczane z wpłat na równi ze szkołami.

Rozwiązania przyjęte w projekcie rozporządzenia są w większości tożsame z rozwiązaniami zawartymi w obowiązującym rozporządzeniu. W projekcie rozporządzenia zaproponowano nowe brzmienie wzorów informacji o symbolach INF-1, INF-Z i INF-2.

Projektowane rozporządzenie zastępuje rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 października 2017 r. *w sprawie określenia wzorów miesięcznych i rocznych informacji o zatrudnieniu, kształceniu lub o działalności na rzecz osób niepełnosprawnych* (Dz. U. poz. 2103).

9) Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 grudnia 2018 r. *w sprawie przyznania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej* (Dz. U. poz. 2342)

Wydanie nowego rozporządzenia wynikało ze zmiany ustawy *o rehabilitacji*, w związku z wejściem w życie w dniu 31 marca 2018 r. ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. *o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2017 r.

poz. 2494). Ustawodawca w art. 3 w pkt 3 ustawy zmieniającej wprowadził nowe brzmienie art. 12a ust. 1 i 2 ustawy *o rehabilitacji*. Zgodnie z nowymi regulacjami osoba niepełnosprawna będzie mogła otrzymać ze środków PFRON środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na podjęcie działalności w formie spółdzielni socjalnej na jednego członka założyciela spółdzielni oraz na jednego członka przystępującego do spółdzielni po jej założeniu, a nie jak dotychczas na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej. Rozporządzenie uwzględnia zmiany wprowadzone ustawą zmieniającą. Określa szczegółowe warunki i tryb przyznawania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej. Zakresem przedmiotowego rozporządzenia objęto także formy zabezpieczenia zwrotu środków PFRON.

10. PEŁNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM, SPOŁECZNYM, KULTURALNYM, ARTYSTYCZNYM, SPORTOWYM ORAZ REKREACJI I TURYSTYCE ODPOWIEDNIO DO SWYCH ZAINTERESOWAŃ I POTRZEB

Sport wyczynowy

W 2018 r. zadania w obszarze sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych realizowane były na podstawie art. 29 ust. 7 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. *o sporcie* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1263, z późn. zm.), art. 86 ust. 4 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. *o grach hazardowych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 165, z późn. zm.) oraz § 3 i 8 rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 25 września 2017 r. *w sprawie przekazywania środków z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej* (Dz. U. poz. 1801).

Opracowane zostały następujące programy dofinansowania zadań publicznych mające na celu zabezpieczenie realizacji cyklu szkoleniowego zawodników niepełnosprawnych oraz ich udziału we współzawodnictwie sportowym:

- 1) „*Program dofinansowania ze środków budżetu państwa zadań związanych z przygotowaniem zawodników kadry narodowej do udziału w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i Europy w 2018 roku*”, wprowadzony decyzją nr 4 Ministra Sportu i Turystyki z dnia 15 stycznia 2018 roku;
- 2) „*Program dofinansowania ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej zadań z obszaru wspierania szkolenia sportowego i współzawodnictwa osób niepełnosprawnych w 2018 r.*” wprowadzony decyzją nr 3 Ministra Sportu i Turystyki z dnia 12 stycznia 2018 roku.

Programy realizowane były przez polskie związki sportowe oraz organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w obszarze sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sportu i Turystyki z dnia 14 listopada 2017 r. *w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej* (Dz. U. poz. 2145, z późn. zm.), sportowcy niepełnosprawni otrzymywali ze środków budżetu państwa stypendia sportowe. W 2018 r. stypendia przyznano 308 zawodnikom kadry narodowej (109 kobietom i 199 mężczyznom). W ramach realizacji programu dofinansowania zadań ze środków budżetu państwa zakupiono ponadto niezbędny sprzęt sportowy i specjalistyczny.

Program dofinansowania zadań ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej obejmował realizację zadań związanych z:

- przygotowaniem i udziałem w igrzyskach paraolimpijskich,
- przygotowaniem do igrzysk głuchych,
- przygotowaniem i udziałem w MŚ i ME w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych.

Zabezpieczenie finansowe przygotowań zawodników niepełnosprawnych objęło koszty związane z:

- organizacją zgrupowań krajowych i zagranicznych,
- udziałem zawodników w zawodach krajowych i zagranicznych,
- obsługą kadry szkoleniowej i osób współpracujących oraz doszkalaniami kadry,
- monitoringiem diagnostycznym i medycznym,

- zakupem suplementów diety i produktów leczniczych,
- zakupem niezbędnego sprzętu sportowego i specjalistycznego.

Przygotowania i udział w igrzyskach paraolimpijskich

Głównym celem zadania było zdobycie jak największej liczby medali oraz efektywne włączenie polskich zawodników do współzawodnictwa międzynarodowego. W ramach realizacji zadania zawarto umowy z polskimi związkami sportowymi oraz organizacjami działającymi w sporcie wyczynowym osób niepełnosprawnych. W zadaniu uczestniczyło 532 zawodników (138 kobiet i 394 mężczyzn). Zawodnicy byli objęci szkoleniem w ramach konsultacji i zgrupowań krajowych i zagranicznych. Wzięli również udział w zawodach krajowych i międzynarodowych, w tym w mistrzostwach świata (w bocci, lekkoatletyce, kajakarstwie, kolarstwie, koszykówce na wózkach, piłce siatkowej na siedząco, rugby na wózkach, strzelectwie sportowym, tenisie stołowym, wioślarstwie) oraz w mistrzostwach Europy (w badmintonie, goalball, kajakarstwie, lekkoatletyce, łucznictwie, pływaniu, podnoszeniu ciężarów, szermierce na wózkach, taekwondo olimpijskim, triathlonie).

W najważniejszej w sportach paraolimpijskich imprezie sportowej w 2018 r., Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich, które odbyły się w dniach 9-18 marca 2018 r. w Pejongchang, startowało 8 zawodników oraz 3 przewodników zawodników niewidomych. Reprezentacja Polski z dorobkiem jednego brązowego medalu uplasowała się na dwudziestej piątej pozycji klasyfikacji medalowej Igrzysk.

W 2018 r. w sportach paraolimpijskich sportowcy niepełnosprawni zdobyli 157 medali (56 złotych, 48 srebrnych, 53 brązowe). Stypendia sportowe otrzymywało 156 zawodników kadry narodowej (52 kobiety, 104 mężczyzn).

Przygotowania i udział w igrzyskach głuchych

Zadanie w 2018 r. było realizowane przez Polski Związek Sportu Niesłyszących. Obejmowało szkolenie i udział we współzawodnictwie sportowym zawodników niesłyszących. Uczestniczyło w nim 351 członków kadry narodowej (138 kobiet i 213 mężczyzn). Priorytetowo traktowane były przygotowania zawodników do udziału w Zimowych Igrzyskach Głuchych, które odbędą się w Valtellina - Valchiavenna we Włoszech w dniach 12- 21 grudnia 2019 r.

W 2018 r. sportowcy niesłyszący zdobyli 40 medali (9 złotych, 15 srebrnych, 16 brązowych) podczas mistrzostw świata i mistrzostw Europy (w lekkoatletyce, kolarstwie, pływaniu, piłce nożnej, żeglarstwie). Stypendia sportowe przyznano 122 członkom kadry narodowej (53 kobietom, 69 mężczyznom).

Przygotowania i udział w MŚ i ME w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych.

Zadanie realizowane było przez polskie związki sportowe oraz organizacje działające w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych. Uczestniczyło w nim 292 zawodników niepełnosprawnych (73 kobiety i 219 mężczyzn).

W ramach realizacji zadania odbyły się krajowe i zagraniczne zgrupowania i konsultacje szkoleniowe. Zawodnicy wzięli również udział w zawodach krajowych i międzynarodowych.

W 2018 r. w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych zawodnicy niepełnosprawni, startując w mistrzostwach świata i mistrzostwach Europy (w bowlingu, ergometrze wioślarskim, kolarstwie, koszykówce, kręglarstwie, narciarstwie biegowym, piłce nożnej, piłce ręcznej, showdown, szachach, tańcu na wózkach, tenisie ziemnym, żeglarstwie) zdobyli 60 medali (15 złotych, 22 srebrne, 23 brązowe). Stypendia sportowe przyznano 30 zawodnikom kadry narodowej (4 kobietom, 26 mężczyznom).

Liczba szkolonych zawodników, stypendystów i zdobytych medali w podziale na programy

Program	Liczba szkolonych zawodników	Liczba stypendystów	Liczba zdobytych medali
przygotowania i udział w igrzyskach paraolimpijskich	532	156	157
przygotowania do igrzysk głuchych	351	122	40
przygotowania i udział w MŚ i ME w sportach nieobjętych programem przygotowań do IP i IG	292	30	60
	1175	308	257

Ze środków budżetu państwa finansowane były, poza stypendiami dla zawodników niepełnosprawnych, także:

- świadczenia dla medalistów igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych. Świadczenia wypłacane były medalistom igrzysk paraolimpijskich i igrzyskach głuchych, po zakończeniu przez nich kariery sportowej i spełnieniu pozostałych kryteriów określonych w ustawie. W 2018 r. świadczenia pieniężne zostały wypłacone 261 świadczeniobiorcom;
- nagrody dla zawodników, przyznawane sportowcom, którzy zdobyli medale w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i mistrzostwach Europy. W 2018 r. nagrody wypłacono 133 zawodnikom niepełnosprawnym;
- nagrody dla trenerów, przyznawane za osiągnięcie przez szkolonych przez nich zawodników wysokich wyników sportowych we współzawodnictwie międzynarodowym. W 2018 r. nagrody wypłacono 120 trenerom zawodników z niepełnosprawnym.

Sport powszechny

Ministerstwo Sportu i Turystyki, działając na podstawie art. 86 ust. 4 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. *o grach hazardowych* oraz § 8 rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 25 września 2017 r. *w sprawie przekazywania środków z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej*, zrealizowało w 2018 r. kolejną edycję Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych.

Celem zadań przeprowadzonych w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2018 r. było tworzenie optymalnych warunków umożliwiających osobom niepełnosprawnym zwiększanie uczestnictwa w różnych formach aktywności sportowej, włączenie w główne nurty życia społecznego oraz wyrównanie szans w dostępie do przestrzeni publicznej w obszarze sportu.

Celami szczegółowymi były:

- zwiększenie aktywności ruchowej osób niepełnosprawnych, prowadzącej do poprawy sprawności fizycznej, stanu zdrowia i związanej z tym jakości życia;
- wyrabianie nawyku stałego podnoszenia poziomu sprawności fizycznej;
- kształtowanie zdrowego stylu życia;
- rozbudzanie zainteresowań sportowych w zależności od potrzeb, możliwości i preferencji uczestnika;
- tworzenie alternatywnej formy spędzania wolnego czasu dla osób niepełnosprawnych;
- kształtowanie zdrowej rywalizacji, szczególnie poprzez umiejętność współzawodnictwa i chęć podjęcia wysiłku;
- podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie sportu osób niepełnosprawnych.

Wśród priorytetów Programu uwzględniono między innymi:

- włączanie społeczne osób niepełnosprawnych, w tym starszych osób niepełnosprawnych (50+);
- wzrost aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych;
- promocja sportu osób niepełnosprawnych;
- promocja społecznych, edukacyjnych, wychowawczych i prozdrowotnych wartości sportu.

W ramach wspierania przedsięwzięć w zakresie Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych dofinansowano następujące projekty:

1. wspieranie organizacji zajęć sekcji sportowych osób niepełnosprawnych;
2. wspieranie organizacji imprez sportowych dla osób niepełnosprawnych, w tym Mistrzostw Polski i Pucharów Polski osób niepełnosprawnych;
3. wspieranie organizacji obozów sportowych dla osób niepełnosprawnych;
4. promocja sportu osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z założeniami Programu dofinansowanie przyznano organizacjom pozarządowym, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych.

Decyzją Ministra Sportu i Turystyki z dnia 28 lutego 2018 r. dofinansowaniem objęto łącznie 83 projekty w zakresie upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych na kwotę 18 700 000 zł.

Łącznie udzielono dofinansowania 41 podmiotom, w tym 13 organizacjom ogólnopolskim, 7 polskim związkom sportowym oraz 21 organizacjom regionalnym i lokalnym klubom sportowym.

W ramach wspierania organizacji zajęć sportowych osób niepełnosprawnych przeznaczono z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej kwotę 6 502 000 zł.

Współfinansowaniem objęte były zajęcia sekcji sportowych osób niepełnosprawnych w różnym wieku. Zajęcia prowadzono w 217 ośrodkach, oddziałach i klubach sportowych w całej Polsce. Zgodnie z Programem liczba zawodników w każdej sekcji wynosiła minimum 10. Łącznie przeprowadzono zajęcia sekcji sportowych, w których uczestniczyło 14 165 osób. W ramach wspierania organizacji imprez sportowych dla osób niepełnosprawnych, z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono kwotę 5 055 800 zł.

Realizowane projekty miały na celu promowanie wszelkich form aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych, rozbudzanie zainteresowań sportowych osób niepełnosprawnych, w zależności od potrzeb, możliwości i preferencji uczestników, a także kształcenie zdrowej rywalizacji i chęci podjęcia wysiłku. Wsparciem objęto organizację imprez ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych. Imprezy adresowane były do osób w różnych grupach wiekowych oraz o różnym poziomie sprawności fizycznej i rodzaju niepełnosprawności. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych imprez stanowiła minimum 50 osób, w tym 30 zawodników niepełnosprawnych. Dofinansowaniem objęto łącznie 177 imprez sportowych, w których uczestniczyło 25 867 osób.

W ramach wspierania organizacji Mistrzostw Polski i Pucharów Polski osób niepełnosprawnych, z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono kwotę 2 267 000 zł.

Dofinansowaniem objęto ogólnopolskie organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem współzawodnictwa sportowego o tytuł Mistrza Polski i o Puchar Polski w danym sporcie. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych mistrzostw stanowiła minimum 50 osób, w tym 30 niepełnosprawnych zawodników. Łącznie wsparto organizację 91 Mistrzostw i Pucharów Polski, w których uczestniczyło 8 313 osób.

W ramach wspierania organizacji obozów sportowych dla osób niepełnosprawnych, z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono kwotę 3 888 300 zł.

Celem obozów było rozbudzanie zainteresowań sportowych w zależności od potrzeb i możliwości uczestnika oraz wyrabianie nawyków zdrowego, sportowego stylu życia. Uczestnikami obozów były osoby niepełnosprawne w różnym wieku. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych obozów stanowiła minimum 40 osób, w tym 30 osób niepełnosprawnych. W przypadku obozów sportowych dla starszych osób niepełnosprawnych 50+, liczba uczestników obozu nie mogła być mniejsza niż 30 osób, w tym co najmniej 20 osób niepełnosprawnych. Łącznie wsparto organizację 83 obozów sportowych, w których uczestniczyło 3 724 osób.

W ramach wspierania promocji sportu osób niepełnosprawnych przeznaczono z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej kwoty 986 900 zł.

Celem promocji sportu osób niepełnosprawnych było:

- zwiększenie świadomości opinii publicznej na temat sportu osób z niepełnosprawnością.
- promocja konkretnych dyscyplin, wydarzeń, zawodników uprawiających sport;
- przeciwdziałanie stereotypowemu wizerunkowi sportowca z niepełnosprawnością;
- podniesienie poziomu wiedzy i świadomości o sporcie osób z niepełnosprawnością oraz o możliwościach aktywnego życia osób z niepełnosprawnościami;

- kreowanie pozytywnych postaw wobec uprawiania sportu;
- promocja zdrowego stylu życia i aktywności.

Ministerstwo Sportu i Turystyki w zakresie promocji sportu osób niepełnosprawnych dofinansowało z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej 13 projektów z udziałem łącznie 19 680 904 odbiorców, w tym Kampanię Informacyjną „Grajmy Razem” realizowaną przez Stowarzyszenie „Olimpiady Specjalne Polska” (19 182 970 odbiorców).

Celem Kampanii była zmiana świadomości społecznej na temat możliwości i umiejętności osób niepełnosprawnych intelektualnie, wzrost akceptacji, eliminowanie stereotypów i uprzedzeń. Ponadto, Kampania przybliżyła społeczeństwu sylwetki i sportowy wysiłek zawodników niepełnosprawnych intelektualnie zrzeszonych w Stowarzyszeniu.

Projekt realizowany był na antenach TVP1, TVP2, TVP Info i TVP Sport oraz Jedyńki, Dwójki, Trójki, Czwórki (kroniki, reportaże, relacje, wywiady). Organizatorzy docierali do odbiorców również poprzez współpracę z portalami internetowymi - Onet, WP, niezalezna.pl, przegladSPORTOWY.pl. Kampania realizowana była za pomocą billboard'ów, citylight'ów oraz w prasie (Newsweek, Wprost, Polityka, Do Rzeczy, W Sieci, Gazeta Polska).

Wszystkie projekty realizowane w ww. obszarze skierowano przede wszystkim do osób niepełnosprawnych, ale również trenerów, nauczycieli, przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, reprezentantów szkół specjalnych, środowisk akademickich, sportowych, biznesowych, szkół i rodzin osób z niepełnosprawnością.

Rekreacja ruchowa osób niepełnosprawnych w starszym wieku

Wychodząc naprzeciw zmianom demograficznym oraz zmieniającym się potrzebom osób starszych, jednym z priorytetów Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2018 r. było włączanie społeczne starszych osób niepełnosprawnych (50+).

Program umożliwia udział starszych osób niepełnosprawnych w zajęciach i imprezach sportowych z wykorzystaniem nowoczesnej infrastruktury sportowej. Ponadto organizowane były obozy sportowe dla starszych osób niepełnosprawnych, których programy przewidywały szeroki wachlarz aktywności ruchowych uwzględniających wiek i możliwości uczestników.

W 2018 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej wsparło udział osób niepełnosprawnych w starszym wieku (50+) w przedsięwzięciach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych:

- w zajęciach sekcji sportowych dla osób niepełnosprawnych wzięło udział 2 135 zawodników w starszym wieku 50+,
- w imprezach sportowych dla osób niepełnosprawnych wzięło udział 5 799 zawodników w starszym wieku 50+,
- w Mistrzostwach Polski i Pucharach Polski osób niepełnosprawnych wzięło udział 618 zawodników w starszym wieku 50+,
- w obozach sportowych dla osób niepełnosprawnych wzięło udział 568 zawodników w starszym wieku 50+.

Łącznie w projektach realizowanych w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej wzięło udział 9 120 starszych osób niepełnosprawnych 50+.

Turystyka.

Minister Sportu i Turystyki podpisał w dniu 9 lipca 2018 r. z Ministrem Cyfryzacji porozumienie o partnerstwie na rzecz realizacji Projektu „Otwarte dane plus”, realizowanego z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Działania Ministerstwa Sportu i Turystyki w ramach realizacji tego Projektu służyć będą wzrostowi dostępności danych zgromadzonych w rejestrach turystyki i poprawie ich jakości oraz wsparciu przedsięwzięć urzędów marszałkowskich i urzędów gmin w tym zakresie. Wsparcie urzędów administracji publicznej polegać będzie m.in. na udostępnieniu na stronie internetowej danych dotyczących skategoryzowanych przez poszczególnych marszałków województw obiektów hotelarskich oraz danych dotyczących innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie, wpisanych do ewidencji w gminie przez wójta (burmistrza, prezydenta).

W ramach Projektu „Otwarte dane plus” przygotowany został projekt dokumentu „Opis funkcjonalności systemu Rejestry publiczne w turystyce”. System powinien umożliwić rejestrację obiektu dostosowanego dla osób niepełnosprawnych lub wpisania powodów dla których obiekt jest niedostosowany. Będzie istniała także możliwość wpisania liczby miejsc dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Minister Sportu i Turystyki podjął decyzję nr 66 z dnia 20 grudnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia „Programu dofinansowania zadań w obszarze turystyki w 2019 roku” (Dz. Urz. Min. Spor. poz.100). Priorytety zadań do realizacji zostały określone zgodnie z „Programem Rozwoju Turystyki do 2020 roku”. Jedno wśród trzech zadań priorytetowych dotyczy osób niepełnosprawnych w następującym zapisie: „Działania na rzecz zwiększenia dostępności turystyki dla osób niepełnosprawnych”. Zadanie to obejmuje przygotowanie kadry do obsługi w turystyce osób niepełnosprawnych oraz dostosowanie informacji turystycznej do potrzeb osób niepełnosprawnych. Realizacja zadań zostanie dofinansowana z budżetu państwa cz. 40 „Turystyka”.

Minister Sportu i Turystyki zarządzeniem nr 29 z dnia 13 grudnia 2018 r. powołał Zespół ds. opracowania regulacji prawnych dotyczących szlaków turystycznych w Polsce (Dz. Urz. Min. Spor. poz.94). Do zadań zespołu należy w szczególności przygotowanie propozycji regulacji prawnych w zakresie regulacji szlaków turystycznych, zwłaszcza propozycji stworzenia jednolitego systemu, który obejmie różne typy i rodzaje szlaków oraz będzie regulował również ich hierarchiczność, sposób oznakowania, sposób ewidencjonowania, odpowiedzialność za bezpieczeństwo na szlakach, odpowiedzialność za szkody, problematykę finansowania, wytyczania i konserwacji szlaków, prawną dostępność terenów, na których urządzone są szlaki turystyczne. W trakcie prac Zespołu rozważona zostanie możliwość szerszego udostępnienia szlaków turystycznych osobom niepełnosprawnym.

Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży.

Komenda Główna Policji wraz z Polskim Związkiem Motorowym, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Edukacji Narodowej, Ministerstwem Infrastruktury (i Budownictwa), w tym Krajową Radą Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego,

przy współpracy Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego, jest organizatorem Turniejów promujących bezpieczeństwo dzieci i młodzieży (w tym również w 2018 r.).

W ramach Porozumienia o współpracy realizowane są: Ogólnopolski Turniej Bezpieczeństwa w Ruchu Drogowym dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów, Ogólnopolski Turniej Motoryzacyjny dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz Ogólnopolski Turniej Bezpieczeństwa w Ruchu Drogowym dla uczniów Szkół Specjalnych i Specjalnych Ośrodków Szkolno – Wychowawczych.

Turniej Motoryzacyjny, skierowany do młodzieży szkół średnich, ukierunkowany jest na podwyższenie umiejętności technicznych kierowania pojazdem, zwiększenie świadomości o istniejących zagrożeniach wśród uczestników ruchu drogowego, a także kształtowanie właściwego zachowania na drogach publicznych. Uczestnicy Turnieju Bezpieczeństwa w Ruchu Drogowym dla Uczniów Szkół Specjalnych i Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych rozgrywają podobne konkurencje jak w Turnieju Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, a ważnym zagadnieniem jest ich integracja ze społeczeństwem.

Dofinansowanie przez samorządy powiatowe sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych⁹¹.

152 209 osób niepełnosprawnych skorzystało w 2018 r. z dofinansowania ze środków PFRON do organizacji imprez w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki zorganizowanych przez osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Na organizację wspomnianych imprez wydatkowano 8 187 058 zł.

W imprezach uczestniczyło 125 607 dorosłych osób niepełnosprawnych i 26 602 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Mieszkańcy wsi stanowili 32% (49 564) ogółu uczestników imprez sportowych, w zakresie kultury, rekreacyjnych i turystycznych.

Zadania realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym

Zgodnie z przepisami art. 36 ustawy o rehabilitacji zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych mogą być realizowane na zlecenie Funduszu przez fundacje oraz organizacje pozarządowe a także kościelne osoby prawne, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, spółdzielnie socjalne oraz spełniające szczególne warunki spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, kluby sportowe będące spółkami.

Rodzaje zadań, które mogą być zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym wskazane zostały w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zlecanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym.

---

⁹¹ Art. 35a ust. 1 pkt 7 lit. b ustawy o rehabilitacji.

Zgłaszane do realizacji projekty mogły dotyczyć między innymi kierunku pomocy:

- kierunek pomocy 3: wzrost aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia,
- kierunek pomocy 4: zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji,
- kierunek pomocy 6: upowszechnianie pozytywnych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych i wiedzy dotyczącej niepełnosprawności.

Na realizację projektów w kierunku pomocy 3 w 2018 r. PFRON wypłacił projektodawcom kwotę 10 475 849,99 zł, obejmując wsparciem 25 928 osób niepełnosprawnych.

Na realizację projektów w kierunku pomocy 4 wypłacona została kwota 8 841 674,49 zł, (na dofinansowanie publikacji i wydawnictw dotyczących problematyki osób niepełnosprawnych).

Na realizację projektów w kierunku pomocy 6 wypłacona została kwota 3 058 742,84 zł na realizację imprez i kampanii masowych.

Działania realizowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawowym mechanizmem wsparcia dla samorządowych instytucji kultury, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych, a także podmiotów gospodarczych w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego są Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jednym z ich celów jest dofinansowanie działań na rzecz dostępu do dóbr kultury osób niepełnosprawnych. Programy Ministra KiDN umożliwiają pokrycie przez MKiDN kosztów związanych z dostosowaniem formy przekazu realizowanych projektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, a w przypadku programów infrastrukturalnych zakup specjalistycznego sprzętu, umożliwiającego osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej i edukacyjnej.

Ponadto dotacje na realizację zadań, skierowanych bezpośrednio do osób niepełnosprawnych można uzyskać z poszczególnych Programów Ministra, takich jak np.:

„Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży”

Celem programu jest budowanie profesjonalnej oferty artystycznej skierowanej do dzieci i młodzieży, uwzględniającej potrzeby i zainteresowania tej pełnoprawnej grupy odbiorców. Wśród ważnych wymiarów dofinansowanych projektów uwzględniane są również aspekty społeczne, na które składa się niwelowanie barier i stwarzanie możliwości równoprawnego uczestnictwa przedstawicieli różnych grup społecznych, w tym także osób mających utrudniony dostęp do usług kulturalnych. W ramach programu możliwe jest uzyskanie dofinansowania na działania uwzględniające potrzeby osób z niepełnosprawnościami, związane z odbiorem sztuki i uczestnictwem w kulturze oraz umożliwiające pełniejsze i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym.

W 2018 roku na 2 zadania bezpośrednio skierowane do osób z niepełnosprawnościami, w ramach programu „Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży” przeznaczono 569 500 zł.

„Infrastruktura kultury”

Celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Wśród aplikacji dotyczących remontów, rozbudowy oraz budowy nowych obiektów uwzględniane są również zadania związane z dostosowaniem pomieszczeń, w sposób taki, żeby mogły z nich swobodnie korzystać osoby z niepełnosprawnościami, a także zadania związane z zakupem specjalistycznych urządzeń i programów, służących udostępnianiu treści lub zbiorów osobom z dysfunkcjami.

W 2018 roku na działania bezpośrednio dotyczące modernizacji budynków oraz zakupu wyposażenia związanego z uczestnictwem w kulturze osób z niepełnosprawnościami, w ramach programu „Infrastruktura kultury” przeznaczono 550 000 zł.

„Edukacja kulturalna”

Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. Wsparcie finansowe kierowane jest do projektów, obejmujących działania edukacyjno-animacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników. Jednym z głównych założeń programu jest wspieranie zadań umożliwiających uczestnictwo oraz integrację przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych, osób z niepełnosprawnościami, grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Projekty edukacyjne wspierane w ramach programu to także: interaktywne, często integracyjne warsztaty, wspomagające rozwój potencjału twórczego osób z niepełnosprawnościami w różnym wieku, działania o charakterze arteterapeutycznym, wspomagające ekspresję artystyczną oraz rozwój psychospołeczny, a także działania prezentujące i promujące umiejętności twórcze artystów z niepełnosprawnościami.

W 2018 roku w ramach programu „Edukacja kulturalna” zrealizowano 21 zadań, skierowanych do osób niepełnosprawnych i wydatkowano na ten cel 1 292 000 zł.

„Literatura”

Program umożliwiający dofinansowywanie przez MKiDN zadań dotyczących publikacji literatury polskiej i literatury zagranicznej w tłumaczeniu na język polski w różnorodnych formatach, w tym w formatach dostępnych dla osób niepełnosprawnych.

W 2018 roku na realizację 11 zadań, skierowanych do osób niepełnosprawnych w ramach programu „Literatura” wydatkowano 90 245 zł.

„Promocja czytelnictwa”

Celem programu jest wspieranie wartościowych form promowania czytelnictwa, zarówno poprzez dofinansowywanie innowacyjnych szeroko zakrojonych programów promujących powszechne praktyki czytelnicze, jak i poprzez wsparcie dla przedsięwzięć promujących najbardziej znaczące zjawiska literatury współczesnej. W ramach programu jest więc możliwe dofinansowanie np. kampanii promującej czytelnictwo w brajlu lub aktywizację czytelniczą osób niewidomych.

W 2018 roku w ramach programu „Promocja czytelnictwa” zrealizowano 3 zadania, skierowane do osób niepełnosprawnych i wydatkowano na ten cel 126 206 zł.

„Kultura dostępna”

Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Ważnym założeniem programu jest umożliwienie uczestnictwa oraz integracji przedstawicieli różnych grup społecznych, m.in. dzieci i młodzieży szkolnej, osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, środowisk, które z powodu silnych barier (mentalnych, kulturowych, prawnych) pozostają poza obiegiem życia kulturalnego i społecznego lub mają do niego utrudniony dostęp.

W 2018 roku na 26 zrealizowanych zadań, skierowanych do osób niepełnosprawnych w ramach programu „Kultura Dostępna” wydatkowano 930 000 zł.

„Kultura cyfrowa”

Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego. Zwiększenie dostępności opracowanych i zdigitalizowanych zbiorów, przy zastosowaniu atrakcyjnych form ich prezentacji, także wykorzystujących możliwości nowoczesnych technologii, ma na celu przełamywanie barier w dostępie do dóbr kultury, w tym w dostępie do kultury dla osób niepełnosprawnych i wykluczonych cyfrowo.

W 2018 roku w ramach programu „Kultura cyfrowa” zrealizowano 2 zadania, skierowane do osób niepełnosprawnych i wydatkowano na ten cel 150 705 zł;

„Film”

Celem programu jest promowanie wiedzy na temat osiągnięć kinematografii, jej roli we współczesnej kulturze, a także wsparcie dla działań sprzyjających rozwojowi kultury filmowej i upowszechniających ambitny, niekomercyjny repertuar filmowy. W ramach programu możliwe jest finansowanie kosztów związanych z dostosowaniem formy przekazu do potrzeb osób niepełnosprawnych (w tym napisy i listy dialogowe), jak również finansowanie organizacji festiwalu filmowych skierowanych do osób niepełnosprawnych.

W 2018 roku w ramach programu „Film” zrealizowano 5 zadań, skierowanych do osób niepełnosprawnych i wydatkowano na ten cel 188 000 zł.

Działania realizowane przez instytucje kultury prowadzone lub współprowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Instytucje kultury prowadzone i współprowadzone przez Ministra KiDN realizują sukcesywnie działania umożliwiające osobom z niepełnosprawnościami możliwie najbardziej równoprawny dostęp do zasobów i wydarzeń, a także przygotowują specjalną ofertę programową i edukacyjną, dostosowaną do różnych rodzajów niepełnosprawności — ruchowych, dysfunkcji wzroku, słuchu, a także intelektualnej. Przygotowują ofertę kulturalną otwartą na różnorodność potrzeb swych odbiorców.

Instytucje kontynuowały w 2018 r. działania zwiększające dostępność zbiorów, wystaw, koncertów, spektakli, zasobów archiwalnych i innych, w tym dostępność budynków. Stałymi elementami oferty programowej są programy edukacyjne towarzyszące działalności instytucji tłumaczone na Polski Język Migowy i opatrzone audiodeskrypcją. Prowadzone były stałe cykle spotkań i oprowadzań w instytucjach, dostępne zarówno dla osób z dysfunkcją ruchu, wzroku, słuchu oraz innymi (np. zaburzeniami ze spektrum autyzmu).

Działalność merytoryczna w dziedzinie muzeów, muzyki i teatru była wspierana stosowaniem pętli indukcyjnych i innych urządzeń wspomagających odbiór. Były wykonywane tłumaczenia zapowiedzi wystaw na Polski Język Migowy oraz opracowywane napisy dla niesłyszących. Organizowano także oprowadzania kuratorskie tłumaczone na Polski Język Migowy. W ramach wystaw prace udostępniano za pośrednictwem audiodeskrypcji oraz specjalnie przygotowywanych pomocy dotykowych. Przygotowywano publikacje w wersji audio z różnych dziedzin (np. PWM).

W 2018 w podległych instytucjach kontynuowany był proces digitalizacji zasobów instytucji i ich udostępnianie w sieci (z udogodnieniami), co umożliwia coraz szybszy i powszechniejszy dostęp do wiedzy i dóbr kultury. Instytucje kontynuowały zatrudnienie osób niepełnosprawnych, w tym edukatorów. Instytucje kultury współpracują również z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami oraz przeprowadzają rozeznania środowiskowych potrzeb, jak np. Polskie Wydawnictwo Muzyczne, które w 2017 r. nawiązało współpracę ze szkołami muzycznymi dla niewidomych i słabo widzących w celu rozeznania potrzeb i możliwości wsparcia procesów edukacyjnych. Przykładowo: w ramach dofinansowania z Programów Ministra KiDN od 3 lat Fundacja Kultury bez Barrier, we współpracy z Zachętą – Narodową Galerią Sztuki, Grupą Artystów Głuchych GAG realizuje projekt Encyklopedii Sztuki w PJM.

Działania w zakresie dostępu do kinematografii

Polski Instytut Sztuki Filmowej (PISF) podejmuje działania służące zapewnieniu dostępności utworów filmowych, współfinansowanych ze środków publicznych (audiodeskrypcja, napisy dla niesłyszących lub tłumacz PJM).

Od 2016 roku PISF wprowadził do konkursów Programów Operacyjnych zapis o obowiązku wykonania audiodeskrypcji przez producentów filmów fabularnych i pełnometrażowych filmów animowanych. W Programach Operacyjnych PISF obowiązujących w 2017 i 2018 r. wymóg wykonania audiodeskrypcji został rozszerzony na filmy dokumentalne. Producent ma obowiązek wykonania audiodeskrypcji i napisów dla niesłyszących, i dołączyć je do kopii

wzorcowej filmu, przekazywanej do Filмотeki Narodowej. Jest to jeden z warunków przyjęcia rozliczenia końcowego dofinansowania przyznanego przez PISF.

Upowszechniania czytelnictwa wśród osób niewidomych i słabowidzących

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego prowadzi działania mające na celu ułatwienie dostępu do książek i innych materiałów drukowanych osobom niepełnosprawnym, a w szczególności osobom niewidomym i słabowidzącym. Efektem kilkuletnich działań MKiDN na rzecz czytelnictwa osób niepełnosprawnych jest uruchomienie w lutym 2017 roku platformy udostępniającej książki w formatach dostępnych dla osób niewidomych i słabowidzących oraz niepełnosprawnych ruchowo (niemogących czytać książek drukowanych). Platforma jest dostępna pod adresem: www.libralight.pwn.pl. Platforma udostępnia publikacje beletrystyczne, naukowe i specjalistyczne w formacie książek elektronicznych oraz audiobooków mp3. Dostęp do platformy jest możliwy po zalogowaniu się do osobistego konta i wprowadzeniu kodu autoryzacyjnego PIN, przekazywanego przez upoważnione podmioty – w 2018 r. było to siedem instytucji:

- Główną Biblioteką Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w Warszawie (Dział Zbiorów dla Niewidomych),
- Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Olsztynie,
- Książnicą Podlaską w Białymstoku,
- Biblioteką Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie,
- Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Lublinie,
- Miejsko-Powiatową Biblioteką Publiczną w Rypinie,
- Uniwersytetem Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach.

Całkowity koszt tego przedsięwzięcia, a następnie utrzymanie platformy przez okres 5 lat (2017 -2021) to 863 tys. zł brutto. Środki na ten cel przekazuje Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego

W roku 2018 Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego realizowała postanowienia uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych poprzez zadania statutowe polegające na prowadzeniu działalności bibliotecznej i informacyjnej dla osób niewidomych i słabowidzących, które nie mogą czytać zwykłego druku – poprzez gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie publikacji oraz ich adaptację do formatów dostępnych dla tych osób.

Utworzenie Biblioteki Cyfrowej

W 2018 r. w Dziale Zbiorów Pracy i Zabezpieczenia Społecznego (DZPiZS) utworzono Bibliotekę Cyfrową. Jest ona uwieńczeniem prac digitalizacyjnych prowadzonych od kilkunastu miesięcy przez DZPiZS i ma na celu upowszechnianie dostępu do pozycji, które znajdują się w jego zasobach oraz umożliwienie korzystania ze zbiorów Działu m.in. osobom

niewidomym i słabowidzącym. Nakłady poniesione w 2018 r. na Bibliotekę Cyfrową wynosiły:

- digitalizacja księgozbioru: 46 664,28 PLN
- zakup oprogramowania: 39 237,00 PLN.

Uruchomienie odtwarzacza filmów z audiodeskrypcją

W Serwisie Wypożyczeń On-line Działu Zbiorów dla Niewidomych uruchomiono odtwarzacz filmów z audiodeskrypcją w wersji video. Jest on w pełni dostępny dla oprogramowania odczytu ekranu – z filmów znajdujących się w Serwisie Wypożyczeń On-line Działu Zbiorów dla Niewidomych można korzystać w dwojaki sposób: 1) wersja video (obraz i dźwięk), którą można obejrzeć on-line bez możliwości jej pobierania oraz 2) ścieżka dźwiękowa filmu z audiodeskrypcją – jak dawniej, możliwa do pobrania w formacie MP3 albo odsłuchania on-line. Zasób filmów z audiodeskrypcją w Dziale Zbiorów dla Niewidomych pod koniec roku 2018 to: 209 ścieżek dźwiękowych i 129 filmów z wersją video.

Zakup publikacji:

- audiobooki z wolnego rynku: 598 tytułów (1 994 egz.) za kwotę 50 376,82 zł,
- audiobooki nagrane na zlecenie DZdN: 11 tytułów, które nie ukazały się jeszcze na wolnym rynku; łączny czas nagrania: 125 godzin; koszt nagrania 39 975,00 zł,
- publikacje w alfabecie Braille'a (beletrystyka): 83 tytuły (w 362 tomach) za kwotę 70 029,59 zł,
- książki tyflogiczne – w celu promocji wiedzy o niepełnosprawności: 30 tytułów (43 egz.) za kwotę 4 870,90 zł,
- filmy z audiodeskrypcją: 14 tytułów (54 egz.) za kwotę 1 743,06 zł.

Funkcjonowanie autoryzowanego zdalnego serwisu wypożyczeń

Jest to platforma udostępniania książek oraz ścieżek dźwiękowych filmów z audiodeskrypcją. Serwis obsługiwany jest przez programy odczytu ekranu. Dostęp do jego zasobów mają wyłącznie czytelnicy z dysfunkcją wzroku. Posiada forum dyskusyjne oraz jest stale rozbudowywany w oparciu o sugestie użytkowników. W 2018 roku z Serwisu Wypożyczeń On-line pobrano 181 561 plików a wysłano 28 676.95 GB danych.

Wysyłka książek za pośrednictwem poczty

- z Sekcji Zbiorów Książki Mówionej wysłano do 3 238 osób łącznie 1 789 paczek z płytami CD-audio i CD MP3, kasetami magnetofonowymi oraz filmami z audiodeskrypcją,
- z Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej wysłano do 3 063 osób łącznie 2 446 paczek (w paczce średnio 4 woluminy).

Rozwożenie książek bibliobusem

- z Sekcji Zbiorów Książki Mówionej – do 170 osób
- z Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej – do 237 osób.

Wypożyczanie książek na miejscu

- w Sekcji Zbiorów Książki Mówionej – 1 112 osobom
- w Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej – 88 osobom
- w Sekcji Zbiorów Książki Tyflogicznej – 50 osobom.

Digitalizacja i udostępnianie zdigitalizowanych zbiorów

W Dziale Zbiorów dla Niewidomych Głównej Biblioteki Pracy i Zabezpieczenia Społecznego jest 100% zdigitalizowanych zbiorów dźwiękowych. Na bieżąco digitalizowane są audiobooki do międzynarodowego standardu Daisy. W 2018 r. przetworzonych do wersji cyfrowej zostało 783 tytuły książek. Ponadto, na rzecz doktorantów i studentów z uczelni, na których nie ma Biura ds. Osób Niepełnosprawnych, świadczona jest usługa skanowania na życzenie.

W 2018 roku na stanowisku digitalizacji zbiorów czarnodrukowych i stanowisku tyflogicznym przetworzono łącznie:

- książki – 32 szt. (łącznie 7 473 strony)
- artykuły z prasy – 679
- ścieżki dźwiękowe – 51.

W ramach udostępniania zdigitalizowanych zbiorów proponowana jest czytelnikom usługę drukowania materiałów pismem punktowym Braille'a. W 2018 r. przygotowano do wydruku 8 934 strony brajlowskie.

Czytelnictwo w roku 2018

1) obsłużeni czytelnicy:

- Sekcja Zbiorów Książki Mówionej – 4 520
- Serwis Wypożyczeń On-line – 107 114 (aktywność osób)
- Sekcja Zbiorów Książki Brajlowskiej – 3 388
- Sekcja Zbiorów Książki Tyflogicznej – 50;

2) nowi czytelnicy:

- Sekcja Zbiorów Książki Mówionej – 294
- Serwis Wypożyczeń On-line – 240
- Sekcja Zbiorów Książki Brajlowskiej – 31
- Sekcja Zbiorów Książki Tyflogicznej – 4.

Kontakt z czytelnikami

Aby sprawnie przekazywać bieżące informacje o nowych nabytkach, wydarzeniach kulturalnych czy recenzje książek, Dział Zbiorów dla Niewidomych wysyła

do czytelników newslettery. W 2018 roku wysłanych zostało 48 newsletterów.

Dla osób, które nie korzystają z internetu, w 2018 roku opracowano w DZdN Katalog nowości zbiorów brajlowskich zawierający wykaz pozycji skatalogowanych w okresie od 5.04.2017 r. do 9.04.2018 r. oraz Katalog nowości zbiorów dźwiękowych obejmujący okres: 1.08.2017 r. do 31.07.2018 r.

Działania kontynuowane

Platforma IBUK Libra Light Wydawnictwa Naukowego PWN Spółka Akcyjna

Począwszy od 2017 roku Dział Zbiorów dla Niewidomych udostępnia uprawnionym czytelnikom zarejestrowanym w Serwisie Wypożyczeń On-line cyfrowe zasoby platformy IBUK Libra Light, której właścicielem jest „Wydawnictwo Naukowe PWN” Spółka Akcyjna. Na koniec 2018 roku biblioteka Serwisu zawierała 914 publikacji.

Współpraca z WIPO w projekcie ABC Global Books Consortium

Dział Zbiorów dla Niewidomych kontynuuje współpracę z instytucjami z innych krajów w ramach projektu WIPO (Światowa Organizacja Własności Intelektualnej) pn. ABC Global Books Consortium (dawniej TIGAR), będącego międzynarodową platformą międzybibliotecznymi wypożyczeń książek w formatach dostępnych dla osób niemogących czytać zwykłego druku.

Czytelnicy Biblioteki zyskali dostęp do cyfrowych publikacji w językach obcych. Także Biblioteka może wysłać do innych bibliotek należących do projektu ABC Global Books cyfrowe książki będące w zbiorach DZdN.

W 2018 roku w Sekcji Zbiorów Książki Mówionej wykonane zostały prace polegające na wyselekcjonowaniu dostępnych w ABC Global Books dwudziestu tytułów w różnych językach i udostępnieniu ich dla czytelników DZdN.

Spotkania bibliotekarzy DZdN z dziećmi i młodzieżą

Pracownicy Działu Zbiorów dla Niewidomych (głównie Sekcji Zbiorów Książki Brajlowskiej) przyjmują uczniów szkół podstawowych, którym opowiadają o specyfice DZdN, a także sami jeżdżą do szkół i prowadzą lekcje pokazowe dotyczące pracy i funkcjonowania osób niewidomych.

W 2018 roku bibliotekarze odwiedzili także dwa warszawskie przedszkola. Pięcio- i sześciolatki wysłuchały bajek czytanych alfabetem Braille’a.

Współpraca z innymi organizacjami

Dział Zbiorów dla Niewidomych kontynuował współpracę z innymi organizacjami, które wzbogacały zasoby biblioteczne w filmy z audiodeskrypcją. W okresie od stycznia do grudnia 2018 roku zostało przekazanych do DZdN 26 filmów.

Z tradycyjnych zbiorów Biblioteki mogą korzystać osoby niepełnosprawne, zwłaszcza z dysfunkcją wzroku. W tym celu w Czytelni dostępny jest ClearReader+ - urządzenie

lektorskie ułatwiające odczytywanie tekstów czarnodrukowych przez czytelników niewidomych i słabowidzących. Pozwala ono na odczyt tekstów w czterech językach: polskim, angielskim, niemieckim i francuskim. Personel Biblioteki został przeszkolony w zakresie obsługi ww. urządzenia.

Osoby niepełnosprawne korzystające z biblioteki mogą korzystać z jej zbiorów m.in. za pomocą zdalnego zamawiania publikacji. Wykwalifikowany personel Ośrodka Informacji Naukowej i Sekcji Udostępniania pomaga w wyszukiwaniu potrzebnych publikacji. Informacja może być przekazana w formie skanu lub pliku tekstowego poprzez pocztę elektroniczną.

Narodowy Program Czytelnictwa

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, przyjęty Uchwałą Rady Ministrów (nr 180/2015 z dnia 6 października 2015 r. wraz z jego aktualizacją Nr 190/2018 z dnia 27 grudnia 2018 r.) , jako wieloletni program rządowy, rozpoczął się w 2016 roku i będzie trwał do 2020 r. Składa się z trzech priorytetów:

- 1) Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych,
- 2) Infrastruktura bibliotek 2016 – 2020,
- 3) Rozwijanie zainteresowań uczniów poprzez promowanie i wspieranie rozwoju czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych.

Priorytet 1 – „*Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych*” - w ramach Priorytetu 1 biblioteki mogą nabywać nie tylko książki, które ukazały się drukiem, lecz również na innym nośniku - np. książki mówione, pisane alfabetem Braille’a czy książki elektroniczne.

Priorytet 2 - „*Infrastruktura bibliotek 2016-2020* ” ma na celu budowę, rozbudowę modernizację, zakup wyposażenia dla placówek bibliotecznych, znajdujących się w gminach wiejskich, wiejsko-miejskich oraz miejskich, liczących do 50 tysięcy. Jednym z celów szczegółowych priorytetu jest dostosowanie obiektów bibliotecznych do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez budowę odpowiednich wejść, wind, toalet, co znalazło odzwierciedlenie w odwołaniu się w tekście uchwalonego programu do art. 30 *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*. Konstrukcja programu zakłada, że każda, zmodernizowana w jego wyniku biblioteka, niezależnie od treści projektu, będzie dostępna dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się.

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020

W ramach *Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020* w 2018 r. dofinansowanie uzyskało wiele podmiotów działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

W ramach realizowanych projektów na terenie całej Polski wsparciem objętych zostało 106 088 osób powyżej 60 roku życia, w tym 8 224 starsze osoby niepełnosprawne. Zadania skierowane do niepełnosprawnych osób starszych obejmowały między innymi:

- tworzenie warunków do integracji wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej poprzez udział w różnorodnych zajęciach, umożliwiających rozwój swoich pasji, zdolności i zainteresowań – zajęcia poprawiające kondycję i sprawność fizyczną (np. basen, nordic walking, gimnastyka itp.), zajęcia wspomagające rozwój umysłowy, poprawiające funkcjonowanie pamięci i koncentracji uwagi (np. z zakresu nowych technologii, obsługi komputera i smartfona, nauka języków obcych, techniki szybkiego uczenia się czy gry zespołowe itp.),
- organizacja cyklu prelekcji w języku migowym (np. dotyczące bezpieczeństwa niepełnosprawnych osób starszych w miejscu zamieszkania i poza nim, dostępnych form aktywności społecznej w środowisku lokalnym, zasad zdrowego żywienia, czy zajęć tematycznych związanych ze swoimi zainteresowaniami itp.),
- upowszechnianie wolontariatu wśród niepełnosprawnych osób starszych, które pomagają w nawiązaniu nowych relacji, umożliwiających większą swobodę komunikacyjną i redukują poczucie izolacji społecznej oraz samotności,
- dostęp do usług społeczno-kulturalnych i zaangażowanie niepełnosprawnych osób starszych w aktywne uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, np. regularne wizyty w teatrze, kinie, galerii sztuki, muzeum, zwiedzanie zabytków i miejsc historycznych podczas wycieczek,
- organizacja warsztatów i spotkań edukacyjnych z zakresu promocji zdrowego stylu życia i dbania o zdrowie oraz kondycję fizyczną i psychiczną wśród niepełnosprawnych osób starszych (np. porady lekarzy, dietetyków, czy pielęgniarek dotyczące bezpiecznych aktywności i porad dotyczących zdrowego żywienia).
- wsparcie psychologiczne, w tym omówienie sposobów wzmocnienia poczucia własnej wartości wśród niepełnosprawnych osób starszych, umiejętności nawiązywania nowych relacji w lokalnej wspólnocie, czy radzenia sobie w sytuacjach trudnych i kryzysowych,
- wsparcie poradniczo-doradcze, w tym indywidualne poradnictwo prawne, obywatelskie i rzecznictwo, informacja o dostępnych ulgach, uprawnieniach, możliwości uzyskania różnorodnej pomocy specjalistycznej, pomoc w wypełnianiu wniosków, w sporządzaniu pism, wystąpień, pozwów i pism sądowych,
- szkolenie osób starszych z zakresu opieki nad osobami niesamodzielnymi i stworzenie sieci samopomocy seniorów (np. przeprowadzenie zajęć z zakresu wsparcia psychologicznego, zapewnienie środowiskowych usług opiekuńczych dla niesamodzielnych osób starszych).

Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność

W dniu 26 października 2018 r. został przyjęty przez Radę Ministrów, opracowany w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, dokument pt. „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność” (uchwała nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. w sprawie przyjęcia dokumentu *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*).

Celem podjętych prac było wyznaczenie kluczowych kierunków polityki senioralnej w nadchodzących latach oraz uporządkowanie działań instytucji publicznych w Polsce, tak by w jak największym stopniu odpowiadały na aktualne potrzeby seniorów.

Przedmiotowy dokument uwzględnia 4 obszary działań skierowane bezpośrednio do niesamodzielnych osób starszych i ich opiekunów:

1. zmniejszanie skali zależności od innych poprzez ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, np. poprzez wspieranie rozwoju sieci wypożyczalni sprzętu pomocniczego dla osób niepełnosprawnych,
2. zapewnienie dostępu do profesjonalnych usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, czy opiekuńczo - pielęgnacyjnych dostosowanych do potrzeb niesamodzielnych osób starszych, w ramach którego uwzględniono m. in. opracowanie programu działań skierowanych do osób starszych chorych na choroby otępienne,
3. sieć usług środowiskowych i instytucjonalnych udzielanych niesamodzielnym osobom starszym, która będzie rozwijana np. poprzez opracowanie standardów kształcenia i świadczenia w usługach asystenckich i opiekuńczych skierowanych do osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności,
4. system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne, np. dzięki rozwojowi organizowania opieki krótkoterminowej nad osobami niesamodzielnymi – tzw. opieka wytchnieniowa dla opiekunów.

Działania Ministerstwa Cyfryzacji

Centrum Projektów Polska Cyfrowa (CPPC) – jednostka podległa Ministrowi Cyfryzacji – realizowało w 2018 r. działania w ramach wdrażania Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (PO PC), którego celem jest wyrównywanie szans w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu, dostęp do efektywnych i przyjaznych użytkownikom e-usług publicznych oraz stale rosnący poziom kompetencji cyfrowych społeczeństwa. Powszechność dostępu do Internetu, bezpośrednio przekłada się na możliwość korzystania z e-usług publicznych, dostępu do informacji, rozwijania kompetencji cyfrowych a także możliwości komunikacji międzyludzkiej. CPPC wdrażając PO PC zapewnia dostęp do produktów projektów m.in. osobom z niepełnosprawnościami na zasadach równości z innymi osobami.

Projekty realizowane w ramach POPC dążą do zapewnienia prawa osób z niepełnosprawnościami do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym odpowiednio do zainteresowań i potrzeb, a także prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami. Wymogiem dla otrzymania dofinansowania w ramach PO PC jest odpowiednie opisanie i uzasadnienie poszanowania zasad równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami dostępności na zasadach równości z innymi osobami do: infrastruktury, narzędzi, sprzętu komputerowego oraz wytworzonych treści – zgodnie z postanowieniami *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*.

W projektach obligatoryjne jest uwzględnienie standardów Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0 na poziomie co najmniej AA). W ramach projektów szkoleniowych, by umożliwić dostęp do wiedzy, beneficjenci mają możliwość zakupu pomocy

dydaktycznych, sprzętu i oprogramowania dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, pokrycia kosztów opiekunów osób z niepełnosprawnościami lub innych racjonalnych usprawnień przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnościami.

Przykładowo:

- w ramach realizowanego działania 3.1 PO PC pn. „Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych”, w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020, w projektach weźmie udział 20 873 osób niepełnosprawnych w tym 3 592 osoby niepełnosprawne ze specjalnymi potrzebami szkoleniowymi (stan na 31 grudnia 2018 r.). Celem projektów jest podnoszenie kompetencji cyfrowych, a poprzez zastosowanie kompetencyjnego modelu szkoleń ćwiczone umiejętności będą wykorzystywane w codziennych czynnościach takich jak np. korzystanie z e-usług publicznych krajowych i lokalnych, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie konta w banku, założenie profilu na platformie ePUAP, korzystanie z komunikatorów i mediów społecznościowych, robienie bezpiecznych zakupów oraz tworzenie własnych treści w postaci bloga, strony WWW, prostego sklepu internetowego;
- w realizowanych projektach w ramach poddziałania 2.3.1 PO PC „Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki” oraz 2.3.2 PO PC „Cyfrowe udostępnienie zasobów kultury” zdigitalizowane i udostępnione zasoby będą dostosowane do użytku przez osoby niepełnosprawne.

Działania Ministerstwa Finansów

W roku 2018 kontynuowane były działania przybliżające pracownikom ministerstwa problematykę codziennego funkcjonowania osób z niepełnosprawnością. W ramach akcji CSR (corporate social responsibility) w budynku Ministerstwa zorganizowano dwa kiermasze okolicznościowe, podczas których ofertę wystawienniczą prezentowały warsztaty terapii zajęciowej, fundacje i stowarzyszenia niosące pomoc osobom niepełnosprawnym.

Przygotowana została ulotka pt. *Ulga rehabilitacyjna* w nakładzie 158 950 tys. sztuk, która została rozdystrybuowana do wszystkich urzędów skarbowych.

Działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji jest koordynatorem Rządowego „Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka” III edycji na lata 2018-2020, którego celem jest wspieranie działań na rzecz bezpieczeństwa społeczności lokalnych. Jest on realizowany poprzez cztery cele szczegółowe:

- bezpieczeństwo w miejscach publicznych ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia lokalnych systemów bezpieczeństwa,
- bezpieczne przejścia dla pieszych,
- przeciwdziałanie zjawiskom patologii oraz ochrona dzieci i młodzieży,
- edukacja dla bezpieczeństwa.

Wśród realizowanych w 2018 r. projektów w ramach Programu, należy wspomnieć o projekcie pt. „Aktywny i bezpieczny senior – wykręć numer oszustowi” przeprowadzonym

przez Stowarzyszenie „SOS dla Rodziny” w Szczecinie. Projekt skierowany był do starszej części społeczeństwa, która coraz częściej wymaga pomocy i wsparcia nie tylko osób najbliższych, ale również instytucji.

Realizując projekt zaangażowano w różne działania odbiorców, w tym osoby głuche. Projekt ten realizował działania motywujące seniorów – z wykorzystaniem spotu telewizyjnego oraz ulotek - do zmiany nr telefonu stacjonarnego, który wg diagnozy posiadają od 20 – 30 lat, a nawet ponad 40 lat. Taki fakt wykorzystywany jest przez oszustów korzystających ze starych książek telefonicznych. Inicjatywa jest kontynuacją projektu z 2017 r. „Aktywny i bezpieczny senior ....”, w ramach którego zrealizowano film profilaktyczny z 6 epizodami. Film był emitowany na ogólnopolskiej antenie wielu stacji telewizyjnych, a także w mediach społecznościowych.

W 2018 roku dodano do filmu napisy dla osób głuchych i rozpowszechniono poprzez wszystkie instytucje (poczekalnie, sale obsługi interesanta itp.) zraszające seniorów i świadczące dla nich usługi m.in. media, ZUS, Poczta Polska, NFZ, UMiG – sale obsługi.

Działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych

Ministerstwo, w zakresie swojej właściwości, systematycznie prowadzi na arenie międzynarodowej działania podnoszące świadomość na temat obowiązywania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. MSZ umożliwiło i sfinansowało, śladem lat ubiegłych, uczestnictwo przedstawicieli organizacji pozarządowych w obchodach Światowego Dnia Osób z Zespołem Downa (*World Down Syndrome Day – WDS*) oraz Światowego Dnia Świadomości Autyzmu (*World Autism Awareness Day – WAAD*) w siedzibie ONZ w Nowym Jorku oraz objęło ww. wydarzenia patronatem.

Działania Służby Więziennej

W jednostkach penitencjarnych w 2018 r. prowadzono różnorodną działalność kulturalno-oświatową i sportową skierowaną do osadzonych przebywających w izolacji, w tym również osób z niepełnosprawnościami (m.in. przedłużony czas dla niepełnosprawnych skazanych do udziału w zajęciach rekreacyjno-sportowych oraz świetlicowych, zakup sprzętu rehabilitacyjnego itp.)

Skazani niepełnosprawni we wszystkich zakładach karnych i aresztach śledczych mogą korzystać z pełnej oferty zajęć dodatkowych, między innymi przedstawień teatralnych oraz koncertów muzycznych, zwiedzania wystaw tematycznych realizowanych na terenie jednostek organizacyjnych jak i poza nimi. Prowadzone są również koła zainteresowań, w których osadzeni mogą poszerzać swoje horyzonty poznawcze. Znajdują się też biblioteki, w których istnieje możliwość zamawiania książek na podstawie udostępnianego do celi katalogu, co jest szczególnie istotne w przypadku osób z niepełnosprawnością ruchu. W 2018 r. 62 biblioteki oferowały możliwość dostępu do audiobooków. W jednostkach regułą jest emitowanie słuchowisk za pomocą radiowęzła. Ww. słuchowiska pełnią przede wszystkim funkcje edukacyjne, poznawcze i informacyjne.

III.

INFORMACJA O REALIZACJI OBOWIĄZKU OKREŚLONEGO W § 19 ROZPORZĄDZENIA RADY MINISTRÓW W SPRAWIE KRAJOWYCH RAM INTEROPERACYJNOŚCI, MINIMALNYCH WYMAGAŃ DLA REJESTRÓW PUBLICZNYCH I WYMIANY INFORMACJI W POSTACI ELEKTRONICZNEJ ORAZ MINIMALNYCH WYMAGAŃ DLA SYSTEMÓW TELEINFORMATYCZNYCH

W systemie teleinformatycznym podmiotu realizującego zadania publiczne służące prezentacji zasobów informacji należy zapewnić – zgodnie z § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Spełnienie przez ten system wymagań Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0), z uwzględnieniem poziomu AA, określonych w załączniku nr 4 do tego rozporządzenia.

Systemy teleinformatyczne podmiotów realizujących zadania publiczne, funkcjonujące w dniu wejścia w życie wspomnianego rozporządzenia, należało dostosować nie później niż w terminie 3 lat od dnia wejścia w życie rozporządzenia.

Dokument WCAG zawiera wytyczne dotyczące tworzenia stron i serwisów internetowych dostępnych dla jak najszerszego grona odbiorców, ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych. Ostateczny termin dostosowania publicznych systemów teleinformatycznych do przedmiotowych (prawnych) wymogów upłynął 30 maja 2015 r.

Zatem zapewnienie pełnej dostępności dla osób niepełnosprawnych serwisów internetowych podmiotów publicznych jest już ustawowym obowiązkiem wszystkich podmiotów realizujących zadania publiczne, określonych w ustawie o informatyzacji.

Szczegółowe informacje na temat podjętych w 2017 r. działań, przekazane przez Ministerstwa, urzędy centralne i inne instytucje na rzecz realizacji tego obowiązku przedstawiają się następująco:

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.

Działania związane z zapewnieniem użytkownikom z niepełnosprawnościami dostępności do serwisów internetowych KPRM zgodnych z wymaganiami WCAG 2.0 są procesem ciągłymi i były realizowane również w 2018 r.

Pod koniec 2017 r. powstał raport dla redaktorów strony *premier.gov.pl* zawierający między innymi wytyczne w zakresie dostępności serwisów internetowych KPRM dla osób z niepełnosprawnościami. Raport nie wykazał rażących błędów, a te które zostały wykazane w 2018 r. zostały w miarę możliwości poprawione. Programiści firmy świadczącej usługi wsparcia serwisów internetowych współpracują z redaktorami serwisów komórek organizacyjnych, aby utrzymać odpowiedni poziom dostępności publikowanych treści.

Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną przekazało do KPRM raport weryfikujący z monitoringu wdrażania postanowień Konwencji o prawach

osób z niepełnosprawnościami. Raport potwierdził dostępność strony *premier.gov.pl* dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. W serwisie *premier.gov.pl* i w mediach społecznościowych KPRM wiele treści ma formę zdjęć, infografik, materiałów wideo. KPRM stara się, aby wszystkie treści były w pełni dostępne. Dbają o to na co dzień redaktorzy i programiści. Jednocześnie np. w ramach BIP KPRM część informacji jest zamieszczona w formatach niedostępnych (skany bez warstwy tekstowej). Ww. BIP jest udoskonalany i poprawiany.

We współpracy z Ministerstwem Cyfryzacji strony podlegające KPRM, czyli między innymi *premier.gov.pl*, *nabory.kprm.gov.pl*, *dsc.kprm.gov.pl*, *bip.kprm.gov.pl* są w trakcie przenoszenia na nową platformę GOV.PL, która jest przystosowana do najnowszych wymagań dostępności. Zakończenie prac zaplanowano do końca 2019 r.

Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii.

Serwis Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii był zgodny z międzynarodowymi wytycznymi dla dostępności treści internetowych Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG 2.0).

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przeniosło swoje zasoby internetowe na wspólny serwis polskiego rządu gov.pl, na stronę www.gov.pl/web/rodzina. Nowa platforma serwisowa (gov.pl), z punktu widzenia założeń projektowych, ma zapewniać pełne dostosowanie do kryteriów WCAG 2.0, na poziomie AA.

Ponadto Ministerstwo wymaga przy budowaniu systemów IT, aby każdy system był dostosowany - zgodnie z rozporządzeniem w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Od lipca 2018 r. strona internetowa Ministerstwa funkcjonuje w ramach portalu *gov.pl*, który jest głównym serwisem polskiego rządu, utworzonym przez Ministerstwo Cyfryzacji, we współpracy z całą administracją publiczną. System ten jest rozwijany z uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami.

Ministerstwo Cyfryzacji.

Ministerstwo Cyfryzacji podejmowało działania na rzecz wdrożenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego poprzez opracowanie i uzgodnienie projektu ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów realizujących zadania publiczne (UC126).

Projekt ustawy wprowadza dla wszystkich podmiotów publicznych w Polsce obowiązek dostosowania swoich stron internetowych i aplikacji mobilnych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ustawa znajduje się obecnie w Senacie i można się spodziewać, że zapewne zostanie w najbliższym czasie przyjęta.

Ministerstwo Sportu i Turystyki.

W Ministerstwie Sportu i Turystyki funkcjonują następujące serwisy internetowe spełniające zgodnie z zawartymi umowami wymogi WCAG 2.0 do poziomu AA:

- www.msit.gov.pl – strona główna MSiT;
- bip.msit.gov.pl – serwis Biuletynu Informacji Publicznej MSiT.

Na stronie internetowej Ministerstwa Sportu i Turystyki, msit.gov.pl, gov.pl oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Sportu i Turystyki, bip.msit.gov.pl, została zamieszczona aktualna informacja przeznaczona dla osób niepełnosprawnych o:

- sposobie i możliwych formach kontaktu z urzędem,
- dostępności komunikacyjnej urzędu,
- możliwości uzyskania dostępu do informacji i dokumentów w urzędzie.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Strona internetowa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego została zaprojektowana przez Ministerstwo Cyfryzacji w ramach projektu GOV.PL. Projekt realizowany jest z uwzględnieniem wszystkich wymagań zawartych w §19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, tj. zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępności serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA.

Ministerstwo Środowiska.

Ministerstwo Środowiska przeniosło swoje zasoby internetowe na wspólny serwis polskiego rządu. Nowa platforma serwisowa (gov.pl), z punktu widzenia założeń projektowych, ma zapewniać pełne dostosowanie do kryteriów WCAG 2.0, na poziomie AA.

Zgodnie z obowiązującą w urzędzie, w ramach polityki bezpieczeństwa informacji w zakresie bezpieczeństwa teleinformatycznego, *Procedurą określania specyfikacji technicznych wymagań odbioru systemów IT* z dnia 27 maja 2014 r. nowo tworzone serwisy internetowe i nowo publikowane informacje na stronie internetowej

Ministerstwa spełniają wymogi WCAG 2.0. Problemy z dostępnością mogą pojawiać się jedynie w przypadku treści (np. skanów dokumentów) sprzed maja 2015 r., gdy nie są dostępne materiały źródłowe.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W ramach obowiązku wynikającego z rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności w Ministerstwie zapewniono prowadzenie strony internetowej zgodnie ze standardem dostępności WCAG 2.0 na poziomie AA, natomiast strony www.emn.gov.pl, www.handelludzi.eu posiadają ułatwienia dla osób niedowidzących.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ministerstwo spełnia obowiązek określony w § 19 rozporządzenia *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*, gdyż w latach ubiegłych zapewniło niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisu internetowego Biuletynu Informacyjnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego zgodnie z wymogami WCAG 2.0 na poziomie AA. W 2018 r. resort dokonał migracji do nowego serwisu na w ramach domeny gov.pl, która była projektowana z uwzględnieniem założeń WCAG 2.0 na poziomie AA.

Ministerstwo Finansów.

W ramach spełnienia przez urząd obowiązku określonego w par. 19 ww. rozporządzenia Rady Ministrów wpisującego się w prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w 2018 r. Ministerstwo zrealizowało następujące działania:

- 1) zorganizowano szkolenia z zakresu stosowania standardu WCAG 2.0. dla redaktorów portalu www.podatki.gov.pl ;
- 2) zlecono wykonanie audytu i re-audytu portalu www.podatki.gov.pl w celu sprawdzenia czy wskazana strona spełnia standardy dostępności;
- 3) zorganizowano szkolenia z zakresu stosowania standardów prostego języka (ang. plain language) dla redaktorów portalu www.podatki.gov.pl;
- 4) przesłano materiały informacyjne, promujące stosowanie standardów prostego języka do redaktorów portalu Ministerstwa Finansów.

Wśród działań w tym obszarze należy wskazać również na kontynuowane działania o charakterze systemowym w zakresie publikowania na stronach internetowych i w intranecie MF rejestrów aktów prawnych wydawanych przez Ministra Finansów, wykazu prac legislacyjnych oraz Dziennika Urzędowego Ministra Finansów. Udostępnianie ww. następuje w sposób ułatwiający osobom niepełnosprawnym korzystanie ze stron internetowych, zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines) na poziomie AA. Redaktorzy Departamentu Prawnego zamieszczają na stronie BIP+ pliki w formacie PDF posiadające strukturę, która pomaga osobom słabo widzącym przeglądanie takich dokumentów. Wszystkie elementy aktywne, takie jak odnośniki, banery czy pola formularza, mają wyraźny wizualny fokus, tak, aby był dobrze widoczny także dla osób niedowidzących.

Również Krajowa Informacja Skarbowa zapewnia dostępność witryny internetowej KIS osobom niepełnosprawnym zgodnie z wymogami WCAG 2.0 na poziomie AA w 87,8%, natomiast usługi „Zapytaj mnie” oraz „Chat z konsultantem” na poziomie AA w 72,8%.

Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej.

Ministerstwo zapewnia niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie A4, co związane jest również ze stosowaniem przez Ministerstwo wymogów Ministerstwa Cyfryzacji, które jest właścicielem i koordynatorem strony internetowej www.gov.pl.

Ministerstwo Zdrowia.

Strona internetowa działu zdrowie jest przystosowana w znacznym zakresie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Stosowane są odpowiednie nagłówki i śródtytuły, wykorzystuje się także opisy alternatywne do zdjęć, stosowane także w ramach mediów społecznościowych, np. w zdjęciach zamieszczanych na Twitterze;

Ministerstwo Obrony Narodowej.

W 2018 r. w Ministerstwie Obrony Narodowej zakończono działania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym dostępności do serwisów internetowych. W ramach dostosowywania dostępu do informacji i możliwości komunikacji międzyludzkiej wzrósł odsetek filmów z wersją tekstową, umieszczanych na stronach Ministerstwa (do 99%).

Ministerstwo Energii.

Ze szczególną starannością podchodzimy do serwisu www.gov.pl/energia, tak aby odpowiadał on międzynarodowym wytycznym Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG 2.0). Platforma GOV.PL, za którą odpowiedzialne jest Ministerstwo Cyfryzacji, spełniać ma wszelkie wymogi Krajowych Ram Interoperacyjności.

Administratorzy serwisu internetowego ME, w ramach projektu GOV.PL, systematycznie podnoszą swoje kwalifikacje w zakresie dostępności.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

W latach 2017-2018 były kontynuowane prace nad bieżącym dostosowaniem serwisu internetowego ARiMR do międzynarodowych standardów WCAG 2.0. Dzięki systematycznej i ciągłej pracy pracowników Departamentu Informatyki Agencji nad dostosowaniem do standardów WCAG 2.0 strona WWW ARiMR została uplasowana w 2018 r. przez Polską Akademię Dostępności w „Raporcie Dostępności za 2017” na ósmym miejscu pod względem stanu dostępności w jednostkach realizujących zadania publiczne zobligowanych do posługiwania się serwisem internetowym zgodnym ze standardem WCAG 2.0 na poziomie AA. Warto w tym miejscu podkreślić, że audytowi zostało poddanych 90 stron administracji publicznej.

Aktualnie strona internetowa spełnia wymagania i jest w dalszym ciągu na bieżąco dostosowywana do ww. standardów.

Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych.

Urząd spełnia obowiązek określony w § 19 rozporządzenia w *sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*. Strona internetowa Urzędu www.kombatanci.gov.pl jest dostępna dla niepełnosprawnych użytkowników zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA.

Urząd Komunikacji Elektronicznej.

W konkursie Lider Cyfrowej Dostępności UKE zdobył wyróżnienie jako jeden z najaktywniejszych regulatorów, działających na rzecz podniesienia standardów dostępności w

sektorze usług telekomunikacyjnych. Kapituła konkursu doceniła również, że UKE we wszystkich swoich działaniach uwzględnia dostępność architektoniczną i komunikacyjną, a także stale zwiększa kompetencje swoich pracowników oraz zwiększa zatrudnienie osób z niepełnosprawnością.

W 2018 r. Fundacja Widzialni przyznała stronie PRO Speed Test Certyfikat Strona Internetowa bez Barrier. Strona Pro.speedtest jest certyfikowanym przez Prezesa UKE narzędziem do monitorowania jakości internetu. Wyniki pomiaru mogą być dla konsumentów podstawą dochodzenia roszczeń w procesie reklamacyjnym w zakresie jakości świadczonych usług internetowych. W celu zwiększenia dostępności pism i dokumentów cyfrowych w 2018 r. zostały opracowane i wdrożone dostępne szablony pism oraz opracowań wykorzystywanych na potrzeby np. raportów. Podstawową zmianą jest nadanie właściwej struktury dokumentu, stosowanie bezszeryfowej czcionki, brak justowania oraz likwidowanie pustych akapitów w dokumencie. Dodatkowo pracownicy urzędu mają dostęp do dedykowanego poradnika o Zasadach tworzenia dostępnych dokumentów dla osób o specjalnych potrzebach. Dla naszych partnerów zewnętrznych, którzy zasilają stronę internetową treścią np. w ramach konsultacji społecznych, został udostępniony podręcznik jak tworzyć dostępne dokumenty WORD/PDF. Ponadto każdorazowo ogłoszenie o konsultacjach zawiera prośbę o przekazywanie stanowisk w dostępnej formie: „W celu ułatwienia osobom z niepełnosprawnością wzroku odczytania przez programy asystujące przekazanego stanowiska, istnieje możliwość dodatkowego przesłania stanowiska w wersji elektronicznej.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Departament ds. Teleinformatyki PFRON oraz Lider Dostępności PFRON podejmują działania na różnych płaszczyznach, których celem jest zapewnienia zgodności usług i informacji udostępnionych przez Fundusz w Internecie z wymaganiami wynikającymi z rozporządzenia *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Dostępność cyfrowa

W PFRON realizowane są działania, które zwiększają dostępność e-usług, w tym stron internetowych. Należy tutaj wymienić między innymi:

- udostępnienie niesłyszącym użytkownikom możliwość połączenia się z infoliniami Funduszu poprzez tłumacza on-line, który umieszczony jest na 3 witrynach PFRON: Portal Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – pfron.org.pl, Biuletyn Informacji Publicznej – bip.pfron.org.pl, System Obsługi Wsparcia – sow.pfron.org.pl;
- tłumaczenie na język migowy ważniejszych komunikatów oraz części witryn;
- docelowo nowe materiały multimedialne będą zawierały adaptację treści dla osób niewidomych w postaci audiodeskrypcji. Część materiałów filmowych zawiera opisy w formie tekstu.

W 2018 r. osoby zaangażowane w proces udostępniania treści poprzez e-usługi oraz strony internetowe zwiększały swoje kompetencje dostępności cyfrowej podczas szkoleń organizowanych przez Fundusz. Dzięki temu poprawiany jest m.in. aspekt dostępności

plików PDF publikowanych na witrynach lub przekazywanych do beneficjentów Funduszu poprzez moduły kontaktowe.

Redaktorzy witryn udostępniając tabele z danymi dodają nagłówki. To powoduje ich poprawne odczytanie przez czytniki ekranu osób niewidomych. Zwracają także uwagę na to aby treści były podzielone na paragrafy, listy i inne sekcje. Teksty są wyrównane tylko do lewej strony. Treści artykułów są uzupełnione o nagłówki, aby osoby niewidome mogły sprawnie przejść do interesującej ich części.

E-usługi PFRON

W PFRON powołany został Lider Dostępności, który m.in. prowadzi działania edukacyjne dotyczące tematyki dostępności wśród pracowników Funduszu. Oprócz tego uczestniczy w działaniach audytowych czy wdrożeniach usług cyfrowych PFRON.

W 2018 r. przeprowadzony został przez Fundację Widzialni audyt zgodności usług udostępnionych w Internecie z zapisami załącznika nr 4 do rozporządzenia *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*. Badanie zostało przeprowadzone przez doświadczonych audytorów oraz przez osoby niepełnosprawne reprezentujące różne grupy odbiorców. Badaniem zostały objęte zarówno systemy dziedziczne – system SODiR, system e-PFRON2 i system EGW/GW oraz strony internetowe Funduszu – www.pfron.org.pl, bip.pfron.org.pl, kn.pfron.org.pl jak również dokumenty, które są publikowane w Internecie w postaci dokumentów PDF i MS Word. Raporty zawierające niezgodności z wytycznymi WCAG 2.0 zostały przekazane firmom świadczącym usługi utrzymania i rozwoju poszczególnych usług. Na podstawie rekomendacji z raportów zostały wprowadzone zmiany w systemach, a w jednym przypadku Fundusz podjął decyzję o przebudowie całego interfejsu użytkownika, dostosowując go do potrzeb osób niepełnosprawnych (system EGW). W drugiej połowie marca zostanie przeprowadzony, również przez Fundację Widzialni, audyt weryfikacyjny usług, które były pierwotnie badane.

Udostępnione rozwiązania alternatywne zawarte w deklaracji dostępności

Osoby niewidome, które chcą skorzystać z materiałów zamieszczonych na stronie internetowej Funduszu, mają możliwość otrzymania materiałów wydrukowanych w alfabecie Braille'a. W tym celu udostępniono dedykowaną skrzynkę mailową: redakcja@pfron.org.pl.

Urząd Lotnictwa Cywilnego.

Strona internetowa ULC jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych zgodnie z międzynarodowym standardem WCAG 2.0. Strona została zaprojektowana z uwzględnieniem responsywności, posiada mechanizm przełączenia na zwiększony kontrast oraz udogodnienia w postaci łatwego dostępu do zwiększenia wielkości czcionki. Funkcjonuje także mechanizm odczytu przez lektora zawartości aktualnego akapitu czy całej strony. Dodatkowo serwis spełnia wytyczne dotyczące wyświetlania na urządzeniach mobilnych poprzez dopasowanie automatyczne treści do wielkości ekranu odbiorcy. Rejestry publiczne nie są udostępniane poprzez serwisy publiczne

Straż Graniczna.

Portal internetowy strazgraniczna.pl zbudowany został zgodnie z wymogami WCAG 2.0. Administratorem głównym jest Biuro Łączności i Informatyki Komenda Głównej Straży Granicznej. Zasady określone w załączniku nr 4 do rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności* są spełnione na poziomie AA. Tym samym można jednoznacznie stwierdzić, że witryny internetowe jednostek organizacyjnych Straży Granicznej spełniają wymagania WCAG 2.0 na poziomie AA.

Państwowa Straż Pożarna.

Specyfikacja strony - na etapie jej produkcji (2015 r.) - zawierała wymóg o konieczności zgodności z rozporządzeniem w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*. Stronę www.straz.gov.pl została wyróżniona Certyfikatem SERWIS BEZ BARIER, nadawanym przez Fundację Integracja. Certyfikat był przyznawany na kolejne lata licząc od końca 2016 roku.- tym razem do 13 stycznia 2020 r..

Witryna internetowa KG PSP (www.straz.gov.pl) w 2017 r. została wyróżniona certyfikatem „Serwis Bez Barier”. Certyfikat ten jest potwierdzeniem, że serwis jest przyjazny i dostosowany do potrzeb osób z ograniczoną sprawnością, zgodnie ze światowym standardem WCAG 2.0.

Komenda Główna Policji.

Internetowe serwisy informacyjne KGP oraz serwisy podległych jednostek, które są utrzymywane na serwerach KGP są zbudowane zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0.

Narodowy Fundusz Zdrowia.

NFZ wprowadził modyfikację w przeglądarce skierowań na leczenie uzdrowiskowe (<https://skierowania.nfz.gov.pl>) w zakresie zmiany szaty graficznej, tak aby ujednolicić jej wygląd z serwisem NFZ.

Jednocześnie dostosowano funkcjonalność przeglądarki do standardu WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines), realizując przepisy prawa, których celem jest wdrażanie standardów polegających na zapobieganiu wykluczaniu ze społeczności internetowej osób z niepełnosprawnościami. NFZ wprowadził modyfikację w przeglądarce Informator o Terminach Leczenia. Poprzez wyszukiwarke można sprawdzić, gdzie najszybciej uzyska się pomoc lekarza. W bazie adresów i telefonów informatora znajduje się blisko 14 tys. placówek medycznych, które udzielają świadczeń w ramach umowy z NFZ. Jednocześnie dostosowano funkcjonalność przeglądarki do standardu WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines).

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.

GDDKiA spełnia obowiązek określony w § 19 *rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*, tj. zapewnia niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisu internetowego GDDKiA zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA.

Urząd Zamówień Publicznych.

Na stronie internetowej UZP udostępniono wyszukiwarkę orzecznictwa w zakresie zamówień publicznych. Działanie zrealizowane zostało w ramach projektu „Efektywne zamówienia publiczne – wzmocnienie potencjału administracji” Wyszukiwarka ma wbudowane rozwiązanie realizujące wytyczne dotyczące ułatwień w dostępie do publikowanych treści zgodne z WCAG 2.0.

Wykonawca został zobowiązany aby na każdym etapie stosować zasady dobrych praktyk architektury informacji w dziedzinie wykorzystania i poruszania się po stronach www w tym stosowania elementów asynchronicznych oraz zapewnić zgodność witryny z rozporządzeniem w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, w tym WCAG 2.0.

W zakresie zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępności serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA Urząd wypełnił obowiązek określony w § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności.

Urząd Transportu Kolejowego.

Strony internetowe UTK zapewniają dostępność zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA. Każdorazowo w postępowaniach na usługi wykonania stron i aplikacji internetowych wymagano, aby interfejs zastosowany w systemach był przystosowany dla osób z niepełnosprawnością, zgodnie z WCAG 2.0 na poziomie AA.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Strona internetowa zus.pl zapewnia niepełnosprawnym użytkownikom dostępność zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA. Strona posiada wersję kontrastową, Zakład kontynuuje też prace nad upraszczaniem informacji dla klientów. Na stronie internetowej ZUS znajdują się specjalnie przygotowane informacje dla osób niesłyszących. Do informacji tych jest łatwo dotrzeć, w tym celu należy najechać na ikonę ucha (znak dobrze rozpoznawalny przez osoby głuche), która znajduje się na stronie głównej. Po najechaniu na tę ikonę, klient jest bezpośrednio przekierowany do informacji dla osób niesłyszących:

- filmu w języku migowym nt. obsługi osób z niepełnosprawnością słuchu w ZUS,
- tekstu w formie dostosowanej do tej grupy osób dotyczącego powyżej tematyki,
- informacji o wideo-tłumaczu języka migowego w oddziałach ZUS,
- informacji nt. jednostek ZUS, w których pracownicy przeszli szkolenie z języka migowego podczas obsługi osób niesłyszących.

Na stronie internetowej ZUS można też znaleźć wszystkie wydawnictwa ZUS dotyczące osób z niepełnosprawnościami w formie pdf oraz linki do instytucji zewnętrznych działających na rzecz osób z niepełnosprawnością.

Centralny Zarząd Służby Więziennej.

Na portalu Służby Więziennej oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Służby Więziennej zostały wdrożone mechanizmy zmiany kontrastu oraz zmiany wielkości czcionki, dostosowujące portal Służby Więziennej do wytycznych dla dostępności treści internetowych

WCAG 2.0 dla osób niepełnosprawnych. Strona Internetowa daje możliwość użytkowania w kolorach kontrastowych tj. kontrast domyślny, kontrast czarno-biały, kontrast żółto-czarny, kontrast czarno-żółty oraz możliwość zmiany wielkości czcionki (czcionka: mała, średnia i duża).

Państwowa Inspekcja Pracy.

Państwowa Inspekcja Pracy zapewnia niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA. Jednocześnie nadmieniam, że niektóre elementy serwisów PIP wymagają korekty. Prace programistyczne w tym zakresie trwają na bieżąco.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji.

Prace w powyższym zakresie zostały sfinalizowane w 2014 r. przy współpracy Fundacji Widzialni, a w 2015 r. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji została uhonorowana pierwszą nagrodą w VI edycji prestiżowego konkursu „Strona Internetowa bez Barier” w kategorii serwisów podmiotów publicznych powyżej 100 podstron (do ww. edycji konkursu zgłosiło się 150 serwisów internetowych, które ubiegały się o nagrodę w pięciu kategoriach).

Ponadto, z początkiem 2018 r. Biuro KRRiT uruchomiło stronę internetową <http://program.krrit.gov.pl>, która zawiera informacje o bieżącym programie telewizyjnym z możliwością wyszukiwania i filtrowania udogodnień dla niepełnosprawnych użytkowników (napisy, tłumaczenie na język migowy oraz audiodeskrypcja)

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

W 2018 r. w ramach podejmowanych działań dot. dostępu do informacji zostały sfinalizowane prace związane z modernizacją prowadzonego przez Urząd Rejestru Klauzul niedozwolonych (<https://rejestr.uokik.gov.pl>). W udoskonalonym rejestrze wprowadzono szereg możliwych do wykonania modyfikacji tak, aby większość elementów spełniała wymagania WCAG 2.0. na poziomie AA. W toku prac nowa wersja rejestru klauzul poddana została automatycznym testom WCAG w narzędziach online <http://checkers.eiii.eu> oraz <https://validator.utilitia.pl>, w których nie wykryto błędów.

Główny Urząd Nadzoru Budowlanego.

W 2018 r. podjęto prace zmierzające do utworzenia na stronie internetowej Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego zakładki „Urząd Dostępny”, w której od 2019 r. publikowane są informacje niezbędne do osobistego oraz elektronicznego kontaktu osób niepełnosprawnych z Urzędem.

Ponadto utworzono zakładkę „Budownictwo dostępne”, w której zamieszczane są informacje o obowiązujących przepisach, praktyczne wskazówki i rozwiązania pomocne osobom zainteresowanym i odpowiedzialnym za dostosowywanie budownictwa oraz przestrzeni publicznej do potrzeb różnych użytkowników, w tym osób niepełnosprawnych.

W 2018 r. dokonano również modyfikacji eksploatowanego w Głównym Urzędzie Nadzoru Budowlanego oprogramowania pn. *Rejestr wniosków i decyzji o pozwoleniu na budowę (RWDZ)*, w zakresie dostosowania *Wyszukiwarki publicznej RWDZ* do potrzeb osób niepełnosprawnych z jednoczesnym zapewnieniem ochrony przed nienormalnym ruchem internetowym, poprzez:

- wprowadzenie inteligentnego systemu analizowania ruchu z adresu IP zidentyfikowanego na podstawie dziennika zdarzeń (logów) serwera HTTP i w oparciu o dokonaną analizę, opracowanie systemu stopniowej klasyfikacji zidentyfikowanego adresu IP do 4 grup aktywności, począwszy od stwierdzonej niewielkiej, aż do bardzo dużej aktywności,
- w ramach zabezpieczenia obrazkowego *captacha* wprowadzono mechanizm głosowy odczytu znaków realizowanego w ten sposób, aby osoba niewidoma lub niedowidząca, po wybraniu opcji odczytu znaków z kodu *captacha* usłyszała je w formie głosowej i mogła wprowadzić bez konieczności ich samodzielnego odczytu z obrazka.

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego.

Na dzień 31 grudnia 2018 r. dostęp osób niepełnosprawnych do stron internetowych: www.gbpizs.gov.pl i www.dzdn.pl spełniał wymogi WCAG 2.0 na poziomie AA, zgodnie z § 19 rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Strona domowa GBPiZS została przebudowana i dostosowana do potrzeb osób słabowidzących. Znajduje się na niej pasek funkcyjny, który umożliwia powiększenie czcionki i zwiększenie kontrastu, dzięki czemu tekst jest lepiej widoczny.

W Dziale Zbiorów dla Niewidomych jest wykorzystywana aplikacja biblioteczna ABC, którą przygotował i stale rozwija niewidomy informatyk pracujący w DZdN. Aplikacja ta jest w pełni przystosowana do obsługi przez niewidomych bibliotekarzy, ale także dostępna jest dla jego niewidomych czytelników. Spełnia ona wszystkie wymogi WCAG 2.0 na poziomie AA.

Główny Urząd Statystyczny.

Portal Informacyjny GUS i BIP GUS zostały tak zaprojektowane, by były możliwe do obsłużenia dla jak najszerzej grupy użytkowników, niezależnie od używanej technologii, oprogramowania lub posiadanej dysfunkcji. Obsługa jest możliwa zarówno przy pomocy klawiatury, jak i myszki. Serwisy są wyposażone w mechanizmy ułatwiające przeglądanie treści przez osoby niedowidzące (zmiana wielkości czcionki, zmiana kontrastu). Serwisy nie są wyposażone w skróty klawiaturowe, które mogłyby wchodzić w konflikt z technologiami asystującymi (np. programy czytające), systemem lub aplikacjami użytkowników.

GUS dąży do pełnej zgodności serwisów z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA. W zakresie elementów, które nie spełniają wymagań kontynuowane są prace dostosowujące serwis do wymagań WCAG 2.0 na poziomie AA. Portal informacyjny ośmiu urzędów statystycznych spełnia wymagania WCAG na poziomie AA.

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.

Strona internetowa Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych (<http://ipiss.com.pl/>) powstała w 2002 r., w tym czasie wymagania WCAG 2.0 nie istniały. Do dnia dzisiejszego wygląd strony internetowej nie był zmieniany. W minionych dwóch latach podjęto prace koncepcyjne, a następnie wykonawcze, które ostatecznie doprowadzą do powstania nowej strony internetowej, zgodnej z § 19 rozporządzenia w *sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Sekcja strony internetowej wydawnictwa „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” w 2018 r. została wyodrębniona z głównego systemu CMS i przeniesiona pod dedykowaną witrynę internetową. Nowa witryna wydawnictwa została przygotowana zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA.

IV.

INFORMACJA O FUNKCJONOWANIU W 2018 R. USTAWY Z DNIA 19 SIERPNI 2011 r. O JĘZYKU MIGOWYM I INNYCH ŚRODKACH KOMUNIKOWANIA SIĘ

Uprawnienia osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się.

1 kwietnia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się, która m.in. określa zasady obsługi osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się (osoby uprawnione).

Zgodnie z przepisami ww. ustawy osoba uprawniona ma prawo do skorzystania z pomocy osoby przybranej (osoba, która ukończyła 16 lat i została wybrana przez osobę uprawnioną w celu ułatwienia porozumienia z osobą uprawnioną i udzielenia jej pomocy w załatwieniu spraw w podmiotach zobowiązanych) w kontaktach z podmiotami zobowiązanymi, tj. organami administracji publicznej, jednostkami systemu, podmiotami leczniczymi, jednostkami Policji, Państwowej Straży Pożarnej, straży gminnej oraz jednostkami ochotniczymi działającymi w tych obszarach.

Organ administracji publicznej jest zobowiązany do udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się, w szczególności poprzez:

- korzystanie z poczty elektronicznej,
- przesyłanie wiadomości tekstowych, w tym z wykorzystaniem wiadomości SMS, MMS lub komunikatorów internetowych,
- komunikację audiowizualną, w tym z wykorzystaniem komunikatorów internetowych,
- przesyłanie faksów,
- strony internetowe spełniające standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych;

oraz upowszechniania informacji o ww. usługach w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie.

Ponadto organ administracji publicznej zapewnia m.in. dostęp do świadczenia usług tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) i sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN). Świadczenie to może być realizowane również przez pracownika organu administracji publicznej posługującego się PJM lub SJM lub z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się. Świadczenie jest bezpłatne dla osoby niepełnosprawnej⁹².

Organ administracji publicznej zamieszcza wszystkie niezbędne informacje o organie i sposobach realizacji ustawy w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych.

---

⁹² W rozumieniu ustawy o rehabilitacji.

Informacja z realizacji w 2018 r. uprawnień osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się.

Informację sporządzono na podstawie danych przekazanych z 40 resortów i urzędów.

Zgodnie z tymi danymi osoby niepełnosprawne w niewielkim stopniu korzystały z ww. uprawnień.

Informację na temat liczby osób uprawnionych korzystających z pomocy osoby przybranej lub ze świadczenia usług tłumacza języka migowego za okres od 1 stycznia 2017 r. do 31 grudnia 2017 r. przekazało 29 organów administracji publicznej. W tym okresie w 20 urzędach nie było konieczności obsługi osoby uprawnionej.

Najwięcej osób korzystało z pomocy w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych:

Liczba osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się, które w 2018 r. skorzystały z obsługi w salach obsługi klientów tłumaczonej na PJM lub SJM lub SKOGN, a w szczególności:

4693 osoby przez pracownika Zakładu posługującego się SJM lub PJM,

260 osób przez konsultanta Centrum Obsługi Telefonicznej posługującego się PJM w ramach wideo-tłumaczenia, osoby przez tłumacza PJM lub SJM lub SKOGN wybranego przez terenową jednostką organizacyjną ZUS lub osobę niesłyszącą z rejestru tłumaczy,

25 osób przez tłumacza innej instytucji (PZG).

Ponadto 763 osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się skorzystało w 2018 r. z pomocy osoby przybranej podczas obsługi w salach obsługi klientów.

Pracownicy sal obsługi klientów porozumiewali się także z osobami doświadczającymi trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się podczas ich obsługi w formie pisemnej.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zatrudnia tłumacza języka migowego podczas organizowanych spotkań i konferencji, w których uczestniczą osoby uprawnione.

Informację o udostępnianych środkach wspierających komunikowanie się przekazało 40 organów administracji publicznej. 20 organów udostępniło usługę fax, 23 organy udostępniło adresy e-mail. W 5 organach dodatkowo uruchomiono usługę sms/mms, zaś 8 organów uruchomiło konta na różnych komunikatorach i serwisach społecznościowych. 16 organów poinformowało o możliwości komunikowania się poprzez elektroniczną platformę usług administracji publicznej (ePUAP). Specjalne formularze kontaktowe na swoich stronach internetowych uruchomiło 5 organów. Dodatkowo 2 instytucje zapewniają dostęp do pętli indukcyjnych.

25 organy administracji publicznej przekazały informację na temat udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się, upowszechniania informacji o ww. usługach w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie oraz o zamieszczeniu wszystkich niezbędnych informacji o organie i sposobach realizacji ustawy w miejscach dostępnych dla

osób uprawnionych. Organy te umieszczają informację na stronach internetowych organu, w BIP, oraz na tablicach informacyjnych.

Z informacji przekazanych przez organy administracji publicznej wynika, że 22 z nich zapewnia usługi tłumacza języka migowego świadczone przez pracownika organu. W większości przypadków pracownicy ukończyli 60 godzinny kurs.

Świadczenie usługi tłumacza języka migowego realizowanej przez tłumacza języka migowego zapewniają 23 organy, z czego z usługi tłumacza języka migowego on-line (wideotelefon) korzysta 7 instytucji.

Działalność Polskiej Rady Języka Migowego w 2018 r.

Szczegółowa informacja na temat działalności Polskiej Rady Języka Migowego znajduje się w części dotyczącej realizacji prawa 9 Karty Praw Osób Niepełnosprawnych „Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych”.

Dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego lub tłumacza przewodnika⁹³

Osoby uprawnione (osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się), członkowie ich rodzin oraz osoby mające stały lub bezpośredni kontakt z osobami uprawnionymi, mogą złożyć w Państwowym Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wnioski o dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego lub tłumacza przewodnika.

Wysokość przyznanego dofinansowania nie może być wyższa niż 20% przeciętnego wynagrodzenia.

Dofinansowanie kosztów szkolenia jest uzależnione od typu wnioskodawcy i wynosi:

- dla osoby uprawnionej – nie więcej niż 95% kosztów szkolenia,
- dla członka rodziny osoby uprawnionej oraz osoby mającej z nią stały lub bezpośredni kontakt – nie więcej niż 90% kosztów szkolenia.

Kwota przekazanego dofinansowania nie może być wyższa od faktycznego kosztu uczestnictwa wnioskodawcy w szkoleniu.

W ramach zadania dofinansowanie może być przyznane na :

- PJM – polski język migowy,
- SJM – system językowo-migowy,
- SKOGN – sposób komunikowania się osób głuchoniewidomych,
- tłumacz-przewodnik.

W planie finansowym na 2018 r. na realizację zadania przewidziano środki w wysokości 2 500 000 zł. Fundusz wypłacił środki finansowe w wysokości 2 306 986,66 zł (92,28 % planu).

W ramach realizacji zadania wsparciem objęto 3 459 osoby.

---

⁹³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2012 r. w sprawie dofinansowania kosztów szkolenia polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego, sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych oraz tłumacza-przewodnika (Dz. U. poz. 687).

PODSUMOWANIE

Z zadań zrealizowanych, kontynuowanych lub zapoczątkowanych w 2018 r. przez ministerstwa i urzędy wybrano niektóre istotne działania o charakterze systemowym, innowacyjnym i szczególnego znaczenia dzięki, którym osoby niepełnosprawne będą mogły korzystać z przysługującego im prawa.

Dane statystyczne (podsumowanie)

W 2018 r. populacja osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej w Polsce liczyła 3 040 tys., co stanowiło 10,0% ogółu populacji osób w tej grupie wiekowej. Mężczyźni stanowili 50,4% populacji osób niepełnosprawnych (1 532 tys. osób), a kobiety 49,6% (1 508 tys. osób). 62,3% osób niepełnosprawnych (1 894 tys.) mieszkało w miastach, a 37,7% (1 146 tys.) na wsi. Liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym według tzw. ekonomicznych grup wieku (18–59 dla kobiet i 18–64 dla mężczyzn) wynosiła 1 625 tys., co stanowiło 7,6% ludności Polski w tym wieku.

Największą grupę wśród osób niepełnosprawnych prawnie stanowiły osoby:

- w wieku 65 lat i więcej – 39,1% (1 190 tys.),
- w wieku 55–64 lata - 30,3% ogółu osób niepełnosprawnych (921 tys.),
- w wieku 45–54 lata – 12,6% (382 tys.),
- w wieku 35–44 lata – 8,7% (263 tys.).

Najmniej liczne w tej zbiorowości były najmłodsze grupy wiekowe:

- w wieku 25–34 lata – 6,3% (191 tys.),
- w wieku 16–24 lata – 3,0% (93 tys.).

W 2018 r. osoby w wieku 55 lat i więcej stanowiły aż 69,4% ogółu osób niepełnosprawnych (2 111 tys. osób), zaś osoby w wieku od 16 do 54 lat stanowiły 30,6% ogółu osób niepełnosprawnych (929 tys. osób).

Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej można było wyróżnić osoby o:

- znacznym stopniu niepełnosprawności – 26,7% (813 tys. osób),
- umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 47,7% (1 451 tys. osób),
- lekkim stopniu niepełnosprawności – 25,6% (776 tys. osób).

Najważniejsze działania podjęte w 2018 r. w obszarze:

ochrony zdrowia

1 lipca 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 maja 2018 r. *o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności* (Dz. U. poz. 932). Przedmiotowa ustawa wprowadziła zmiany do ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. z 2018 r.

poz. 1510, z późn. zm.), nadając osobom ze znacznym stopniem niepełnosprawności prawo do:

- 1) wyrobów medycznych do wysokości limitu finansowania ze środków publicznych bez uwzględnienia okresów użytkowania. O ilości miesięcznego zaopatrzenia w wyroby medyczne decyduje każdorazowo osoba uprawniona do wystawienia zlecenia;
- 2) korzystania poza kolejnością ze świadczeń opieki zdrowotnej oraz z usług farmaceutycznych udzielanych w aptekach. Świadczenia opieki zdrowotnej dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności udzielane są poza kolejnością przyjęć wynikającą z prowadzonych w placówkach medycznych list oczekujących. Oznacza to, że:
  - placówka medyczna udziela świadczeń opieki zdrowotnej w dniu zgłoszenia,
  - w przypadku, gdy udzielenie świadczenia nie jest możliwe w dniu zgłoszenia, poradnia wyznacza inny termin poza kolejnością przyjęć wynikającą z prowadzonej przez nią listy oczekujących,
  - świadczenie z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej nie może być udzielone w terminie późniejszym niż w ciągu 7 dni roboczych od dnia zgłoszenia.
- 3) ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych bez skierowania (art. 57 ust. 2 pkt 14);
- 4) z zakresu rehabilitacji leczniczej kwota zobowiązania za świadczenia jest zmieniana przez dostosowanie jej do potrzeb zdrowotnych pacjenta oraz wykonania tej umowy (art. 136 ust. 2 pkt 1a). Oznacza to zniesienie limitów finansowania świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu rehabilitacji leczniczej dla osób wymienionych w ustawie.

Nowelizacja przepisów w ramach ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. *o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1532) umożliwiła poszerzenie zakresu uprawnionych do korzystania ze świadczeń wskazanych w ustawie *o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności*. Zmiana przepisu uprawniała do korzystania z tych świadczeń również osoby, które posiadają orzeczenie o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Przedmiotowa zmiana podyktowana była chęcią objęcia uprawnieniami zawartymi w ustawie, także grupy najbardziej potrzebujących osób poniżej 16 roku życia, wobec których nie orzeka się stopnia niepełnosprawności.

rehabilitacji społecznej

Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych

W 2018 r. trwały prace nad opracowaniem ustawy o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, który jest najważniejszym i jednocześnie wprowadzającym nowe rozwiązania aspektem mapy drogowej budowy systemu wsparcia osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

Dnia 23 października 2018 r. została uchwalona ustawa *o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 2192). Celem Solidarnościowego

Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych jest wsparcie społeczne, zawodowe lub zdrowotne osób niepełnosprawnych za pomocą programów rządowych i resortowych, w tym obejmujących realizację zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych, zadań związanych z promowaniem i wspieraniem systemu wsparcia dla osób niepełnosprawnych, zadań z zakresu innowacyjnych rozwiązań w zakresie wsparcia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Solidarnościowy Fundusz będzie zasilany ze składki ten Fundusz.

Program „Dostępność Plus”

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju przygotowało i rozpoczęło realizację rządowego programu Dostępność Plus, który jest jednym z filarów mapy drogowej budowy systemu wsparcia osób niepełnosprawnych i ich rodzin. W tym celu w 2018 r. prowadzone były działania zmierzające do stworzenia ram systemowych dla dostępności oraz do realnej poprawy dostępności w różnych obszarach. W wyniku tych działań:

- w kwietniu 2018 roku odbyła się międzynarodowa konferencja inaugurująca Program,
- przygotowano rządowy Program Dostępność Plus, który 17 lipca 2018 r. został przyjęty przez Radę Ministrów,
- nawiązano szerokie porozumienie z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Efektem tego jest już 133 Partnerów Dostępności. Jednym z celów partnerstwa jest wymiana dobrych praktyk pomiędzy partnerami oraz szerzenie świadomości dostępności w środowiskach branżowych,
- powołano Radę Dostępności – ciało o charakterze opiniotwórczo-doradczym, które wesprze Ministra Inwestycji i Rozwoju w koordynowaniu dostępności. Rada składa się z ekspertów w zakresie dostępności z różnych środowisk, m.in.: administracji rządowej, organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami, nauki, biznesu etc,
- uruchomiono pierwsze konkursy – dzięki zaangażowaniu środków europejskich (EFS - POWER) – ruszyły już konkursy na poprawę dostępności szkół podstawowych, szkolenia dla służb architektoniczno-budowlanych, inkubator dostępności na wypracowanie innowacyjnych rozwiązań dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz konkurs na wsparcie potencjału organizacji pozarządowych w zakresie dostępności. Trwają prace nad kolejnymi inicjatywami, m.in. nad konkursem na naukę uniwersalnego projektowania na uczelniach,
- w 2018 r. opracowano Standardy dostępności dla wszystkich inwestycji finansowanych ze środków unijnych. Obowiązują one od kwietnia 2018 r. dla wszystkich umów podpisywanych od tego czasu.

Projekt ustawy o dostępności

W 2018 roku rozpoczęto prace nad opracowaniem projektu *ustawy o dostępności*. 20 grudnia rozpoczęły się konsultacje publiczne i uzgodnienia międzyresortowe projektu.

Jest to pierwsze w Polsce rozwiązanie o charakterze systemowym, definiujące środki służące zapewnieniu dostępności dla osób z niepełnosprawnością. Projekt ustawy o

dostępności przewiduje, że każdy podmiot publiczny jest zobowiązany do zapewnienia dostępności w zakresie całokształtu swojej działalności. Ustawa zakłada kilka poziomów wymagań związanych z zapewnianiem dostępności – w zależności od charakteru i statusu danego podmiotu lub zakresu realizowanych przez niego działań. Najwyższe oczekiwania związane z zapewnianiem dostępności postawione zostały przed organami władzy publicznej, władzą sądowniczą i organami kontroli.

Program „Za życiem”

W związku z realizacją programu „Za życiem” w 2018 r. wprowadzono zmiany w ustawie *o rehabilitacji*.

Rozszerzono zakres wsparcia osób niepełnosprawnych w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym poprzez wprowadzenie zajęć klubowych jako kolejnej formy aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Zajęcia klubowe oznaczają zorganizowaną formę rehabilitacji mającą na celu wspieranie osób niepełnosprawnych w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym. Mogą obejmować aktywne formy wspierania osoby niepełnosprawnej w podjęciu lub utrzymaniu zatrudnienia. Mogą być prowadzone przez warsztat dla osób, które były uczestnikami tego warsztatu i opuściły go w związku z podjęciem zatrudnienia, oraz osób wpisanych na listę osób niepełnosprawnych, których zgłoszenie do uczestnictwa w warsztacie zostało zatwierdzone i które nie rozpoczęły terapii w warsztacie.

Renta socjalna

Ustawą z dnia 9 maja 2018 r. *o zmianie ustawy o rencie socjalnej* (Dz. U. poz. 933) zwiększono wysokość renty socjalnej z 84% do 100% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy ustalonej i podwyższonej zgodnie z ustawą o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ustawa weszła w życie od 1 września 2018 r. z mocą obowiązywania od 1 czerwca 2018 r.

edukacji

Ministerstwo Edukacji Narodowej stwarza warunki organizacyjno-prawne do kształcenia, wychowania i opieki pedagogicznej wszystkim dzieciom i młodzieży, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, więc również dzieciom i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach wszystkich typów i rodzajów – ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych, a także w placówkach systemu oświaty. Ministerstwo Edukacji Narodowej prowadzi stałe działania związane z upowszechnianiem koncepcji edukacji włączającej. Aby osiągnąć ten cel, wprowadzane są w przepisach prawa oświatowego elastyczne rozwiązania dotyczące organizacji kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami.

Wychodząc naprzeciw potrzebie poszerzenia oferty kształcenia zawodowego dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w ustawie *Prawo oświatowe* wprowadzono

przepis, zgodnie z którym w przypadku złożenia przez ministra właściwego dla danego zawodu szkolnictwa branżowego wniosku o wprowadzenie lub zmianę zawodu lub kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie, od 2019 r. minister ten będzie zobowiązany do określenia możliwości kształcenia w zawodzie o charakterze pomocniczym, przeznaczonym dla osób niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim albo uzasadnienia braku takiej możliwości.

W celu zwiększenia dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, Minister Edukacji Narodowej określił w formie rozporządzenia wykaz zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz m.in. przez pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych w przedszkolach, szkołach i placówkach.

Przepisy określają, jakie zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze prowadzone bezpośrednio z dziećmi/uczniemi lub na ich rzecz, są realizowane w ramach tzw. „pensum” przez nauczycieli pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych.

Określenie wykazu zajęć w przepisach prawa wychodzi naprzeciw postulatom zgłaszanym przez dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek systemu oświaty, organów prowadzących oraz samych nauczycieli. Wskazanie zadań realizowanych w ramach pensum zagwarantowało, że we wszystkich przedszkolach, szkołach i placówkach w ramach tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin nauczyciele specjaliści będą prowadzili tego samego rodzaju zajęcia. Nowe regulacje obowiązują od 1 września 2018 r.

ryнку pracy

W 2018 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kontynuował realizację poniższych programów, których celem jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych:

1) *Pilotażowy program „ABSOLWENT”*. Celem programu jest umożliwienie wejścia na rynek pracy osób niepełnosprawnych posiadających wykształcenie wyższe lub realizujących ostatni rok nauki w szkole wyższej. Cel programu jest realizowany poprzez kompleksowe i indywidualnie wsparcie beneficjentów ostatecznych programu w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.

W ramach programu w 2018 r. wsparciem zostały objęte 734 osoby niepełnosprawne.

2) *Program „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej”*. Celem programu jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w administracji publicznej. Przyjęto założenie, iż w ramach czterech lat realizacji programu zatrudnionych zostanie 2 500 osób niepełnosprawnych. Adresatami programu są instytucje publiczne (organy i instytucje wykonujące zadania z zakresu administracji publicznej), jednostki samorządu terytorialnego (gminny, powiatowy, województwa), państwowe oraz samorządowe instytucje kultury.

W ramach programu wsparciem objęto 61 osób niepełnosprawnych.

3) *Pilotażowy program „PRACA-INTEGRACJA”*. Celem programu jest podniesienie wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.

W ramach programu w 2018 r. zatrudnienie uzyskały 134 osoby niepełnosprawne.

4) Realizacja projektów w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020:

- Projekt „Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie lub powrót do pracy”. Głównym celem projektu jest opracowanie i przetestowanie efektywnego, optymalnego pod względem społecznym i finansowym modelu w zakresie rehabilitacji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej, który będzie miał wpływ na jakość usług świadczonych przez podmioty realizujące zadania dotyczące zawodowego i społecznego włączenia osób zagrożonych niezdolnością do pracy, niepełnosprawnością oraz osób niepełnosprawnych.

W ramach projektu został osiągnięty kluczowy rezultat tj. opracowany został model rehabilitacji kompleksowej (wersja wstępna), który uzyskał akceptację Komitetu Sterującego projektu we wrześniu 2018 roku. Model stanowi nowe rozwiązanie w polskim systemie zabezpieczenia społecznego i ma na celu ułatwienie podjęcia lub powrotu do pracy osobom, które wskutek doznanego urazu lub choroby w różnych okresach życia straciły zdolność do pracy.

Ponadto w 2018 r. Centralny Instytut Ochrony Pracy - Państwowy Instytut Badawczy w partnerstwie realizował projekt „Wypracowanie i upowszechnianie, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy”. Celem projektu jest wypracowanie i upowszechnienie wśród co najmniej 100 000 pracodawców na terenie całego kraju, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy, rozumianego jako zestaw technik i metod, tj. zasad postępowania w zakresie stworzenia optymalnego dla niepełnosprawnego pracownika środowiska pracy.

W 2018 roku w ramach projektu opracowano Raport z analizy aktualnego stanu rozwiązań z zakresu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, przeglądu dobrych praktyk, diagnozy potrzeb i barier oraz rekomendacji dla modelu wsparcia osób z niepełnosprawnościami w środowisku pracy” oraz pilotażową wersję Modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy.

infrastruktury (likwidacji barier funkcjonalnych)

Z informacji nadesłanych przez wszystkich Ministrów i Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów jednoznacznie wynika, że znaczna część ogólnodostępnych budynków w każdym resorcie i w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów jest już dostępna dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich, osób niewidomych i niesłyszących. Otoczenie budynków w przeważającej większości również jest już dostępne dla osób niepełnosprawnych (m.in. miejsca parkowania). Prace w tym zakresie – jak wynika z nadesłanej informacji – będą kontynuowane w latach następnych.

kultury

W 2018 r. prowadzone były prace nad nowelizacją ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2019 r. poz. 361) dotyczące poprawy dostępności usług medialnych. Zobowiązano nadawców telewizyjnych do zapewnienia 50% emitowanych programów z audiodeskrypcją i napisami na żywo. Ustawowe rozwiązania będą wdrażane stopniowo (w latach 2019-2024). Ustawa weszła w życie w dniu 1 stycznia 2019 r.

równoważnego dostępu osób niepełnosprawnych do służb ratunkowych

W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji kontynuowano prace związane z udostępnieniem numeru alarmowego 112 dla wszystkich obywateli, w tym osób głuchych i niedosłyszących. Podjęto działania na rzecz udostępnienia aplikacji mobilnej Alarm 112 (dla systemu Android i iOS), której głównym celem działania jest zapewnienie skutecznej formy komunikacji osób z niepełnosprawnościami z operatorami numerów alarmowych, funkcjonującymi w centrum powiadamiania ratunkowego, w celu udzielenia niezbędnej pomocy w sytuacji zagrożenia zdrowia, życia, mienia, środowiska, bezpieczeństwa i porządku publicznego. Aplikacja mobilna Alarm 112 umożliwia rejestrację użytkownika, określenie jego lokalizacji w celu poinformowania odpowiednich ze względu na rodzaj i miejsce zdarzenia służb ratunkowych oraz komunikację w czasie rzeczywistym z operatorem numeru alarmowego (ONA) z wykorzystaniem krótkich wiadomości tekstowych (sms, czat). Modułowa budowa aplikacji umożliwia ponadto wybranie za pomocą piktogramów informacji opisujących zdarzenie alarmowe, wysłanie zgłoszenia do centrum powiadamiania ratunkowego oraz przegląd historii wysłanych zgłoszeń.

W 2018 r. pilotażowo uruchomiono aplikację mobilną Alarm 112 dla zamkniętej, zdefiniowanej grupy osób głuchych.

UCHWAŁA
SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych.¹

§ 1.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje, że osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Sejm stwierdza, iż oznacza to w szczególności prawo osób niepełnosprawnych do:

- 1) dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,
- 2) dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,
- 3) dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,
- 4) nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,
- 5) pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,
- 6) pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,
- 7) zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,
- 8) życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:
  - dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
  - swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
  - dostępu do informacji,
  - możliwości komunikacji międzyludzkiej,
- 9) posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
- 10) pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

§ 2.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej stwierdzając, iż powyższe prawa wynikają z Konstytucji, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji Praw Dziecka, Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, aktów prawa międzynarodowego i wewnętrznego, wzywa Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i władze samorządowe do podjęcia działań ukierunkowanych na urzeczywistnienie tych praw.

§ 3.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wzywa Rząd Rzeczypospolitej Polskiej do składania corocznie, w terminie do dnia 30 czerwca, informacji o podjętych działaniach w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

---

¹ M.P. poz. 475.

**WYKAZ MINISTRÓW I URZĘDÓW,
KTÓRE NADESŁAŁY INFORMACJĘ O DZIAŁANIACH PODEJMOWANYCH
W 2018 R. NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Michał Dworczyk – Sekretarz stanu, Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów

Ministrowie

1. Andrzej Adamczyk - Minister Infrastruktury,
2. Witold Bańka - Minister Sportu i Turystyki,
3. Joachim Brudziński - Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji,
4. Piotr Gliński - Wicepremier, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
5. Jarosław Gowin – Wicepremier, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
6. Marek Gróbarczyk - Minister Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej,
7. Jan Ardanowski - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
8. Mariusz Błaszczak - Minister Obrony Narodowej,
9. Teresa Czerwińska - Minister Finansów,
10. Łukasz Szumowski - Minister Zdrowia,
11. Henryk Kowalczyk - Minister Środowiska,
12. Krzysztof Tchórzewski - Minister Energii,
13. Jacek Czaputowicz - Minister Spraw Zagranicznych,
14. Anna Zalewska - Minister Edukacji Narodowej,
15. Zbigniew Ziobro - Minister Sprawiedliwości,
16. Jadwiga Emilewicz – Minister Przedsiębiorczości i Technologii
17. Jerzy Kwieciński - Minister Inwestycji i Rozwoju,
18. Marek Zagórski – Minister Cyfryzacji.

Urzędy

- 1) Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
- 2) Centralny Instytut Ochrony Pracy,
- 3) Centralny Zarząd Służby Więziennej,
- 4) Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego,
- 5) Główny Urząd Nadzoru Budowlanego,
- 6) Główny Urząd Statystyczny,
- 7) Instytut Pracy i Spraw Socjalnych,
- 8) Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- 9) Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej,
- 10) Komenda Główna Policji,
- 11) Komenda Główna Straży Granicznej,
- 12) Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji,
- 13) Narodowy Fundusz Zdrowia,
- 14) Ochotnicze Hufce Pracy,
- 15) Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- 16) Państwowa Inspekcja Pracy,

- 17) Państwowa Komisja Wyborcza,
- 18) Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych,
- 19) Urząd Komunikacji Elektronicznej,
- 20) Urząd Lotnictwa Cywilnego,
- 21) Urząd Ochrony Danych Osobowych,
- 22) Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów,
- 23) Urząd Transportu Kolejowego,
- 24) Urząd Zamówień Publicznych,
- 25) Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

**ZATRUDNIENIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W 2018 R.
W MINISTERSTWACH ORAZ URZĘDACH**

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w 2018 r.			Wpłaty na PFRON z tytułu nieosiągnięcia ustawowego wskaźnika zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Ogółem	Osób niepełnosprawnych		
	liczba etatów	liczba etatów	%	
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	718,48	13,40	1,87	577 954
Ministerstwo Cyfryzacji	386,30	9,00	2,30	325 037
Ministerstwo Edukacji Narodowej	322,00	5,00	1,55	324 598
Ministerstwo Energii	391,03	6,00	1,65	406 883
Ministerstwo Finansów	2 865,85	85,50	3,35	1 591 482
Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej	430,00	5,00	1,16	454 438
Ministerstwo Infrastruktury	518,96	13,00	2,49	393 492
Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju	1 351,15	41,13	2,90	975 530
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	472,00	12,00	2,50	387 105
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	416,75	16,00	3,84	170 332
Ministerstwo Obrony Narodowej	812	10,00	1,23	807 990
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	812,77	29,75	5,90	97 831
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	751,87	22,00	2,91	bd
Ministerstwo Sportu i Turystyki	238,00	7,00	2,94	161 629
Ministerstwo Sprawiedliwości	928,00	36,00	3,58	451 871
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	948,62	18,80	1,98	809 095
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	1 747,45	18,00	1,02	1 867 762
Ministerstwo Środowiska	544,53	12,88	2,00	385 170
Ministerstwo Zdrowia	680,55	19,00	2,80	439 695
Razem	15 336,31	379,46	2,52	10 627 894

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w 2018 r.			Wpłaty na PFRON z tytułu nieosiągnięcia ustawowego wskaźnika zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Ogółem	Osób niepełnosprawnych		
	liczba etatów	liczba etatów	%	
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	11 639	419,50	3,61	4 952 532
Centralny Instytut Ochrony Pracy	255,75	5,75	2,25	b.d.
Centralny Zarząd Służby Więziennej	2002,73	54,59	2,72	537 421
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	4 627	71	1,51	3 524 000
Urząd Ochrony Danych Osobowych	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	33,71	8,43	25,35	0,00
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	187,10	5,05	2,85	149 663
Główny Urząd Statystyczny	781,97	26,10	3,28	575 614
Instytut Pracy i Spraw socjalnych	52,55	1,50	4,52	30 441
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	6 090,20	356,47	5,85	16,075
Komenda Główna Policji	24 367,38	1 730,13	7,10	2 557 843
Komenda Główna Straży Granicznej	277,12	10,75	5,28	86 774
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	155	7	0,77	17 370
Narodowy Fundusz Zdrowia	463	18	3,93	260 237
Ochotnicze Hufce Pracy	3 388,89	227,53	6,71	235 494
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	947,35	127,60	14	0,00
Państwowa Inspekcja Pracy	2 608,33	170,10	6,58	0,00
Państwowa Straż Pożarna	1791,105	67,375	3,76	265 950
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	154,35	11,00	7,00	0,00
Urząd Komunikacji Elektronicznej	656,14	20,00	4,55	223 877
Urząd Lotnictwa Cywilnego	374,03	6,00	1,60	358 261
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	535,65	8,00	1,69	463 506
Urząd Transportu Kolejowego	271,85	10,00	9,18	0,00
Urząd Zamówień Publicznych	200,17	8,00	4,03	116 124
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	44 704,86	1 706,35	3,87	11 506 315
Razem	104 774,20	4 993,28	5,31	25 714 995

**INFORMACJA O OSOBACH NIEPEŁNOSPRAWNYCH, KTÓRE
UCZESTNICZYŁY W 2018 R.
W NABORZE NA WOLNE STANOWISKA PRACY W SŁUŻBIE CYWILNEJ²,
NADEŚLANA PRZEZ MINISTRÓW I KIEROWNIKÓW URZĘDÓW³**

Ministerstwo, Urząd centralny	Liczba osób niepełnosprawnych które:	
	złożyły oferty	zostały zatrudnione
Ministerstwa		
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	27, w tym 15 spełniające kryteria formalne	2
Ministerstwo Cyfryzacji	5, w tym 4 spełniające kryteria formalne	3
Ministerstwo Edukacji Narodowej	9, w tym 7 spełniające kryteria formalne	1
Ministerstwo Energii	11, w tym 9 spełniające kryteria formalne	2
Ministerstwo Finansów	29, w tym 13 spełniające kryteria formalne	1
Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej	4	4
Ministerstwo Infrastruktury	15, w tym 12 spełniające kryteria formalne	0
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	15, w tym 8 spełniające kryteria formalne	1
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	7, w tym 4 spełniające kryteria formalne	0
Ministerstwo Obrony Narodowej	15, w tym 14 spełniające kryteria formalne	2

² Od 26 listopada 2011 r., tj. wejścia w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1183) ministerstwa i urzędy centralne mają ustawowy obowiązek zamieszczania informacji w ogłoszeniach o naborze dotyczącej: wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ministerstwie (urzędzie), konieczności złożenia dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność.

Jeżeli wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji, w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pierwszeństwo w zatrudnianiu przysługuje osobie niepełnosprawnej, o ile znajduje się ona w gronie wyłonionych w toku naboru, nie więcej niż pięciu najlepszych kandydatów, spełniających wymagania niezbędne oraz w największym stopniu spełniających wymagania dodatkowe. W ogłoszeniach o naborach na wolne stanowiska pracy zamieszcza się również – zgodnie z ustawą – informację dotyczącą charakteru pracy na stanowisku, sposobu wykonywania zadań, miejscu i otoczeniu organizacyjno-technicznym stanowiska pracy, w tym zamieszczane są informacje istotne dla osób niepełnosprawnych ubiegających się o zatrudnienie.

³ Dotyczy ministerstw i urzędów, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	40, w tym 26 spełniające kryteria formalne	2
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	15, w tym 12 spełniające kryteria formalne	0
Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju	39, w tym 38 spełniające kryteria formalne	4
Ministerstwo Sportu i Turystyki	4, w tym 3 spełniające kryteria formalne	0
Ministerstwo Sprawiedliwości	45, w tym 29 spełniające kryteria formalne	1
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	13, w tym 9 spełniające kryteria formalne	0
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	24, w tym 19 spełniające kryteria formalne	1
Ministerstwo Środowiska	15, w tym 12 spełniające kryteria formalne	1
Ministerstwo Zdrowia	11	0
Urzędy		
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	b.d.	b.d.
Centralny Instytut Ochrony Pracy	2	2
Centralny Zarząd Służby Więziennej	14, w tym 12 spełniające kryteria formalne	9
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	34, w tym 21 spełniające kryteria formalne	9
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	0	0
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	8	2
Główny Urząd Statystyczny	6, w tym 5 spełniające kryteria formalne	2
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych	5, w tym 1 spełniająca kryteria formalne	1
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	212, w tym 196 spełniające kryteria formalne	22
Komenda Główna Policji	541, w tym 409 spełniające kryteria formalne	48
Komenda Główna Straży Granicznej	3, w tym 2 spełniające kryteria formalne	0
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	0	0
Narodowy Fundusz Zdrowia	b.d.	b.d.
Ochotnicza Hufce Pracy	51, w tym 36 spełniające kryteria formalne	32
Państwowa Inspekcja Pracy	14, w tym 12 spełniające kryteria formalne	2

Państwowa Straż Pożarna	57	5
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	b.d.	8
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	9, w tym 7 spełniających kryteria formalne	1
Urząd Komunikacji Elektronicznej	29, w tym 25 spełniające kryteria formalne	4
Urząd Lotnictwa Cywilnego	5	0
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	12, w tym 10 spełniające kryteria formalne	0
Urząd Transportu Kolejowego	10, w tym 8 spełniające kryteria formalne	0
Urząd Zamówień Publicznych	1, w tym 0 spełniające kryteria formalne	0
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	75, w tym 74 spełniające kryteria formalne	94
Razem	1071	261

**DOSTOSOWANIE BUDYNKÓW MINISTERSTW I URZĘDÓW
DO POTRZEB I MOŻLIWOŚCI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Nazwa instytucji	Dostosowanie
Ministerstwo Sprawiedliwości	Częściowe dostosowanie. Od 2012 roku budynki Ministerstwa są przystosowane dla osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Cyfryzacji	Częściowe dostosowanie. W 2018 r. m.in. zainstalowano system TUTUPOINT, ułatwiający dostęp osobom słabowidzącym i niewidomym oraz aplikacji mobilnej, informującej sygnałem dźwiękowym.
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	Częściowe dostosowanie. – 2 obiekty są całkowicie dostępne dla osób niepełnosprawnych, – 1 obiekt jest częściowo dostępny dla osób niepełnosprawnych, – 1 obiekt jest niedostępny dla osób niepełnosprawnych, – w 2018 roku dostosowano obiekt przy ul. Żurawiej 4a w Warszawie poprzez wykonanie toalety dla osób niepełnosprawnych na parterze budynku.
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	Częściowe dostosowanie. Kancelaria użytkuje trzy (zabytkowe) budynki, z czego jeden jest dostosowany – poza jednym piętrem w najstarszym skrzydle budynku.
Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii	Brak dostosowania Budynek Ministerstwa w 2018 r. został wyłączony z budynku Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju. Spowodowało to konieczność weryfikacji planu remontowo-inwestycyjnego. Prace nad dostosowaniem planowane są na 2019 r.
Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju	Całkowite dostosowanie
Ministerstwo Edukacji Narodowej	Częściowe dostosowanie. W budynku Ministerstwa Edukacji Narodowej (budynek zabytkowy) istnieje częściowe dostosowanie. Osoby niepełnosprawne mają zapewnioną pomoc pracowników ochrony.
Ministerstwo Energii	Częściowe dostosowanie. Budynek może stwarzać problemy dla osób niepełnosprawnych ruchowo: korytarze dzielone drzwiami z samozamykaczami, tylko niektóre toalety przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Finansów	Całkowite dostosowanie Budynek Ministerstwa jest całkowicie dostosowany. W przypadku Krajowej Administracji Skarbowej z 674 użytkowanych budynków 296 budynki są całkowicie dostosowane (w tym 3 dostosowane w 2018 r.), 170 budynków jest częściowo dostosowanych, zaś 208 jest niedostępnych dla osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo wynajmuje powierzchnie biurowe w budynku w znacznej części dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Infrastruktury	Dwa budynki całkowicie dostosowane, jeden częściowo. W 2018 r. wykonano szereg działań mających na celu dostosowanie do

	potrzeb osób niepełnosprawnych budynku częściowo dostosowanego, jednak ze względu na zabytkowy charakter nie wszystkie bariery mogą być usunięte.
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Całkowite dostosowanie. Budynek Ministerstwa jest całkowicie przystosowany i dostępny dla osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Całkowicie dostosowanie Budynek Ministerstwa jest całkowicie dostosowany.
Ministerstwo Sportu i Turystyki	Częściowe dostosowanie. Pomieszczenia wykorzystywane przez Ministerstwo, mieszczące się w dwóch lokalizacjach są częściowo dostępne dla osób niepełnosprawnych – dalsze dostosowania będą uzależnione od decyzji właścicieli budynku i Stołecznego Konserwatora Zabytków.
Ministerstwo Środowiska	Całkowite dostosowanie. Ministerstwo posiada w zarządzie jeden budynek, dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Zdrowia	Częściowe dostosowanie Budynki Ministerstwa częściowo dostosowane. Dalsze dostosowanie będzie się odbywało w miarę możliwości (budynki zabytkowe).
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo zajmuje 4 zabytkowe budynki, z czego jeden jest całkowicie dostępny, w dwóch aktualnie trwają prace dostosowawcze, jeden jest niedostępny dla osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Obrony Narodowej	Częściowe dostosowanie. Spośród budynków Ministerstwa Obrony Narodowej jeden jest w całości przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, 17 budynków znajduje się trakcie przystosowania, natomiast w przypadku 5 obiektów (magazyny, warsztaty, garaże) nie planuje się adaptacji do ww. potrzeb.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	Częściowe dostosowanie. Cztery budynki biurowe w części ogólnodostępnej są przystosowane całkowicie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, przy czym jeden z tych obiektów został przystosowany w 2018 r. Trzy budynki biurowe są całkowicie lub częściowo niedostępne dla osób z niepełnosprawnościami w części ogólnodostępnej. W samodzielnych publicznych zakładach opieki zdrowotnej MSWiA, dla których Minister jest organem założycielskim, wzorem lat ubiegłych w 2018 r. realizowano szereg inwestycji mających na celu likwidację barier architektonicznych utrudniających niepełnosprawnym dostęp do szpitali, przychodni i poradni.
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	Częściowe dostosowanie. W celu urzeczywistnienia prawa osób niepełnosprawnych do dostępu do urzędów Referat ds. legalizacji dokumentów przeniesiono do budynku dostosowanego do potrzeb ww. osób. W 2018 roku całkowicie dostosowano dla osób niepełnosprawnych jeden obiekt, w trakcie dostosowania są trzy obiekty.
Państwowa Inspekcja Pracy	Częściowe dostosowanie. Państwowa Inspekcja Pracy zajmuje 62 siedziby. 33 obiekty są dostępne w części ogólnodostępnej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym 31 zostało dostosowanych przed 2018 rokiem, a 2 w 2018 roku. Obiektów, będących w trakcie przystosowywania części ogólnodostępnej do potrzeb osób niepełnosprawnych jest 2. Ponadto, jest 27 obiektów niedostępnych w części ogólnodostępnej do potrzeb osób niepełnosprawnych, z czego planuje się dostosowanie 9 obiektów.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	Brak dostosowania Rada zajmuje cztery budynki, z czego jeden znajduje się w trwałym zarządzie, w trzech zaś KRRiT wynajmuje powierzchnie. W ubiegłych latach Biuro KRRiT podjęło działania mające na celu przynajmniej częściowe przystosowanie obiektu będącego w trwałym zarządzie jak i wynajmowanych powierzchni do potrzeb osób niepełnosprawnych, jednakże dalsze zmiany uzależnione są od ww. czynnika niezależnego od Biura KRRiT.
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	Całkowite dostosowanie. Z 19 obiektów zajmowanych przez Fundusz (16 oddziałów i 3 lokalizacje Biura Funduszu) 17 obiektów jest w pełni dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami. Jeden budynek (siedziba Kujawsko-Pomorskiego Oddziału PFRON) jest w trakcie przystosowania do potrzeba osób z niepełnosprawnościami. Siedziba Łódzkiego Oddziału PFRON nie otrzymała certyfikatu dostępności budynku dla osób niepełnosprawnych z powodu występowania barier architektonicznych i technicznych.
Policja	Załącznik nr 7
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Całkowite dostosowanie centrali ARMiR. Częściowe dostosowanie jednostek terenowych (142 jest całkowicie dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością, w tym 8 lokalizacji zostało dostosowanych w 2018 roku, a w 8 jednostkach trwają prace dostosowawcze, 161 obiektów jest niedostosowanych).
Służba Więzienna	Częściowe dostosowanie budynków zakładów karnych, aresztów śledczych itd.
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Częściowe dostosowanie. Dwa obiekty są dostępne dla osób niepełnosprawnych. Są to nieruchomość pozostająca w trwałym Zarządzie UOKiK (Centrala Urzędu) oraz część budynku znajdująca się w trwałym zarządzie UOKiK gdzie mieści się Delegatura UOKiK w Krakowie. Jeden budynek (w Poznaniu) jest niedostępny dla osób niepełnosprawnych. W 2018 r. Urząd w budynku Centrali wymienił 3 dźwigi osobowe.
Urząd Transportu Kolejowego	Całkowite dostosowanie. W związku z całkowitym dostosowaniem nie podejmowano działań mających na celu przystosowanie użytkowanego budynku.
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	Częściowe dostosowanie. Struktura organizacyjna GDDKiA składa się z centrali i 16 Oddziałów terenowych oraz wyodrębnionego lokalizacyjnie Zespołu Historii Drogownictwa i Zespołu Obsługi Szkoleń i Konferencji. W chwili obecnej budynki centrali, 13 oddziałów oraz siedziby ZHD i ZOSiK są dostępne dla osób niepełnosprawnych.
Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego	Częściowe dostosowanie. w 2018 roku podjęto następujące działania: <ul style="list-style-type: none"> • zamontowano okno podawcze wyposażone w instalację systemu wspomaganie słuchu (pętlę indukcyjną) i sygnalizację dźwiękową (dzwonek przywoławczy), w holu parteru budynku – w miejscu pozbawionym barier architektonicznych, dogodnym dla osób niepełnosprawnych ruchowo, • zakupiono przenośną pętlę indukcyjnej typu UniVox p-Loop 2.0. na potrzeby Urzędu, • wyposażono toaletę dla osób niepełnosprawnych w instalację przywoławczą, umożliwiającą wezwanie pomocy w sytuacjach wymagających interwencji, • oznakowano toaletę dla osób niepełnosprawnych piktogramem oraz napisem w alfabecie Brille'a, • wyposażono windy osobowe w dodatkowe oznakowanie umożliwiające

	<p>dotykową i wzrokową identyfikację przycisku parteru,</p> <ul style="list-style-type: none"> • oznakowano przeszklenia i filary w ogólnodostępnych częściach budynku kontrastowymi pasami ostrzegawczymi, • oznakowano schody wewnętrzne i zewnętrzne kontrastową taśmą/nakładką ostrzegawczą, • oznakowano na poziomie parteru ścieżkę prowadzącą do recepcji, toalety, wejścia/wyjścia do/z budynku.
Główna Biblioteka Pracy	<p>Częściowe dostosowanie.</p> <p>W Dziale Zbiorów Pracy i Zabezpieczenia Społecznego mieszczącym się w budynku przy ul. Limanowskiego 23, należącym do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, administrowanym przez CPS Dialog, bezpośrednie wejście do Biblioteki wyposażone jest w pochylnię zabezpieczoną balustradą. Także taras przed wejściem jest zabezpieczony balustradą. Brak jest windy ułatwiającej osobom z niepełnosprawnością ruchową bezpośredni dostęp do pomieszczeń bibliotecznych.</p> <p>Dział Zbiorów dla Niewidomych, mieszczący się w Warszawie przy ul. Konwiktorskiej 7, użytkuje powierzchnię wynajmowaną od Polskiego Związku Niewidomych, który jest administratorem budynku. W budynku znajduje się winda zewnętrzna i wewnętrzna..</p>
Główny Urząd Statystyczny	<p>Częściowe dostosowanie.</p> <p>Budynek GUS jest częściowo dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2018 r. nie podejmowano działań w zakresie dostosowania budynku.</p> <p>W 2018 r. dostosowanie dla osób niepełnosprawnych budynków będących w dyspozycji służb statystyki publicznej było następujące:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 24 obiektów jest dostępnych dla osób niepełnosprawnych; – 16 obiektów jest częściowo dostępnych dla osób niepełnosprawnych; – 25 obiektów jest niedostępnych dla osób niepełnosprawnych.
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	<p>Całkowite dostosowanie.</p> <p>Urząd nie podejmuje samodzielnie działań mających na celu dostosowanie pomieszczeń, ponieważ użytkowany obiekt jest użyczany od Ministerstwa Rozwoju, jednakże jest on dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	<p>Częściowe dostosowanie.</p> <ul style="list-style-type: none"> - liczba obiektów całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych w powyższym zakresie wyniosła 216, tj. 79% ogółu, - liczba obiektów jednostek organizacyjnych KRUS w trakcie przystosowywania dla osób niepełnosprawnych – 3, - obiekty niedostępne dla osób niepełnosprawnych – 59, tj. 21% ogółu. <p>Realizowane i planowane są sukcesywne działania zmierzające do ułatwienia dostępu osobom niepełnosprawnym do wszystkich obiektów.</p>
Narodowy Fundusz Zdrowia	<p>Częściowe dostosowanie.</p> <p>116 obiektów jest dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>
Ochotnicze Hufce Pracy	<p>Częściowe przystosowanie.</p> <p>Spośród obiektów będących w trwałym zarządzie OHP:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 61 obiektów jest całkowicie przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, – 91 obiektów nie jest przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych lub niedostosowanych,
Straż Graniczna	<p>Częściowe dostosowanie.</p> <p>Stan dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków, będących w trwałym zarządzie SG, to:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 93 budynków dostępnych dla osób niepełnosprawnych, – 12 budynków w trakcie dostosowywania, – 5 budynki dostosowane w 2018 r.

	– planuje się dostosowanie 26 budynków.
Krajowe Biuro Wyborcze	Częściowe dostosowanie. Wszystkie Delegatury KBW swoje siedziby mają w budynkach administrowanych przez inne podmioty. Na ogólną liczbę 49 Delegatur KBW siedziby 38 z nich mieszczą się w budynkach dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. W 11 przypadkach siedziby Delegatur nie są ogólnodostępne dla wyborców niepełnosprawnych ruchowo.
Urząd Komunikacji Elektronicznej	Całkowite dostosowanie. Budynki Centrali Urzędu Komunikacji Elektronicznej jak również ich otoczenie są przystosowane dla potrzeb osób z niepełnosprawnością.
Urząd Lotnictwa Cywilnego	Częściowe dostosowanie. Siedziba ULC w Warszawie jest całkowicie dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych	Częściowe dostosowanie. Zapewniono dostęp dla osób niepełnosprawnych do pomieszczeń Sekretariatu, Czytelni, Księgarni oraz dwa pokoje do pracy. Pozostałe pomieszczenia nie są przystosowane dla osób niepełnosprawnych.
Urząd Zamówień Publicznych	Całkowite dostosowanie. Budynek Urzędu Zamówień Publicznych, jest całkowicie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	Częściowe dostosowanie. Zakład dysponuje 189 budynkami dostosowanymi do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w częściach znajdujących się na parterze. W ramach tej liczby 29 budynków dostosowanych jest całkowicie, a 68 jest dostępnych z wyjątkiem jedynie toalet zlokalizowanych na wyższych piętrach (dźwigi osobowe dostosowano w tych budynkach do potrzeb osób z niepełnosprawnościami). W 2018 r. rozpoczęto lub kontynuowano 10 zadań inwestycyjnych mających na celu dostosowanie obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w tym 6 modernizacji Sal Obsługi Klienta. Ponadto rozpoczęto lub kontynuowano 5 większych zadań budowlanych, w ramach których zostaną zmodernizowane, bądź stworzone na nowo, przestrzenie bez barier architektonicznych, przeznaczone zarówno dla klientów Zakładu, jak i jego pracowników. Niedostępne dla osób z niepełnosprawnościami budynki będą dostosowywane systematycznie, w miarę możliwości technicznych i finansowych. Do 2020 r. planowane jest przystosowanie ok. 20 obiektów w pełni. Niektóre obiekty ze względu na objęcie ochroną konserwatora zabytków, a także zbyt ciasne szyby windowe i brak możliwości dobudowy dźwigów zewnętrznych i pochylni, nie będą mogły zostać w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Konieczność stworzenia przestrzeni bez barier dla osób z niepełnosprawnościami została uwzględniona w <i>Standardach technicznych dla obiektów i działek Zakładu dotyczących budynków nowobudowanych, rozbudowywanych, przebudowywanych, remontowanych oraz modernizowanych</i> , które znowelizowane zostały w dniu 9 października 2018 r. i 18 lutego 2019 r. Standardy te są stosowane obligatoryjnie przy realizacji wszelkich prac budowlanych.

**DZIAŁANIA W 2018 R. W ZAKRESIE LIKWIDACJI BARIER
FUNKCJONALNYCH W SĄDACH**

I. Nowo wybudowane obiekty w 2018 r. w resorcie sprawiedliwości, w których został zapewniony dostęp dla osób niepełnosprawnych, dotyczy budynków Sądu Rejonowego i Okręgowego w Elblągu		
II. Likwidacja barier architektonicznych w obiektach wymiaru sprawiedliwości w 2018 r.		
Lp.	Wyszczególnienie	Nazwa jednostki organizacyjnej
1.	Kompleksowe usunięcie barier architektonicznych w obiektach.	Sąd Rejonowy w: Radomsku.
2.	Zakup i montaż dźwigu osobowego (windy).	Sąd Rejonowy w: Brzegu, Jeleniej Górze, Kędzierzynie-Koźlu, Wołominie.
3.	Zakup i montaż platformy dla niepełnosprawnych.	Sąd Okręgowy w: Bydgoszczy, Krakowie.
		Sąd Rejonowy w: Sławnie.
4.	Dostosowanie węzła sanitarnego dla osób niepełnosprawnych.	Sąd Okręgowy w: Zielonej Górze.
		Sąd Rejonowy w; Chojnicach, Stargardzie Gdańskim, Świeciu, Strzelcach Krajeńskich, dla Krakowa-Krowodrzy, Poznaniu Stare Miasto, Będzinie, Jeleniej Górze, Lubinie, Koźlenicach, Łukowie, Puławach, Tomaszowie Lubelskim, Krośnie, Warszawie Śródmieściu.
5.	Wykonanie podjazdu (pochylni) dla niepełnosprawnych.	Sąd Apelacyjny we Wrocławiu; Sąd Okręgowy w: Szczecinie.
		Sąd Rejonowy w: Wieluniu, dla Krakowa-Krowodrzy, Głogowie, Biłgoraju, Koźlenicach.
6.	Wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi.	Sąd Rejonowy w: Strzelcach Krajeńskich, we Włocławku, dla Krakowa-Krowodrzy, Koźlenicach, Mińska Mazowieckim.
7.	Likwidacja progów.	Sąd Okręgowy w: Tarnowie.
		Sąd Rejonowy w: Świeciu, Koźlenicach, Mińska Mazowieckim.
8.	Dostosowanie miejsc na parkingu dla osób niepełnosprawnych.	Sąd Okręgowy w: Tarnowie, Zielonej Górze, Opolu, Jeleniej Górze.
		Sąd Rejonowy w: Łodzi, Kutnie, Świnoujściu, Ostrowcu Świętokrzyskim, Wieliczce, dla Krakowa-Krowodrzy, we Włocławku, Żaganiu, Prudniku, Ząbkowicach Śląskich, Wałbrzychu, Wołominie.

9.	Inne	<p>przystosowanie strony internetowej dla osób niedowidzących SO we Włocławku, SR w Aleksandrowie Kujawskim, SR w Człuchowie, SR w Prudniku, SR w Sokółce, SR w Radziejowie; czytelne tablice informacyjne SR w Rypinie, SO we Włocławku, SO w Łodzi, SR w Grudziądzu; usługi tłumacza migowego SR w Radziejowie, SR w Rypinie, SR w Otwocku, SR w Człuchowie, SR w Wieluniu, SR w Starogardzie Gdańskim, SR w Goleniowie, SR w Nowym Targu, SR w Poznaniu Nowe Miasto i Wilda, SR w Nysie, SR w Opolu, SR w Złotorzy; pomoc pracownika w poruszaniu się osobie niepełnosprawnej po budynku SR we Włocławku, SR w Jędrzejowie, SR w Rypinie; zakup schodołazu - SR w Brzezinach, SR w Rawie Mazowieckiej, SR w Łęczycy, SO w Nowym Sączu (ZW w Muszynie), SR w Oświęcimiu, SR w Olkuszu, SR w Nysie, SR w Tomaszowie Lubelski, SO we Wrocławiu; montaż przy wejściu głównym przycisku przywołującego pomoc --- SA we Wrocławiu, SO w Łodzi, SR w Złotorzy, SR dla Krakowa-Krowodrzy, SR w Mińsku Mazowieckim; kurs języka migowego dla pracowników SR w Poznaniu Stare Miasto; system przywoławczy w toaletach dla niepełnosprawnych SR w Bielsku Podlaskim; kontrastowe i antypoślizgowe nakładki na schodach zewnętrznych SR w Mińsku Mazowieckim; montaż poręczy na schodach zewnętrznych SO w Przemyślu, SR w Jeleniej Górze; dostosowanie stanowiska w BOI dla osób niepełnosprawnych SO w Warszawie.</p>
----	------	--

**Zestawienie ilości budynków będących w trwałym zarządzie sądów
dostępnych / niedostępnych dla osób niepełnosprawnych**

Lp.	Wyszczególnienie	Ilość budynków	Wykonanie w 2018 r.
1	2	3	
I	Ogółem ilość obiektów, będących w trwałym zarządzie sądów (I=III+IV+V)	604	–
II	Ilość obiektów całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych	233	7
III	Ilość obiektów, które są całkowicie dostępne do potrzeb osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnej części budynku	340	13
IV	Ilość obiektów, które są niedostępne do potrzeb osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnej części budynku	97	-13
V	Ilość obiektów, które są częściowo dostępne do potrzeb osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnej części budynku	167	–
VI	Ilość obiektów, które są planowane do dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnej części budynku	92	–

**INFORMACJA
NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2018 R. O STANIE DOSTOSOWANIA DLA OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH CZĘŚCI OGÓLNODOSTĘPNEJ OBIEKTÓW
SŁUŻBOWYCH SIEDZIB JEDNOSTEK POLICJI**

Informacja dotycząca dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych obiektów Policji wg stanu na dzień 31 grudnia 2018 r.						
L.p.	Jednostka	Liczba obiektów całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych	Liczba obiektów dostosowanych w 2018 r.	Liczba obiektów będących w trakcie dostosowania dla osób niepełnosprawnych	Liczba obiektów niedostosowanych dla osób niepełnosprawnych	Planowane przystosowanie
1.	KWP w Białymstoku	17	1	2	25	tak
2.	KWP w Bydgoszczy	19	0	1	58	tak
3.	KWP w Gdańsku	40	2	3	60	tak
4.	KWP w Gorzowie Wlkp.	25	0	3	13	tak
5.	KWP w Krakowie	42	1	4	45	tak
6.	KWP w Katowicach	63	4	6	83	tak
7.	KWP w Kielcach	12	0	3	22	tak
8.	KWP w Lublinie	50	5	9	30	tak
9.	KWP w Łodzi	21	0	6	34	tak
10.	KWP w Olsztynie	21	3	8	31	tak
11.	KWP w Opolu	12	0	5	21	tak
12.	KWP w Poznaniu	34	0	5	101	tak
13.	KWP zs w Radomiu	32	1	1	41	tak
14.	KWP w Rzeszowie	24	1	8	47	tak
15.	KWP w Szczecinie	15	0	5	38	tak
16.	KSP w Warszawie	20	0	6	87	tak
17.	KWP we Wrocławiu	50	1	11	10	tak
18.	CSP w Legionowie	0	0	0	0	Specyfika jednostki nie spełnia funkcji usługowej wobec społeczeństwa
19.	SP w Katowicach	0	0	0	0	
20.	SP w Pile	0	0	0	0	
21.	SP w Słupsku	0	0	0	0	
22.	KGP	3	0	1	10	tak
Ogółem:		500	19	87	756	tak